

או אחרות ובדרך כלל הכילה כגון אלה, בייחוד בכל הנוגע לנדוניה, אבל לא סתם ממרכיביה העיקריים. הכתובה הייתה מבוססת על המשפט העברי, והייתה אחת מן הדרכים שבהן האישה נקנית. בסיציליה נערכה הכתובה בדרך כלל בידי נוטריון יהודי. היא חייבה את הצדדים חוזית ודתית, והייתה בעלת תוקף במסגרת מערכת החוק הלא-יהודית. השלטונות הסיציליאניים אימצו את העיקרון המשפטי העברי שלפיו קודמות זכויותיה הכספיות של האישה היהודייה מתוקף הכתובה לכל תביעות נושי הבעל לרכושו בחייו ולאחר מותו. ועד כדי כך, שכאשר עיקלו או החרימו השלטונות את רכוש היהודים בעת הגירוש, הם כיבדו את תביעות האישה לדמי כתובתה. אפילו אלמנתו של בילומו גריקו מקטניה, שהתאבד בכלא לאחר שעונה והודה באשמה של העלבת הנצרות, זכתה בהכרת השלטונות לתביעתה מרכוש בעלה המנוח מכוח הכתובה.

החווה הנוטריוני הכיל רבים מסעיפי הכתובה, אבל פירט התחייבויות ותנאים חוזיים נוספים. אלה כללו את הרכוש שהביאה האישה לנישואין, המוחזר לה במקרה של גירושין או מות הבעל, ושמו 'נכסי צאן ברזל'; נכסים שניתנו לאישה או שהיא ירשה אותם ואשר נשארו שלה, והבעל רשאי היה ליהנות מפרותיהם בלבד, הנקראים 'נכסי מלוג'; ומתנות שנתן הבעל לאשתו. בסיציליה נהגו זה לצד זה שני הסדרי רכוש בין הבעל ואשתו: בעלות נפרדת ומשותפת, כלומר כ'מנהג היוונים' (*alla greca*) וכ'מנהג הלטינים' (*alla latina*).

יהודים בסיציליה העדיפו בדרך כלל את 'מנהג הלטינים', אבל היו מקרים שבהם בחרו יהודים ב'מנהג היוונים'. לרוב נוסח החווה הנוטריוני בלטינית והשלים את הכתובה, ולא היה אלטרנטיבה שלה. גם הוא היה בעל תוקף חוקי. לפי דיני ישראל ומנהגיו היו בנישואין שלושה שלבים: שידוכין, אירוסין וקידושין. באיטליה, ובכלל זה בסיציליה (כולה או מקצתה), נערכו שלושת השלבים כל אחד בנפרד מחברו, בזמן ובמקום. בדרך כלל היה החווה הנוטריוני גם שידוכין, שהיה לו תוקף מחייב לפי דיני ישראל. האירוסין היו מעשה בעל אופי דתי, שהפך את הזוג בעל ואישה, אף על פי שהנישואין לא הושלמו. אם הזוג נפרד בשלב זה היה על האיש לגרש את האישה ולתת לה גט. החתונה הייתה טקס פורמלי, שבעקבותיו הושלמו הנישואין ב'ביאה'. לא ידוע על מקרה של גירושין מאירוסין בסיציליה בימי אראגון, אף כי צפונה משם מצב זה של שני מעשים מחייבים נפרדים בעלי אופי דתי יצר בעיות קשות. ברם מקרה אחד שאירע בסיציליה הסתיים אולי בגירושין מאירוסין. שיביליה (*Xibilia*), בתו של מוסה שיליי (*Xigli*), יהודייה מפוליצי, הייתה מאורסת ליעקב מאוניסי (*Maunisi*). בשנת 1469 נחתם חווה בין הצדדים שלפיו התחייב יעקב לשאת את שיביליה תוך שנתיים. הוא סירב במשך תשע שנים. שיביליה ביקשה מהמשנה למלך להתערב למענה. המשנה הורה לדיינים של קהילת פוליצי לאלץ את יעקב לכנוס את שיביליה או לתת לה גט. מכאן שהמשנה ידע שהאלטרנטיבה לא הייתה סתם ביטול החווה, כי אם גירושין. מקרה דומה אולי נסתיים אף הוא בדרך זו. בשנת 1476 נחתם חווה, שלפיו יוסף בן סיביטן גיבאי (*Gibei*), אמור היה לשאת את דולצ'ה (*Dolce*) בת סימינטו וריקה (*Ricca*) שבתינו, כולם מפרלמו. ב-1483 לא הושלמו הנישואין, והצדדים גם לא התגרשו. בינתיים הסכימו הצדדים לצמצם את התחייבויותיהם הכספיות. אין אנו יודעים כיצד נסתיימה הפרשה.¹

¹ שתי דרכי הקניין האחרות של האשה היו 'בכסף ובביאה'. ראה משנה קידושין א, א. בהיעדר תיעוד יהודי פנימי נראה שאנו רשאים להניח שגם בסיציליה אירוסין שנערכו זמן רב לפני החופה היו מחייבים לפי

מסיבות בלתי ידועות נרשם חוזה הנישואין בין ג'ימילונו (Gimilono) נכואי ומוסטיביטה (Mustibita), המכונה דיסיאטה (Disiata), בתו של שם טוב דה מוסונט (Mossunet), בספרי עיריית פלרמו (1450). עדי החוזה היו שלושה נוצרים, אחד מהם נזיר דומיניקני. הנדוניה הייתה כמנהג יהודי פלרמו. כמו כן הבטיח שם טוב לחתן חמש אונקיות בחודש במשך שישה חודשים. סוכם שהנישואין יושלמו תוך ארבע שנים. אבי הכלה קיבל על עצמו לנסח מסמך שאמור היה לכלול את שאר המתנות שניתנו לזוג כנדוניה. אם הזוג יתגרש יוחזרו הנדוניה והמתנות לנותניהן, גם כן כנהוג. אבי הכלה והחתן קיבלו על עצמם למכור שתי חביות יין על מנת לרכוש בתמורה תכשיטים לכלה. הכלה הייתה עדיין צעירה מאוד, וייתכן ואיש לא שאל את פיה. חתנים וכלות היו לפעמים צעירים מאוד. מוסטיביטה הייתה כנראה צעירה מגיל הנישואין על פי דיני ישראל, כלומר מגיל שתים-עשרה ומעלה. בהזדמנות אחרת (1455) הגיש החתן תביעה משפטית נגד חותנו לעתיד לקיים את התחייבותו על פי חוזה הנישואין שעליו חתם שבע שנים קודם לכן. בני הזוג היו מוסוטו יצחק וגאודיאוסה דה טרמיס (Terinis). הנדוניה הייתה ראוויה להתכבד בה. היא הכילה כלי בית ובגדים לכלה, בדים יקרי ערך, בית, חצי מפעל בורסקאות, מזומנים לרכישת עבד, והוצאות החתונה. עקרונית אלה היו מרכיבי חוזה נישואין. התייעוד מוכיח ששיקולים כספיים ומשפחתיים מילאו תפקיד מרכזי במעשי הנישואין בקרב יהודי סיציליה. האמידים נשאו בנות אמידים, אנשי מקצוע כגון רופאים התחתנו בינם לבין עצמם, ואם נוסף על כך הם היו עשירים (כפי שאירע לעתים קרובות), על אחת כמה וכמה. בנייהן ובנותיהן של משפחות מדואי/מדיצי/פקאס/מגאזני במסינה נשאו אחד את השנייה. כך נהגו גם ילדי משפחות מדיקו/בונוליה/אזני בפלרמו, בלאם/סגיטוני/מנחם/גליאנו בשיאקה וסלה/סאמי בטרפני. אלה הן רק אחדות מרשימה ארוכה של משפחות מיוחסות. החוזים הרבים ששרדו מראים שמספר מקרי הנישואין האנדוגמיים היה רב. אולם נראה כי שיקולים כספיים היו עוד יותר חשובים. כאשר משה מנחם (נחמן) משיאקה נושל מירושת דודתו סטילה, בוטל חוזה הנישואין שלו עם גאודיאוסה, בתו של רבי יונה עוזיאל מפלרמו, כנראה הואיל וציפיותיו הכספיות לא עמדו להתגשם. העניים לא יכלו להרשות לעצמם מתן נדוניה. מקצתם הבטיחו

דיני ישראל, ולביטולם נדרש מתן גט. לפי הדין התלמודי רשאי היה האב של בת קטינה לערוך חוזה נישואין לבתו (היינו אירוסין) מבלי לשאול לדעתה, ואם החוזה בוטל היא הייתה זקוקה לגט אם היה בדעתה להינשא לאחר. יהודי ימי הביניים עקפו את ההלכה התלמודית על ידי תמרון משפטי ואיחוד שני הטקסים, האירוסין והחופה. אולם זה לא היה המצב בכל מקום ובכלל זה באיטליה. על בעיות שנוצרו באיטליה כתוצאה מהפרדת שני הטקסים והצורך במתן גט במקרה של ביטול האירוסין ראה מה שכתבתי בשערורית הגט תמריזונטורוצו, עמ' 375 ואילך. על תקופת הגניזה ראה Goitein, *Jewish Family in the High Middle Ages*, pp. 713f.; Id., *Mediterranean Society III, passim*. בענייני נישואין למקום מגוריהם החדש. הם סירבו לשנות אותם ולמזג את שני הטקסים הדתיים. ראה Rozen, *Jews of Istanbul*, pp. 114f. נראה כי סעיף בתקנות הקהילות בסיציליה שנוסחו על ידי הדיין הכללי אבנעפיה ואושרו על ידי המלך מרטינו הראשון ב-1399 מתייחס לבעיה זו. ראה לעיל. על מקרה של בעלות נפרדת של נכסים, כלומר כמנהג היוונים, ראה עמ' 10312; ועל דיון בנושא, תעודה 3177. ראה גם כן Garufi, *Ricerche sugli usi nuziali*, pp. 94f; Scandaliato, *Trapani*, p. 179, n. 50. על דיון כללי בנושא הנישואין היהודים, להלכה ולמעשה, ראה פריימן, סדר נישואין וקידושין. על תביעתה של אלמנת גריקו ראה תעודה 3771.

לחתן נדוניה, אבל לא עמדו בדיבורם, כולו או מקצתו. החתן לא היסס לתבוע לדין את החותן, כפי שעולה מתביעות רבות שנדונו בבית הדין הפריטוריאני בפלרמו.²

נדוניות

חוזי הנישואין שנערכו בין בני משפחות אזני, בונוליה וסצ'רדוטו (כהן) היו טיפוסיים לזיווגים בין משפחות חשובות של רופאים יהודים. משפחות אזני ובונוליה היו בין המפורסמות בפלרמו, וסצ'רדוטו היו בעלי עמדה כמותן בטרמיני אימרוזה. אחד החוזים נערך לרגל נישואי שלמה, בנו של משה אזני, ופצ'ה (Pace), בתם של לזארו וג'ימולה (Gimula) סצ'רדוטו (לפני 1487). חוזה אחר נחתם לרגל נישואי אלימלך סצ'רדוטו, בנם של לזארו וג'ימולה, ואסתר, בתו של הרופא פרוספרו (Prospero) ואניזיה (Agnesia) בונוליה, לפי 'מנהג היוונים': *secundum iura comunia, vulgo dicta a la grechisce inter Iudeos huius urbis* (1487). אלה היו נישואין של הפרדת רכוש בין הבעל לאישה, שהייתה פחות פופולרית בקרב יהודים מ'שיתוף בעלות על הרכוש'. הורי הכלה הבטיחו לזוג הצעיר שלוש 'מיטות מצוידות כהלכה' באיכות הגבוהה ביותר, 'כנהוג בקרב יהודים אמידים בפלרמו'. החתונה אמורה הייתה להתקיים בשנת 1490, מועד שבו עתידה הייתה להימסר גם הנדוניה. כמו כן הבטיח פרוספרו להורות לאלימלך את מקצוע הרפואה במשך חמש שנים, לפני החתונה ואחריה. במשך אותן שנים היה עליו לספק לאלימלך מגורים, אוכל ושתייה. לבסוף, בשנת 1487 התקשרו שתי המשפחות התקשרות נוספת. משה, בן תשע, בנם של בני הזוג בונוליה, אמור היה לשאת את אביגיל, בת למשפחת סצ'רדוטו. לזארו הבטיח לבתו נדוניה של 300 אונקיות, 200 מהן במזומנים ו-100 בכלי בית. מועד החתונה נקבע לשנת 1494. פרוספרו הבטיח לדאוג להכנתה של כתובה. כמו כן קיבל על עצמו תשלום של 100 אונקיות בשיעורים שנתיים של 10 אונקיות, ממומן מכל נכסיו. הסעיף האחרון (לפחות) התבטל בפועל בשנת 1492.³

זכויותיה של האישה/האלמנה לנדונייתה נהנו מהגנה תקיפה מצד השלטונות. כאשר מסה (Masa), אלמנה יהודייה בסירקוזה, התחתנה עם הצורף ברכונו ארפי (Baraxuno Arapi), היא נתנה לו את נדונייתה מנישואיה הראשונים בסך 130 אונקיות. כשמת גם ברכונו, היא נטלה לעצמה את הבית שבו חיו היא ובעלה השני במשך שנים רבות. בנם, שבתינו, פינה

² תעודה 2928 (גימילונו), עמ' 5363 ואילך (מוסוטו), תעודה 3128 (משה). תעודות 3148, 3179: פרנה (Perna) כונינה מפלרמו התארכה בגיל שמונה. ראה, Scandaliato, *Bresc. Monde Méditerranéen*, p. 687; *L'Ultimo canto di Ester*, pp. 44f. לפי דיני ישראל בגרותו של 'נער' החלה בגיל 13, של 'נערה' בגיל 12 ו'בוגרת' בגיל 12½. ראה משנה תורה, דיני אישות כב. וראה, Colomi, *Legge ebraica e leggi locali*, pp. 197f. כללים שונים נהגו לגבי קטינים משני המינים שהתארכו לפני הגיעם לבגרות. לעומת זאת קבעו דיני סיציליה את הבגרות בגיל 18. ברם אב יכול היה להעניק לבנו 'עצמאות' (מעמד של בגרות חוקית) מגיל 14. זכויות מסוימות, כגון דיני ירושה, חלו בגיל שבין 14 ל-18. ראה דוגמה ל-14 בתעודה 2685. לגבי רישום של כ-300 מקרי נישואין ראה להלן בנספח. על חוזה טיפוסי של זוג מן 'המעמד הבינוני' ראה עמ' 8166, שפורסם ופורש על ידי *Bresc.-Goitein, Inventaire dotal*, pp. 903f. רישומי תכולה אחרים ראה אצל *Bresc. Artisanat juifs sicilien, passim*.

³ עמ' 10665 (שלמה ופצ'ה), 8868 ואילך (אלימלך ושלמה), וראה לעיל.

אותה מהבית ונישל אותה מנכסיה (1455). היא התלוננה באוזני המלך אלפונסו, וזה ציווה לאנשיו בסיציליה לדון בעניינה של מסה על פי הדין והצדק. בעוד שמרבית מקרי הנישואין היו מבוססים על קשרי משפחה וידידות, אירעו גם מקרים חריגים. כיירונו מקטוטי (Mactuti), יהודי מפלרמו, מינה את גבריאל שיפוני (Xifuni), קרוב משפחה, לבחור לו כלה בסיציליה בכל מקום שיבחר ולחתום אתה בשמו על חוזה נישואין. כמו כן נודע על מקרה של שדכנות. רובינו גיברה ובוסקה בונו שידכו בין דוד גאזיני (Gaseni) ומינורנה, בתם של סעדיה ושונסה יקורי (Xunuse Iaccuri) בשנת 1475. לפעמים נוצלה הכתובה כדי להפגין את מעמדם החברתי של בני הזוג. כך, דרך משל, נאמר בחוזה הנישואין שנערך בין בינדיטו דה בינדיטו ממרסאלה לרגינה (Regina), בתם של סיביטן ואניזיה שכרוני (Xaccaruni) מפלרמו, שבכתובה יכתב שערך הנדוניה הוא בסך 300 אונקיות, בעוד שאליבא דאמת היא לא תעלה על 175.⁴

גם מחוץ לפלרמו נהגו אותם כללים חברתיים. בטרפני (1471) נערך חוזה נישואין בין מכלופו סאמי, בנו של המנוח ליאוצ'ו וגאודיאוסה, ללה כגואינה (כיינה) (La Chaguena, Chayna), בתם של סדונו ועזיזה סלה. הכלה זכתה בנדוניה של 30 אונקיות, שלוש מיטות כנהוג בקרב היהודים הבולטים בקהילה היהודית ווילון ממשי. החתן קיבל הכנסה שנתית של 30 אונקיות, שמקורן בשכר דירה. כתמורה לנדוניה ויתרה לה כגואינה על זכויותיה בירושת הוריה. הזוג השתייך לשתי המשפחות היהודיות האמידות בטרפני. הפריט הראשון והחשוב ביותר ברשימת הנדוניה היו המיטות. האמידים נתנו לילדיהם שלוש מיטות, בעלי אמצעים פחותים מהם – שתיים, ובעלי אמצעים מעטים הגבילו עצמם לאחת. היו כמובן כאלה שלא יכלו להרשות לעצמם לתת לילדיהם אפילו מיטה אחת, והזוג הצעיר היה צריך להסתפק במעין שק ובו מילוי של צמר וכדומה. 'המיטה המצוידת' הייתה מורכבת ממזרן אחד (או יותר), מחומר מיוחד (*purpurignu*), שיוצר (אם הדבר היה אפשרי) בשיאקה. לזה הוסיפו סדינים, שהיו עשויים משי בבתי העשירים; מכסים, גם הם ממשי או מחומר זול יותר, לפעמים מקושטים ברקמה; כריות ווילונות. בדרך כלל נפרש המזרן על הקרקע, אבל יש סימנים לכך שהיו כאלה שהונחו על גבי מסגרת מעץ. בין כלי הבית היו מצעים ורהיטי חדר שינה אחרים, כגון שטיחים, ארונות וכדומה. ברשימות נכללו גם מגבות אמבטיה ומטבח וריהוט אחר. כמו כן כללה הרשימה שולחנות וכיסאות, ספסלים, כלי מטבח ואוכל, מפיות, מנורות, בגדים, כיסוי ראש לנשים, תכשיטים ודברי ערך אחרים. כולם נועדו להנאת הזוג, ולא פחות מזה לראויות מעמדה החברתי של המשפחה. כשנדמה היה לחתן שרימו אותו בעניין הנדוניה, וכי נתנו לו פחות מחבריו, הוא לא היסס לדרוש תוספת ולתבוע את חותנו לדין אם נתקל בסירוב. רק מעטים ממאות החוזים שבאו לידינו היו נושא להתדיינות בבתי המשפט. עד עתה נתגלו שתי כתובות שמקורן בסיציליה. אחת מהן היא מן התקופה של שלטון אראגון. זוהי כתובתם של בני הזוג יעקב, בן יום טוב קפיסי (Cafisi) ומסעודה (Masuda), בת מרדכי (1457).⁵

⁴ תעודה 3214 (מסה), עמ' 7785 ואילך (כיירונו), 8409 (שדכנים), 8421, 8475, 8483 (בינדיטו). גם הסיכומים של כתובות אחרות חשודים באידיוקים, אם כי ייתכן שחלק מהם היו תוצאה של טעות בחשבון.

⁵ Giuffrida, *Contratti* 11807 עמ' Scandaliato. *Trapani*, p. 182; Spati. *Corallo*, pp. 237f. *matrimoniali*, pp. 185f. תביעתו של החתן מבוססת, בין היתר, על השוואת הנדוניה שלו עם זו של יהודים בעלי מעמד דומה לשלו. התעודות שפרסם ג'ופרידה כוללים טקסט של כתובה שתורגם באופן חופשי לשפת הדיבור. הוא מביא את ASP, Corte Pretoriana, 9/13, וראה Giuffrida-Rocco. *Documenti giudeo-arabi*.

כתובה, קלטבילוטה 1456. סביליה, ארכיון הדוכס מדינצ'ילי (Medinaceli)

אם דברי עובדיה מברטינורו נאמנים עלינו, רוב כלות בפלרמו הגיעו אל מתחת לחופה כשכרסן בין שיניהן. הסיבה לכך הייתה בוודאי פסק הזמן הארוך בין האירוסין לנישואין, ויחסי הקרבה הנהוגים בחברה היהודית בין בני הזוג העתידיים. בין שעובדיה דייק בדבריו בין שלא, עובדה היא שעוד לפני שעובדיה השמיע את הערותיו הביקורתיות על יהודי פלרמו, ובפרט על כלותיהם, עניין הצניעות שלהן נעשה בעיה ציבורית. כפי שראינו, בשנת 1454 ניסו הממונים של

לסביליה (ביחד עם הארכיון במסינה, שבה היא נמצאה אותה שעה) בעקבות המרד נגד הספרדים שאירע במסינה בשנת 1674. ה'גילוי מחדש' של הארכיון בסביליה מלפני שנים אחדות כלל את הכתובה. צילומה התפרסם לראשונה בקטלוג של התצוגה משנת 1994, שהכיל את רשימת התעודות בארכיון. ראה *Messina, il ritorno della memoria*, pp. 267f. העתק הטקסט ותרגום אצל Burgaretta, *op. cit.*, pp. 1f. וראה Scandaliato, *L'Ultimo canto di Ester*, p. 63

הקהילה למנוע מכלות הרוח את ההשתתפות בטקס שנקרא בונבר תהיה האמת אשר תהיה, אין ספק שחתונות היו אחד האירועים החגיגיים ביותר בחייהם של יהודי סיציליה. חגגו אותן ברוב פאר והדר, בדרך כלל בקרבת בית הכנסת, בליווי מוסיקה, הצגות של פנטומימות נוצריות, תהלוכות, תאורה רבת ואוכל כיד המלך החגיגות לא נעלמו מעיני גובה המסים. מס היוקולריה הוטל על חגיגות כגון אלה (ועל חגיגות לרגל לידת ילדים). המוסיקה בחופות יהודיות הייתה מוסלמית (*secundum ritum Saracenorum*). האירוח היה מפואר וההוצאות (כנראה) מרובות, כפי שמתברר מן העובדה שהוצאות החתונה היו לעתים חלק בלתי נפרד מחוזה הנישואין.⁶

גירושין וריבוי נשים

שלטונות סיציליה ניאותו לתת את הסכמתם לאחדים מבין התקנות והמנהגים בענייני נישואין של היהודים, שמקצתם היו אסורים לנוצרים. לפעמים התעלמו מהם השלטונות, כגון נישואין בין קרובי משפחה האסורים לפי דיני הכנסייה. תקנות אחרות, בייחוד בענייני גירושין וריבוי נשים, היו זקוקות לפעמים להיתר מיוחד מטעם המלך או המשנה/הנשיא. הללו הסכימו בדרך כלל באופן שגרת, אם כי תמורת תשלום. זאת ועוד אחרת. לפי דיני ישראל הייתה לנערה יהודייה הזכות לסרב להתחתן עם חתן שיועד לה. במקרה כזה, שאירע בשנת 1462, שימוחה (Simucha), אחותו של שלמה אבנלדב (אבילדב), רופא יהודי בפלרמו, סירבה להתחתן עם יצחק דה מוסרילה, בנו של רובינו. הנושא הובא בפני בית הדין היהודי. החתן המאוכז ואביו איימו על בית המשפט, ממוני הקהילה והעדים בתוצאות חמורות אם לא יאותו להם. שלמה התלונן באוזני המשנה גובאני מונקאיו, וזה הבטיח לפרוש את הגנתו על הדיינים והממונים כדי שיוכלו לפעול על פי הדין והצדק. ברם זה היה מקרה יוצא דופן בסיציליה. לעומת זאת היו גירושין מחוזה נפוץ. לפעמים דרשה לעצמה גם הכנסייה זכות להביע דעה בנושא זה, אבל (כפי שראינו) לא הסכימו השלטונות שיתערבו בסמכויותיהם. לעומת זאת במלטה, ששם נהגה הכנסייה לשפוט יהודים בענייני נישואין, אושר לפחות מתן גט אחד על ידי בית דין כנסייתי (1477). בסירקוזה העניק המלך פידיריקו השלישי (הרביעי) את הסמכויות האלה לפרוטי ולשנים-עשר חברי מועצת הקהילה. נאסר לכהן (presbiter) היהודי לנסח כתובות וגיטין ללא הסכמת נושאי התפקידים החילוניים.⁷

⁶ על עובדיה, המס והחגיגות ראה לעיל, וכן Scandaliato, *op. cit.*, pp. 49f. בעיית יחסי הקרבה בין בני הזוג הצעירים טרם חתונתם המשיכה להתקיים גם בחברה של גולי סיציליה אחרי בואם לאימפריה העות'מאנית. ראה Rozen, *Jews of Istanbul*, pp. 136f. וראה Horowitz, *Obadiah da Bertinoro on the Jews of Palermo*, pp. 138f. נשיאת אורות על ידי יהודים בדרכם לחתונות עמדה בסתירה לתקנות הסדר הציבורי בפלרמו. ועם זאת נאסר על מפקדי המשמרות להציק ליהודים שעברו עליהן. ראה תעודות 528, 1339.

⁷ תעודה 3587 (שימוחה). המונח העברי הטכני לסירוב הנערה הוא מיאון. בעניין המינוי מטעם הארכיהגמון של מסינה של שני יהודים בקסטוראלה לכתוב כתובות וגיטין של יהודי המקום ראה תעודות 4835, 4862 (אישור המשנה למלך); Scandaliato, *op. cit.*, p. 139; Lioni, *Ministri della religione*, pp. 134f. בשנת 1489 אסר המשנה לסגנו של הארכיהגמון להתערב בענייני הקהילה היהודית במסינה. ראה תעודה 5197. תעודות 857, 860 (סירקוזה); Lioni, *Usure*, pp. 200f. על מלטה ראה 259, 64f., Wettinger, *Malta*, pp. 64f., 259.

מקרה מעניין אירע בפלרמו בשנת 1438. המשנה למלך רוג'רו דה פארוטה מחל לסעדיה דה אליה מפלרמו על חשד רצח גיסו, יעקב אבירה (Abirra), בתנאי שיגרש את אשתו, גאויוסה (Gaiusa). שאלת יכולתו של סעדיה לתת גט לאשתו לא הייתה מוטלת בספק כלל. הגירושים תוארו תוצאה מעתירת גאויוסה לבית הדין היהודי, והסכמתו של סעדיה כפי שניתנה 'על פי דיני ישראל ותקנות היהודים'. גם אפשרות מתן הגט לשיביליה, בתו של מוסה שיליי מפוליצי, שבה דנו לעיל, מובאת כעניין שבשגרה. סוג מסוים של גירושין הייתה החליצה. זו הייתה האלטרנטיבה לייבום, כלומר נישואי האלמנה לאחי הבעל שמת ללא צאצאים. למעשה הייתה החליצה מעשה גירושין, ששחרר את האלמנה מן הייבום ואפשר לה להינשא לאחר. בעוד שיהודי אשכנז ביכרו בדרך כלל את החליצה על הייבום, העדיפו יהודי ספרד והמזרח את הייבום על החליצה. בדרום איטליה נתנו בחוזה הנישואין סעיף, שלפיו אחי החתן מתחייב (בקנס כבד אם לא יקיים את ההבטחה) להרשות לכלה לבחור בחליצה, אם וכאשר יתעורר בה הצורך בסיביליה נהגו על פי המנהג הספרדי/מזרחי. בשנת 1480 ציינה מנה, אלמנתו של מוסה שבתילולו מאגריג'נטו, בבקשתה למשנה למלך דה ספס, שייבום היה נהוג מאז ומעולם בקרב היהודים. אלא שהתברר שגיסה של מנה היה נשוי והיו לו ילדים, על כן לא יכול היה לשאת אותה, והיא בחרה בחליצה. אולם הגיס סירב לשתף פעולה. המשנה למלך הורה לקיים את הטקס. מקרה דומה אירע בפיאצה. שם הייתה הסיבה לחליצה כוונתו של היבם לעזוב את סיביליה ולעלות לירושלים. לעומת זאת סירב נכונ (Nachono), בנו של מכלופו לוי בטרפני, לוותר על הייבום של גיסתו קומיירה (Comayra), אלמנת אחיו חיים (1442). הפרשה באה לפני משה בונוליה, הדיין הכללי, בעת ביקורו בטרפני. הוא מסר את הטיפול לאחיו גאודיאנו. זה מינה דיינים לטיפול בפרשה. הם אסרו את נכונ בבית הסוהר על מנת להכריח אותו להשתתף בטקס החליצה. אביו של נכונ הגיש מחאה נוטריונית על מאסר הבן.⁸

לא היה זה תמיד הבעל שסירב להתגרש, אף על פי שמבחינה חוקית היה זה הוא שנתן את הגט. ב-1482 סירבה שואה (Xua), בתו של אברהם מטריפולי בפוליצי, להתגרש מבנימין דה מיניכי, הואיל ובנימין שילם לה רק שתיים מתוך שלוש האונקיות שהוא הבטיח לה אם תסכים לגירושין. נבצר ממנו לשלם את האונקיה הנותרת בגלל עוניו, והוענקה לו דחייה של שנה לתשלום היתרה. לעומת זאת, בשנת 1490 ציווה המשנה למלך דאקוניה לממוני הקהילה במסינה לאלץ את שלמה עמר לתת גט לאשתו. משהמיר אחד מבני הזוג את דתו לנצרות והשני נותר יהודי, היה עליהם להתגרש. ב-1485 הייתה פווינה (Favena), בתם של רשיבי (Rexibi) וסטילה (Stilla) דינר מפלרמו, נשואה לאהרון רביבי (Rabibi). כאשר הבעל התנצר, נפרד הזוג 'על פי חוק'. אהרון, שנקרא מעתה פייטרו, הסכים לתת גט לאשתו 'לפי דיני ישראל', והחזיר את הנדוניה. הגירוש הביא בעקבותיו מתן גיטין המוני. היה זה בדרך כלל הבעל שהתנצר ואילו האישה נותרה יהודייה. בין בקשות הקהילות למשנה למלך משנת 1492 הייתה אחת, שלפיה חויבו הבעלים שהתנצרו לתת גט לנשותיהם, כדי שלא תהיינה עגונות ותוכלנה לשוב

⁸ תעודה 2524; על שיביליה ראה לעיל. לעניין דרום איטליה ראה Colafemmina et al., *Presenza ebraica in Puglia*, pp. 43f. תעודות 4563 (מנה), 4845 (פיאצה). ראה Precopi Lombardo, *Condizione femminile*, p. 109; Oliveri, *Jewish Women*, p. 133; Scandaliato, *op. cit.*, pp. 145f. עמ' 11794 ואילך (נכונ).

ולהינשא מחוץ לגבולות סיציליה. אולם אירע גם כן שאישה התגרשה מבעלה הואיל והיא סירבה להתלוות אליו למדינה שלא רצתה בה.

מקרה גירושין שעורר הרבה הדים היה הגט שנתן הרופא לזארו סצ'רדוטו מטרמיני לאשתו הראשונה פרנה. הרופא ביקש לגרש את אשתו בגלל 'חוסר התאמה' ואי-יכולתה ללדת. האישה המסכנה תוארה בתעודה כ'זקנה ותשושה', שאינה מסוגלת ללדת, ועל כן נבצר ממנה למלא אחר מטרת הנישואין. הבעל ואשתו רבו כל הזמן, ועל כן החליטו להיפרד. בעת נישואיה לזארו נתנה פרנה לבעלה את כל רכושה בתורת נדוניה. בעת הגירושין העבירה לו את הבעלות הגמורה על רכוש זה, ובתמורה הסכים לזארו לשלם לפרנה קיצבה קבועה. ואמנם אשתו השנייה של לזארו, ג'ימולה, ילדה לבעלה ילדים.⁹

הייתה לזארו עוד ברירה כדי לפתור את בעיית עקרותה של אשתו: הוא יכול היה לשאת אישה שנייה על הראשונה. יהודי סיציליה התירו ריבוי נשים, דווקא מסיבה זאת. לפי דיני ישראל בעל שאשתו לא ילדה לו ילדים משך עשר שנים (ועל כן נחשבה עקרה) יכול היה להתגרש, או לשאת אישה שנייה. יהודים ספרדים, שלא כמו אחיהם האשכנזים, לא קיימו את 'חרם דרבי גרשום מאור הגולה' (רגמ"ה) בעניין נישואי אישה שנייה. ברם אפילו בארצות האסלאם (שבהן נהגו להרבות בנשים) לא עודדה המנהיגות היהודית נישואי אישה שנייה. הם השתדלו להפוך נישואין כאלה ליוצאים מהכלל, והתנו את הדבר בתנאים מתנאים שונים. הנהגת הקהילות היהודיות בסיציליה ביקשה וקיבלה את הסכמת המלך אלפונסו לאיסור גורף של ריבוי נשים ואת ביטולם של רישיונות לעשות כן שניתנו בעבר (1421). למרות זאת נערכו נישואין שניים בסיציליה בשלטון אראגון. המקרה הראשון שעל אודותיו נודע לנו הם נישואי ראובן ממרסאלה במלטה (1416). הוא קיבל רשות לשאת אישה שנייה על אשתו שחיה בירושלים. בהוראותיו לשלטונות מלטה, שבהן נתן את הסכמתו לנישואין, ציין המלך ג'ובאני, שנמסר לו כי יהודי סיציליה ומלטה רשאים לשאת יותר מאישה אחת 'בתנאי שיש בידם כדי לפרנס את השנייה'. המלך אלפונסו התעלם מהאיסור שהוא עצמו יזם. ב-1422 התיר לשבת דה נארו בפלרמו לשאת אישה שנייה, 'בניגוד להוראות אחרות' בנידון. לאחר מכן, בשנת 1444, העניק היתר דומה למנואלה, רופא יהודי בפלרמו. חילוקי דעות נתגלעו בינו לבין אשתו (רבת השנים). היא חיה במסינה, וסירבה להתלוות אליו לפלרמו. הוא תיאר אותה כיהירה, בלתי אנושית, ונטולת כל רגשי חיבה ואהבה של בת זוג (*superba et inhumana, omni caritati* et *amore coniugali remoto*). מנואלה הודה שבסיציליה יהודים אינם נושאים אישה שנייה, אבל ביקש מהמלך לקחת בחשבון את המצב המיוחד שבו הוא שרוי. המלך אלפונסו נתן רישיון דומה ליוסף מיליכה (Milicha) ממזארה, מפני שאשתו הראשונה השתגעה. המלך (כנראה היו אלה יועציו) שוב הפגין ידע בדיני ישראל. הוא התיר ליוסף לשאת אישה שנייה בתנאי שיש ביכולתו לפרנס את הראשונה ואת השנייה גם יחד. לאחר מכן נאות המלך להנפיק היתרים

⁹ תעודות 4653 (בנימין), עמ' 8007 (אהרון/פייטרו), תעודה 5636 (גירוש). וראה להלן בפרק הבא. נראה כי הזוג ביקש להתגרש כבר בשנת 1489, אבל אז הדבר לא יצא אל הפועל. ראה עמ' 9181. עמ' 10788 ואילך (לזארו); *Scandaliato. Giudice di Termini Imerese*, pp. 10f.; Id., *Polizzi*, p. 109; Id., *Ebrei di Sicilia*; *alla luce delle fonti notarili*, pp. 516f.; Id., *L'Ultimo canto di Ester*, p. 147 עמ' 50 ואילך. ראה גם במפתחות, ערך חליצה. וראה עמ' 11188; *Scandaliato, Causa di divorzio*, pp. 45f.

נוספים. רישיון אחד הכיל פרטים מעניינים. בינדיקטו דה בינדיקטו ממרסאלה ביקש מהמשנה דאקוניה להרשות לו לשאת אישה שנייה. הוא היה נשוי לאנג'ילילה (Angilella), בתו של סיביטוני דה סכרוננו (Saccarono), במשך 13 שנים. בשנות נישואיהם היא הפילה שש פעמים. על כן הסכימו ביניהם לנסות את מזלם עוד פעם אחת. אם אנג'ילילה לא תיכנס להריון במשך שנתיים ותלד תינוק שיחיה שלושה ימים לפחות, היא תסכים שבעלה יישא אישה שנייה. המשנה נתן את הסכמתו. חוץ מזה היה קיים בקרב יהודי סיציליה עוד סוג של ריבוי נשים: אמות שהיו פילגשות של אדוניהן. לעתים קרובות הן ילדו לבעליהן. כפי שראינו, התנגדה הכנסייה לגידול הילדים כיהודים.¹⁰

צוואות

יהודי סיציליה התחתנו בגיל צעיר, לעתים קרובות בהיותם עדיין קטינים. ברוב המשפחות ילדו הנשים לעתים קרובות, כל עוד היה הדבר באפשרותן מבחינה גופנית. ברם בימי הביניים הייתה תמותת ילדים גבוהה, וברוב המקרים לא הגיעו ילדים לבגרות. עד כדי כך, שילדים עד גיל שבע ולפעמים עד עשר לא נחשבו בני קיימא, ולא נלקחו בחשבון בעת שערים ועיירות צברו מזון בעתות מצוקה. מוות בעת לידה הפיל חללים הרבה בנשי הדורות ההם. בסיציליה ערכו רבות מבין הנשים היהודיות בהיריון צוואה, מהחשש המוצדק שלא תיוותרנה בחיים. חוץ מזה היו נשים נתונות לאותם סיכונים בריאותיים כמו הגברים. לפני שדוכאו על ידי הרפואה המודרנית, גרמו מגפות לקרבנות רבים בקרב האוכלוסייה, לפעמים שנה אחר שנה. אותו דין חל על הרבה מחלות מידבקות, הרעלות, ואסונות כאלה ואחרים, שלא לדבר על מלחמות ומעשי שוד. כפי שראינו, פחתה מאוד האוכלוסייה הסיציליאנית במאה הארבע-עשרה, והחלה להתאושש מספרית רק במחצית השנייה של המאה החמש-עשרה. מצבה של האוכלוסייה היהודית באי שפר מזו של הנוצרית, לא בגלל גידול טבעי או חסינות ממחלה זו או אחרת, כי אם הודות למאזן הגירה חיובי. על כן יש להניח כי תוחלת החיים של יהודי סיציליה הייתה נמוכה באותן שנים, אולי מחצית ממה שהיא כיום. ידוע רק על מעט אנשים שהגיעו לגיל 60 או 70.¹¹ אין צריך לומר שצוואות נערכו רק על ידי אנשים שהיה להם מה להוריש. כל האחרים,

¹⁰ תעודות 2078 (איסור), 1952 (ראובן); Scandaliato, Precopi Lombardo, *Condizione femminile*, p. 110; *L'Ultimo canto di Ester*, pp. 136f.; Wettinger, *Malta*, p. 65 (יוסף), 5242 (בינדיקטו). וראה פרידמן, רבי נשים בישראל; Rozen, *Jews of Istanbul*, pp. 147f. על מקרים נוספים ראה במפתחות, ערך polygamy. על משוגעים ומצורעים בקרב יהודי ימי הביניים ראה שהם-שטיינר, חריגים בעל כורחם.

¹¹ בין אלה שהגיעו לזקנה ולשיבה נמנה בינדיטו דה ג'ירקיו, הנוטריון של הקהילה היהודית בפלרמו במאה החמש-עשרה, ואחדים מבין הנוטריונים הנוצרים, שמסמכים משתרעים על פני תקופה שמעל 50 שנה. יהודים, כבני דורם הנוצרים, סבלו מכל המחלות של הימים ההם. היו ביניהם גם מצורעים. ראה תעודות 3764, 5192 ועמ' 9435. נרשמו גם אי אילו מקרים של שיגעון. ראה למשל עמ' 10507. רק לעתים רחוקות נזכרות משפחות מרובות ילדים. ראה, דרך משל, תעודה 4187, שבה בא זכרה של משפחה ולה שמונה ילדים (1476); ותעודה 4632, שבה מסופר שליצחק מרסאני (Marsani) בקסטרוראלה היו 12 ילדים, כולם חיים (1482). לפי חוקי סיציליה הוא היה זכאי לפטור מלא מתשלום מסים.

והם היו הרוב המכריע, מתו ללא צוואה. אפילו לא כל האמידים עשו צוואות, מסיבה זו או אחרת. במות המצווה, בדרך כלל הבעל, פנתה האלמנה לעתים קרובות לבתי המשפט על מנת שיערכו רישום הרכוש של הנפטר וימונו מבצעי הצוואה. בית המשפט (בדרך כלל היה זה הנוצרי, ולפעמים היהודי) נהג למנות את האלמנה למבצעת/אפוטרופסית, אפילו אם הדבר לא נאמר בצוואה. על פי דיני ישראל יכלו נשים לשמש אפוטרופסיות רק אם קוימו תנאים מסוימים. אולם הכלל 'דינא דמלכותא דינא' גבר על כל המגבלות. בסיציליה נתמנו נשים יהודיות לאפוטרופסיות של ילדיהן היתומים, וזאת על פי הנוהג הסיציליאני, שלפיו אלמנות משמשות אוטומטית אפוטרופסיות כל עוד אינן נישאות מחדש. גם לפי דיני ישראל חדלה אפוטרופסית לשמש שכזאת ברגע שהיא נישאת. אולם כלל זה לא התקיים בכל המקרים. תפקיד האפוטרופסות של האלמנה לא פגע במאומה בזכויותיה לכתובה; אותה היא יכלה לתבוע מהעזבון – ואמנם עשתה זאת בפועל. כפי שראינו קדמו זכויות אלה לכל תביעה אחרת מעיזבון בעלה המנוח. הצוואות ששרדו מאפשרות לנו הצצה לתוך בתייהם של אחדים מקרב יהודי סיציליה, תכולת החנויות ובתי המלאכה, ולניסיונות הסרק להנציח את רצונות הנפטר מן העולם. במקצת הצוואות מתגלים אינטרסים אישיים ומשפחתיים, ולפעמים גם 'חיסול חשבונות' עם קרובי משפחה. עיזבונות ללא יורשים הוחרמו על ידי האוצר.¹²

הצוואה הראשונה מימי אראגון ששרדה הייתה של ברכם (Bracham) ריצ'יו, בנו של כלפון, נפח יהודי ממונטה סאן ג'וליאנו (1299). עיזבוננו הסתכם בסכום הזעיר של 1.15.0 אונקיות, אף כי לא ברור אם זה היה כל רכושו. עיזבונות אחרים היו הרבה יותר גדולים, והיו רכושם של אנשים אמידים. רבות מן הצוואות גרמו למחלוקות ולהתדיינות בבתי המשפט. כך למשל בשנת 1455/6 נענה המלך אלפונסו לבקשתו של משה מנחם (נחמן) משיאקה, והורה למשנה למלך למנות שופט לטפל בסכסוך בינו לבין יורשי דודתו המנוחה, סטילה, אלמנת דודו, דוד. הדוד הבטיח למשה רכוש שהיה שייך לו במשותף עם סיביטה, אביו של משה. כשמתה סטילה השתלטו יורשי סטילה על הרכוש. כפי שראינו, זה גרם (בין היתר) לביטול שידוכו של משה, ופגע בהקמת המוסד החינוכי היהודי בשיאקה. באותה שנה פרץ סכסוך בין שלושה צדדים בעניין הצוואה של יצחק דה גואיללמו, ממנהיגיה של יהדות סיציליה. הוא מת בשנה הקודמת (1454) וציווה את רכושו לאלמנתו, רוזה. כמו כן ציווה שכמותה של רוזה יירשו ברכה אזרה ויורשיו את העיזבון. גם לאוצר היו תביעות לגבי העיזבון. כפי שראינו התפשרו הצדדים, ושילמו לאוצר 80 אונקיות. בתמורה הסיר המשנה למלך את תביעתו והעניק חנינה לכל המשפחה. לא מתברר מן התיעוד במה הם נאשמו. אין ספק שהצוואה שערערו עליה יותר מכול הייתה זו של

¹² אסף, מינוי נשים, עמ' 75 ואילך; Colomi, *Legge ebraica e leggi locali*, pp. 181f.; Scandalato. *L'Ultimo canto di Ester*, pp. 113f. על מקרה של יהודייה, אפוטרופסית של ילדיה, שהודחה מתפקידה בעקבות נישואיה, ראה תעודות 3983, 4324. זו הייתה ראזולה (Razulla), אלמנתו של שלמה דה אנילו מאגריג'נטו, מייסד בית הספר ליהדות באותה עיר (שלא היה). במקומה נתמנה גיסה, בוסק דה אנילו. ראזולה האשימה את בוסק בהתנהגות בלתי הולמת, וגרמה למשנים למלך לערוך חקירה. לעומת זאת רחלה, אלמנתו של יוסף מגאזני ממסינה, נשארה אפוטרופסית של ילדיה מנישואיה ליוסף גם לאחר שנישאה לשבתינו סצ'רדוטו (1453). ראה עמ' 6981. על מקרה של עיזבון ללא יורשים (כך לפחות נטען) ראה תעודה 986. ברם הימתי היה חי וקיים.

שלמה אנילו מאגריג'נטו, שהקים קרן לייסוד בית מדרש ללימודי יהדות, אשר נפל קרבן (כפי שראינו) לתאונות הבצע של המשומד גואיללמו ריימונדו מונקדה.¹³

רוב העיזבונות היו מיועדים לבני המשפחה של המצווה, ורוב הנשים ציוו את רכושן לקרובי משפחה מצדן. כך שבשעה שגברים ציוו מרכושם לאלמנותיהם, מעט נשים השאירו מרכושן לבעליהן. בצוואתה ציוותה מילכה (Milecha), אלמנתו של סיביטן ברבוטו (Barbuto) מפלרמו, בשנת 1449, לחלק את מרבית רכושה בין בניה. היא השאירה מעט דברים לבנותיה וסכום פשוט למישהו אחר. עיזבונה הכיל כלי בית ובגדים, שתי חנויות ושני בתים וגינה. צוואה דומה נערכה על ידי אלטדונה (Altadonna), אלמנת בינדיטו חזני (Chaseni). היא ציוותה בית ובו חדרים אחדים לשני בנים, וחנויות לבן שלישי. גם את כלי הבית, רכוש אחר ומזומנים היא ציוותה לשלושת הבנים. היא אסרה ליורשים למכור את הנדל"ן. כמו כן היא השאירה ארבע אונקיות לבית הכנסת בפלרמו. גם הרבה בעלים לא נהגו אחרת. שבת בינה, סוחר מפלרמו, ערך את צוואתו בשנת 1430. הוא הורה שגופתו תובא לבית הכנסת ותיקבר בבית הקברות מחוץ לפלרמו. ועוד הוא ציווה כדלהלן: לבית הכנסת מעיל מבד זהב בשביל ספר תורה בערך של 12 פיוריני, שאסור היה למכור או להמיר באחר; לקרובי משפחה סכומי כסף שנעו בין שישה טריים לעשר אונקיות; לאחיו הוריש את מחצית ביתו; סחורה בחנותו ציווה לחתנו; ולבסוף הוריש לאשתו את כל בגדיה ואת כתובתה (שהייתה שלה בלאו הכי). עיזבונה כלל 32 אונקיות במזומנים, תשע חביות יין וכמות לא מבוטלת של כלי בית. אחד העיזבונות המפורטים ביותר של אדם שמת מבלי שעשה צוואה היה של שמעון בנאסי (Benassai) מניקוסיה (1431). בית הדין הפריטוריאני בפלרמו מינה את אלמנתו סוטוטה (Sututa), המכונה אלטדונה, אפוטרופסית של שני ילדיה הקטינים. כמו כן ערך בית המשפט רישום של כל הנכסים שנמצאו לאחר מות הבעל וציווה לשלם מהם את חובותיו, כולל את הכתובה של האלמנה. הנכסים כללו 160-170 פריטים שנמצאו בביתו של שמעון ובחנותו. הייתה בהם כמות גדולה של חפצים מחפצים שונים, לפעמים בכמויות ניכרות. הם נעו בין חבלים לציד טונה (רכוש האלמנה) לבין דברי ערך שהופקדו אצלו בפיקדונות כדי להבטיח מכירת ענבים. בין שאר דברים היו שם צעיפים, משי (גולמי, בד וחפצים), כיסויי ראש לנשים, מטפחות, מרציפן, אלמוגים, אבץ וחפצים מאבץ, קישוטים ותכשיטים, בדים ובגדים, תיקים וארנקים, רהיטים, זהב, בדולח, ברונזה, טליתות (*surpillacias ebraycas*), חגורות, חרבות, כלי אוכל ושטיחים. חוץ מזה השאיר שמעון בית בקסארו של פלרמו, שהיו בו שלושה חדרים, כרם ושתי פרדות.¹⁴

רגשות של קשר משפחתי שלטו בכל העניינים האלה. אפילו דבר המרת הדת של קרוב לא השפיע על נטיות המצווה. גרציאה (Gracia), אלמנתו של גאודיאו גיבל מפלרמו, ציוותה את כל רכושה לבנה המומר, גואיללמו לו פירארו (Lu Firraro), נפח, ולבתה ולנכדיה היהודים (1441). גם גברים נהגו כך. בצוואתו השאיר סטרוגו בומך (Strugo Bumach) מפלרמו חמש אונקיות

¹³ תעודה 303. על צוואות אחרות במאה החמש עשרה ראה תעודות 2732, 2740, 3113, 3116, 3120, עמ' 5681. תעודות 3129-3130, 3146 וכרך 17, Corrigenda (שיאקה); Scandaliato, *op. cit.*, pp. 78, 193f. תעודות 3163, 3247 (יצחק). על מונקדה ובית המדרש ראה לעיל.

¹⁴ עמ' 5681 (מילכה), 6939 (אלטדונה), 5817 (שבת), 5969 ואילך (שמעון). על תכולה דומה, אם כי לא כל כך מפורטת, ראה לעיל בפרק הקודם.

וחולצת אבלים לאחיו המומר בקטלוניה (1441). הרבה צוואות כללו מתן בגדי אבלים לשארים, כגון כובעים, מעילים וכדומה. בין הצוואות הסטראוטיפיות הרבות מן המאה החמש-עשרה רק אחדות היו שונות מחברותיהן מסיבה זו או אחרת. ויטה שיפוני, רופא מפלרמו, מת בשנת 1443. האלמנה, קרה (Cara), ביקשה מבית הדין הפריטוריאני להתמנות לאפוטרופסית של שתי בנותיה הקטנות. בית הדין נענה לבקשתה, והורה לערוך רישום של עיזבון הנפטר. מן המסמך עולה כי המשפחה הייתה אמידה יחסית, היה לה בית בקסארו, היו לה כלי בית רבים, כלי מיטה, בגדים, כלי מטבח ושולחן, מנורות, רהיטים, תכשיטים אחרים, פרדה, וכן כמות גדולה יחסית של ספרים, בעיקר ברפואה, שאחד מהם היה כתוב ערבית. גם רופאים אחרים השאירו 'ספריות' של ספרים בעברית ובשפות אחרות. אחד מאלה היה מנואל מקפריסין במסינה, שנראה כי לא היו לו קרובי משפחה. הוא ציווה את רכושו לתומאסיו קריספו (Thomasio Crispo), אציל מפלרמו (הסיבה אינה ניתנת במסמך). בימים של מהומות, מגפות ושאר ימים מסוכנים חשו יהודים שעליהם לעשות סידורים בדבר עתיד רכושם. כך למשל ערכו אזורנו (Azarono) דה קווינטינו ואשתו כיינורילה (Chaynorella) צוואות זהות בשנת 1452, וציוו את רכושם זה לזה.¹⁵

מבין הצוואות הנותרות מן הראוי לציין את זו של אברהם ספרט (Safert) מאראגון בפלרמו, שציווה להקים קרן צדקה בסך עשר אונקיות (1420). ההכנסה השנתית בסך אונקיה אחת אמורה הייתה להיות מחולקת לעניים פעם בשנה, בערב יום הכיפורים, על ידי הנאמן הראשי של הקהילה. בשנת 1471 מת ללא צוואה הסוחר הפלרמיטני מנואל סיווינה (Sivena). בשנת 1455 הוא ערך חוזה נישואין עם ריקה (Ricca), בתם של מרדוך ואלטדונה חבירה (Habirra). ריקה ביקשה מבית הדין הפריטוריאני להתמנות לאפוטרופסית של שני ילדיה הקטנים, אברהם בן שש ואליה בן שנתיים. היא גם דאגה לרישום עיזבונו של בעלה המנוח. העיזבון הכיל כלי בית, כמות מסחרית של יין (70 חביות) מאוחסנים בבית המרזח של יוסף דה מיניכי, וחובות, ביניהם הלוואות שהלווה למשקי חלב, ושאמורים היו להיפרע בגבינה בערך של 130 אונקיות. כמו כן השאיר אחריו כמויות ניכרות של דג טונה, גבינה, כלי עבודה, כלי דיג וציד, מכשירים, ריהוט, בד ובגדים, סבון, נייר, סחורות מגוונות אחרות, ובית בקסארו. חוץ מזה הייתה לו חנות בשותפות עם אחיו המנוח פרוג'יו (Fariugio) ואחיינו יוסף. השותפים השקיעו 12.25.17 אונקיות בחנות. לאחר רישום המלאי דרשה ריקה את תשלום כתובתה. כמו כן נשבעה שלא לקחה לעצמה דבר מרכוש בעלה המנוח. אחיו אף הוא מת סמוך לאותו מועד. יורשיו העיקריים היו בנו מינטו (Minto), בן 24, וסיביטן. מינטו נתמנה אפוטרופוס של סיביטן הקטן ושל שתי אחיותיו. רישום תכולת העיזבון נערך בנוכחות אנטוניו דה רייה (Raya), שופט הדיוט בבית הדין הפריטוריאני של פלרמו. העיזבון הכיל נדל"ן: חצר ובה שישה בתים (חדרים), אחד מהם בעל שתי קומות, וכל היתר בני קומה אחת; מחסן בסמטה מול בית הדין הפריטוריאני, שהיה

¹⁵ עמ' 6859 (גרציאה), 6862 ואילך (סטרוגו), 6883 (ויטה). עיזבונו של ויטה כלל מגבת הנקראת בפי היהודים *'burbita/barbira*. לויטה היו אולי יותר בתים משצוין בצוואה, אבל המסמך נקטע בנקודה זו, ואין לדעת מה אמור היה להיכתב בהמשך. על הספרים ראה לעיל פרק 17, ו-Bresc, *Livre et société*, p. 170. עמ' 6892 (מנואל), וראה לעיל. עמ' 6960 (אזורנו). אמו של גואיללמו ריימונדו מונקדה ציוותה לו במותה שני טריים. נראה כי למסכנה לא היה יותר רכוש מזה. ראה עמ' 11238 *Guglielmo Raimondo Scandaliato*. *Moncada*, pp. 7f.; Id., *Radici familiari*, pp. 239f.

חייב בתשלום שכר דירה של 16 טריים למנזר סנטה מריה דה מרטורנה (Martorana); בית נוסף בן שתי קומות בכיכר מרמוריאה בקסארו, שהיה חייב בשכר דירה של 29.10 טריים למנזר סאן מרטינו; חנות בכיכר מרמוריאה; עוד קבוצת בתים סמוך לביתו של המנוח אזורנו קוזינטינו; ומחסן ברחוב מולנדיני סליס (Molendini Salis = טחינת המלח). כמו כן הכיל העיזבון כמות גדולה של כלי בית, בדים ובגדים, תכשיטים, 7,000 גבינות פרה ולמעלה ממאה חביות יין, וכן סידור עברי. חוץ מזה היו חייבים לו חובות שונים, וביניהם חוב של 70 קווינטאל ענבים ומאה אונקיות במזומנים. ניתן לדרג את משפחת סיוינה כאמידה, אם כי לא עשירה. מסתבר שמינטו לא יכול היה להיות אפטרופוס או לא רצה בתפקיד. על כן מינה בית המשפט המלכותי (כעבור חודשים אחדים) את אברהם סצ'רדוטו ואת מוסה גיברה נאמנים (*curatores*) של מינטו וסיביטן. אברהם עמד להיות גיסם של היורשים. הוא התארס עם מנה, בתו של פארוג'יו. הוא הצהיר שימלא את תפקידו חנם אין כסף, בתנאי שיקבל את הנדוניה שהבטיח לו פארוג'יו כשהתארס למנה. בשנת 1472 מלאו לסיביטן 18 שנה, האפטרופסות נסתיימה והאפטרופסים הגישו דין וחשבון על ניהול העיזבון.¹⁶

העיזבון של רפאל דה דניאל, יהודי מפלרמו, שמת בשנת 1492, זמן קצר לפני הגירוש, הכיל 73 ספרים עבריים, מהם 15 כתובים על קלף. תכולת העיזבון נרשמה לפי בקשת אלמנתו קרה. היורשים היו ילדיו בוסקה, יאנינו (Ihannino) ופיטירה (Fitira), קטינים. קרה נתמנתה האפטרופסית שלהם. אז מתו יאנינו ופיטירה. קרה התכוננה להינשא מחדש, וביקשה רשות מבית הדין הפריטוריאני. זה נתן את הסכמתו, ומינה את מוסה כונינה ואהרון סצ'רדוטו, המכונה שופי (Xuifi), אפטרופסים של בוסקה במקומה. הם ערכו רישום חדש של העיזבון. ברשימה היו הרבה כלי בית וחפצים אחרים, מהם בעלי ערך ניכר, שכנראה היו סחורה שסחר בה המנוח. היא כללה קשתות ירי, כמות גדולה של מנורות, מכלים וכדומה. בית המרוזח שלו בעיקר חביות יין מלאות וריקות. הנדל"ן שלו היה מורכב מקבוצה של בתים בני שתי קומות ותחתם בית מרוזח בקסארו; בית ברובע אלברגריה בפלרמו; כרם לטינה (*latina*), כלומר בעל ממדים בינוניים, ברחוב פאסומרי (*Fasumeri*), שהיו בו גם עצים ובניין; ושדה נטוע קנה (*cannectum*). חוץ מזה הייתה לו שפחה שחורה זקנה 'בלתי מאמינה' (כלומר מוסלמית) ובהמת משא זקנה. זמן קצר לאחר מכן נישאה קרה בשנית. עוד ספרייה הייתה (כנראה) חלק מהעיזבון של ניסים מרנדאצו בפלרמו, שאלמנתו גאודיאוסה ירשה אותה אחרי מותו, ושנרשמה אחרי מותה בשנת 1478. היא בחרה בבנה מיכלה, בן תשע, להיות יורשה העיקרי ומינתה את דודתו, רגינה (*Regina*), אלמנתו של דוד פרכי, אפטרופסית. נוסף על כלי הבית הרגילים הכיל העיזבון מספר רב של פריטים, יתרת הסחורה בחנות של המנוחה. היו בהם תכשיטים, ריהוט, כלי עבודה ובגדים. חוץ מזה היו בעיזבון 72 ספרים עבריים, מספר גדול יחסית. יעקב כואינו מפלרמו, חנווני של דברי סדקית, הוריש 'ספרייה' הרבה יותר קטנה (1484). הוא עשה את מוסה, בנו בן העשרים, ואת בנו הקטין אהרון ליורשים עיקריים. הם היו בניו מנישואיו לגאודיאוסה. הוא מינה את מוסה אפטרופוס של אהרון. העיזבון הכיל כמות גדולה מאוד של כלי בית, כנראה הסחורה של החנות

¹⁶ עמ' 6301 ואילך (בצוואה היו סעיפים נוספים), 7676 (מנואל). על הסכם הנישואין ראה להלן בטבלה. וראה Gerardi-Scandaliato, *Donna ebrea siciliana*, pp. 63f.; Scandaliato, *L'Ultimo canto di Ester*, pp. 167f. עמ' 7693 ואילך, 7698 ואילך, 7706, 7772-7773 (פארוג'יו).

שלו. מסתבר שהוא סחר במגוון רב של סחורות, כגון בדים, תבלינים, נייר כתיבה, מתכות ועוד וכיוצא בהם. כמו כן השאיר תכשיטים ודברי ערך אחרים, כגון טבעות זהב, ענקי פנינים וחגורות כסף, וכן 15 ספרים עבריים, שאחדים מהם היו משכונות של לקוחות.¹⁷

יהודה דה מיניכי, בן למשפחה ידועה בפלרמו, מת בשנת 1488. ילדיו-יורשיו, לונה (Luna), שבת, סעדיה ולאונה, שנולדו מנישואיו לחנה, ערכו רישום העיזבון בנוכחות מתיאו לה כוניה (La Chunia), שופט הדיוט של בית הדין הפריטוריאני בפלרמו. הנוטריון גיובאני ספליטה (Spallitta) פעל בשם היוורשים, כי לא ידעו לטינית. העיזבון היה מורכב מבית בן קומה אחת ומעוד בית קטן. שניהם היו בקסארו ובבעלות ישירה של יהודה. הוא כלל שכר דירה של 12 טריים מדמי ההשכרה של בית שלישי בקסארו. כמו כן היה בעל כרם ברובע קולי (Colli), שהיה חייב במעשר לארכיגמוניה של פלרמו. ועוד היו בעיזבון שני שוורים, סוס, 50 כבשים, שליש החווה של שלמה בניוסף, שליש מטע סוכר ברובע פרטיניצי (Partinici) וכלי בית. חנה תבעה את כתובתה. הצוואות הללו שונות מצוואות של אנשים פחות אמידים, או של אלמנות, שרכושם היה קטן יותר. טיפוסית הייתה הצוואה של מסעודה מטרפני, אלמנתו של כרונו לו פרסטי (1459). היא ביקשה להיקבר בבית העלמין של הקהילה. היא שחררה את שפחתה השחורה בוסאן (Busan), וציוותה לה מיטה ובגדים. כמו כן ציוותה מיטה 'מצוידת כהלכה' לכלה ענייה. היא הורשה מעיל אבלות לבן דודה בינדיטו לו פרסטי; מעיל פיורנטיני למוסה לו פרסטי; ומעיל מרוקאי לאזרה לו פרסטי. היא מינתה את אחותה סונה (Suna) 'יורשת ראשית'. חוץ מזה היא ציוותה 1.10 טריים ל'כהן' (רב או חזן) על מנת שיתפלל לעילוי נשמתה; טרי אחד ל'אבלים' (המקצועיים) (*Iudeis facientibus foveas*); וקנטר שמן במנות שנתיות של קפיז אחד. היא מינתה את בוסקה לו פרסטי וליה שבתו מבצעי הצוואה. המוטבים היו כמעט כולם קרובי משפחה של המצווה.

ארכיוני סיציליה מכילים תריסרים רבים של צוואות כאלה. רק במקרים מיוחדים נדרשו אמצעים חריגים. כך למשל סטירה, בתם של מוסה כירוס, אשתו של כלורי (Challuri) דה כלורי, עשתה את צוואתה ב-1486. היא ביקשה להיקבר בבית הקברות של קהילת טרפני. היא מינתה את בתה מסעודה יורשת עיקרית. במקרה של מות מסעודה אמור היה עיזבונה להינתן לאחותה סיטונה (Sictuna), ובמותה של סיטונה ליורשיה. חוץ מזה, הואיל ובעלה כלורי היה משוגע, הוטל על סיטונה לשמש אפוטרופסית של מסעודה. כמו כן שרדו רשימות העיזבונות של יהודים אמידים אחרים בטרפני. אחת מהן הייתה של יעקב כוחינו (כואינו-כהן), שהוכנה לבקשת אלמנתו גאודיאוסה, והשנייה של יהודה דה כגואיליו (Chaguiglu). שניהם היו אמידים. יעקב השאיר אחריו כמות גדולה של כלי בית, אלמוגים, קצת תכשיטים, בגדים, ריהוט, כלי מטבח ושולחן, וכן חמישה ספרים, וביניהם שניים או שלושה מבין הדפוסים העבריים הקדומים ביותר. עיזבונו של יהודה הכיל בין השאר 30 כנה של כותנה לבנה, ואותם הוא ציווה לחלק לעניים. הוא הורה למכור אחד משני ספרי התורה שלו בבית הכנסת המקומי ולקנות בתמורה מעיל

¹⁷ עמ' 8060, 8062 (רפאל), 8375 ואילך (גאודיאוסה), 8558 (יעקב). על הספרים ראה לעיל ו-Bresc, *Livre* et *societe*, pp. 263f., 294f., 325. כרם גדול נקרא מיליטרה (*militare*). ראה עמ' 7690.

משי לשני. חוץ מזה הוא ציווה קנטר שמן למאור בבית הכנסת, שתי אונקיות לפדיון שבויים, 70 אונקיות לנדוניה של כל אחת משלוש בנותיו, בגדים לאשתו, ואת מרבית עיזבונה לבנו יוסף.¹⁸ העשיר ביהודי טרפני, סדונו סלה, מת סמוך לשנת 1487. יורשיו היו אלמנתו טוטה (Tuta), ילדיהם הקטינים (טוטה שימשה להם אפוטרופסית) ובנו שמואל. נראה כי רשימת העיזבון תורגמה מעברית או מיהודית ערבית, ונערכה סמוך למותו של סדונו. הפריטים הבאים בה היו שייכים בחלקם לטוטה, בחלקם לסדונו ובחלקם לשניהם. עיזבונה של סדונו היה אחד הגדולים אם לא הגדול מבין עיזבונותיהם של יהודי סיציליה במחצית השנייה של המאה החמש עשרה. הוא הכיל כמות גדולה של תכשיטים וחפצי ערך אחרים, יותר מאשר כל עיזבון אחר, כלי בית, ריהוט, כלי מטבח, ספרים, כלי נשק ועוד וכיוצא באלה. הרשימה כללה שמות חייבים ונושים רבים, נדל"ן בטרפני, מרסאלה ומונטה סאן ג'וליאנו, ושכר הדירה שהיו חייבים לו שוכרי דירותיו. אף על פי שהרשימה אינה מכילה הערכה כספית, נראה כי סך הנכסים הגיע למאות רבות ואולי לאלפי אונקיות.

הצוואה של ברכונו דה ברכה, יהודי מטרמיני, דומה למרבית הצוואות שנערכו בידי יהודי סיציליה בדורות ההם. ברכונו מינה את בנו שינגואל (Xinguel) וסיביטן יורשים עיקריים וציווה להם את כל רכושו, להוציא דברים מעטים. הוא הורה שאם אחד האחים ימות קטין, יירש השני את חלקו של אחיו. ברכונו ציווה אונקיה לבית הכנסת; אונקיה וחולצה כחולה לאחיו מוסה דה בינה; אונקיה אחת לאחותו חנה, אשת מינטו דה ניגר (Niar); זוג גרביים לכל אחת מן הנשים האלה: לפדלה (Fadale), אשת מוסה דה מיסנה; פרנה, אשת דוד מינצי; ארכימיזה (Archimisa), אשת גאיוצ'ו דה בינה; מרצוקה (Marzuka), אשת מוסה דה בינה; וניסה (Nexa), אשת בינדיטו עמר; חלקו בבית קטן שהחזיק בשותפות עם אחיו מוסה לאח הזה; זוג גרביים לכסונה, אלמנת בוסקה; וארבע אונקיות לאשתו ג'ושה (Giuxa). ברכונו ערך רשימה של בעלי החוב שלו ומקצת רכושו. חלק מרכוש זה נרשם במסמך עברי בעריכת אנג'ילנו מלטיז. אשתו נתבקשה לערוך רשימת מלאי של עיזבונה תוך 40 יום מתאריך פטירתו. ברכונו מינה את אלמנתו אפוטרופסית של ילדיהם כל זמן שתתמיד באלמנותה. אם תינשא בשנית, אמור דוד מינצי ליטול את מקומה. על האפוטרופוסית היה 'לדאוג לכך שהילדים ילמדו בבתי ספר, לשלם למורים את שכרם כהבנתה וכמצוות מצפונה, ולספק מזון לילדים'. כמו כן הורה לאפוטרופסית להשקיע את העיזבון, ולדאוג לקיום הקרן.

בקורלאונה שרדה צוואה מעניינת. שם היה טוביה דה טריפולי אחד הסוחרים הפעילים ביותר בסמוך לשנת 1400. בתאריך זה העתיק את מגוריו מפלרמו לקורלאונה. צוואתו, שנערכה בשנת 1415, מתארת יפה את מצב עסקיו באותה עת. במסמך מצוינים עסקיו הבלתי גמורים, פרטי בעלי חוב ונושים, ובסך הכול עשרות עסקות. הוא סחר בעיקר במוצרים חקלאיים, חיטה, שמן, תירוש, גבינה וצמר, אבל גם בבדים וכדומה. בעלי מלאכה עבדו בשירותו, והוא היה בעליהם של עדר וחווה חקלאית. ה'מאזן' שלו הראה עודף לטובתו. ערך העסקות הבלתי גמורות לא עלה על 40 אונקיות. הוא ציווה כדלהלן: פירעון הכתובה לאשתו ג'ימה (Gemina)

¹⁸ עמ' 9092 (יהודה), 9459 (מסעודה), 10101 (סטירה). Scandaliato, *Cimiteri ebraici*, p. 18; Id., *L'Ultimo canto di Ester*, pp. 212f.; Id., *Trapani*, pp. 177f. עמ' 10449. על משוגעים ומצורעים בקרב יהודי ימי הביניים ראה שהם שטיינר, חריגים בעל כורחם.

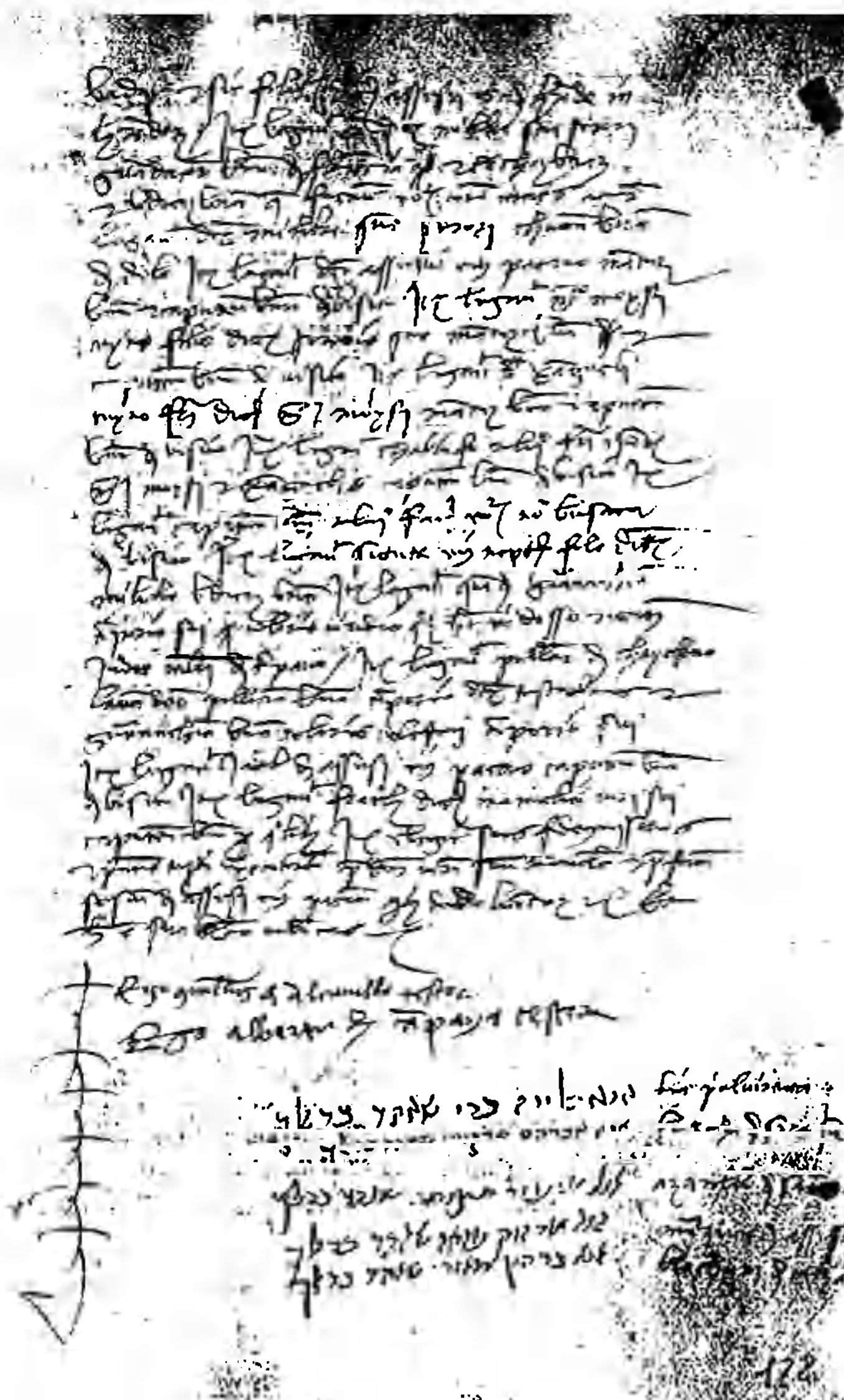
(שהייתה ברשותה בלאו הכי, כי הזוג התחתן לפי 'מנהג היוונים'); הורשת רכושו לילדיו; מינוי ג'מה אפוטרופסית, והוראות בדבר עריכת רישום התכולה שלא נכללה בצוואה; הקצאת סכומים קטנים, כולל נדבה לבית הכנסת; ומתן בגדי אבלות לאנשים שונים. הוא גם ציווה לקבור אותו בבית הקברות של קהילת קורלאונה. דאגתו של טוביה לעתיד רכושו קדמה זמן רב למותו. הוא נזכר בתיעוד כבין החיים לפחות עד שנת 1441, והוא הגיע לזקנה ושיבה לפי מושגי סיציליה של הימים ההם.¹⁹

ריקה, אשתו של מנואל בלם, בת אחת המשפחות החשובות בשיאקה, עשתה את צוואתה בשנת 1436, אבל שינתה את טעמה פעמים אחדות לפני שאישרה את הנוסח הסופי. נראה כי הייתה לה סיבה טובה לדאגה, כפי שנראה מיד. היא ציוותה את רכושה לבנה הקטין, ואם ימות ללא יורשים – לבעלה. היא נתנה מתנות קטנות לקרובי משפחה ולאחרים, כולל שמן למאור בבתי הכנסת של שיאקה, טרפני וקלטבילוטה. את חלקה בכרם היא ציוותה לדודה, סיסיו דה אסיסיו (Sesio de Assesio), מתווך. היא מינתה את בעלה ואת דודה מבצעי הצוואה. עדי המסמך היו שני נוצרים וחמישה יהודים. היהודים חתמו ביהודית ערבית. ימים מעטים לאחר מכן הוסיפה ריקה לצוואה והחליפה את בעלה מנואל באחותה מיליכה, אלמנת לאונה כואינו. המסמך נחתם ביהודית ערבית בידי חמישה יהודים. למחרת היא כתבה עוד תוספת. היא חילקה את רכושה בין בעלה לבין אחותה במקרה שבנה ימות ללא יורשים. מסמך זה נחתם ביהודית ערבית על-ידי שבעה יהודים (כולל אחדים מן החותמים על המסמכים הקודמים). אין פלא שאחרי מות ריקה פרץ סכסוך בין מנואל ומיליכה. בעקבות התערבות של ידידים הגיעו הצדדים להסכמה.

צוואות אחרות של יהודים אמידים משיאקה היו של בני משפחת מנחם: בוסקה, דוד וסטילה, ובני משפחת סגיטוני. הם היו סוחרים בעלי אמצעים, מנהיגים רוחניים של הקהילה ויזמי בית המדרש הידוע. גם בני משפחת סומאטו (Summato), אף הם מעשירי שיאקה, היו נדבנים וציוו מקצת הונם לקהילה. בשנת 1485 הכין בוסק סומאטו, רופא, את צוואתו. הוא מינה את בנו יוסף, שנולד מנישואיו לסטילה, יורש עיקרי של כל רכושו. לבתו בונוויןטורה (Bonavintura), אשתו של רובינו דה גאליונו, הוא ציווה את כתובתה (שלה בלאו הכי), ארבע אונקיות ובה לבתו ריקה, אשת מוסה אבטי, הוא ציווה את כתובתה, 25 אונקיות ובה. לבתו גאודיאוסה הבטיח את כתובתה, 10 אונקיות ובה. הוא קבע שיורשיו לא יוכלו למכור את קרן עיזבונו (*vinculata, et vadant de herede in heredem*). לבית החולים היהודי (שאותו הוא הקים) הוא ציווה הכנסה שנתית של 15 טריים, שיסופקו על ידי היורש העיקרי. היה עליו לשפץ את בית החולים ולפקח עליו. בוסקה ציווה לבית הכנסת 12 טריים בשנה לשמן למאור. סטילה, ששכבה אף היא על

¹⁹ עמ' 11809 (סדונו); Trasselli, *Diffusione*, p. 379. עמ' 10562 ואילך (ברכונו); Scandaliato, *L'Ultimo canto di Ester*, pp. 17, 47, 59. אלה היו כנראה יותר מסתם גרביים קצרים, אולי משהו כמו גרבוניים. שמואל שילם קנס של 100 אונקיות (1486). הוא נמצא אשם בהעלבת המלוכה ועברות אחרות, ונדון לגירוש למלטה. ראה תעודות 4986, 4988, 5016. על טוביה ראה עמ' 10902 ואילך; Id., *Marchand de Corleone*, pp. 469f. Besc. *Arabi*, p. 134. tables; בשנת 1389 היה עדיין אורח פלרמו. ראה תעודה 1299. שם נשא לאישה את ג'ימה. ב-1400 היה בקורלאונה, ראה תעודה 1614 ועמ' 10896. על עסקות אחרות של טוביה ראה עמ' 10898 ואילך, 10914 ואילך, 10928, 10933 ואילך, 10937, 10946.

ערש דוויי, אישרה את הצוואה, והביעה בכך את הסכמתה לתוכן ולהתייחסות לרכושה. על הצוואה חתמו שבעה עדים, ארבעה נוצרים ושלושה יהודים. היהודים חתמו ביהודית ערבית. תוך חמש שנים שוב החליף עיזבוננו של בוסק ידיים. בנו יוסף כתב את צוואתו בשנת 1490. נראה כי היה עדיין צעיר ואלמן. הוא ציווה את רכושו לבתו ולאחיותיו. הוא נתן מתנות קטנות לידידים ולקרובים, לבית הכנסת וכו'. גם על מסמך זה חתמו העדים היהודים ביהודית ערבית. רשימת מלאי שנערכה אחרי מות יוסף הראתה שבעיזבון נכללו כרם וחלקת אדמה, ואיתם בית ישן ויקב; עבד מוסלמי בשם פרכי (פרג) ושפחה בשם סגיטה; הכנסות ודמי שכירות ממקורות שונים; קבוצת בתים ותחתם שלוש חנויות ברחוב היהודים בשיאקה; עוד קבוצת בתים, סמוך למגדל תעלת ההגנה של העיר; חנות בשכונה היהודית; סוס, פיקדונות אחדים, כמות גדולה של כלי בית; 65 ספרים עבריים ולטיניים; עוד ספרים שבידי אחת האחיות; כלים שונים ומכשירים, בגדים, יין, תכשיטים, וביניהם פנינים, כסף וזהב; פנקסים וניירות אחרים של בוסק ויוסף; כתובות עבריות אחדות וחוזי נישואין; קשת ירי, וקצת מזומנים. תוך חמש שנים מתו האב והבן, שניהם רופאים, עוד עדות לשיעור התמותה הגבוה גם בקרב האמידים והרופאים.²⁰

צוואה (סוף) של ריקה אשת מנואל בלם, שיאקה 1436. חתימות בערבית יהודית. ASSc, Not. Andrea Liotta. reg. 2, c. 227v

²⁰ עמ' 10976 (ריקה); Scandaliato, *L'Ultimo canto di Ester*, pp. 196f.; Id., *Ebrei di Sicilia alla luce delle fonti notarili*, pp. 515f. זהו עוד מקרה בסיציליה שילד נקרא על שם האב בעוד האב חי. בדרך כלל אין יהודים נוהגים כך. עמ' 11123 ואילך (מנחם), וראה לעיל; Scandaliato, *L'Ultimo canto cit.*, pp. 85, 104, 109, 172f.; Id. *Radici familiari*, p. 217 מהתעודות לא מתברר אם האכסניה ובית החולים הנזכרים בהן היו בניין אחד (כפי שאירע מדי פעם) או שניים. על צוואות אחרות בשיאקה ראה עמ' 11124, 11131, 11161, 11175, 11205, 11210, 11215, 11378, 11380, 11408. עד לאחרונה סברו שהצוואה שנערכה בשיאקה ב-1436 (עמ' 10976) הייתה הקדומה ששרדה מבין אלה שהחתימות בהן נכתבו עברית או יהודית ערבית. בינתיים התגלתה תעודה כזאת מקטניה שתאריכה 1392. ראה Biondi-Perani, *Testamento di un ebreo catanese*, pp. 217f.

²¹ תעודות 2581, 2661, 2679, 2685, 2696, עמ' 6115 (כתיב). קיימת אי־הירות ביחס לשמות. התעודות שמקורן בסיציליה מביאות את שמות הבנים אחרת מאשר התעודות מברצלונה. רשמתי אותם על פי הנוסח הסיציליאני. ברם גם בתעודה סיציליאנית אחת הם מופיעים כגאודיא ושוואה (1442). ראה עמ' 7082-7083. אחיו של משה בונווליה נזכר בתעודות בשם גאודיא ויצחק. זוהי המקבילה הרגילה בין השם הלועזי והעברי. במפתחות רשמתי אותם בנפרד וכפי שהם נזכרים בתיעוד, אבל הם של אותו אדם. בעמ' 7723 נזכר סימונה דה סטימו (Settimo) כאפוטרופוס של מנואל ופרכיו בשנת 1463. זו טעות. התיקון מובא בכרך 17, Corrigenda. בשנת 1452 מכרו הבנים את ביתם המפואר ואת הנכסים בקסארו שלידו, בסמטה שנקראה על שם אביהם, תמורת 35 אונקיות. הנכסים הוחכרו להם 'לצמיתות' ב־3.10.0 אונקיות בשנה. ניתנה להם אפשרות לפדות את הנכסים תוך תקופה של עשר שנים. באותו תאריך הם מכרו בית שכן ב־30 אונקיות ובאותם התנאים. ועוד הם מכרו שני בתים בקרבת מקום ב־15 אונקיות, ושכרו אותם ב־1.1.15 אונקיות בשנה. למעשה היה זה 'משכון'. הבתים היו כפי הנראה הנדל"ן הגדול ביותר של יהודים בפלרמו במאה החמש־עשרה. ב־1455 הם מכרו את הנכס הקטן יותר ב־47.15.0 אונקיות. ראה עמ' 6963 ואילך, 6989 ואילך. בזה לא באה אל קצה רשימת נכסי משפחת כתיבי. ראה עמ' 6867, 7002, 7009, 7134, 7142, 7156, 7637. תעודות 4345, 4352, עמ' 11438 ואילך (ויטה); Scandaliato, *Radici siciliani*, pp. 441f.; Gerardi-Scandaliato, *Studium Iudaeorum*, pp. 237f. 6f., 16: Id., *Radici familiari*, pp. 11471 (רישום עיזבון). וראה לעיל, וכן Scandaliato, *Giudecca di Caltabellotta*, p. VIII. בעניין אפוטרופסים נוספים וצוואות ראה במפתחות בערכם. ראה גם רשימת 22 צוואות של גברים ו־28 של נשים שערך Besc, *Arabi*, pp. 134f. ו־31 צוואות שרשמה Scandaliato, *Haec est eius ultima voluntas*, pp. 85f. על בני משפחת כתיבי ראה במפתחות בערכים *guardians*, *Sardina*, *Acta Curie 12, Introduzione*, pp. LXIIIff.

הבית

המסמכים של יהודי סיציליה ששרדו, חוזי הנישואין, הצוואות ושאר תעודות משפטיות, מאפשרים לנו הצצה ליחסי המשפחה, תנאי הרכוש, הבית ושאר היבטי החיים, לפעמים בפירוט רב. ברם הצוואות, למשל, מייצגות רק קטע קטן של האוכלוסין היהודים, של העשירים והאמידים. העניים ונטולי האמצעים, והם הרוב המכריע, אינם נזכרים כלל בתיעוד הזה. למזלנו באו לידינו הרבה תעודות על הנדל"ן של יהודי סיציליה, שכירות ומכירה, מיקום ותנאים, ועוד כיוצא בזה. בדרך כלל לא החזיקו יהודים בבעלות ישירה על קרקע, אם כי (כפי שראינו) אחדים היו בעליה של האדמה. הבעלים היו בדרך כלל מנזרים וכנסיות, נוצרים עשירים ודומיהם. יהודים היו דיירים ודיירי משנה. על כן היה עליהם לקבל את הסכמת בעלי הקרקע בכל פעם שביקשו להעביר את הנכס לצד שלישי. בשטרי המכירה, חוזי החכירה והשכירות וכדומה נעשה שימוש אחד במונח 'בית' (*domus*), שפירושו גם 'מקום מגורים'. לעתים הוא מציין 'חדר' ו'מבנה'. רוב המסמכים מתייחסים ל'יחידות', שפירושו חדר אחד. כאשר הנכס מתואר כסולרטוס (*soleratus*) היה לו שטח מגורים מעל ה'בית', כלומר היו במבנה שתי קומות. כמו כן היו 'בתים' שהיה להם מרתף, גוזזטרה, יציע, או שטח נוסף אחד. מובן שהיו גם בתים שהכילו חדרים אחדים. בדרך כלל זה צוין במפורש. לפעמים היו ב'בית' חדרים גדולים, שלא נמצאו במגורי העניים, אלא היו חלק ממעונות מפוארים בפלרמו ובערים אחרות. אולם מי שלא יכלו להרשות לעצמם חדרים גדולים (והם הרוב) נאלצו להסתפק בחדר קטן. מי שהשיגה ידו יותר מחדר אחד הפך את אחד החדרים הנוספים למטבח. רוב הבניינים היו בני קומה אחת או שתיים. רק פה ושם אנו נתקלים בבנייני שלוש קומות. צורת בנייה אחרת הייתה טור או שרשרת של חדרים (*tenimento*) מרוכזים סביב חצר. מקצת הדירות היו מצוידות במטבחים, בארות, ברכות מים, חדרי אמבטיה (שלהם היה בור ספיגה) וציוד אחר, ושימשו לעתים יותר ממשפחה אחת. היו בעלי עסקים שהחנות או בית המלאכה שלהם היה צמוד לדירת המגורים, או היה חלק ממנה. זה כלל יקבים, בתי בד וכדומה. ועוד היו בתים ולהם אורות (סוסים ובהמות משא), גינות ויחידות עזר כאלה ואחרות. יש לשער שיהודי סיציליה בילו לא מעט זמן מחוץ לכותלי הבתים, ומוג האוויר הנוח התאים לכך שטח המחיה בתוך המבנים היה צר, בייחוד בבתים הצנועים של העניים ומעוטי היכולת. נראה שחוץ מאשר בבתי האמידים היו תנאי המגורים צפופים למדי, אם כי לא היה קיים מחסור בשטח בנייה, אפילו בקסארו. בפלרמו ובערים גדולות אחרות היה קיים מבוך של סמטאות (*vanelle*), בייחוד בקסארו. בהיות הביוב בימים ההם מה שהיה היו התנאים קשים, בייחוד בחודשי הקיץ החמים, בפרט במקומות שלא היו מצוידים בבורות ספיגה. לעשירי היהודים היה יותר מבית אחד, או במקום מגוריהם או במקום אחר, לפעמים במרחק רב. חוץ מזה היו בתים במקצת הכרמים ובנחלות החקלאיות, והדבר אפשר לבעליהם לגור מחוץ לעיר. במקומות שבהם גרו יהודים היו קיימים בדרך כלל רחוב יהודי, או אפילו רובע שלם, אבל יהודים התגוררו גם מחוץ לגבולות אותו רחוב או רובע, במקומות שבהם רוב התושבים היו נוצרים. גם נוצרים גרו בסביבות שרוב תושביהן היו יהודים. כפי שראינו הייתה פלרמו מקרה

טיפוסי של מגורי נוצרים ויהודים מעורבים. אותם תנאים שררו בשאר חלקי סיציליה. הפרדת מגורי היהודים מאלה של הנוצרים נותרה בקשה חסודה של הכנסייה.²² בא לידינו קטע מתוך מסמך בשם 'אינפורמציה ביחס לנדל"ן היהודים ב-1492'. הוא מכיל 349 פעולות מכר של נדל"ן יהודי בתקופת הגירוש בסכום כולל של 3,061.9.10 אונקיות. המחירים ששולמו היו בוודאי פחותים ממחירי השוק, בהתחשב בירידת מחירים כללית בעקבות הצפה פתאומית של השוק בנדל"ן רב והלחץ שהופעל על היהודים לחסל את רכושם ולצאת מגבולות המדינה. על כן יש להתייחס לכל הנתונים הבאים ברשימה בזהירות מרבית. זאת ועוד אחרת. לפנינו רק קטע מרשימה הרבה יותר גדולה, ואין לדעת מה היה סך הכול. נראה כי הרשימה הוכנה למטרות מס וביזמת האוצר. יש בה נכסים בעיקר בפלרמו ובסביבתה המידית, אבל גם במרחק מסוים הימנה, עד טרמיני אימרוזה, מזארה ומרסאלה. הנכסים כללו 170 בתי מגורים, חנויות וכדומה, והיתר היו כרמים וכיוצא בהם. הקונים היו אצילים, אנשי כמורה ובעלי מלאכה. הקונה העיקרי היה רינלדו קריספו (Rinaldo Crispo), פקיד בכיר, שקנה 18 נכסים. המחירים נעו בין אונקיות בודדות למאות אחדות. רכושה של משפחת אזוני, משה ואהרון, עלה על זה של כל האחרים ונמכר ב-230 ו-329 אונקיות בהתאמה. אם אפשר לסמוך על 'אינפורמציה' (שהיא קטע בלבד, ומתייחסת בעיקר לפלרמו) הרי המעמד ה'בינוני' וה'עליון' בקרב יהודי פלרמו נהנה מתנאי מגורים נוחים למדי.²³

הריהוט של הבית היהודי בסיציליה כלל בראש ובראשונה את המיטה. זה היה רהיט מפואר, בסגנון סיציליה. בצורתה המושלמת ביותר, שרק העשירים יכלו להרשות לעצמם, היה למיטה בסיס ממתכת או מעץ (שניתן היה לפרק), ועליו מזרנים, מצעים, מכסים, כריות וחופות. חדר השינה הכיל ריהוט נוסף, כגון וילונות ושטיחים. המיטה עשויה הייתה להיות גבוהה למדי והצריכה טיפוס על גבי דרגש או סולמית. המיטה הייתה עשויה מבדים יקרים, משי וכדומה, וכל הרהיט היה (כנראה) מרשים (וזו גם הייתה הכוונה). ככל שפחת המעמד החברתי פחת גם פאר המיטה. חדר המגורים, אם היה כזה, היה מצויד בשולחן אחד או יותר, ספסלים ולעיתים רחוקות בכיסאות, ארונות, שידות (ששימשו גם תיבות), שולחנות כתיבה ועוד וכיוצא באלה הדברים. החדר שימש גם חדר אוכל. שולחנות פופולריים היו תוצרת יבשת איטליה, ויניציאה, פיזה וכדומה, שיהודי סיציליה סחרו בהם בכמויות גדולות. חדר שלישי, לעיתים קרובות בשיתוף עם שכנים, היה המטבח. התנור נמצא בדרך כלל מחוץ לבניין, ביחד עם מתקנים אחרים, אספקת מים, שירותים וכדומה.

מהרשימות המגוונות של כלי מטבח שזכרם בא בתיעוד נראה כי המטבח היהודי בסיציליה היה משוכלל, לפחות בחלק מהמשפחות. לזה יש להוסיף את האוכל היהודי המובהק, הכשר (*iudiscu*), כגון גבינה, יין, בשר, נקניקים ועוד, וממתקים יהודים ודברי מאפה. תצרוכת של בשר, דגים ויין הייתה גבוהה בקרב יהודי סיציליה, אפילו בהשוואה לתצרוכת ביבשת איטליה,

²² ראה לעיל. על בתים, חנויות וכו' ראה במפתחות, בערכים real estate, shops. וראה Bressi, *Arabi*, pp. 160f. דוגמה אקראית מראה מה פירוש 'בית'. ב-1425 קיבלו על עצמם שני בנאים יהודים לבנות 'בית' במידות של 2 כנה על 2 כנה, כלומר 16 מטרים מרובעים. חווה ביחס לבנייתו של חדר גדול במקצת נחתם בשנת 1429. אורכו היה 4 כנה ורוחבו 2½ כנה. ברור שמדובר בחדרים ותו לא. ראה עמ' 6269, 6311. דוגמאות אחרות מובאות בתיעוד לרוב.

²³ תעודה 5876; pp. 172f. Giunta-Sciaccia, *Beni patrimoniali degli ebrei di Palermo*.

שהייתה אחת הגבוהות באירופה. נעשה ניסיון לכמת את התצרוכת של פריטים אחדים, כגון יין, והיא הוערכה בליטר אחד ביום לכל יהודי מבוגר בפלרמו; בין 20 ל-30 קילוגרם בשר ו-11 קילוגרם גבינה בשנה לאדם. תצרוכת הדגנים השנתית לאדם הוערכה בסלמה אחת (נפח של 275-343 ליטר) בראשית המאה החמש-עשרה. הוצאות משפחה בת ארבע נפשות על לחם הוערכו בשתי אונקיות בשנה, שווי משכורתו של פועל במשך חודשיים-שלושה. שרדו גם רשימות מפורטות של כלי שולחן: צלחות, קערות, כוסות, סכו"ם ועוד. בדרך כלל היו הכלים עשויים אבץ, נחושת, ברזל, חרס וכדומה. אי שם בבית, באחד החדרים, או בפרוזדור, נמצאו המכשירים של התעשייה הביתית, עיסוקן של הנשים: כלי הטווייה והנולים לייצור חוטים ובדים מצמר, כותנה, פשתן, משי, קנבוס ועוד, החבלים לתעשיית דיג הטונה, ועוד. אין צריך לומר שבתי העשירים היו מרווחים יותר. בעלי האמצעים יכלו להעמיד לרשות ילדיהם ועבדיהם חדרי שינה נפרדים ולהשתמש בהם גם למטרות אחרות. בגלל שיעור התמותה הגבוה לא עלה בדרך כלל מספר הילדים הממוצע במשפחה על שניים או שלושה במועד נתון, כך שמשפחה מנתה כארבע או חמש נפשות בממוצע. בדרך כלל לא היווה שיכונם בעיה. משפחת העניים הייתה צריכה להסתפק בפחות שטח מגורים, וההורים וילדיהם הצטופפו בחדר אחד.²⁴

הבית היה לא רק מרכז הפעילות של המשפחה, הבמה שעליה התרחשו הדרמות של המשפחה היהודייה, ונחוגו בו החגים בלוח השנה היהודי והחגים האישיים של יהודי האי, אלא גם הציר שסביבו נעו החיים היהודיים. זה היה מרכז חייה של האישה היהודייה, ששנותיה עברו עליה בתוך הבית ורק לעתים נדירות התרחקה ממנו. בעוד שהגבר היהודי היה טרוד בעיסוקיו מחוץ לבית, הסתגרה האישה בד' אמותיו. נוסף על מלאכותיה כאם ועקרת בית היא ניסתה לרוב להשלים את החסר בתקציב המשפחתי על ידי עבודת כפיה. האישה היהודייה טוותה וארגה, ייצרה חבלים לדיג טונה ותפרה. כל זה ניתן היה לעשות בבית. יש להניח שהנשים לימדו את ילדיהן ככל שהיו מוכשרות לכך מעט נשים יהודיות העזו לפלוש לעולם שבשליטת הגברים בימיהן. יציאה כזאת אל העולם הייתה מסובכת גם מבחינה משפטית, כי הן היו זקוקות (לפחות להלכה) לגבר שישמש להן אפוטרופוס/פרקליט חוקי (*mundualdo*) בבואן לחתום על מרבית המסמכים המשפטיים של הימים ההם. עם זאת נמצאו נשים יהודיות שניהלו עסקים באופן עצמאי, נטלו הלוואות, אם כי לעתים קרובות תוך הסכמה מפורשת של בעליהן, סחרו בדגי טונה, קנו כלי עבודה של נפחים (אולי בשביל הבעל או הבן), ואפילו ניהלו בית מרוח ופעלו כמתווכות ומוכרות פומביות. מכאן שלפחות חלק מנשים אלה ידעו קרוא וכתוב ולערוך חשבונות. היו ביניהן אפילו רופאה אחת או שתיים. ידוע על מקרה של אישה יהודייה שערכה שותפות עם אביה לניהולה של חנות. פרנה, אשתו של יוסף לוי מפלרמו, הייתה בעלת חנות למוצרי נגרייה (1463). יש להניח שלא היא הייתה גם הנגה, כי אם היה זה בעלה האילם. בונה

²⁴ ראה במפתחות, בייחוד צוואות, חוזי נישואין וכו'. על מכירה של ממתקי כוסברה (גד) ראה עמ' 5790. מתקבל הרושם שאנשי פלרמו אהבו את הממתק, כי הכמות שנמכרה הייתה 40 קילוגרם! מן התעודה לא מתברר אם מדובר בממתק יהודי. אם זהו גד שנזכר במקרא, הרי שהזרע שלו דמה למן שאכלו בני ישראל במדבר (שמות טז, לא). ממתקים פחות נדירים היו מרציפן ודברי מתיקה על בסיס דבש או סוכר. ראה Bresc. באותם הימים ראה Braudel, *Capitalism and Material Life*, pp. 66f., 127f. על תצרוכת של לחם, בשר וכו' באירופה על בסיס המס שהטילה הקהילה בפלרמו, ראה עמ' 8029.

(Bona), אלמנתו של סירה ניפוזי (Seria Nifusi), השכירה עצמה (1484) לבעל החנות לדברי סדקית מוסה כואינו לעבוד בחנותו תמורת 15 טריים (בשנה). בעלות חוב לא היו פטורות ממאסר. נמצאו אפילו נשים, כגון חנה מאוגוסטה בג'וליאנה, שניהלו את המשק החקלאי ואת העדר של המשפחה, לאחר מות הבעל. חייה של חנה כאשת עסקים לא היו קלים בסיציליה של שנות השמונים של המאה החמש-עשרה. היא נאלצה לבקש את עזרתו של המשנה למלך, וזה אמנם נענה לה פעם אחר פעם. לעומת זאת התקשו אלמנות יהודיות אחרות לנהל את ענייניהן לאחר מות בעליהן. סמוך לשנת 1441 החזירה כלינה (Chalena), המכונה רוזה, אלמנתו של שבת קווינטינו מפלרמו, נדל"ן למנזר דילה מגיונה ממסדר האבירים הגרמנים (della Magione dei Teutonici), הואיל ולא עלה בידה להמשיך ולהחזיק בו. שכר הדירה היה זעיר: 7.10 טריים בשנה. הנכס היה מורכב מחנות בת שתי קומות, מטבח ובית מרוח ולצד שטח נוסף.²⁵

הבית היהודי לא היה רק המקום שבו ייצרו בדים ואריגים, כי אם גם בית היוצר שבו תפרו את הבגדים שיהודים (ואחרים) לבשו (ואין לדעת מה הייתה הכמות). חייטים יהודים לא היו רבים, וכנראה שירתו רק את אלה שיכלו להרשות לעצמם מותרות כאלה. היה מי שהביע את הסברה שיהודים לבשו פחות או יותר בגדים שלבשו בני דורם הנוצרים, חוץ מאות הקלון. אולם זה עומד בסתירה (למשל) להיתר המיוחד שקיבלו נשים יהודיות אחדות ללבוש בגדי נוצריות. בין אלה שקיבלו היתר כזה היו בנות משפחת בונוליה. בשנת 1472 התיר המשנה דוריאנה לנשים היהודיות במסינה ללבוש מעילים בכל העיר, בתנאי שתענודנה את אות הקלון. לאחר מכן הותר להן להתהלך בלעדיו. החוקרים חלוקים בדעתם, אם האזכור התכוף של הצו לשאת את אות הקלון מוכיח את יעילות ביצועו או בדיוק את ההפך. שוב מהווים רישומי התכולה של בתי הנפטרים מקור עיקרי לידיעותינו על לבוש היהודים. ברשימות נזכרים בגדים תחתונים, גופיות וחולצות, בגדים עליונים, מקטורנים, מעילים קצרים וארוכים, מכנסיים וחצאיות, גלימות וחלוקים, כובעים, גרביים ונעליים. שמות הלבוש משתנים מעת לעת, אבל זהים לאלה של בגדי הנוצרים. החולצות צבועות בצבעים שונים וצבע הבגדים העליונים כהה, בעיקר שחור. יהודים לבשו כובע שחור מיוחד (*caputeum ebraicum*) ונשותיהם כיסוי ראש, לפעמים מפואר (*cayula*), מצויד בצעיף. גרביים היו ממין הגרבונים. נעליים, מגפיים ושאר מנעלים יוצרו ותוקנו על ידי יהודים, שסיפקו אותם גם לחלק גדול מן האוכלוסייה הנוצרית. מקצת הנעליים היו מעור יקר, כגון עור אילים, 'קורדובאן' (*cordovan*) וכדומה. אנשי המקצוע לבשו ביגוד מיוחד, כגון הרופאים. הללו חבשו כומתות אדומות, לבשו מעילים כחולים וכדומה. שחור או צבע כהה אחר היה צבע הבגדים של האבלים. בעיקרון לא היה הבדל גדול בין בגדי נשים וגברים. נשים לבשו חצאיות במקום מכנסיים וכיסויי ראש במקום כובעים. נשים שיכלו להרשות זאת לעצמן ענדו פרטי לבוש וקישוט יקרי ערך, כחלק מהביגוד עצמו או בצורת תכשיטים. רקמה תוצרת חוץ מיבשת איטליה, צרפת, ספרד ועוד קישטה את בגדי הנשים היהודיות. מתקבל הרושם שהאפנה

²⁵ תעודות 597, 783 (הלוואות); עמ' 5791 (עסק), 8003 ואילך (טונה), 8155 (כלים), 7784 (בית מרוח), 5792 (שותפות); תעודה 4911, עמ' 8782 (מתווך), 7746 (פרנה), 8418 (בית סוהר), 8556 (בונה); תעודות 4882, 4919, 5029, 5059, 5063, 5181, 5204, 5821 (חנה), עמ' 5770 (כלינה). שבת היה אולי הסוחר הפלרמיטני העשיר (ראה לעיל). על חבלים לטונה ראה במפתחות, בערכים *disa*, *ropes*. על נשים נוצריות ויהודיות בעולם העסקים בסיציליה ראה Sardina, *Acta Curie* 12, *Introduzione*, pp. LXXVIII. על וירדימורה ואולי עוד דוקטורית אחרת ראה לעיל בפרק הקודם.

שלטה בביגוד הנשים. תכשיטים, שהיו לעתים קרובות חלק מהנדוניות או עברו בירושה, היו באפנה, ונשים יהודיות ברחבי סיציליה ענדו אותם. ניסיונותיהן המעטים של הקהילות למתן מותרות ולהגביל ראוותנות של הנשים היהודיות לא נשאו פרי, כפי הנראה. ברם הואיל והנשים היהודיות לא יצאו בדרך כלל מגבולות הבית והשכונה, ההתגדרות שלהן לא עוררה תשומת לב רבה.²⁶

אם כן, בעוד שהאישה היהודייה נשארה בין כותלי הבית, הגבר היהודי יצא לעולמם של הנוצרים. ביום עבדו הגברים היהודים, ולאחר מכן רבים בילו את זמנם במספר הרב של בתי המרוח היהודיים בכל רחבי סיציליה. חוקי הכשרות מנעו מיהודים לשתות יין בבתי מרוח של נוצרים, ועל כן היו זקוקים למקומות בילוי משלהם. מעניין שנוצרים היו לפעמים שותפים בבתי מרוח יהודיים, אף על פי שבוודאי לא אפשרו להם לגעת ביין. ריבוי זה של בתי מרוח יהודיים מסביר, לפחות חלקית, את התצרוכת הגבוהה של היין הכשר בידי יהודי סיציליה. יש להניח שנמצאו יהודים ששתו לשכרה, כי התצרוכת הממוצעת לא הייתה מחולקת שווה בשווה. אין אנו יודעים אם בבתי המרוח היהודיים שיחקו בקלפים ובהימורים. השלטונות הנוצריים והיהודיים התייחסו בשלילה למשחקי מזל, אבל אזכורם בתקנות הקהילות הוא מזערי, לפחות בהשוואה לתקנות הרבות בעניין זה שתיקנו הקהילות היהודיות בשאר אזורי איטליה ומקומות אחרים. איסור כזה מובא בתקנות שהגיש הדיין הכללי יוסף אבנעפיה בשנת 1399 לאישורו של המלך מרטינו הראשון ואושרו על ידו. תקנה דומה תיקנה קהילת טרפני סמוך לשנת 1419, וזו חזרה ונזכרה בשנת 1471.²⁷

פשעים ועונשם

כללית היו יהודי סיציליה אוכלוסייה שקטה ושומרת חוק במדינה שבה שלטו הפשע, מעשי הרצח, שוד הדרכים ושאר מעשים אשר לא ייעשו. השלטונות התאמצו להשליט חוק וסדר, אבל נכשלו כישלון חרוץ. כולם, נוצרים כיהודים, היו קרבנות של שודדים ביבשה ובים ופושעים מכל הסוגים. בעוד שהתעודות מביאות רק מקרים מעטים שיהודים השתתפו בפשיעה מעין זו (פרט למימון של שודדי ים סיציליאנים) היו בין היהודים לא מעט פושעים מסוגים אחרים. אין צריך לומר שאנו יודעים רק על אלה שנתפסו בקלקלתם. מקצת הפשעים בוצעו במסגרת המשפחה, ואילו אחרים בחברה היהודית והנוצרית. רוב העונשים הומרו בקנסות, כופר וכדומה. כלל זה חל על פשיעה שבה הואשמה הקהילה היהודית, או כלל האוכלוסייה היהודית של סיציליה. כפי שראינו היו רוב ההאשמות הללו תירוץ לסחיטה. החנינה הכללית והתשלום בגינה סיימו בדרך

²⁶ Bresc. op. cit., pp. 177f.: Scandaliato, *L'Ultimo canto di Ester*, pp. 97f. 2899, 2643, תעודות 3829 (בנווליה), 3937, 4257, 4260, 4263, 4357 (מעילים), 4109, 4202, 4359, 4434, 4547 (אות הקלון).

Precopi Lombardo, *Condizione femminile*, p. 115

²⁷ על בתי מרוח ואכסניות ראה במפתחות בערכם. תעודה 1553 (תקנות), 2040, 3911 (טרפני). וראה במפתחות, ערך gaming. על מקרה של משחקי מזל שנסתיים באלימות ראה תעודה 3122. וראה תעודות 3293, 3372 ו-3373. Ashtor, *Palermitan Jewry in the Fifteenth Century*, p. 240. על איסור כללי שפרסם המלך אלפונסו בשנת 1433 ראה Orlando, *Codice*, pp. 459f.

כלל את הפרשה. גם יהודים בודדים נמלטו מעונש תמורת תשלום כופר המקרה הראשון מסוג זה המופיע במקורות אירע ביחס לסופן טגואיל בפלרמו (1399), סוחר ידוע בעירו. הוא הואשם בפשעים שונים, ובפרט רמאות ושיהוד עדים. המלכים מרטינו והמלכה מריה העניקו לסופן חנינה וטיהור שמו תמורת תשלום כופר. אפילו מעשי רצח בידי יהודים אירעו מדי פעם בפעם. ב־1437 מינה המשנה למלך רוג'רו דה פרוטה דוקטור למשפטים והורה לו לנסוע לפוליצי כדי לחקור את החשדות נגד יהודייה בת המקום שהואשמה ברצח בעלה. יהודייה אחרת בשם מוליכה (Mullica), אשתו של ניסים כילו (Chilu) במונטה סאן ג'וליאנו, נמצאה אשמה בגרימת חבלה חמורה למנפרידו (Manfrido) בינה. היא נדונה למאסר באזיקים בטירה המקומית לתקופה של שנה, אולם השיגה חנינה לאחר ששילמה כופר בסך שמונה אונקיות (1456). יוסף בלונדו (Blundu), יהודי מג'רצ'י, נדון למוות בתלייה (1444) על ששדד ורצח יהודי בקלבריה. גם אחיו היו מעורבים בפרשה, ונאלצו להחזיר את הרכוש השדוד. בשנת 1449 קיבל צולו דה מיליאצ'ו (Zullo de Miglacio) חנינה מהמשנה דוריאנה בתמורה לתשלום כופר בסך ארבע אונקיות. הוא הואשם ברצח של ברכה קלברנסי, המכונה לו כיווארו (Lu Chivaru), שבעצמו היה חשוד כפושע. בקטניה הכה יעקב מיניכי (Minixi) את אברהם סצ'רדוטו על הראש. כעבור זמן מה מת אברהם מפצעיו. יעקב נדון לגירוש, ועזב את המדינה. לאחר מכן התארס אחיו עם בתו של ההרוג. הצדדים עשו הסכם שלפיו קיבל על עצמו יעקב לשלם מזונות לאלמנה ולבנותיה תמורת מתן מחילה לרוצח. חוץ מזה שולם לאוצר כופר בסך שש אונקיות (1461).

המקרה המרעיש ביותר של רצח יהודי בידי יהודי אחר אירע ברגוזה בשנת 1471. הפרטיכל של משפט הרצח שרד, ומאפשר לנו הצצה נדירה לעולמו של רוצח יהודי, מניעיו ומעשיו, במחצית השנייה של המאה החמש־עשרה בסיציליה. ביום ראשון, ה־23 ביוני של אותה שנה, פצע יוסף ריקסוני (Riezuni), דייג נחשי מים, פצעי מוות את שבתינו ג'ימה (Gima), פרוטו בקהילה היהודית ברגוזה, במכות מקל על ראשו. הרצח היה שיא בסכסוך ממושך יוסף היה המוציא להורג, אבל הרוח החיה מאחורי הרצח היה סלוק (Salloe) דה קלטג'ירונה, אחד מחברי מועצת הקהילה היהודית ברגוזה. המניע לרצח הייתה תחרות ממושכת על תפקידים בקהילה. הסיבה המידית היה סכסוך בעניין החזנות בבית הכנסת. החשוד ברצח ושולחו הועמדו לדין בבית משפטו של הרוזן ממודיקה. הרוצח נדון למאסר עולם בסירות המשוטים. השולח, כלומר המסית לרצח, נמלט כנראה מעונש. חוץ מזה אירעו מקרים של גנבות 'רגילות'. שלמה סעדיה מקלטג'ירונה ברגוזה הואשם על ידי בוסקה סצ'רדוטו מוויציני בגנבת סחורה מחנותו בערך של שמונה אונקיות. שלמה עונה, הודה באשמה והתאבד. לפי מושגי הימים ההם היה בכך משום הודאה באשמה. בוסקה פנה למלך אלפונסו, וזה הורה לשלם לו פיצויים על הנזק שנגרם לו. יהודים רמאים, זייפנים ודומיהם לא חסרו בסיציליה. ב־1446 נמצאו האחים סעדיה, שמואל ודוד דה קטניה אשמים בזיוף מטבעות. סעדיה הצליח להימלט לצפון אפריקה. החנינה שהוענקה לאחים ולמשפחה עלתה להם 50 אונקיות. פשעים דומים אירעו בכל רחבי סיציליה. הם כללו רמאויות, אונאות וגנבת הדעת.²⁸

²⁸ תעודות 1551 (סופן), 2467 (פוליצי), 3288, 3293 (מוליכה), 2762, 2764 (בלונדו); קיימת אי־בהירות בענין שמו של האח־הרוצח. הוא נקרא גם שמעוני, 2914 (צולו), 3540, 3577 (יעקב). על הרצח ברגוזה ראה Modica Scala, *Modica, passim*. תעודות 2423 (שלמה), 2825–2826 (סעדיה). על חנינות קולקטיביות ראה

אונס וניאוף היו נפוצים בקרב יהודי סיציליה. ב־1424 נאשם יוסף ברבייטה (Barbiecta) בטרפני באונס של לקואינה (Lacuyne), בתה של ארכנה (Archana), בת המקום. כאשר הועמד יוסף לדין בבית משפטו של הקפיטאנו, שיגר המשנה למלך רב־נוטריון בבית הדין המלכותי לחקור את הפרשה בטרפני, ואם יראה לנכון, לדון את יוסף. בשנת 1432 הגיש ניסים (יצחק) כזטה (Czacta) מפרלמו מחאה נוטריאנית נגד שבותו מטוטי על ששכנע את כיירוניה, אשתו של ניסים, לבוא ולגור בביתו. הוא דרש שכיירוניה תשוב לביתו. לא ידוע כיצד נגמרה הפרשה. יהודים אחרים הואשמו בעברות דומות, וחלק מהם נמצאו אשמים בבית המשפט. מקרה שעורר תשומת לב מרובה היה האונס של מונה (Muna), אשתו של אמורני ברברוסה (Amaruni Barbarussa), כולם יהודים מטרפני (1462). שמואל כואינו (כהן) היה האשם בעברה. הרוון אנטוניו דה רוסו ספטורה, נשיא סיציליה, קיבל דין וחשבון, 'שבעת שהבעל נעדר מן הבית, כאשר היא [מונה] ישנה במיטתה ביחד עם אמה ואחותה בחסות אלוהים והמלך, יהודי אחד בשם שמואל כואינו, פרץ לבית באישון לילה בתואנות שווא, ואנס את מונה הנ"ל, יהודייה בעלת שם טוב, כפי שנמסר, והכניס אותה להיריון'. הנשיא הטיל על רב־נוטריון של בית המשפט המלכותי לצאת לטרפני, לעצור את שמואל, לשפוט אותו בשיתוף עם הקפיטאנו המקומי, ולהטיל עליו עונש מתאים, כולל עונש מוות. בינתיים ניסו זיארונה (Zayarona), אחותו של שמואל, ושפחה משוחררת בשם עבדאללה לגרום למונה להפיל. למטרה זאת הן השתמשו בתרופות וצמחים. כל זה דווח לנשיא. לבסוף 'התפשרו' שמואל ומשפחתו עם השלטונות, ושילמו כופר של 80 אונקיות תמורת חנינה כוללת. לדברי הנשיא לא היה ב'פשרה' כדי לפגוע בזכויותיה האזרחיות של מונה משמואל. ואמנם הגישה מונה תביעה משפטית נגד שמואל, ובשנת 1454 ציווה המלך אלפונסו (בעקבות בקשת שמואל) להעביר את הדיון בתביעה לבית דין יהודי ולשפוט את שמואל על פי דיני ישראל. בשנת 1469 הואשם שלמה גואדניו (Guadagno) ממסינה בניאוף עם אליגרה (Allegra), אשתו של בילו (Bello) שמעון, ובעברות אחרות. הפרשה הגיעה לבית משפט. התובעים הסכימו לבטל את תביעתם והנתבעים 'ניאותו' לשלם קנס לאוצר. אז דרש בילו מתן התחייבויות ששלמה יתרחק מאליגרה. שלמה סירב ופנה למשנה למלך, וזה הודיע לפקידי מסינה שהנתבע אינו חייב לחתום על ההתחייבות המבוקשת. הנפשות הפועלות במקרה אחר של ניאוף וגילוי עריות היו בני משפחות יהודיות ידועות בטרפני ובפלרמו. העברות שלהם עלו להם בכופר של שישים אונקיות. בתמורה העניק המשנה למלך חנינה למכלופו דה אקטוננו, הוריו דניאל וגאוויוסה וגיסתו עזיזה (בשלב זה אשתו של אחיו גרציאנו), כולם מטרפני. מכלופו הואשם שניאף עם פרנה, לפניו אשתו של גאודיאנו בילדב, בתו של מרדכי כואינו. מכלוף 'הסדיר' את העניין הזה בחוזה עם ר' יעקב בילדב, אביו של גאודיאנו. השלטונות האשימו את מכלופו בגילוי עריות עם גיסתו, את הגיסה ואת ההורים, שאף כי ידעו על המתרחש הם הרשו לבנם השני, גרציאנו, לשאת לאישה את עזיזה (1480). פרשיות כאלה נמשכו עד שנת 1492. בשנת הגירוש נטשה אשתו של מרדכי ברישה (Brixa) ממרסאלה את בעלה, והלכה לגור בביתו של גבר אחר בטרפני.²⁹

לעיל. על פשעים שביצעו יהודים ראה במפתחות, ערכים crimes and criminals, murders, composition and fines, pardon, fraud, forgery and counterfeiting
²⁹ תעודות 2144 (יוסף), עמ' 5979 (ניסים), תעודות 3000, 3002, 3005, 3095; עמ' 9357 (מונה), תעודות

מעשי סדום ופדרסטיה היו נפוצים גם בימים ההם, ויהודי סיציליה חטאו בהם לעתים קרובות באופן יחסי, אם לשפוט על פי מספר המקרים שנודעו ברבים, שהיו בוודאי רק חלק קטן ממה שנעשה בסתר. דיני ישראל והכנסייה התייחסו לתופעה בשלילה. ה'מפורסם' בחוטאים היה גואיללמו ריימונדו מונקדה, שסבורים כי הנטיות המיניות שלו ברומה ובמקומות אחרים היו שורש ה'צרות' שלו. אם כן ואם לאו, אנשים פחותים ממנו משנתפסו הועמדו לדין, ומשנמצאו אשמים נענשו. המקרה הראשון הנזכר במקורותינו היה של זאגאר (Zagar/Czayrar), יהודי מטרפני, שהואשם בביצוע פשע נתעב (nefario), (מונח ששימש באותם הימים בדרך כלל למעשי סדום והומוסקסואליזם), עונה, אולם סירב להודות באשמה. שופטי בית הדין של הקפיטאנו בפלרמו ביקשו לענות אותו שוב והוא פנה למשנים למלך, ואלה אסרו לשופטים לעשות זאת. השופטים נאלצו להיכנע. אם היה המשך לפרשה, אין הוא ידוע: או שהנאשם שוחרר ממעצר, או שהעניין הועבר לטרפני. נטיותיו המיניות ושאר גחמותיו בדבר 'איסור והיתר' עלו לשבתינו גריקו מקטניה בקנס כבד של 30 אונקיות (1436). חטאיו כללו מעשי סדום, גילוי עריות, ניאוף ועוד וכיוצא באלה הדברים. האשימו אותו נוצרים ויהודים. כופר עוד יותר גבוה הוטל על קבוצת יהודים בפלרמו שנאשמו במעשי סדום בשנת 1453. הקנס ששילמו הסתכם ב־120 אונקיות. מקרה מרעיש של מעשי סדום אירע ב־1444 בקשר לנזיר מהמסדר הבינדיקטיני. פייטרו ממנזר המסדר בסאן פיליפו ד'אגירה האשים קבוצת נוצרים ויהודים בטרואינה ובשאר מקומות שניצלו אותו לביצוע מעשי סדום. הקהילה הנוצרית של טרואינה ביקשה מהמשנה למלך לבטל את התביעה בתמורה לתשלום כופר בסך 25 אונקיות ועוד חמש אונקיות הוצאות. בשנת 1471 האשים מלשין מקצועי שלושה נערים יהודים בפלרמו במעשי סדום בביתו של גבריאל שיפתי. אחד מהנערים היה בנו של הרופא הנודע אברהם בס. גם שני האחרים היו בני טובים. התביעה נגד הנערים בוטלה מטעמים משפטיים, אבל הקהילה היהודית נאלצה בכל זאת לשלם כופר. בסיציליה לא נודע על זונות יהודיות, אולם יהודייה בשם לוקה (Luca) פונתה מביתה בקסארו, לאחר שהגישו נגדה תלונות שהיא רועה זונות (1408). השכנים הם שהתלוננו עליה.³⁰

רשימת עברותיהם ופשעיהם של יהודי סיציליה בימי שלטון אראגון היא ארוכה ומגוונת. הפשעים נעו בין גנבות זעירות לרצח ועברות מין. נראה כי מבחינה זאת לא היה הבדל גדול בין יהודים לנוצרים, פרט לאותם יוצאים מן הכלל שדובר בהם לעיל. לסיציליה תמיד יצא שם רע בכל הנוגע בקיום החוק והסדר, כנראה בצדק. היהודים בשתי המאות האחרונות של ימי הביניים לא היו יוצאי דופן. כרגיל, מתייחסים דברים אלה רק למיעוט קטן של עבריינים. 'הרוב הדומם' היה שקט ושומר חוק.

3809 (אליגרה), 4561, 4570 (מכלופו). Garaffa, *Caratteri topologici dell'insediamento ebraico*, p. 278.
(מרסאלה). על מקרה פחות מעורר תשומת לב של נטישת הבעל ראה עמ' 6895. ב־1444 נטשה מרוזקה (Marzuca), אשתו של ויטה מונסור (Munsur) מפלרמו, את בעלה ושבה לבית אמה. מונסור הגיש מחאה נוטריונית. בעניין מקרים נוספים ממין זה ראה תעודות 3824, 4505 ובמפתחות בערבים rape, adultery.
³⁰ תעודות 2017, 2019, עמ' 5770 (זאגאר), תעודות 2434, 2444 (שבתינו), 3045 (פלרמו), 2773 (טרואינה), 3913, 3920 (גבריאל), 1772 (לוקה). וראה במפתחות, ערך sodomy.

פרק עשרים

הגירוש

צו הגירוש

ב־31 בחודש מרס 1492 חתמו בני הזוג המנצחים פרדיננדו ואיזבלה, מלכי ספרד, בגרנדא הכבושה על צו הגירוש, ששם קץ לנוכחות היהודים בכל נחלותיהם. על הישג זה וכיבוש המבצר המוסלמי האחרון בספרד, איחודה של המדינה והסיוע לכנסייה נגד הצרפתים באיטליה, העניק להם האפיפיור הידוע לשמצה אלכסנדר השישי לבית בורג'יה את התואר 'המלכים הקתוליים' (1496).¹ בצו נכללה סיציליה, ובכך הושם קץ לאלף שנה בקירוב של חיים בצוותא של יהודים ונוצרים, לפעמים תוך מתח מסוים, אבל מעולם לא לפני כן בסכנת חיסול גמור. הנוסח הסיציליאני של הפקודה, שפורסמה באי ב־18 ביוני, היה כדלהלן:

דון פרננדו וכו', אל הנסיך המפואר דון ג'ובאני, בכורנו האהוב ויורש כללי של מלכויותינו וארצותינו, דרישות שלום וברכות אבהיות; ולכל משנינו הכלליים, הארכיגמונים, ההגמונים ושאר ראשי הכנסייה, המרקזים, הרוזנים, הוויסקונטים, הברונים האצילים, נציגי הערים, האדונים הפאודליים של וסאלים, המושלים, השופטים העליונים, סוכני השליט וכך שאר נושאי המשרות במלכויותינו ואחוזותינו, ערינו, כפרינו ומקומותינו, כל אחד, בין גדול ובין קטן, הערים והכפרים ומועצותיהם, כל נתינינו וילידי המקומות, בעלי כל המעמדות ועמדות הכבוד, ברכות ועונג. ולכל הקהילות היהודיות וכל יהודי, זכר ונקבה, בני כל הגילים במלכויותינו ואחוזותינו, משני צדי הימים, בכל מקום אשר הם שם וחיים בהם, אנו מודיעים ומביאים לתשומת לבם, שנודע לנו מפי האבות האינקוויזטורים של המינות והשמד, שמונו במלכויותינו ואחוזותינו, כי הם גילו שנוצרים רבים ושונים שבו וחזרו אל הפולחן היהודי וחיים על פי משפטי היהדות והאמונה הטפלה שלה, חוגגים את טקסי היהודים ומקיימים אותם, כולל המילה המעוררת סלידה, מחללים את שמו הקדוש של ישו המשיח, אדונו ומושיענו, נפרדים מתורת הבשורה של משפטי הקודש ופולחן האמת שלה, וכי סיבת הכפירה והשמד הם היהודים, גברים ונשים, החיים במלכויותינו ואחוזותינו הנזכרים, בגלל השיג והשיח שיש להם עם הנוצרים הללו, תוך שהם מתעלמים ברצינות ובקפידה

¹ ראה מה שכתבתי ב־Apostolic See, Doc. 1158a.

מן הפחד בפנינו, הם משכנעים ומושכים אותם אל דת משה הנזכרת, מורים ומלמדים אותם את מצוותיה ופולחנה, וגורמים להם לשמור את השבת, הפסח והחגים. על כן גירשו האבות האינקוויזטורים הנזכרים ממקצת ערינו וארצותינו, בהסכמתנו וברשותנו, את היהודים, גברים ונשים, שחיו שם, תוך שהם טוענים כי הרחקת הנוצרים ממנהגי היהודים והרגלם באמונה הנוצרית הקדושה והתבוללותם בה הם הדרך היחידה לתיקון המצב. ולאחר שהאב הנערץ, ראש המנזר על שם הצלב הקדוש, האינקוויזטור הכללי של שפלות המינות במלכויותינו ואחוזותינו, שכנע אותנו במהלך תפקידו, שעל מנת לעקור מן השורש את המינות והשמד הנזכרים במלכויותינו ובאחוזותינו עלינו לגרש לצמיתות ולעולמים את היהודים הנזכרים, גברים ונשים, באמרו שאין לרפא את הצרעת והמחלה המדביקה כי אם בגירוש, וכי הוא, בתוקף התפקיד המוטל עליו, ידאג לכך; תוך שהוא מבקש מאתנו להעניק לו את הסכמתנו, לדאוג לכך ולצוות בהתאם. אנחנו, מתוך שאיפתנו העיקרית שבימינו תשגשג האמונה הקתולית ותרומם, ושחיתות המינות תעקר ממלכויותינו ואחוזותינו, בצירוף החלטה בוגרת ודואגת לעתיד מטעם מועצתנו המלכותית הקדושה, ולאחר שנודעו לנו פרטים נוספים על המזימה והתכנית שבראם השטן והבגידה באמונה מצד היהודים, ואשר על אודותם נמסר באמונה לתודעתנו המלכותית וגם אושר, נתחוויר לנו שטבעם של היהודים ומצבם, בגלל נטייתם לעיוורון ועקשנותם הגדולה להתמיד ולבקש ואף להעז לחתור תחת אמונתם של נוצרים, והם פיקחים וזהירים על מנת למשוך אותם אל היהדות הכופרת שלהם, ובייחוד אלה הבאים אליהם, בחשבם שכך יוכלו לגרום להם לסטות ביתר קלות. והואיל והיהודים אשמים בעצמם שהם נדונו לעבדות נצח, והם משרתינו ושבויינו, המתקיימים אך ורק הודות לחסד ולרחמים שלנו, ואם הם מתכחשים לכך והם כפויי תודה ואינם מתנהגים בשקט כאמור, יהיה זה אך צודק שיאבדו את חסדנו, שבלעדיו הם מתחייבים שיתייחסו אליהם כאל מינים וכאל מי שחטאו במינות ושמד; הואיל וקבוצת אנשים או תאגיד שחבריו חטאו מן הדין שהקבוצה או התאגיד יפורקו והנתונים למרותם ייענשו על חטא הממונים עליהם וכן להפך. חוץ מזה אנו סבורים שהיהודים שבגלל חייהם חסרי המנוחה והעיקשים בולעים את רכוש הנוצרים והונם בנטילת ריבית כבדה מנשוא, בהפעילם בפה מלא וללא רחמים את שחיתות הריבית נגד הנוצרים, בפומבי ולעניי כול, כאילו היו אויביהם, כי בעיניהם הם עובדי אלילים, ואשר עליה [על הריבית] שמענו תלונות חמורות של נתינינו; והבינונו והכרנו בעובדה שאין לכך תקנה כל עוד יהודים חיים בקרב הנוצרים, וכי הכפירה שלהם מתירה להם לנהוג כך, וכי זה תואם את מעשיהם הנפשעים הראויים לסלידה, ושבדאי לא ניתן לתקן אותם בגלל חוסר האמונה העקשני שלהם, ויש להעניש אותם בעונשים כבדים וחמורים. על כן החלטנו להעניש אותם בעונש זה, שהוא קל מן העונש שלו הם ראויים, ואותו אנו מעריכים שהוא יספיק לשלום נפשותיהם של נוצרים ושל נתינינו הטבעיים, ולקיומם ובריאותם, על ידי שאנו מפרידים אותם משיג ושיח עם יהודים, אשר גרמו וגורמים למינות ולשמד הנזכרים ופשיטת עור הנוצרים; בהתחשב בעובדה שלו נוצרים היו באים למקום מסוים על מנת להלוות בריבית לעיני כול ולקלקל את החיים ביושר, הם היו מתחייבים בגירוש

מאותם ערים וכפרים, ועוד שעל ידי שהם מדביקים את הזולת במחלתם הם גורמים נזק, והמשטרה והדואגים לשלום הציבור היו פוקחים עליהם עין אף מסיבות קלות יותר, על אחת כמה וכמה שיש לגרש ולהפריד מלווים בריבית בפומבי, מפתי קתולים ומקיימי מינות בקרב הנוצרים הקתולים, על מנת לסלק את הסיבה לטעויות בענייני אמונה ואת הטעויות עצמן וכדי לקיים ולשמר את הנשמות ואת האמונה הנוצרית. בהתחשב בעובדה שגוף היהודים במלכויותינו ואחוזותינו הוא רכושנו, ובו אנו רשאים לעשות כרצוננו מכוח סמכויותינו המלכותיות ושלטוננו העליון, אנו משתמשים בהם לצורך דחוף זה, בתיאום עם האב ראש המנזר הנזכר, האינקוויזיטור הכללי, מתוך שאנו פורסים את סמכותנו באמונה על האינקוויזיציה הקדושה הנזכרת, אנו מצווים מתוך רצוננו החופשי ומתוך הסכמה עם האב הנזכר במכתביו, לגרום לגירוש הכללי הנזכר למען האמונה ותועלת נשמותיהם, גופם ורכושם של נתינינו הנוצרים. בצונו זה, התקף לצמיתות ולעולם ועד, אנו פוקדים לגרש מכל מלכויותינו ואחוזותינו, במערב ובמזרח, את כל היהודים, גברים ונשים, גדולים וקטנים, שחיים ונמצאים באותן מלכויות ואחוזות, בשטחים השייכים למלך או לכנסייה, ובכל שטח אחר השייך לנתינינו וילדינו ואחרים בתחומי מלכויותינו ואחוזותינו. על הגברים והנשים היהודים לעזוב ולצאת מכל מלכויותינו ואחוזותינו הנזכרים תוך שלושה חודשים מיום פרסום הצו הנוכחי, על מנת שלאחר התאריך הזה לא תותר נוכחותו של שום יהודי, גבר או אישה, במלכויותינו ואחוזותינו, ולא תותר שיבתו אליהן או המעבר דרכן, בעונש מוות והחרמת הרכוש לטובת אוצרנו. העונש יוטל מבלי שיהיה צורך במשפט או בהצהרה. אותו עונש יוטל על כל אדם, יהיה מי שיהיה, שייתן מחסה [ליהודים] או יקבל אותם לידו במלכויותינו ואחוזותינו, או חלקים מהן, הואיל ובכך הם עוברים עברה של מתן מחסה וסיוע למינים. במשך אותו זמן [היינו שלושת החודשים] ועוד ארבעים יום אנו מקבלים אותם, גברים ונשים, תחת חסותנו והגנתנו, וביטחוננו ושמירתנו המלכותיים, באופן שאיש לא יהין לפגוע בהם ולהזיק להם בגופם או בממונם; ואלה שיעזו ייענשו בעונש השמור למי שפגע באבטחה מלכותית. על כן אנו מצהירים בפניך נסיכנו ובננו הנאצל את כוונתנו, ובכם ראשי הכנסייה הנזכרים, אנו מאיצים ומחייבים אתכם, ולכם הדוכסים, הרוזנים, הוויסקונטים, האצילים, הברונים, הפקידים, הנתינים והילידים הנזכרים ולכל מי שהדבר נוגע בו, אנו מצווים לקיים ביעילות את הצו הזה ואת כל הכלול בו ולגרום לקיומו, מתוך דאגה שאיש לא יפעל בניגוד לו, [וזאת] אם אנשי הכמורה מבקשים את חסדינו והאחרים רוצים להימנע מענישה בעונשים הנזכרים, מזעמנו ומכעסנו. וזאת על אף חוק, תקנה, חוקה, מנהג של מלכויותינו ואחוזותינו, וכל אחד ואחד מהם לחוד, שאין בהם כדי להשפיע על פקודתנו זאת, או סותרים אותה, הואיל והפקודה ניתנה למען האמונה, בתיאום עם האינקוויזיציה הקדושה ומטעמה, אשר העניקה את הסמכות לגירוש זה. מאחר שהקהילות היהודיות הנזכרות, יהודים בודדים ויהודים אחרים, ביחד וכל אחד לחוד חייבים כסף לנוצרים, אנו מצווים שהמיטלטלין והנדל"ן שלהם, זכויותיהם ורכושם יטופלו על פי האמור בפקודתנו האחרת, שתאריכה היום, העומדת להתפרסם ולהתבצע, על מנת שנושיהם יקבלו את המגיע להם והיתרה תישאר ותוחזר

ותילקח באופן חופשי, כפי שנאמר בהוראתנו, שאליה אנו מתייחסים. על מנת שאיש לא יוכל לטעון חוסר ידיעה של הנאמר לעיל, אנו מצווים לך לפרסם את הנוסח הזה על ידי כרוז בערי הממלכות והנחלאות הנזכרות במקומות הרגילים. ולעדות אנו מצווים כי בצד האחורי של המסמך הזה יוטבע חותמנו הסודי. ניתן בעירנו גרנדה, ב־31 במרס, בשנת לידת אדוננו 1492. אני, המלך

המסמך נשלח להרבה מקומות, והותאם לתנאים המקומיים. בקשטיליה הוא פורסם ב־1 במאי, ובאראגון ימים אחדים לפני כן. הנוסח הסיציליאני היה שונה במקצת בפרטים משניים, והנוסח שנשלח לאראגון שימש לו בסיס.²

הרבה נכתב על צו הגירוש, המניעים של הזוג המלכותי. הרקע והמסיבות שהביאו לפרסומו, ועוד וכדומה. ברם, אלא אם כן אנו חושדים בפרדיננדו ואיזבלה בתכנון שטני וכי הצו בא להסוות את כוונותיהם האמתיות, מדבר נוסח הצו עבור עצמו. נדמה כי המלך והמלכה היו מודאגים באמת ובתמים שיהודי ארצותיהם מונעים ממומרים יהודים ליהפך לנוצרים מאמינים. תומאס מטורקווימדה, האינקוויזיטור הראשי, האיץ בזוג המלכותי למנוע זאת מהיהודים, והצו הוצא מתוך שיתוף אתו. בחלק מעותקי הצווים מובא נימוק משנה: נטילת ריבית על ידי יהודי הממלכה הספרדית, כולל סיציליה. אין שום נוסח צו המביא את עניין הריבית כמניע עיקרי. ייתכן שדאגתו של הזוג המלכותי לנטילת הריבית קשורה, לפחות חלקית, להעדפה שהעדיף את הענף האובסרוונטי של הפרנציסקנים על הזרם הקונוונטואלי. האובסרוונטי עמדו בחזית המאבק בהלוואה בריבית של היהודים, בייחוד באיטליה, אבל גם (ואין זה פלא) במקומות אחרים. אמנם אפשרי כי לאחד מבני הזוג היו מניעים נוספים, אבל אין לכך ראיה משום מקור. לתחום זה שייכים אלה המייחסים לזוג המלכותי תכניות פוליטיות או חברתיות כאלה ואחרות. הדורות המאוחרים, בייחוד בזמננו, לא הסתפקו בנימוק הדתי האחד והעיקרי, דבר שהביא להתפתחותה של ספרות שלמה מתוך ניסיון סרק להראות שלא היה די באותו הסבר. לעומת זאת כרוך הגירוש בתהליך היסטורי רחב יותר, שמתעלמים ממנו לרוב, אשר הביא בעקבותיו את חיסול הנוכחות היהודית בממלכה הספרדית, וסיציליה בכלל, ושהיה בעל ממדים אשר חרגו מגבולות ספרד והמדינות התלויות בה.

עם גירוש זה ועוד אחד או שניים שבאו לאחר מכן נהפכה בסוף ימי הביניים כמעט כל אירופה המערבית ליודנריין. הטיהור האתני של היהודים מן החברה הנוצרית במערב, שהחל באנגליה בסוף המאה השלוש־עשרה, כמעט הושלם בראשית המאה השש־עשרה. יהודים לא

² ראה תעודה 5439. וראה: Abulafia, *Verfolgung der Juden in Süditalien und Sizilien*, pp. 99f.; Ashtor, *Fin du Judaïsme Sicilien*, pp. 323f.; Conde y Delgado de Molina, *Expulsion*, pp. 41f.; Di Giovanni, *Ebraismo*, pp. 216f.; Giuffrida et al., *Espulsione*, pp. 20f.; Lagumina, *Codice III*, pp. 19f.; Modica Scala, *Modica*, pp. 342f.; Renda, *Fine del giudaismo siciliano*, pp. 171f.; Id., *Gli ebrei prima e dopo il 1492*, pp. 31f.; Sciuti Rossi, *Ebrei, inquisizione, parlamenti nella Sicilia*, pp. 161f. הספרדי נמצא ב־ASComP, reg. 101, cc. 211v-214r. וראה על ספרד: Baer, *Spanien 1/2*, pp. 404f.; ביינרט, גרוש ספרד, עמ' 265 ואילך. הנוסח הקשטיליאני, למשל, אינו מכיל את הדברים בעניין נטילת ריבית. אם זו הייתה טעות סופר זה שנוי במחלוקת. על חלק מהנוסחים חתומה גם המלכה, ואילו על אחרים חתם רק המלך. הצו פורסם בנחלת המלכה ביום שבו פורסם בסיציליה של המלך. ראה: Giuffrida et al., *op. cit.*, pp. 29f. סרדיניה ראה: Tasca, *Aspetti economici e sociali delle comunità ebraiche sarde*, pp. 93f.

נדרשו עוד לסייע לרקונקוויסטה, לייסוד של מרכזים עירוניים ולפיתוחם, ולאספקת אשראי לבעלי מלאכה ולחקלאים. במסיבות אלה גורשו היהודים מאנגליה ומצרפת, מספרד ומפורטוגל, ממרבית איטליה ומשטחים נרחבים בגרמניה. הם היגרו למזרח אירופה, שפיגרה עדיין כלכלית והייתה זקוקה לאוכלוסייה מיישבת, ולארצות אגן הים התיכון שבשליטת המוסלמים. הנוסחה של אוגוסטינוס בדבר הסובלנות כלפי היהודים בארצות הנוצרים איבדה הרבה מעילותה ותועלתה. אפשר כמובן להתווכח אם הזוג המלכותי של ספרד היה מודע לתמורה זו בתולדות היהודים. סיציליה, דרך משל, עשויה לשמש דוגמה לתהליך זה. שתי הסיבות שהוזכרו על ידי המלכים הספרדים בהקשר לגירוש לא התאימו למצב בסיציליה. בסיציליה לא היו מומרים רבים לפני הגירוש שסכנה ריחפה על נאמנותם לדת הנוצרית בעטיים של יהודים מאמינים. זה לא היה מה שצריך היה להדיר שינה מעיני טורקוומאדה ועושי דברו. גם ההלוואה בריבית הייתה מרכיב זניח במסגרת הפעילות הכלכלית היהודית באי. ככל שהדבר נוגע בסיציליה, יש לפחות קורטוב של אמת בדברי אלה שתיארו את הגירוש כייבוא מן החוץ.³

ביום פרסום פקודת הגירוש פרסם המלך גם הוראות בדבר יישומה. אלה נשלחו לכל הנוגעים בדבר, וביניהם המשנה למלך דאקוניה; וכן נשלחו העתקים לשלטונות בשמונה עשר מקומות נוספים בסיציליה. הם היו ממין אלה שנשלחו לאראגון ולסרדיניה. הנוסח הסיציליאני היה כדלהלן:

דון פרדיננדו, בחסד אלוהים מלך קשטיליה, אראגון, ליאון, סיציליה וכו', ליועצו הנכבד, האציל, המפואר והאהוב, דון פרננדו דאקוניה, המשנה למלך בסיציליה ובאיים הסמוכים, ברכות ועונג. להגנת האמונה ועל מנת לטהר את מלכויותינו ואחוזותינו מהמינות היהודית והשמד, שלהם נפלו קרבן נוצרים רבים בגלל שכנוע היהודים ומעשי הפיתוי שלהם במקומות שהם נמצאים וחיים, בגלל השיג והשיח שלהם אתם, אנו מגרשים ומצווים היום ליהודים, גברים ונשים, בפקודה מלכותית, לעזוב את מלכויותינו ואחוזותינו לצמיתות, כפי שבא בפירוט רב יותר בצו שלנו הנזכר, שאליו אנו מתייחסים בזאת. ומאחר שהיהודים הנזכרים, כולם וכל אחד לחוד, חייבים לנו ולחצר המלכות שלנו, אישית וברכוש, ולמנזרים, כנסיות, קרנות צדקה, ערים, כפרים ומקומות ולנוצרים רבים ולמוסלמים, סכומים גדולים ומגוונים, והואיל ולא יהיה מן הדין שיהודים יעזבו ויקחו אתם את חובותיהם ואת מה שמגיע מהם לנזכרים לעיל, אנו מבקשים לתקן תקנות מתאימות. בתוקף הכתב שלפנינו, בידיעתנו הוודאית והעצה היעוצה לנו, אנו אומרים, מצווים ומורים לכם, שאתם או פקידיכם תדביקו את סמלי המלכות על כל דלתות שכונות היהודים במלכותנו זאת ובאיים הסמוכים. זאת עליכם לעשות גם כן בדלתות בתי מגוריהם של היהודים. אנו וחצרנו נספק אותם לכם. עליכם לרשום את כל מיטלטליהם בידי נוטריונים ציבוריים, ולהשאיר את הרישומים בהישג

³ על סיכום דעותיהם של היסטוריונים בעניין המניעים לגירוש, כולל הפניות מרובות, ראה Bress, *L'Expulsion des juifs de Sicile*, pp. 59f; Hillgarth, *Spanish Kingdoms II*, pp. 447f.; Krieger, *Expulsion*, pp. 49f.; Meyerson, *Religious Change, Regionalism, and Royal Power*, pp. 96f. והקונוטואלי בספרד בימי פרדיננדו ואיזבלה ראה Oro, *Cisneros y la reforma del clero Español*, pp. 23f., 171f.

יד בדירות המגורים, כשהם חתומים וסגורים היטב; חוץ מאשר כסף, זהב, מזומנים, אבנים יקרות, משי ברקמת זהב, בד צמר ופשתן ותכשיטים. פריטים אלה עליכם לשקול ולספור, ולאחר שנרשמו כיאות להפקיד אותם בידי נוצרים טובים ואמידים. כמו כן עליכם לרשום את שכר הדירה, המשכון, התשלומים והחובות מכל מין וסוג השייכים לקהילות היהודיות, ביחד או בפרט, או שחייבים להם, וזאת על פי שבועת היהודים או בדרך אחרת. בעניין זה עליכם לנהוג בקהילות וביחידים במידת הצדק ובזה האופן. כלומר לעשות את הדברים הללו בשמנו באמצעות כרוז ציבורי ולגרום שכל פקידי האוצר שלנו וכל הכנסיות, המנזרים, האגודות, חברות נוצריות, קרנות צדקה ושאר נוצרים, התובעים לעצמם שכר דירה, דמי משכון, תשלומים וחובות מכל סוג שהוא, כללית או פרטית, מן הקהילות הנזכרות, יצהירו בפניכם בשבועה תוך 15 יום מתאריך פרסום ההודעה הזאת מהו המגיע להם באופן חוקי ובאמת. משפג מועד זה, לא יאזינו לתביעותיו של שום אדם. אז, כעבור חודש מיום פקיעת מועד 15 הימים, לאחר שהאזינו לתביעות הנוגעים בדבר, עליכם לגבות מרכוש היהודים את מה שנראה לכם מוצדק. לאחר שגביתם מרכוש היהודים ושילמתם לנושים את מה שנראה לכם ראוי, עליכם להחזיר ליהודים או לבאי כוחם את מה שמגיע להם בצדק. אנו רוצים ומצווים שהם יהיו רשאים ליטול את היתרה ממלכויותינו ואחוזותינו בסחורה, כל עוד זו אינו אסורה. אין אנו רוצים שמועד יציאתם של היהודים מהמלכויות והאחוזות הנזכרות יוארך בגלל ויכוחים, בדיקות, חיסולים והוראות ביחס לנאמר לעיל. כמו כן אנו רוצים שתימנע מלסתור את צונו זה, שביחס אליו הוצאה הפקודה שלפנינו; וכל זה יקום בפועל בשלמותו ויבוצע [ולא, צפוי העברייני] לעונשים הכלולים בה. אנו מסכימים שהיהודים רשאים להביא בפניך באמצעות נציגיהם את דעתם על הדברים הנזכרים, וכי תעשה להם משפט צדק, בפועל ולמעשה, באופן שהיתרות תוחזרנה להם במלואן; בקחתנו בפועל תחת חסותנו המלכותית את כל המיטלטלין והנדל"ן, הזכויות והתביעות של הקהילות היהודיות הנזכרות, כללית או פרטית, בשיתוף או בנפרד. אנו נוהגים בעניין זה בקיצור נמרץ, בלי דיונים משפטיים או תקנות מלכויותינו, מתוך התייחסות בלעדית לבדיקה פשוטה של האמת. אנו מעניקים לך סמכות מלאה ביחס לנאמר לעיל וכו'. 31 במרס, אינדיקציה עשירית, 1492, וכו'. אני, המלך.⁴

פער הזמן בין מתן צו הגירוש לבין פרסומו הרשמי לא הוסבר מעולם בצורה משכנעת. אם אמנם התקיים משא ומתן עם נציגי היהודים (כפי שיש מי שמציע), לא התגלה שום דבר של ממש בעניין זה. בסיציליה נמשכה ההשהיה בפרסום הצו בידי השלטונות יותר זמן מאשר במקום אחר – למעלה מחודשיים וחצי. על כן אין זה פלא שה'סוד' (אם אי פעם היה כזה) דלף לפני ההודעה הרשמית, בייחוד אחרי הפרסום הפומבי בקשטיליה ואראגון. צווים אחרים ודומים נשלחו במועדים שונים למקומות אחדים בספרד, באיים הבלאריים ובסיציליה. בכולם

⁴ תעודה 5440. הנוסח הספרדי פורסם על ידי Conde y Delgado de Molina. *Expulsión*, pp. 44f. מ"231. reg. 3665bis, c. 132. ACA. Canc., *reg. 3665bis, c. 132*. בעניין הבאות נוספות ביחס לסרדיניה ראה Tasca, *Ebrei e società in Sardegna nel XV secolo*, Doc. 948. קיימים הבדלים קטנים בלתי חשובים בין הנוסחאות.

יש תאריך, אבל נראה שאין הוא תואם את תאריך הפרסום. כך, דרך משל, שוגרה פקודה מלכותית אחרת, שתאריכה ה'31 במרס, לחברי מועצת העיר של סרגוסה ובה הם נצטוו לשמור על הרובע היהודי ולהגן על היהודים ועל רכושם. היה עליהם לשתף פעולה עם הפקידים שקיבלו הוראות לרשום את הרכוש הזה ולהטיל עליו עיקול. העתקים נשלחו לשלטונות הערים בספרד ולברונים שלה, האיים הבלאריים וסיציליה, ובתוך אלה פלרמו ו-18 ערים אחרות. אותו דין חל על הפקודה שנשלחה ללואיס (Luys), שליט אישאר (Ixar) ורוזן בלשיט (Belchite) ובה הוא התבקש לפרסם את צו הגירוש ולאפשר לפקידים שהופקדו על העיקול של רכוש היהודים לעשות את מלאכתם. העתקים נשלחו לברונים של קטלוניה וסיציליה ולמשנה המלכותי בסרדאן (Cerdagne) והממונה בפועל במשרד המשנה במיורקה.⁵

הפרסום בסיציליה

אזכור ראשון בתיעוד של צו הגירוש הממשמש ובא מקומו קטניה. באחד מימי חודש מאי הודיעו חברי מועצת העיר למשנה למלך, שמאחר שיהודים עזבו את העיר, הם פרסמו הוראות הבאות לאסור ליהודים לצאת מן העיר ולמכור את נכסיהם. כמו כן אסרו לנוצרים לרכוש נכסים מיהודים. אלה שבכל זאת רוכשים אותם חייבים להודיע על כך לשלטונות תוך שלושה ימים, ולא – ייקנסו במאה אונקיות. בנוסף אסרו לספנים להוביל יהודים לחוצה לארץ. חברי המועצה הודיעו שבו בזמן הם מגנים על היהודים מהטרדה. כך שאם מאי הוא התאריך הנכון של המכתב מקטניה, יהודי העיר היו הראשונים שנודע להם על האסון המתקרב. באותו מועד פחות או יותר פרסם המלך פרדיננדו הצהרה, שלפיה כל יהודי הממיר את דתו לנצרות ייחנה מזכויות מלאות של נוצרי. הוא הבטיח למומרים הגנה מפני הטרדה, בייחוד מכינויי גנאי. נראה, כי היו למלך סיבות להאמין שיהיו נוצרים ותיקים שיסתייגו מההמרה ההמונית של היהודים. איבה זאת למומרים היו לה תקדימים בספרד, החל בטולידו במחצית הראשונה של המאה החמש-עשרה. מעניין שנדרש למשנה למלך זמן עד ראשית אוגוסט, ורק אז הודיע לפקיד שיאקה לבצע את הכתב המלכותי. אלא שכבר ב'23 במאי ידעו הכול בפלרמו על הצו, ופקידי העיר פרסמו הוראה שלפיה נאסר על נוצרים, מקומיים וזרים, להציק ליהודים במילים או במעשים, בעונש של ארבע מלקות וכדומה. המילה גירוש אינה נזכרת, אבל המסיבות היו ברורות. ימים אחדים לאחר מכן נתחווור גם לקהילה היהודית בפלרמו שהיא נתונה בסכנה בעקבות צו הגירוש. הם ביקשו מהמשנה דאקוניה לדאוג לשלומם, וכתוצאה מכך פרסם הלה הודעה ברוח זאת. נציגי היהודים הראו למשנה את הוראות העיר בעניין זה. המשנה איים על עבריינים בעונשים כבדים עוד יותר, ובו בזמן אסר על נשיאת נשק ברחובות פלרמו. האיסור לשאת נשק פורסם גם במקומות אחרים, כגון ברנדאצו ובקלטג'ירונה. לכאורה נעשה כל זה מאותן הסיבות. הן לא נזכרו במפורש, כי צו הגירוש לא פורסם עדיין רשמית. בו ביום שלח

⁵ תעודות 5441-5442; pp. 44f., 56f. Conde y Delgado de Molina. *op. cit.*, על התערבות אישים כגון יצחק אברבנאל ואברהם שניור ראה בער, ספרד, עמ' 469.

המשנה הוראות לכל פקידיו ליישם את כתב ההגנה שפרסם למען יהודי פלרמו ורכושם, לאור הפצת הידיעה על גירוש היהודים ההולך וקרב. הוא איים על עבריינים בעונשים חמורים. הוראות דומות ניתנו לשם הגנה על היהודים ב־41 מקומות יישוב. למחרת היום הורה המשנה לפריטור ולחברי מועצת העיר של פלרמו לא לפרסם את ההוראות בעניין ההגנה על היהודים, הואיל ובעטייה של טעות סופר הן מכילות ביטויים הסותרים את כוונות המלך הם נדרשו לפרסם נוסח אחר, שאותו הוא עמד לשלוח להם. אם הנוסח הראשון כבר יצא לאור עליהם לאסוף אותו ולבטלו. לא ברור מה היה המשפט שעורר את תגובת המשנה.⁶

ב־31 במאי עדיין הסתיר המשנה דאקוניה את צו הגירוש במעטה של סודיות רשמית. בתאריך זה מסר המשנה לפקידיו פלרמו בסתר את דבר קיומו של צו הגירוש, והורה להם לפרסם את הפקודות בדבר מסירת הנשק על ידי האוכלוסייה וההגנה על היהודים. הוטל על הפקידים לרשום את רכוש היהודים ולהטיל עליו עיקול. היה עליהם להדביק את סמלי המלכות על רכוש היהודים, כפי שציווה המלך פרדיננדו. הסודיות הרשמית בעניין הצו נמשכה עוד שבועות אחדים. רק ב־18 ביוני הוצגו הוראות המשנה בארמון העיר פלרמו, כשהן עדיין סגורות וחתומות. כל פרשת הסודיות נותרה מסתורין עד היום הזה, בייחוד לאור העובדה שבאמצע יוני כל סיציליה ידעה על הגירוש. עובדה שבתאריך זה כבר נשמעה המחאה הראשונה נגד הצו. במהלך חודש יוני החליטו חברי מועצת העיר קטניה לשגר איגרת למשנה למלך ולמחות נגד צו הגירוש. במחאתם ציינו שאף על פי שהם מיטיבים להבין את דאגתו של המלך לשלום האמונה הקתולית, הם סבורים שגירוש היהודים יזיק לממלכה ולהכנסותיה, למכסים ולבלו, ולאינטרסים של האוצר. סודיות או לא: ב־1 ביוני פרסמו השלטונות בפלרמו הודעה הבאה לפרוש את הגנת המלכות על היהודים ועל רכושם. יום לאחר מכן פורסמה הודעה דומה בחתימת המשנה למלך, וגם עליה הכריזו בפלרמו. בכולן אין שמץ אזכור של פקודת הגירוש. מצב זה גרם למועצת העיר של פלרמו להתכנס לישיבה ולדון בידיעה שטרם אושרה, כי המלך ציווה לגרש את היהודים מסיציליה. רוב חברי המועצה היו בדעה שיש לשגר משלחת למשנה כדי לדון אתו בנושא. בהחלטה שנתקבלה הביעה המועצה את דעתה שההחלטה בדבר הגירוש תזיק למדינה. נוסף לאבדן הכנסה של 400 אונקיות בשנה לפלרמו עמד להיגרם נזק לעיר ולכל הממלכה. המועצה הביעה את הדעה שהיעדר השקיפות אינו יכול להימשך, והעיר אינה יכולה להמתין בסבלנות לפרסום הרשמי של הצו. העיר מסרה לסוחרים ולמעוניינים אחרים שהוראות המלך עומדות

⁶ תעודה 5447. המקור אבד בדלקה שהשמידה את ארכיון העיר במאה שעברה. תיאורנו מבוסס על Gaudioso, *Catania*, p. 176, שעדיין בתעודות לפני שעלו באש. תעודות 5454 (18 או 23 במאי), 5582 (המרה). העתקים של מכתב המשנה נשלחו לטרפני, מרסאלה, ליקטה, אגריג'נטו, קטניה, צ'פאלו, פלרמו, רנדאצו, פיאצה, קלטג'ירונה, נארו, פוליצי, ניקוסיה ומלטה. תעודת 5456 (הגנה); Giunta, *Una inquisitio*, pp. 173f.; Marrone, *Bivona*, p. 38; Modica Scala, *Modica*, pp. 338f.; Peri, *Restaurazione e pacifico stato*, p. 173; Precopi Lombardo, *Bufera dell'espulsione*, p. 106. פלרמו, התיישבות יהודי סיציליה, עמ' 106 ואילך. מעניין שהמשנה חזר ופרסם את ההודעה בעניין ההגנה על המומרים בקטניה בראשית 1493, אחרי שהיהודים עזבו את העיר. ראה תעודה 5932. בעניין נוסח האיסור לשאת נשק ראה, ASComP. Bandi. Atti e Provvisie, reg. 101, cc. 15v-16r. Lagumina, *Codice II*, p. 2. על האיסור ברנדאצו וקלטג'ירונה ראה תעודה 5733. על התגובות בטולידו (ובמקומות אחרים בספרד) להמרות ההמוניות של היהודים בעקבות רדיפות קנ"א והשנים שאחריהן ראה מה שכתבתי ב־La 'Limpieza de Sangre' y la iglesia, pp. 299f.

להגיע כל יום וכי למעשה כבר באו לידי המשנה, הנמנע לפרסם אותן 'על מנת למנוע נזק'. ברם רק ב-4 ביולי מינתה העיר שליח לייצג את עניינה של העיר בפני המשנה למלך.⁷

המדיניות המתנדנדת של המשנה למלך, אם לפי הוראות מספרד ואם ביזמתו הוא, נמשכה עוד ועוד. ב-2 ביוני, לפי בקשת הקהילה היהודית בפלרמו, הורה המשנה לפקיד העיר להפסיק את אילוף בעלי החוב לשלם את חובותיהם, בין שמדובר ביהודים החבים לנוצרים ובין בנוצרים החבים ליהודים. ברם נאסר ליהודים להסתיר עד להודעה חדשה דברי ערך ורכוש, למסור אותם או להוציא אותם מהמדינה על מנת לא לפגוע באינטרסים של נוצרים. הוא ציווה לראשי הקהילה לפרסם חרם בעניין זה בבית הכנסת. בדבריו לקהילה המשיך המשנה להעמיד פנים כאילו עניין גירוש היהודים אינו יותר משמועה. אלא שהדיו טרם יבשה על המסמך, כאשר למחרת היום כתב המשנה לסאן מרקו להחזיר ליהודים את כל רכושם לאחר ששילמו את המגיע לנושיהם. גם כן באותו יום כתב המשנה לחברי מועצת העיר טרפני שהוא שולח להם הודעה שפורסמה במסינה ושאר מקומות, שמטרתה למנוע מיהודים לברוח בסתר מן המדינה ובידיהם דברי הערך שלהם ורכוש אחר על מנת לרמות את נושיהם. פקיד טרפני נצטוו לפרסם את ההוראות בעירם. פעולה דומה ננקטה בפלרמו. אף על פי שהצו המלכותי היה עדיין לוט בערפל לא ישבו יהודי סיציליה בחיבוק ידיים. בתחילת מאי התכנסו מרבית שליחי הקהילות במסינה ברשות המשנה והחליטו להטיל מס של טרי אחד על כל בית אב יהודי ולהפקיד את הכסף בידי מוסי ואהרון קומפניה (Compagna), אב ובן. המשנה למלך הורה לפקיד מלכותי לבקר ב-28 קהילות ולגבות מהן את המס על סמך רשימה שהוכנה מראש. ברור שהכסף היה מיועד לממן את פעילות הקהילות בקשר לגירוש. אם ה'סוד' טרם דלף עד אז, אין ספק שהוראת המשנה בתאריך ה-8 במאי פיזרה את הערפל. ההוראה ניתנה לשלם 4.6.0 אונקיות עבור הדפסת 6,300 סמלי מלכות על מנת להדביקם על בתי היהודים בסיציליה.⁸

ואז, סוף סוף, פורסם צו הגירוש גם בסיציליה (18 ביוני 1492). העיר הראשונה שנתנה לו פרסום הייתה פלרמו, שהביאה אותו לידיעת הציבור על ידי הקראתו בפי הכרוז העירוני. מיד לאחר מכן פרסמה העיר עוד הודעה ולפיה נאסר לנוצרים לגעת ברכוש היהודים או להציק להם. כמו כן נאסר על נוצרים להיכנס לרובע היהודי. כן נעשה גם במקומות אחרים, כגון בקטניה, שבה פורסמו הוראות ההגנה על היהודים בו בזמן עם פרסום צו הגירוש. ועוד ב-18 ביוני אישר המשנה דאקוניה בקשה שהגישה לו הקהילה היהודית בפלרמו. בשלב זה ניסו אחדים מיהודי מסינה להבריח את רכושם לחוץ לארץ בסירות. המשנה העניק פרסים לאלה שהלשינו עליהם. בין המלשינים נמנו פקידים רמי מעלה, כגון הפקיד המלכותי הראשי במסינה, ג'ובאני

⁷ תעודות 5460 (מכתב המשנה), 5461 (קטניה). ראה Gaudioso, *Catania*, p. 140, המעיר כי בנקודה זאת נפסק הטקסט אולי מפני שהכותבים לא ראו תועלת להמשיך בו. תעודות 5462, 5464 (הודעה), 5463, 5533 (משלחת).

⁸ תעודות 5465 (השהיה), 5466 (סאן מרקו), 5467 (טרפני), 5472-5474 (פלרמו), 5468, 5656 (מס). ראה Marrone, *Bivona*, pp. 16, 38; Palerino, *Slaughter of the Jews*, p. 279; Precopi Lombardo, *Comunità ebraiche del Trapanese*, pp. 467f.; Id., *Bufera dell'espulsione*, p. 175; Renda, *Fine de Giudaismo*, p. 24; Scandaliato, *Giudecca di Termini Imerese*, p. 2; Trasselli, *Sull'espulsione*, p. 9. יהודי סיציליה, עמ' 100 ואילך, 106. אחד מגובי המס מעל בתפקידו, והמשנה ציווה ב-12 בדצמבר לאסור אותו. ראה תעודה 5856. תעודה 5471 (סמלי המלכות).

אנריקו דה סטאיטי (Stayti). גם יהודי היה בין המלשינים, אך שמו לא ניתן. ה'פרסים' שניתנו למלשינים הסתכמו ב־17.15.0 אונקיות, והכוונה הייתה לעודד אחרים להלשין, כפי שאמנם קרה. יהודים אחדים הסדירו את ענייניהם עם האוצר כמעט מיד על מנת לעזוב את המדינה במועד הנוח להם. ביניהם היה הרופא פרוספרו בונוליה, בן המשפחה המפורסמת. בימים שלאחר מכן פורסמו עוד צווים והודעות. בפלרמו נאסר על יהודים להסתיר את רכושם בשעה שהם מעבירים אותו מבית לבית. המשנה גם אישר בקשות שונות של הקהילה. אחת מהן דנה בגיוס אמצעים לפירעון חובותיה המצטברים של הקהילה. הקהילה רצתה לשלם אותם בתמורה שהיא הייתה אמורה לקבל עבור רכוש. הקהילה חששה, ובצדק, שהמסיבות שהביאו למכירת הנכסים תמנענה ממנה להשיג מחיר הוגן עבורו. על כן ביקשו מהמשנה שנושי הקהילה אמנם יפוצו בתמורת הנכסים, כגון בית הכנסת, נדל"ן אחר והכנסות, אולם ערכם של הללו ייקבע בידי שני שמאים נוצרים, שיהיו מקובלים על הצדדים. על השמאים להישבע שהם פועלים על פי מיטב מצפונם. המשנה אישר את הבקשה ומינה את ג'ילברטו דה בולוניה ואת פידיריקו דה דיאנה (Diana), הפריטור והפקיד הראשי בהתאמה, להעריך את הרכוש.

על מנת לגייס את המימון לפירעון יתרת החוב היה בדעת הקהילה להטיל מס מיוחד. המשנה דאקוניה נתן את הסכמתו שמועצת הקהילה תבחר 12 מעריכים, ארבעה מבין העשירים, ארבעה מבין הבינוניים וארבעה מבין העניים. עשירים נחשבו אלה ששילמו בעבר שתי אונקיות מתוך מאה אונקיות (כלומר 2% מרכושם); בינוניים – אלה ששילמו 15 טריים על 100 אונקיות (1/2%); ועניים מי ששילמו מעל שלושה טריים למאה אונקיות (אלפית). מעריכי המס עצמם עמדו להיות מוערכים בידי שלושה אנשים שנבחרו במיוחד למטרה זאת. על משלמי המס היה לפרוע את המגיע מהם לנושי הקהילה ברכוש, חובות, שכר דירה וכדומה, ועל הנושים היה להסכים לצורה זו של תשלום. המשנה למלך גם הסכים לסייע בגביית חובות שחבו קהילות סיציליה לקהילה בפלרמו. החובות נבעו מפעולה משותפת של הקהילות, וקהילת פלרמו זכתה בצו של בית המשפט לתשלום המגיע לה. המשנה גם טיפל בבעייתם של 800 עניים יהודים בפלרמו, שלא יכלו לעזוב את המדינה ללא עזרה כספית. המשנה הסכים שהקהילה תמכור את תכשיטי בית הכנסת על מנת לסייע לעניים, הואיל ומקור התכשיטים היו נדבות שניתנו לבית הכנסת לצדקה. חוץ מזה הסכים המשנה לשתף בנטל המס את אותם יהודים שעזבו את העיר אחרי שהקהילה נטלה על עצמה את החובות שזמן פירעונם הגיע עתה. הוראה זו חלה בייחוד על יהודים שהותירו אחריהם רכוש בפלרמו. ועוד הסכים המשנה כדלהלן: כל היהודים חייבים להשתתף בנטל המס, ובתוכם בעלי פטור מתשלום מסים, כולל אלמנות ודומיהן. רק הרופא פרוספרו בונוליה קיבל רשות להציג את טענותיו; הקהילה תהא רשאית להעביר את יתרת כספה לחוץ לארץ בשטר חליפין, לאחר שתסיים לשלם את כל חובותיה; אנשים פרטיים המהגרים לחוץ לארץ יהיו רשאים ליטול עמם סכום כסף קטן למימון הקיום היומי, והסכום ייקבע בעתיד; מהגר שהסדיר את ענייניו הכספיים יהיה רשאי ליטול עמו את יתרת רכושו לחוצה לארץ.⁹

⁹ תעודות 5478-5480, 5495 (פלרמו וכו'), 5483-5484 (קטניה), 5481, 5603, 5625-5626, 5632, 5629, 5651, 5668, 5671-5672, 5676, 5678, 5691, 5697, 5703, 5716-5717, 5723, 5729, 5732, 5754, 5756,

הגירוש צעד אחר צעד (ח"א)

מכאן ואילך ובמשך חודשים אחדים צו רדף צו, כמעט יום אחר יום, ולעתים אפילו יותר מפעם ביום. זה מאפשר לנו להתחקות בדיוק אחר מהלך הגירוש, צעד אחר צעד, מכה אחר מכה. אם לשפוט על פי תכיפות ההוראות ונימתן מתקבל הרושם שבקרב יהודי סיציליה פרצה פניקה, וכמובן אין זה פלא. גם אחדים מהנוצרים שהיו מעורבים בעסקים עם היהודים שהיו על סף הגירה היו אובדי עצות. ב־19 ביוני הודיעה העיר פלרמו שנושי יהודים חייבים להגיש את תביעותיהם תוך 15 ימים, שאם לא כן יאבדו את זכויותיהם. ה־18 ביוני נקבע כתאריך ההתחלת המועד הרשמי של פרסום ההוראה. ב־19 בחודש פרסמה העיר הודעה נוספת שבאה לאסור ליהודים למכור כלי בית ולנוצרים לרכוש אותם, אלא אם כן הצטיידו הצדדים ברישיון מתאים. היהודים התחילו לתכנן את ההגירה. בקשה שהגישו הקהילות היהודיות למשנה למלך כללה בעיקר מתן הוראות בדבר שמאות הנכסים ומכירתם, פירעון חובות וכדומה, וכן מתן ביטחונות מצד קברניטי הספינות שיהודים ביקשו לחכור להפלגתם אל מעבר לים. בו בזמן התעוררו ספקות בדבר ביטחון היהודים. הואיל וכן ציווה המשנה לקברניטים בפלרמו ובטרפני לדאוג לשלומם של היהודים.¹⁰

ועוד ב־19 ביוני הגישו נציגי הקהילות שהתאספו במסינה בקשות למשנה למלך, שהעביר את מושב השלטון המרכזי מפלרמו למסינה, והן אושרו ברובן. הן היו:

1. ביטול שמיטת חובות שניתנו ליהודים ונוצרים על מנת לאפשר לצדדים להסדיר את ענייניהם לפני יציאת היהודים.
2. סידורים נאותים לחיסול עסקות בין יהודים לנוצרים, שבחוזיהן נקבע מועד מסירה ו/או תשלום שזמנו לאחר מועד צאת היהודים.
3. תקנות בדבר חובותיהם של יהודים חסרי אמצעים.
4. תקנות לחיסול עסקות בין יהודים לנוצרים בלי פנייה לערכאות, ובהתאם להוראות המלכותיות בנדון.
5. תקנות בדבר תשלום חובות בנדל"ן במקום במיטלטלין, כדי לאפשר ליהודים היוצאים את סיציליה ליטול את המיטלטלין. הנדל"ן יוערך על ידי שמאים מומחים.
6. קיום התקנות בעניין כתובות, כבעבר.
7. החזר התשלומים לחוכרי מסים של הקהילות, הואיל ומעתה אין ביכולתם לגבות.

5764, 5795, 5809, 5816, 5832-5833, 5894, 5901, 5918, 5941, 5954, 6031 (פרסים והחרמה), 5482 (בנווליה), 5485 (פלרמו). לדברי עובדיה מברטינורו היה ערכם של התכשיטים והקישוטים האחרים 4,000 אונקיות. מקצת הרכוש שהוחרם על ידי השלטונות היה יקר ערך, ובוודאי הסתכם באלפי אונקיות. אם זאת לא זולו השלטונות גם בחפצים בעלי ערך מזערי. היו ביניהם כלים שבורים וחתיכות חבל.

¹⁰ תעודות 5486 (תביעות), 5487 (כלי בית), 5491 (ספינות). Gerardi-Scandaliato, *Note sugli ebrei*. di Sciacca, p. 228; Precopi Lombardo, *Comunità ebraiche del Trapanese*, p. 477; Renda, *Fine del giudaismo siciliano*, pp. 109, 111. תעודה 5494 (הגנה).

- את המס. ההחזר ייעשה מנכסי הקהילות, ואם אין בהם די, בנדל"ן של יהודים בודדים. הנכסים יוערכו על ידי שמאים.
8. העדפת חובות לאוצר עבור מסים וכדומה על פני חובות ליהודים בודדים.
9. חופש פעולה ליהודים למכור בתי כנסת, תכשיטים, נכסים ועוד על מנת לממן תשלום חובות. הכספים שיתקבלו יופקדו בבנק.
10. הוראות בדבר החזר הלוואות שניתנו על פי הכללים שנקבעו בכתבי הזכויות של היהודים, כלומר בריבית של 10%.
11. יישום הוראות מלכותיות בעניין יציאתם של יהודים שלא שילמו לנושיהם את כל המגיע להם מסיבה זו או אחרת.
12. העמדת ספינות לרשות היוצאים והגנה עליהם כדי שלא יהיה להם מה לחשוש מידידי המלך והווסאלים שלו.
13. קביעה שטיפול בהאשמות פליליות של נוצרים נגד יהודים כדי להשתמט מתשלום חובות ייעשה רק על סמך אישור מפורש של המשנה למלך.
14. חיפוש בחפציהם של יהודים החיים באזורים הרריים ייעשה או לפני עזבם את מקום מושבם או לפני ההפלגה מסיציליה.¹¹

התזכיר

למחרת היום, ב־20 בחודש, הגישו הבנקאים והפקידים הבכירים של סיציליה תזכיר למלך פריננדו ובו הם תיארו את הנזק שייגרם לכלכלת סיציליה מגירוש היהודים. בתזכיר מספרים מחברי המסמך כי נציגי פלרמו ומסינה פנו למשנה למלך וביקשו לדחות את מועד היציאה של יהודי האי (שנקבע לשלושה חודשים לאחר פרסום הפקודה), על מנת לאפשר לשתי הערים להופיע בפני המלך כדי להוכיח לו שיציאת היהודים גורמת נזק לכל נתיניו. לא הייתה למשנה אפשרות להעניק את הדחייה. על כן החליטו החתומים על התזכיר להגיש למלך את דברם ללא דחייה. הם הצהירו על נאמנותם למלך, אבל הביעו את דעתם שחובתם לשמור על האינטרסים של נתיניו. טענתם הראשונה התייחסה לנימוק הבא בצו הגירוש, כלומר שהיהודים מעודדים מינות. אילו זה היה נכון היו היהודים ראויים להיות מועלים על המוקד. אולם אין בנמצא נוצרי סיציליאני שהתגייר, בעוד שיהודים הוטבלו לנצרות. החתומים מונעים פחות מהטרדה הנגרמת ליהודים מאשר מהנזק לאוצר המלכות, לכנסיות, לערים, לברונים ולשאר האזרחים. מומחים העריכו את ההוצאות השנתיות של היהודים לאוכל ולמשתה, ביגוד והנעלה בסכום העולה על מיליון פיוריני. הם הציעו למלך לחשוב על הנזקים העשויים להיגרם לכולם בעקבות חדלון ההוצאות הללו, וזאת בנוסף למיסוי הנובע מהן. כמו כן ראוי ליטול בחשבון את שכר הדירה שיהודים משלמים לתועלתם של נוצרים רבים, את הנזק שייגרם לנוצרים בגלל הפסקת יחסי מסחר עם יהודים והצורך לחסל אותם באופן פתאומי. גם ערכו של נדל"ן צפוי לרדת.

¹¹ תעודה 5496; Renda, *op. cit.*, pp. 36f., 111f.

בסיציליה כמעט כל בעלי המלאכה הם יהודים. יציאתם הפתאומית של כולם תגרום לנוצרים מחסור במצרכים 'מכניים', בייחוד כאלה שעשויים ברזל לתצרוכת של בהמות ואיכרים, וכאלה הדרושים לסירות וספינות. גם לא ניתן למלא את החסר בנוצרים תוך זמן כל כך קצר. המעטים שיימצאו בכל זאת בוודאי יעלו את המחירים באופן משמעותי. מחברי התזכיר מציעים ליטול בחשבון את עזיבתם של כ־5,000 איש מפלרמו, כמספר הזה מסירקוזה, ועוד ממסינה, טרפני, קטניה, אגריג'נטו וערים ומקומות אחרים. 'אם תארע, חס ושלום, פלישה תורכית' ואף על פי שהיהודים אינם משתייכים לכוחות הלוחמים, ייווצר מחסור בכוח אדם לאספקה ולעבודות עזר. מצב זה יחול במיוחד במלטה, גוזו ופנטיליריה, ששם תגרום יציאת היהודים לצמצום האוכלוסין. אין סיכוי שהגירה תמלא את מקום היהודים העוזבים. יציאת היהודים תקטין את ההכנסות ממסים וממקורות אחרים. החתומים על התזכיר נמנעים מלחזור על טענות הערים פלרמו ומסינה. הם פונים לרחמי המלך ומבקשים אותו ליטול בחשבון שרוב יהודי סיציליה הם עניים וכי הם ימותו ברעב אם יהיה עליהם לצאת את האי תוך שלושה חודשים. הם מבקשים הארכה של מועד היציאה, ולדעתם יהיה בכך משום תועלת גם לנוצרים וכן יאפשר להם לחסל את עסקיהם עם היהודים העוזבים את סיציליה. בהזדמנות זאת מבקשים החתומים שהמלך יעשה להם טובה, כלומר יבטל את האיסור לייצא תבואה לצפון אפריקה. לדברי המבקשים הסיבה היא שהיבול של השנה היה בשפע, ושסיציליה אינה מצליחה לקבל מחיר סביר עבור התבואה שלה, אלא אם כן יפתח המלך את השוק הצפון-אפריקאי בפני ייצוא הדגנים. המחסנים כבר מלאים ב־200,000 סלמה בקירוב, וכמות נוספת נמצאת בדרך אליהם. כתוצאה מכך ירדו המחירים עוד יותר. בשל כך תצומצם זריעת שטחי התבואה בשנים הבאות, הסחר עם החוץ יקטן וכך גם הכנסות המלכות. החתומים סבורים כי הסרת האיסור על הייצוא תנטרל במקצת את הנזק הנובע מגירוש היהודים.¹²

על התזכיר חתמו אחד-עשר מבין הפקידים הבכירים וראשי אנשי העסקים בסיציליה, וביניהם שני בנקאים, פקידים בכירים של האוצר, הפקיד הראשי ומנהל הנמל של פלרמו, והחשב הכללי באוצר. הוא היה יחיד במינו בכך שלמעשה עקפו מחבריו את המשנה למלך, אם כי נראה שהם נהנו מהסכמתו. זה היה צעד יוצא דופן ואמיץ מצד קבוצת אנשים מסוגם של המחברים שפעלו כפי שפעלו במדינה אבסולוטיסטית של ימי הביניים דוגמת הממלכה הספרדית. בעלי התזכיר הגזימו במקצת. הם העריכו הערכה מופרזת את מספר היהודים בפלרמו, ועל כן גם בסירקוזה. הם טענו בהגזמה שבעקבות עזיבת היהודים תיעצר הפעילות של מלאכות אחדות, אם לא של כולן. והם העריכו הערכה דמיונית את כוח הקנייה של יהודי המדינה, שכן לא היו להם עדיין הכלים לכמת את הנתון הזה. אף על פי כן לפנינו מסמך מרשים. טיפוסי הוא שהמחברים ניסו להשתמש בהזדמנות זאת על מנת לנסות ולסחוט מהמלך יתרון כספי, כלומר הסרת האיסור על ייצוא תבואה לצפון אפריקה. הם גם הגזימו בתארם את ייצוא התבואה כעמוד התווך של הייצוא הסיציליאני. בפועל היו מרכיבים חשובים של הייצוא גם גבינה, בהמות, דג טונה, סוכר

¹² תעודה 5497; Giuffrida. *Grano contro ebrei*, pp. 443f.; Ashtor, *Fin du Judaïsme sicilien*, p. 324; Luzzati, *Ebrei siciliani*, pp. 247f.; Milano, *Consistenza numerica*, pp. 20f.; Modica Scala, *Modica*, pp. 46, 358, 394; Peri, *Restaurazione e pacifico stato*, pp. 97f., 106; Precopi Lombardo, *Bufera dell'espulsione*, p. 176; Renda, *op. cit.*, pp. 25, 35f., 102f.; Trasselli, *Sull'espulsione*, pp. 5, 8

ומשי. בסוף המאה ההמשעשרה היה מאזן סחר החוץ של סיציליה חיובי, והייצוא היה כפול מן הייבוא. כך שהסרת האיסור הייתה מועילה לכלכלה הסיציליאנית, אבל לא הייתה מהווה גורם מכריע. עם זאת אין ספק שפתיחת השוק הצפון-אפריקאי בפני יצואני התבואה הסיציליאנים הייתה משפרת את כושר העמידה על המיקח של סוחר התבואה הסיציליאנים. עם זאת הייתה אמת מסוימת בהערכה שגירוש היהודים יגרום לזעזוע בכלכלה של האי. נוצר משבר זמני, למשל בתחום הנדל"ן. עזיבת המדינה על ידי כ-5% מכלל האוכלוסייה, שהייתה מלווה במכירת הנדל"ן ופינוי המגורים להשכרה, השפיעה בלי ספק על המחירים, לפחות לפרק זמן מסוים. גם ענפי כלכלה אחרים הושפעו מן הגירוש.¹³

הגירוש, צעד אחר צעד (ח"ב)

בו בזמן המשיך מכבש הגירוש להתקדם מבלי להאט לרגע. ב-22 ביוני, בעקבות בקשה של יהודי פלרמו, הורה המשנה למלך לכל פקידיו בעיר ליישם את התקנות שנתקנו בעניין יציאת היהודים וחיסול עסקיהם הכספיים. היה עליהם להשביע את מעריכי המס היהודים בשבועה חמורה ולדאוג לפירעון החובות על חשבון מס ומכסים. למחרת היום, בעקבות בקשות של היהודים באדרנו, אגריג'נטו, אוגוסטה, קלטג'ירונה, קלטניסיטה, קסטיליונה, קסטרוראלה, קטניה, פטרנו, פיאצה, רגוזה, רנדאצו, סאן מרקו ד'אלונציו, טרמיני וטרפני, ציווה המשנה לכל הפקידים במקומות אלה להכניס שינוי בהוראות בעניין חיסול רכוש, חובות ושאר ענייני כספים של היהודים. אם יעלה בידי היהודים לאתר ערבים נוצרים מתאימים, או הם יגיעו לידי הסדר מתאים עם נושיהם, ובכלל זה מכירת רכושם, ניתן יהיה להסיר את העיקול מנכסיהם. לאחר מכן נכללו קהילות נוספות בהסדר זה, כגון ביוונה, קלטבילוטה, נוטו, סווקה וטאורמינה. באותו מועד החליטו יהודי סיציליה לפנות למלך פרדיננדו במישרין. כדי לאפשר שיגורה של משלחת כזאת התיר המשנה למלך לנוטריון ולבנקאי לצייד את יהודי האי בשטר חליפין משוך על רומה בסך 150 דוקאטי, מבלי שיאונה להם רע על כך. היהודים היו זקוקים לסכום זה על מנת לממן משלוח בלדר למלך בעוד שנראה כי נכמרו רחמיו של המשנה דאקוניה על היהודים והוא עזר להם ככל יכולתו ובלבד שמעשיו לא יעמדו בסתירה להוראות מפורשות של המלך, היו אחרים שעשו את ההפך בראש ובראשונה היו אלה הרוזן של קלטבילוטה ופקידיו. במקום להטיל עיקול על רכוש היהודים בטריטוריה שלו הוא החרים אותו. כמו כן מנע מן היהודים לחסל את עסקיהם בצורה מסודרת. המשנה ציווה לרוזן לשחרר את הרכוש ומיד, ואיים עליו בעונש. דברים דומים אירעו באוגוסטה. גם כאן נתן המשנה הוראות דומות לפקידות המקומית. במשך כל הזמן הזה פרסמו שלטונות מקומיים הוראות ביצוע, ויהודים החלו להתכונן ליציאה לדרך. אחדים גם ניסו לצאת את המדינה באופן בלתי חוקי. כמו כן המשיכו הקהילות להטיל מסים

¹³ ראה Epstein, *An Island to Itself*, esp. pp. 271f. וראה לעיל.

על חבריהן כדי לממן את הפעילות הקשורה בגירוש. שיעור המס למשק בית הועלה מטרי אחד לשניים וחצי.¹⁴

כמעט לא עבר יום מבלי שהתעוררו קושי או בעיה בקשר לגירוש. ב־26 ביוני אישר המשנה דאקוניה בקשה נוספת שהגישה לו קהילת פלרמו. הפעם הוא הורה כדלהלן:

- 1 אין לפרוע מרכושם של יהודים בודדים או מכספי הקהילה תביעות לתשלום חובות שעבר זמנם, בייחוד כאשר החייבים מתו ולא היו להם יורשים.
- 2 לחקור את תביעותיהם של בעלי הכנסות ממסים, כגון מס הבשר או הג'יזיה. הבעלים תובעים פיצוי מהיהודים על אבדן ההכנסות.
- 3 למכור נכסים גם לרוכשים שאינם מוכשרים לשלם מיד את מלוא המחיר או חלק ממנו. יהודים רשאים למנות באי כוח על מנת לגבות את המחיר או את היתרה בבוא העת.
- 4 לאלץ בעלי חוב של יהודים, החייבים במאסר על פי חוזה, להיאסר בבתי הסוהר פקידי פלרמו מסרבים לעשות כן בטענה שהנושים עוזבים את המדינה.

גם מחוץ לפלרמו התעוררו בעיות. באגריג'נטו התנהגו שלא כשורה ממלא מקום הקפיטאנו ואנשיו בשעה שבאו לערוך רישום של תכולת בית הכנסת. הם הואשמו שנטלו לכיסם דברי ערך, כגון מנורות זכוכית וביצי בת יענה. הנוטריון הואשם בגביית ארבעה טריים ביום כדי שיעשה את מלאכתו, ופקידים אחרים נאשמו בגביית פיורינו אחד. כמו כן סחטו מהיהודים תשלום עבור הדבקת סמלי המלכות על בתיהם, הואיל ואלה שנשלחו על ידי המשנה לא הספיקו. הם גם החרימו את הצדקה שהקהילה קיבצה עבור ענייה. נוסף על הכול הם נעלו את בית הכנסת ואסרו את הפרוטי ואת חברי ועד הקהילה. המשנה למלך הביע את שאט נפשו ממעשי הפקידים וציווה להם להשיב את הגנבה והכספים, לפתוח את בית הכנסת על מנת שאפשר יהיה להתפלל בו, ולשחרר את אנשי הקהילה ממאסר. המשנה איים על הפקידים בקנס של 1,000 פיוריני אם לא יצייתו. הוראות דומות נשלחו לשיאקה וקלטג'ירונה. כעבור יומיים חזר המשנה על ההוראות לקלטג'ירונה. ב־27 ביוני הורה המשנה שיהודי קסטרוג'ובאני, קלשיביטה, שיאקה, וקלטג'ירונה יוכלו לקבל חזרה את רכושם אם הם יספקו ערבויות מצד נוצרים אמידים לפירעון חובותיהם.¹⁵

ב־28 ביוני מצא המלך פרדיננדו לנכון להזכיר למשנה שלו בסיציליה שאסור ליהודים להוציא מהמדינה זהב, כסף, מזומנים, או דברים אסורים אחרים, וכי עליהם לפרוע את חובותיהם לפני צאתם את הארץ. חוץ מזה ציווה המלך שעל היהודים היוצאים לפצות אותו על אבדן הכנסות

¹⁴ תעודות 5498 (פלרמו), 5499, 5531 (אדרנו וכו'); Precopi Lombardo, *Bufera dell'espulsione*, p. 179; Renda, *Fine del giudaismo siciliano*, p. 101. תעודות 550 (בלדר), 5501 (קלטבילוטה), 5515 (אוגוסטה), 5504-5502 (קטניה, מסינה, מילאצו), 5510-5505, 5512, 5529 (פקודות נוספות), 5511, 5520, 5520 (מס).
¹⁵ תעודה 5513 (פלרמו); Precopi Lombardo, *op. cit.*, p. 179. תעודה 5514 (אגריג'נטו, שיאקה, קלטג'ירונה); Gerardi-Scandaliato, *Note sugli ebrei di Sciacca*, p. 228; Renda, *op. cit.*, p. 22. ביצי בת היענה היו כנראה מאובנים ששימשו לקישוט. לא נתקלתי בכגון אלה בבתי הכנסת במזרח או במערב. אולי זו הייתה תופעה מיוחדת לסיציליה. תעודות 5516-5519, 5526 (קסטרוג'ובאני, קלשיביטה, שיאקה, קלטג'ירונה).

עתידיות ממסים, כפי שתואם עם האוצר באראגון. הפיצוי הסתכם ב־2½ מכל המסים וההכנסות העתידיים. אחר הדברים האלה היה על המשנה לרסן פקידים 'זריזים' מדי. יהודי סירקוזה, למשל, התלוננו שהברון של סורטינו (Sortino) ופקידיו החרימו את הסחורה שנמצאה בחנויותיהם בטריטוריה של הברון לאחר צו הגירוש. המשנה נתן הוראות להחזיר ליהודים את הסחורה, ואיים על הסרבנים בקנס. המאמצים לחיסול ענייניהם של היהודים נמשכו גם בחודש יולי. ב־1 בחודש מינה המשנה שליחים שתפקידם לנסוע לקהילות שטרם פרעו את חובן לקהילת פלרמו על חשבון ההוצאות הקשורות בהשגת כתבי הזכויות מהמלך. קהילות אלה כללו את אגריג'נטו, אלקמו, ביוונה, קקאמו, קלשיביטה, קלטבילוטה, קלטג'ירונה, קמראטה, קסטרוג'ובאני, גרצי, גוליאנה, מרסאלה, מזארה, מונטה סאן גוליאנו, נארו, ניקוסיה, פיאצה, פוליצ, רנדאצו, סלמי, שיאקה, טרמיני אימרוזה וטרפני. על השליחים היה לדאוג להטלת מס בקהילות הנזכרות ולהעביר את התמורה לבנק של בטיסטה לומברדו (Lombardo) בפלרמו. בנק זה הפך למוסד המרכזי שבו הופקדו כספים ששולמו על ידי יהודי סיציליה המגורשים על חשבון חובותיהם לאוצר. כל זה נעשה לבקשת דוד לו מדיקו ואברהם שיפוננו, שהיו הנושאים והנותנים הראשיים של קהילת פלרמו. ב־3 ביולי, בעקבות תלונות נוספות של הקהילות היהודיות, ציווה המשנה למלך לכל הפקידים ולאנשים פרטיים לחדול מלהציק ליהודים ולרדוף אותם בעקבות פרסום צו הגירוש. נראה שזה הפך למחזה יום־יומי. איימו על היהודים, השמיעו באוזניהם שירי שטנה, וניסו לסחוט מהם כסף. המשנה ציווה לעבריינים לחדול ממעשיהם ולהשיב כסף ורכוש שנלקחו שלא כחוק, ואיים על העבריינים בעונש של קנסות כבדים. מתקבל הרושם שהמצב בסיציליה ערב יציאת היהודים הפך להיות בלתי נסבל עבור המגורשים.¹⁶

בעוד שכל זה נמשך לא שכח המשנה את מה שתיאר לעצמו שזו חובתו הנוצרית. אם ניתן להתייחס באמון לדבריו, לא התלהבו הנוצרים בסיציליה יתר על המידה מן הסיכוי לקבל לחיק הכנסייה יהודים שביקשו להישאר בסיציליה. זה, כפי שראינו, כבר קרה בספרד, והמלך פרדיננדו פרסם צו מיוחד שבא להגן על מומרים ועל זכויותיהם. לדברי דאקוניה הביעו יהודים את רצונם להמיר את דתם ויש מי שסבור כי אם יהודים ייעשו נוצרים יזכו ליחס רע בגופם ובממונם. על כן פנה המשנה לראשי הכנסייה בסיציליה וביקש מהם לפרסם הצהרה, שלא תאונה רעה ליהודים המבקשים להתנצר. להפך, הם יתקבלו בעין יפה וייתחסו אליהם כאל נוצרים לכל דבר. על ראשי הכנסייה היה לדאוג שההצהרה תוקרא בבתי הכנסת. בו בזמן לא נפסקה ההתעללות ביהודי אגריג'נטו. בעקבות תלונות של הקהילה היהודית במקום שיגר המשנה פקיד שהוטל עליו לטפל בפקיד הממשלתי הבכיר בעיר ובאנשיו, שהמשיכו במעשי ממלא מקומו של הקפיטאנו וגזלו כספים, תכשיטים וחפצים אחרים, שאותם הם היו אמורים לרשום במצוות השלטונות. הם הואשמו שסחטו כסף מיהודים בתואנות שווא. על השליח היה לנסוע לאגריג'נטו, לרשום את פשעי הפקידים שם, למסור העתק ליהודים ולהביא למשנה את

¹⁶ תעודה 5521; Conde y Delgado de Molina. *Expulsión*, pp. 115f. שם המשנה אינו מובא באיגרת. על כן ייתכן שהמכתב היה ממוען למקום אחר שנשלט על ידי משנה למלך, כגון סרדאן. תעודות 5523 (סורטינו), 5539, 5644 (חובות לפלרמו), 5532 (הגנה); Renda, *op. cit.*, p. 101; Modica Scala, *Modica*, p. 347.

הרשימה על מנת שיוכל לטפל בבעיה. ממצאי השליח היו חמורים. המשנה הוציא צו מעצר נגד הפקיד הראשי באגריג'נטו, והתכוון להעמידו לדין.¹⁷

נראה כי בפלרמו הצליחו להשתלט על העניינים. ב־6 ביולי ניתנה רשות ליהודים למכור את רכושם, ובכלל זה את בית הכנסת, ולהפקיד את התמורה בבנק של בטיסטה לומברדו על מנת לפרוע את חובותיהם לנושים. פעולות אלה אמורות היו להיעשות בפיקוח הפריטור והפקיד הראשי בפלרמו. הוראות המשנה פורסמו ברבים בידי הכרוז העירוני. בו בזמן הצטוו הנושים שחובם שולם למסור הצהרות מתאימות. מי שמאן, אמור היה להיקנס כפל הסכום ששולם לו. מטרת הדרישה הייתה מניעת רמאויות. באי אלה מקומות קטנים, כגון בפטרנו, הושלמו הפעולות, וניתנו הוראות לשלטונות המקומיים להסיר את העיקול מנכסי היהודים ולהתיר ליהודים לעזוב, בהתאם לנאמר בצו הגירוש. אם עדיין נותרו עניינים טעוני הסדר, אפשר יהיה לסיים אותם אחר צאת היהודים מן המקום. כן היה גם ברנדאצו. גם יהודים בודדים קיבלו היתרים דומים, כגון שבתינו דה פלרמו ושבתינו כסוני ברנדאצו ובטרואינה.¹⁸

עוד תזכירים והחלטות

פרנצ'סקו פאטילה (Patella), ראש מנהלת הנמלים של סיציליה (*magister portulano*), היה הראשון מבין מקורבי המלכות ומוטביה שקיבל פיצוי על אבדן ההכנסות ממסי היהודים בעקבות הגירוש. הוא היה הזכיה לכל ימי חייו במס על בשר של יהודי פלרמו. ב־11 ביולי הורה המלך פרדיננדו למשנה שלו לדאוג לזכויות החוקיות של פאטילה. באותו יום התאוששה סוף סוף העיר פלרמו והגישה למשנה את התזכיר, שהיה בהכנה מאז אמצע יוני. טענות העיר היו כדלהלן:

1. ההוראות והצווים בעניין גירוש היהודים גורמים ליחורבן גמור של העיר פלרמו.
2. העיר מבקשת לקיים את זכויותיה ולדחות את ביצוע צו הגירוש מעבר לשלושת החודשים שנקבעו בצו, על מנת לאפשר לעיר לשאת ולתת עם המלך.
3. בהתייחס לרמאויות ואי־הסדרים שכבר אירעו בעניין חיסול ענייניהם של היהודים, מדגישה העיר שגם דחייה של שישה חודשים לא תספיק למנוע נזק רציני לנוצרים בפלרמו. כתבי הזכויות של העיר מזכים אותה בהתייעצות בנושאים כה חשובים.
4. העיר מבקשת מהמשנה להתערב אצל המלך כדי לקבל הארכה.
5. בסיציליה ובפלרמו אין תוקף לנימוקים שהובאו להצדקת הגירוש. כל הנוצרים הם מאמינים ללא רבב; ודין זה חל גם על מומרים יהודים. בסיציליה אין יהודים

¹⁷ תעודה 5535 (מומרים); Precopi Lombardo, *op. cit.*, p. 354; Modica Scala, *op. cit.*, p. 42; Marrone, *Bivona*, p. 42; *Comunita ebraiche del Trapanese*, p. 477; Id., *Bufera dell'espulsione*, p. 183; Renda, *op. cit.*, p. 122; Trasselli, *Sull'espulsione*, p. 7; Giunta, *Una inquisitio*, p. 174; Renda, *op. cit.*, p. 110, 120.

¹⁸ תעודות 5538-5539, 5549 (פלרמו), אולם השווה תעודה 5545; Precopi Lombardo, *Bufera dell'espulsione*, p. 179; תעודות 5540-5541 (פטרנו), 5542-5543 (רנדאצו, טרואינה).

מעזים לומר דבר נגד הנצרות, ומעולם לא אירע מקרה כזה. אנטוניו דה לה פיניה, האינקוויזיטור הראשי, לא גילה שום מקרה של מינות כאשר ערך בדיקה כללית באי. נראה כי 'הצו המלכותי והתקנות הכלולות בו הושגו בדרכים לא כשרות'. על כן אין צריך ליישם אותם בסיציליה. אותו דין חל על נושא הריבית. יהודי סיציליה לא היו מעולם נושכי ריבית בפרהסיה. העיר משמיעה את הטענות הללו אך ורק כי טובת המלכות לנגד עיניה, על מנת להגן עליה מפני חורבן. [אם הצו יבוצע] ירדו כל העסקים לטמיון, וייווצרו מהומה וחורבן.

6. העיר מסרה את הוראות הביצוע של הצו לביקורתו של השופט ג'ובאן מיכלה סמפרדרוסה (Samperderosa). הוא איתר 'שלושה נושאים מפוקפקים שעל אודותיהם אנו מבקשים להיוועץ עם הוד רוממותו'. האחד הוא ההוראה שעל נושי היהודים להגיש את תביעותיהם תוך 15 יום. הנושים הופיעו בלי להציג ראיות והם מבקשים לעשות זאת עתה, אף על פי שמועד ההגשה פג. האם על פלרמו להתיר להם לעשות זאת? השני מתייחס לזרים ואחרים שלא היו בעיר כאשר הודיעו ברבים על הגשת תביעות הנושים. על כן ניתנו בינתיים הוראות שונות, וביניהן בדבר הפקדת סכומי כסף בבנק של בטיסטה לומברדו. גם זה גזל זמן. לא קיימת אפשרות לחסל את העסקים שבהם מעורבים יהודים על פי לוח הזמנים שנקבע בהוראות. כיצד על פלרמו לנהוג בעניין זה? שלישית, המשנה פרסם הוראות שונות, כגון בעניין החכרת בהמות, זכויות הנשים היהודיות לכתובותיהן, והטיפול בתביעות להכנסות, כגון ממס הגיזיה, מס הבשר ודומיהם. פלרמו מבקשת הנחיות בכל הנושאים האלה, כי בלעדיהן אין היא יכולה להמשיך ולטפל בהם.¹⁹

גם במלטה חלה התקדמות. ב־19 ביולי ציווה המשנה להחזיר ליהודים את כל יתרת רכושם, ובתוך זה את בית הכנסת, לאחר שפרעו את כל חובותיהם. הותר להם למכור את הכול כדי לאפשר להם להכין את יציאתם לחוץ לארץ. הם קיבלו רשות לייצא את כל סוגי הסחורות, פרט לאסורות, כגון בעלי חיים, זהב, כסף, מזומנים ותכשיטים. הם יכלו למנות מיופי כוח לטיפול בענייניהם לאחר יציאתם מן המדינה. גם יהודי סאן מרקו חיסלו את ענייניהם. שם לא הוגשו תביעות, כי יהודי המקום לא היו חייבים דבר לאיש. המשנה למלך ציווה לרוון המקומי להחזיר ליהודים את הרכוש שהוא עיקל. הוא דחה את התביעה של המנזר על שם סאן סלוואטורה לתשלום שנתי בסך 20 אונקיות. תשלום זה פג תוקפו מזה 185 שנים. רק אם המנזר יוכיח שהוא עדיין זכאי לתשלום ידון המשנה בתביעה. הוא דחה גם את תביעות הרוון, ובתוכן קנס על פתיחת חלון ביום חמישי הקדוש. המשנה אסר לרוון להפריע ליהודים למנות באי כוח לטיפול בנדל"ן שלהם לאחר יציאתם מן המקום. הוא אישר את הסרת שמות היהודים מרשימת האנשים החייבים להשתתף בהגנה על העיר. ב־18 באוגוסט הותר ליהודי המקום לעבור

¹⁹ תעודה 5544 (פאטילה); Conde y Delgado de Molina, *Expulsión*, pp. 129f.; תעודה 5548 (פלרמו); Ashtor, *Fin du Judaïsme sicilien*, p. 324; Milano, *Vicende economiche*, p. 378; Modica Scala, *Modica*, pp. 353f.; Oliveri, *Espulsione dei giudei*, p. 43; Renda, *Fine del giudaismo siciliano*, pp. 102f., 108; Senigaglia, *Condizione giuridica*, p. 91; Trasselli, *Sull'espulsione*, p. 6. עמ' 120.

למסינה, למסור את רכושם לאוצר ולהמתין להסעה לחוץ לארץ. בכוונתם היה להפליג באנייה מסאן מרקו למסינה. ב־17 ביולי דן המשנה בתביעת האוצר בסך 1,009.6.0 אונקיות מהקהילה במסינה. טענת האוצר הייתה שהיהודים חייבים להם סכום זה על חשבון מסים שהצטברו משך שנים אחדות. המשנה הבטיח לאוצר לדאוג לתשלום החוב. מפליא שאין בתיעוד דבר בעניין תגובת ראשי הכנסייה בסיציליה לפנייתו של המשנה להודיע בבתי הכנסת, שמומרים לנצרות יזכו ביחס טוב. הואיל וכן הוא עצמו פרסם ב־17 ביולי הצהרה ברוח זאת ושלח העתקים ל־29 קהילות יהודיות. בכתבו זה חזר על ההאשמה שהטיחו בנוצרים על שאין הם מקבלים בעין יפה מומרים לנצרות. על כן נדמה שהיה ממש בטענה זו. ב־4 באוגוסט הוא חזר על הודעתו.²⁰

ואז, ב־18 ביולי, נוסח מסמך שנראה כי הוא פרטיכל של ישיבה שבה השתתפו ראשי הפקידות בסיציליה, כולם או מקצתם. נושא הדיון היה גירוש היהודים. לפני המשתתפים (אם אמנם התקיימה ישיבה פורמלית) היו מונחות הצעות של המשנה למלך דאקוניה בעניין הגיזיה, מס הבשר, מס היוקולריה ודומיהם, שפרעו יהודי סיציליה עד הגירוש. מתקבל הרושם שהוחלט לא לנקוט שום צעד מעל ומעבר למה שנאמר בצו הגירוש המלכותי. אחדים מהנוכחים נתנו הסכמתם לנוסח ההחלטה. בין המסכימים נמנו השופט העליון, הקומיסר האפיפיורי והמלכותי, ובעלי תפקידים בכירים אחרים. שני שופטים של בית הדין המלכותי סברו שהמשנה יעכב בידיו סכום כסף מסוים עבור הגיזיה, אבל לא ביחס למסים אחרים, וייוועץ במלך. אחד מפקידי האוצר הציע להעריך את כל המסים, לעכב את הסכום הזה ולבקש את חוות דעת המלך. בסך הכול הביעו 13 אנשים את דעתם, והציעו ליצור רזרבה שתהיה תואמת החלטה אפשרית של המלך להטיל מס על היהודים ולהימנע מפעולה נוספת. בינתיים סיימו גם יהודי פנטיליריה את סידוריהם. המשנה כתב לברון באי להתיר ליהודים לצאת למרסאלה, לאחר שיסיימו לפרוע את חובותיהם. הוא ייפה את כוחם של היהודים למכור לנוצרים את רכושם ואת בית הכנסת. תמורת המכירה של בית הכנסת אמורה הייתה להינתן לעניים, וזאת לבקשת הקהילה. מעניין שיהודי פנטיליריה עזבו למרסאלה ולא לצפון אפריקה. הוראות דומות לאלה הוצאו ביחס ליהודי קלטגירונה. כאשר עמדה על הפרק הבררה בין גירוש היהודים ובין קיום ההליכים המשפטיים המקובלים הננקטים נגד בעלי חוב שאינם עומדים בהתחייבותיהם, ניתנה עדיפות לגירוש. כך למשל כאשר יהודים עניים בפלרמו הודיעו למשנה שהם הושמו במאסר מפני שאין לאל ידם לפרוע את חובותיהם לנושיהם, ציווה המשנה לשחרר אותם מבית הסוהר 30 יום לפני מועד יציאתם מסיציליה.²¹

²⁰ תעודות 5553 (מלטה), 5554, 5609, 5839 (סאן מרקו); Precopi Lombardo, *Bufera dell'espulsione*. De Luca, *op. cit.*, p. 111; Renda, *op. cit.*, p. 180; על זכויות המנזר, שעל פי טענתו מקורן במאה השנים-עשרה, ראה De Luca, *Privilegio di Federigo II*. pp. 372f.; Drago, *Comunità ebraica in Demenna e in S. Marco*. pp. 72f.; Meli, *Istoria antica e moderna della città di S. Marco* 2, pp. 230f. תעודה 5558 (מסינה). כיצד נוצר החוב הגדול הזה אינו עולה מן התיעוד. תעודות 5559, 5582 (המרה).

²¹ תעודה 5562. בשוליים: *Pro curia*. כך שייתכן שזאת הייתה חוות דעת של מומחים לבקשת בית הדין המלכותי. אחד הנשאלים טען שמקור הגיזיה היה הצורך להגן על היהודים ועל בתי הקברות שלהם. זה נראה בלתי מציאותי. תעודות 5563 (פנטיליריה), 5565 (קלטגירונה), 5569 (בעלי חוב); Precopi Lombardo, *op. cit.*, p. 180.

הגירוש, צעד אחר צעד (ח"ג)

בינתיים כתב המשנה מכתבים אחדים למלך בעניין צו הגירוש. המלך הואיל לענות בסוף יולי בסירוב גמור להכניס שינויים בהוראותיו לגבי גירוש היהודים. הוא טען שהוא מעדיף את השירות לאל על טובת הווסאלים והנתינים שלו. ברם הוא הביע נכונות לדחות את יציאת היהודים מסיציליה בעוד חודשיים על מנת לצמצם את הנזק הכספי לנתיניו הנוצרים. זה בא בעקבות סירוב לבקשה שהוגשה לו קודם לכן על ידי היהודים. ב־24 באוגוסט צירף המשנה את פקודת הביצוע שלו להארכה עד ה־18 בנובמבר. ביום שכתב את המכתב בעניין ההארכה התלונן המלך באוזני המשנה שטרם זכה לשמוע ממנו בעניין התקדמות הפעולה לגבות מן היהודים סכום כסף כפיצוי על אי־תשלום מסים בעתיד, כפי שנעשה הדבר באראגון. כאמור, השתדל המשנה מצדו לעזור ליהודים כמיטב יכולתו, מבלי לסטות כמובן ממדיניותו של המלך ב־30 ביולי הוא אישר שורה של בקשות שהגישה לו הקהילה היהודית בפלרמו. הן דנו בגבינה שהיהודים אמורים היו לספק לעיר וערבויות שנתנו יהודים לנוצרים. המשנה התיר ליהודים ליטול אתם את יתרת הגבינה שהיו חייבים לספק; והורה שתוקף הערבויות יפוג. הוא גם הרשה לקהילה לשלם עבור שני רימוני ספר תורה ולהוציא אותם מהמדינה. הוא ציין שאף על פי שהם נאים ערכם מועט ואם מתיכים אותם מקבלים עבורם מעט מאוד... כך שאם יהודי מוכן להפקיד את ערכם במסגרת הערבות לתשלום החוב הכולל... הם יוכלו לתרום את הרימונים לבית כנסת מחוץ לסיציליה, כך שיזכו ליחס טוב מצד יהודי אותו מקום, בייחוד העניים. חוץ מזה אישר לקהילה בפלרמו להטיל מס נוסף בסך 5,000 פיוריני לפירעון חובות, הואיל ולא היה די במס קודם בשיעור 10,000 פיוריני. ועוד פסק המשנה שתביעות הנושים היהודים יידונו בהליכים מקוצרים. יהודי פלרמו לא חויבו לפרוע חובות שזמן פירעונם טרם הגיע, ובלבד שיעמידו ערבים נוצרים. באישור נאמר כי העתקים מאושרים של הוראות המשנה דינם כדין המקור. ועוד שחרר המשנה את יהודי פלרמו במשך כל חודש אוגוסט מגבייה כפויה של תשלומים; נושים של יחידים יהודים יקבלו את המגיע להם בנדל"ן ולא רק במיטלטלין. לבסוף התיר המשנה ליהודי פלרמו לשלוח את משפחותיהם לחוץ לארץ בתנאי שיהיו להם מספיק נכסים כדי לפרוע את חובותיהם. אלה ששילמו את כל המגיע לנושים יוכלו גם הם לעזוב את סיציליה.²²

למחרת היום, ב־31 ביולי, התהפך הכול. המשנה למלך ציווה לפקדי פלרמו להטיל עיקול על כל נכסי היהודים. היה עליהם למנוע מהיהודים לשלם חובות לנושיהם או להוציא רכוש מסיציליה. כל ההוראות הקודמות בוטלו. ליהודים הותר לשלם רק עבור מחייתם היומיומית. הוראות דומות נשלחו לטרפני (ויש לשער גם למקומות אחרים). אחדות נשמרו בסוד! המשנה טען שהוא פועל 'מסיבות טובות, בייחוד בשירותו של הוד מלכותו המלך, ומטעמים אחרים שאין הוא מוכן לפרט'. מתקבל הרושם שהמשנה חש, או שהוזהר, שהוא חורג מסמכויותיו. אולם זה לא הפריע לגלגלי הביורוקרטיה להמשיך ולהסתובב. התיעוד לחודש אוגוסט כלל רישום של כסף ורכוש מוברה, השייך ליהודים או היה שייך להם, והוחרם על ידי אנריקו דה סטאיטי,

²² תעודות 5570-5571; Conde y Delgado de Molina. *Expulsión*, pp. 152f. תעודות 5623-5624, 5666 (ביצוע). על אבדן הכנסות באראגון ראה לעיל. תעודות 5572-5576 (פלרמו).

הפקיד הראשי במסינה, ועל ידי שומרי הנמל שם, ונמסר לידי הממונה על האוצר, אלפריו דה לאופנטה (Alferio de Leofante). ברשימה נכללו מזומנים, תכשיטים כגון פנינים, קישוטי זהב וכסף, כגון רימונים של ספרי תורה (*puma di la ligi musayca*), ספרים, אלמוגים, טבעות, ענקים ועוד וכיוצא בהם. חלק מהחפצים הוחרמו בספינות שעשו דרכן לקלבריה. ימים אחדים לאחר מכן הוחרמה מאברמוכו (Abramuchio) במסינה כמות גדולה של מזומנים, דברי ערך ותכשיטים. חלק מהם אף הוא עמד להיות מוברח לקלבריה. ב־4 באוגוסט ציווה המשנה לפקיד המלכות לדאוג לכך שרכוש היהודים יירשם היטב וכי תוחש בדיקת התביעות של האוצר כלפי היהודים. נראה כי צעד זה ננקט בעקבות הוראות המלך בעניין תביעותיו לתשלום עבור מסי העתיד. הוראות אלה הופצו בעותקים רבים.²³

ההוראות הסותרות של המשנה גרמו לאנדרלמוסיה. דוגמה בולטת היה מקרהו של יעקובו דה בולוניה, איש עסקים ידוע וחבר מועצת העיר בפרמו. ב־6 באוגוסט הוא הגיש מחאה נוטריונית נגד פקידי פלרמו מפני שציוו עליו להחזיר 136.15.0 אונקיות ששילמו לו בעלי החוב היהודים שלו, בעקבות צו הגירוש, ולהפקיד את הסכום בבנק. הוא טען שהוא פעל בהתאם להוראות הרשמיות, הגיש את תביעתו תוך 15 הימים שהוקצו לכך, וגבה את החוב במהלך החודש שלאחר מכן כנדרש. בינתיים הוא העביר את הכסף לנאפולי בשטר חליפין. הוא אינו יכול ואינו מוכן להחזיר את הכסף. יעקובו ערער על חוקיות ההוראות החדשות, והוסיף שהפקידים אינם רשאים לנהוג בתוקפנות כלפי אזרחי העיר. במידת הצורך הוא מוכן להביא את עניינו בפני המשנה או בפני המלך גם יהודים ערערו על ההוראות החדשות של המשנה. ב־7 באוגוסט מחו יהודי קסטרוראלה, והודיעו שלאחר שחיסלו את ענייניהם הם רוצים לעבור למסינה. בתגובה כתב המשנה לפקיד קסטרוראלה, שלמרות ההוראות החדשות (שנשלחו אליהם בסתר) הוא מרשה ליהודי המקום לעבור למסינה בתנאי שענייניהם בסדר. הוא האשים את הפקידים המסכנים שהם חרגו מן ההוראות שנתן להם. הוא ציין שיש להפקיד את הרכוש הרשום באוצר במזומנים או בסחורה. הוראות דומות נשלחו למקומות שונים ובתוכם פלרמו (ב־17 בחודש). מסתבר שמבין יהודי פלרמו היו כאלה שהעדיפו את מסינה כנמל יציאה מסיציליה על שום קרבתה ליבשת איטליה. המשנה חזר על הוראותיו בדבר ההגנה על היהודים היוצאים מהמדינה. ברגע מסוים נדמה היה שכל התהליך עומד להתחיל מחדש, כאשר העיר פלרמו פרסמה כרוז, שלפיו חויבו כולם, יהודים ונוצרים, להצהיר על רכוש יהודי הנמצא ברשותם. נאמר במפורש שההוראות החדשות לא באות לבטל את הקודמות! מיד פורסם עוד כרוז, ולפיו נדרשו בעלי החוב של היהודים להצהיר על חובם תוך שמונה ימים; ומיד לאחר מכן פורסם כרוז שלישי שהבטיח חסינות למי שיצהיר תוך שישה ימים על החזקת רכוש יהודי שהוסתר על ידי יהודים או נוצרים. נראה כי להוראות הללו הייתה השפעה מסוימת.²⁴

²³ תעודות 5577 (מהפך), 5579, 5587 (החרמה), 5581 (תביעות).

²⁴ תעודה 5585; פלרמו, התיישבות יהודי סיציליה, עמ' 121; Precopi Lombardo, *Bufera dell'espulsione*. p. 180. לא ידוע מה עלה בגורל מחאתו של יעקובו. הוא השתתף בישיבת מועצת העיר ב־2 ביוני. ראה תעודה 5463 ולעיל. תעודות 5588, 5618 (קסטרוראלה וקהילות אחרות), 5608 (פלרמו); Peri, *Restaurazione e*; *pacifico stato*, p. 109; Trasselli, *Sull'espulsione*, p. 8. רשימת חובות, מזומנים וסחורה, שנוצרים חייבים ליהודים, שנכללה בהצהרה לנוטריון הראשי בפלרמו. תעודה 5596: הקפיטאנו של פלרמו נצטווה להעביר לפקיד הראשי שם כסף ותכשיטים בערך של 300 אונקיות,

נראה כי היו יהודים שניסו להוציא את רכושם מסיציליה בכל מחיר לדברי המשנה, יהודים שגורשו בצו המלכותי מנסים לצאת מהמדינה ביום ובלילה כשהם נושאים אתם מטבעות כסף וזהב, מטילי כסף, תכשיטים ושאר חפצים אסורים. על מנת למנוע מיהודים לעשות כן, או מנוצרים הפועלים מכוחם, חכר המשנה שתי סירות מהירות (brigantine) כדי לפטרל לאורך חופיה של סיציליה במשך חודש. השירות עלה לאוצר עשר אונקיות הסירה. באוקטובר חכר המשנה עוד סירה לאותה מטרה. אחדים מנושי היהודים זכו ליחס מועדף, בייחוד כשנבעה מכך תועלת לשלטונות. כך, דרך משל, התירו לאדם שהיה בשליחות רשמית בימי המאורעות שתיארנו לקבל תשלום מהקהילה היהודית בפלרמו בתנאי שיחתום על התחייבות להחזיר את הכסף אם יידרש. גם אחרים זכו ליחס כזה. ב־11 ביולי פנה המשנה ישירות ליהודי סיציליה והודיע להם שהוא מטיל מס של ארבעה אחוזים על כל רכושם. זה אמור היה להיות הפיצוי לאוצר בגין חסר ההכנסות ממסוי לאחר צאת היהודים. יהודי כל היישובים היהודיים נצטוו למנות אדם או שניים להעריך את היהודים במקום ולהטיל עליהם את המס בהתאם לכך הפעולה אמורה הייתה להסתיים בהקדם האפשרי. כדי שהיהודים יצאו במועד שנקבע. איגרת המשנה נשלחה לכל הקהילות היהודיות. למחרת היום שלח המשנה השלמה לצו הקודם והורה לערוך רישום של כל הרכוש היהודי ולשלוח לו העתק, כדי להבטיח שהאוצר יקבל את המגיע לו. גם איגרת זו הופצה בקרב הקהילות היהודיות.²⁵

ב־13 באוגוסט נענה המשנה דאקוניה לבקשת יהודים עניים בקהילות בפנים הארץ, שרצו לצאת לחוף ברגל, כי לא היו להם האמצעים לשלם עבור הסעה. המשנה הסכים, הואיל ובאותם מקומות נותרו יהודים אמידים שיכלו להבטיח את התשלומים לאוצר. על היהודים היה לשכנע את השלטונות שהם אמנם עניים. משקיבלו רשות לצאת לדרך הותר להם ליטול אתם בגד אחד בינוני, סמיכה, סדין מיד שנייה ומזרן זול. כמו כן קיבלו שלושה טריים מקופת הצדקה, נוסף למזון. לגברים יהודים אמור היה להיערך חיפוש בגופם על ידי גברים נוצרים ראויים לאמון, ולנשים יהודיות על ידי נוצריות ראויות לאמון, כדי למנוע מהן ליטול עמם חפצים אסורים, בפרט בתוך המזרנים. היוצאים אמורים היו להצטייד בתעודות מסע כדי למנוע הטרדות בדרכם אל יעדם. בנספח הוסיף המשנה שנשים וילדים יהודים אף הם רשאים לצאת לדרך, גם אם אינם עניים. היו יהודים שהייתה להם סיבה טובה לעזוב מהר ככל האפשר ותחת משמה ב־17 באוגוסט הטיל המשנה דאקוניה על אלגוזיריו לנסוע לצימינה ולהגן על יהודי המקום בפני הברון, שהתעלל בהם. היה עליו להסדיר את ענייניהם, ללוות אותם למסינה ולערוך רישום של רכושם.²⁶

שנמצאו ברשותו של נוצרי, והם שייכים למוסה מירה ולבנו פרוכיו, יהודים. עליו להעמיד לדין את כל השלושה.

²⁵ תעודות 5593, 5742 (ספינות פטרול), 5598 (חוב), 5599 (מס רכוש), 5601 (רישום).

²⁶ תעודות 5602, 5655 (יציאת העניים), 5607 (צימינה); Di Giovanni, *Ebraismo*, p. 86; Giunta, *Una*; Peri, *Restaurazione e pacifico stato*, p. 111; *inquisitio*, p. 175; Modica Scala, *Modica*, pp. 363f.; Renda, *Fine del giudaismo siciliano*, p. 112; Trasselli, *Sull'espulsione*, p. 8. סיציליה, עמ' 114.

ראשית ההגירה

אחת הקהילות הראשונות שעשו הכנות רציניות לצאת מסיציליה הייתה טרפני. ב־17 באוגוסט החכיר יימו גואט (Iaymo Guet) מנאפולי את הקרוואלה שלו, שעגנה אותה שעה בנמל של טרפני, ליהודים האלה: נתני דה לו טאורילו (Natem de Lu Taurello), ניסים מאירס, סנסונו דה סנסונו, שמואל כירוס, מוסה לו פרסטי בן בוסקה, אברהם בן יצחק, סבוטו בילפה, בוסקה בושא (Cuxa) ושלמה רביבי. יימו התחייב להעלות על סיפון ספינתו את היהודים שנזכרו שמית ומשפחותיהם ועוד 225 יהודים לפי בחירת התשעה. ילדים עד גיל 12 לא עלו בחשבון, ושני בני 12 נחשבו לנוסע אחד. כמו כן התחייב יימו להסיע את המזון והמטען של הנוסעים בחינם. אסור היה לו להסיע יהודים אחרים. היה עליו להפליג לנאפולי תוך שישה ימים ולהוריד את הנוסעים שם. אם מבין הנוסעים היהודים מבקשים להפליג למקום אחר במלכות נאפולי היה על יימו להסיע אותם ולהשיג את תעודת המסע הנדרשת להגנה כפי שהיא ניתנת לאניות של ג'נובה המפליגות מטרפני. המחיר המוסכם בין הצדדים היה 225 פיוריני, גם אם מספר הנוסעים יהיה פחות מ־225. מחיר ההובלה של סחורה נקבע בטרי אחד לקנטר. לכל משפחה הותר ליטול עמה מזון, שני סדינים, כיסוי מיטה, תיבה בעלת ממדים סבירים (*manisca*), כלומר במידות של ארבעה על חמישה פלמי, ומזון כנדרש. יתרת המזון תינתן ליהודים ברדתם מן הספינה. אם תיאסר הוצאתם מן המדינה של פריטים כאלה או אחרים, יוכל יימו להוביל סחורות אחרות. על יימו לתת ערבויות. ההגה והמפרשים יהיו בידי היהודים עד להפלגה. על יימו היה לספק מי שתייה, עצים ומחתות למשך כל ההפלגה. היה עליו להעמיד את סירת האנייה לרשות היהודים כדי לטעון ולפרוק את רכושם. אם היהודים לא יגורשו מסיציליה יהיה החוזה בטל ומבוטל. חוזה דומה נחתם ב־18 בחודש עם גבריאלה דה פינו (Pino), איש ג'נובה. הוא החכיר את אנייתו הגדולה שעגנה בנמל טרפני לקבוצת יהודים. גבריאלה קיבל על עצמו להסיע 500 נוסעים ואת רכושם עד ה־15 בספטמבר. הוא הבטיח לספק ערבויות של אזורחים סיציליאנים שלא ירמה (*non committendo baractariani*), לא הוא ולא המלחים שלו. אם היהודים לא יוכלו להפליג מסיבה זו או אחרת, כולל פקודה מלכותית, ישולם לגבריאלה פיצוי בסך 60 אונקיות. גבריאלה יספק לנוסעים עצים ומים ללא תשלום. כמו כן יעמיד גבריאלה את סירת הספינה לרשות היהודים לשם פירוק חפציהם. ליהודים יהיה מותר ליטול אתם תיבה, מזון ויין. גבריאל קיבל על עצמו לבנות על חשבוננו 'תאי מגורים' מעץ ולהסיע בחינם מקצת יהודים עניים שאין ביכולתם לשלם עבור ההפלגה. היהודים הבטיחו להכין רשימה של 500 נוסעים. מחיר ההפלגה נקבע ב־20 טריים לנפש. נוסעים המבקשים ליטול עמם גבינה, צמר, עור, שעווה, אלמוגים וחמאה ישלמו שלושה טריים הקנטר. מחיר ההובלה של סדינים, מכסים, מגבות, שטיחים, אבץ, נחושת, מתכות דומות ובדים נקבע בדוקאטו אחד לשלושה קנטר, בערך של 12 טריים הדוקאטו. הנוסעים יוכלו לשלם לבעל הספינה בטרפני לפני ההפלגה, או בהגיעם לנאפולי. ילדים בני שבע ולמעלה ייחשבו שניים כאחד. הספינה תמתין עד 15 באוקטובר אם תאריך היציאה יוארך, אבל כל יום של דחייה יעלה ליהודים שתי אונקיות. לאחר המועד הזה יתבטל החוזה, וגבריאלה יוכל להחכיר את ספינתו ליהודים אחרים.²⁷

²⁷ עמ' 10454 ואילך; Scandaliato, *Trapani*, pp. 191f.

הקהילות היהודיות הגישו למשנה בקשה נוספת ב־18 באוגוסט. בתגובה התיר המשנה לכל יהודי בדרכו לחוץ לארץ ליטול עמו שלושה טריים למחייתו וסכום נוסף לתשלום עבור הנסיעה. כסף זה אמור היה להיזקף על חשבון הנכסים המעוקלים של יהודי האי. חוץ מזה התיר להם המשנה להביא אתם בדרכם למסינה בגדים וכלי מיטה מבלי שיהיו ארוזים וחתומים כפי שנתחייבו ביחס לחפציהם האחרים. המשנה התיר ליהודים אמידים לעזוב את סיציליה בתנאי שיותירו אחריהם את רכושם. הוא חזר על ההוראות לשחרר ממעצר שלושים יום לפני ההפלגה מסיציליה בעלי חוב יהודים שאין ביכולתם לשלם את חובותיהם. תוקף ההיתרים חל על כל סיציליה. אותו דין חל על יהודי מלטה וגוזו, שהגישו למשנה בקשה מפורטת עוד יותר. כל זה לא הספיק כדי להתגבר על הביורוקרטיה החורקת של סיציליה. בטרפני היה צריך לנווף בפקידות ולהזכיר לה להפגין יתר גמישות ביחס לרכוש המעוקל של היהודים. ב־18 באוגוסט פרסמה פלרמו עוד כרוז. הפעם נצטוו היהודים להצהיר על כל עסקיהם תוך שמונה ימים. למחרת הורו להם למסור את עבדיהם לפקיד הראשי. לאחר מכן שוב נדרשו להצהיר על הנדל"ן ועל בעלי החיים שברשותם או שמכרו לאחרים. בעוד שכל זה אירע, הרשה המשנה ברוב חסדו לקבוצה של פליטים מפרובנס, שמצאו מקלט בפלרמו בשנה הקודמת, לעזוב את סיציליה ללא בעיות, מאחר והם 'עניים זרים', וצו הגירוש (כה דבר הפליטים) רק 'הוסיף מכאוב על מכאוב'.²⁸

יהודי נחלת המלכה המשיכו ליהנות ממעמד מיוחד עד הסוף. ב־21 באוגוסט הרשה להם המשנה לעזוב את המדינה. על הפקידים היה לדאוג שלא יוציאו רכוש השייך ליהודים אחרים. יום או יומיים לאחר מכן, לבקשת הפקיד הבכיר באוצר המלכה, הורה המשנה לפקיד קטניה לשחרר את יהודי רגוזה ולנטיני (שבנחלת המלכה), שעזבו את סירקוזה על סיפונה של אנייה. הפקידים בקטניה עצרו את האנייה, אסרו את היהודים והחרימו את כספם, עבדיהם ושאר רכושם. המשנה ציווה לשחרר אותם ולהחזיר להם את נכסיהם; היה עליהם לרשום את הנכסים ולהעביר את הרשימה לאוצר. הפקיד הבכיר של המלכה הבטיח למשנה לשמור על הרכוש שפקידי קטניה מסרו לידיהם ולהמתין להוראות נוספות של המשנה. נראה כי לדעת המשנה הקל הפקיד הבכיר בביצוע הוראות צו הגירוש. בשאר אזורי סיציליה לא פסק מטר הצווים וההוראות. ב־25 באוגוסט למשל ציוותה העיר פרלמו לנוצרים למסור הצהרה בדבר שכר הדירה שהם משלמים ליהודים ולפרט את הנדל"ן שהם רכשו מיהודים. היה עליהם למסור את הפרטים תוך ארבעה ימים, ולא – ייענשו.²⁹

אחר הדברים הללו נכתב אחד הדינים והחשבונות האינפורמטיביים ביותר בהקשר לגירוש. מחבר המסמך היה פייטרו דה בולוניה, הפקיד המלכותי הבכיר בפלרמו. הדו"ח חובר לבקשת המשנה למלך ב־17 באוגוסט. פייטרו תיאר את הדו"ח שלו בשם 'אינפורמציה על המסים וההכנסות של השלטונות, שנמסרו לאנשים שונים, ובוטלו ואבדו לרגל יציאת היהודים מעיר זו [פלרמו]; וכיוצא בזה על העסקים והסחורות שסחרו בהם היהודים [בפלרמו] ויהודי המלכות

²⁸ תעודות 5610-5611 (בקשות), 5612 (טרפני), 5613-5615 (פלרמו), 5616 (שאר קהילות), 5617 (פליטי פרובנס). יהודי מלטה וגוזו חויבו להפליג על הספינות של גיבאני דה גיווארה (Givara) כדי להימנע מצרות. ראה תעודה 5621.

²⁹ תעודות 5619, 5622 (נחלת המלכה). ההוראות סותרות אחת את רעותה. תעודה 5627 (שכר דירה ונדל"ן).

האחרים, שמהם הפיקה המלכות תועלת שנה אחר שנה. הפקיד אישר למשנה, שחוא בחן את הכנסות השלטונות מסחר היהודים במהלך שלוש השנים שחלפו. כמו כן הוא מסר לו שהוא בילה ימים אחדים בחברת הקפיטאנו של פלרמו כדי לרכז את רשימת הנדל"ן של היהודים ולהעריך אותן, והבטיח לסיים את עבודתו תוך יומיים שלושה ולמסור את התוצאות למשנה. ועוד דיווח למשנה, שמאתיים יהודיים עניים הפליגו לקלבריה. הוא בדק ספינות אחדות של ג'נובה ומצא אותן מתאימות להובלת היהודים בדרכם לעזוב את סיציליה. נערכו חיפושים בגופם של היהודים, כפי שציווה המשנה, ורבים נמצאו כה עניים, שכל מה שהיה עליהם היו בלויי סחבות, שלא היו שווים את שלושת הטריים שהותר ליהודים להוציא מן המדינה. כמו כן הוא חידש את כתב ההגנה ליהודים. הפקיד ביקש הוראות מה לעשות עם בתים שפנו על ידי יהודים שעזבו את הארץ. לבסוף באות הסטטיסטיקות שפייטרו הכין לעיונו של המשנה. ההכנסות השנתיות ממסי היהודים הסתכמו ב־323.10.0 אונקיות, וההכנסות השנתיות ממכס על ייבוא וייצוא של סחורות בפלרמו בידי יהודי העיר ומחוצה לה הסתכמו ב־891.0.0 אונקיות.³⁰ השלטונות המרכזיים לא היו היחידים שביקשו לגבות מהיהודים פיצוי בגין החסר הצפוי של הכנסות ממסים ותשלומים אחרים של יהודי האי אחרי צאתם מסיציליה. בטרפני ניסתה העיר לסחוט מהיהודים כמה שיותר לכיסוי ההוצאות לרגל שיפוצי הביצורים. בעקבות פניות של יהודי העיר פסק המשנה ב־19 באוגוסט, שהיהודים פטורים מהשתתפות בהוצאות. יהודי טרפני ציינו שהם מגורשים מהעיר, וכי על כן לא יפיקו שום תועלת מעבודות הביצורים. הוא הורה לחברי מועצת העיר להפקיד את הסכום שכבר גבו מהיהודים בבנק על שם השלטונות ולהופיע בפני בית הדין המלכותי כדי להשמיע את טענותיהם. יהודי טרפני הביעו את התנגדותם באוזני הפקידים והקומיסרים הממונים על עניין היהודים. ב־16 בספטמבר ערכה העיר התקפת נגד והורתה לשגרירה בחצר המשנה לבקש אותו לצוות ליהודים להמשיך ולשלם עבור הביצורים אחרי ששילמו את המנה הראשונה בסך 80 אונקיות. עתה בא זמן פירעונם של שלושה שיעורים בסך 80 אונקיות כל אחד. העיר טרפני טענה שהיא הייתה רוצה שהמשנה יבטל את פסקו שלפיו היהודים פטורים מן התשלום. העיר הוסיפה שמאחר שהכנסותיה ממסים שונים יפחתו ב־80 אונקיות לרגל עזיבת היהודים, היא מבקשת שהמשנה ייתן לה חלק מרכוש היהודים כדי שהעיר תוכל לרכוש הכנסות אחרות במקומן. לבסוף ביקשה העיר מהמשנה להורות ליהודים אמידים לשלם מסים במקום העניים היהודים ועבור אלה שכבר יצאו את טרפני. ב־26 בנובמבר חזרה טרפני למערכה וביקשה מהמשנה למסור לה את 80 האונקיות שהופקדו בבנק לטובת אוצר המלכות, ועוד ביקשה להרשות לה להטיל מס על עשירי היהודים כדי שישלמו את חלקם של היהודים בהוצאות, כי רוב היהודים כבר עזבו את סיציליה. המשנה סרב להיענות לדרישותיה של טרפני. כל מה שהעיר השיגה ממנו היו שבע אונקיות עבור הוצאות המשלחת. העיר והקהילה היהודית המשיכו לריב עד יציאתו של אחרון היהודים. כתוצאה מתלונה יהודית שיגר המשנה קומיסר לטרפני לבדוק האשמות שהוטחו בפקידי המקום, בעבר ובהווה. הוא חקר עדים בסתר

³⁰ תעודה 5628; Stariabba, *Un documento*, pp. 89f. וראה לעיל בעניין פרטים נוספים.

בבית הכנסת. בעקבות פעולתו בטרפני נערכו חקירות גם בפלרמו. טרפני מחתה באוזני המשנה, בעיקר בגלל סודיות החקירה (23 בספטמבר).³¹

כפי שאפשר היה לצפות, היו פקידים אחדים שטיפלו בחיסול עסקיהם של היהודים מושחתים. ב־29 באוגוסט שיגר המשנה למלך קומיסרים מיוחדים לחקור האשמות ש'פקידים רבים, בעבר ובהווה, ואנשים אחרים, גברים ונשים' נטלו שוחד מיהודים, 'חלקית כדי שלא יציקו להם וחלקית על מנת להסתיר את רכושם ולהוציא אותו מהמדינה'. היהודים נאלצו לשלם 'הרבה שוחד ולסבול מסחיטות, בעיקר בטרטוריה של ניקוסיה'. היה על הקומיסרים לנסוע למקומות שלגביהם התעורר החשד לאיסדרים, לחקור בסתר את הטיפול ביהודים, לערוך חקירות דיסקרטיות של הפרוטי וחברי מועצות הקהילות, ולגרום שאלה יפרסמו חרם בבתי הכנסת שלפיו יהיו היהודים המעורבים בפרשה חייבים לבוא ולהצהיר על כך. היהודים נצטוו לשמור את כל העניין בסוד, בתמורה להבטחת חסינות ופטור מסמכות השיפוט של הנוגעים בדבר. על הקומיסרים היה לדווח למשנה ולממונה על האוצר. נתמנו קומיסרים וניתנו הוראות דומות ביחס לפלרמו, טרפני, מונטה סאן ג'וליאנו, סלמי, מרסאלה, פנטיליריה, שיאקה, מזארה, מלטה, גוזה, פוליצ, פיאצה, קלטג'ירונה, נוטו, נארו, רנדאצו, טאורמינה, טרמיני, קסטרונובו, קסטרוג'ובאני, קלשיביטה, קסטוראלה, סנטה לוצ'יה, קטניה, ליקטה ואגריג'נטו. יישובים יהודיים אחרים, ובתוכם אלה שבנחלת המלכה, לא נזכרו בתיעוד. הראשון שמסר על מעשה שחיתות היה אנטוניו ירקנה (Iarcan) מפלרמו; הוא זכה על כך לשבחים מפי המשנה.³²

אין ספק שגירוש היהודים מסיציליה יצר הרבה סיטואציות קורעי לב, שאך מעטות מצאו הד נאות בשפה העובדתית והיבשה של התיעוד הרשמי. ברם לפעמים ניתנת לנו אפשרות הצצה לאחדות מהן, אלא שלרוב ניתן רק לדמיון מה היו ממדיהן. כפי שראינו, ציווה המשנה ב־30 באוגוסט למשנה ההגמון במזארה ולפקידי טרפני להתיר לאשתו ולבנו בן האחת-עשרה של המומר שמואל סלה לעזוב את סיציליה. שמואל המיר את דתו (ונטל לעצמו את השם פאולו), אבל אשתו ובנו סירבו לנהוג כמותו. סגן ההגמון והפקידים עצרו את עזיזה, גרושתו ההרה של שמואל/פאולו, 'משך ימים רבים' והפעילו עליהם לחץ להמיר את דתם, אבל ללא הועיל. המשנה ניסה לעשות לעזיזה ולסדונו דין צדק, לפי הבנתו. הוא הרשה לסגן ולפקידים להמשיך וללחוץ על האם ובנה, ואם יעמדו בסירובם, להיענות להם ולשחררם. ברם היה עליהם למנות נוצרי שילווה את עזיזה לארץ נוצרית (על חשבונה!), ולאחר שתלד את העובר שברחמה למסור אותו לנוצרים על מנת שיעמוד ברשות אביו. בכך פעל המשנה על פי כללי הכנסייה הנוצרית, שלפיהם היה חייב זוג שרק אחד מבניו התנצר להתגרש, והוולד היה צריך להימסר לאב (אם הוא היה המומר) מיד עם היוולדו. שמואל היה בן המשפחה היהודית האמידה בטרפני, מקורבת

³¹ תעודה 5631. זוהי התעודה הראשונה המזכירה את 'הפקידים והקומיסרים הממונים על עניין היהודים' (*officials et commissarios ad causas Iudeorum*). תעודות 5674, 5686 (חקירה), 5818, 5834, 5883, 5950. גם כינויים אחרים היו בשימוש, כגון *regi consilarii deputati ad negotia Iudeorum*. ראה תעודה 6095. אין ראייה לכך, שמשרות אלה הוקמו לפי הדגם שהיה נהוג בחצי האי האיברי.

³² תעודה 5633 (קומיסרים); Giunta, *Una inquisitio*, p. 175; Precopi Lombardo, *Comunità ebraiche*; Renda, *Fine del giudaismo siciliano*, pp. 110, 120f. *del Trapanese*, p. 477; תעודה 5634 (ירקנה).

המלכים של סיציליה מסוף המאה הארבע-עשרה ואילך ופעילה בשירותם, בעיקר כדיפלומטים ביחסי סיציליה וצפון אפריקה.³³

בקשות והוראות

אז בא המועד לעוד בקשה של הקהילות מהמשנה. הוא נתן את הסכמתו לסעיפים האלה:

1. רשות ליהודים למכור את הרכוש ולהפקיד את התמורה בבנק לפקודתו של המשנה.
2. רשות לשלם בתמורה את הוצאות הקיום, ובמידת הצורך לשלם עבור ההפלגה לחוץ לארץ.
3. מתן הוראות לכל הפקידים והווסאלים להחיש את ההליכים המשפטיים בעניין גביית חובות שחבים ליהודים.
4. הודעה למבקשים לקנות רכוש יהודי שהם רשאים לעשות זאת ללא חשש.
5. אישור של הוראות קודמות שלפיהן צומצמו הדמים עבור הטיפול בפעולות מכר לשליש מן הנורמה.
6. חסינות של יהודים בפני תביעות של נושים נוצרים עד שחרור יתרת הפקדוניהם בבנק לפקודת האוצר.
7. הוראות לכל הנוגעים בדבר ברחבי המדינה להחזיר ליהודים את הרכוש שהוטל עליו עיקול, על מנת שיוכלו למכור אותו במקום מושבם.
8. אישור מכירות שבוצעו לפני פרסום ההנחיות החדשות ביחס למכירת רכוש יהודי.
9. שחרור בעלי החיים של יהודים מהאזורים ההרריים כדי שיוכלו להשתמש בהם בדרכם אל החוף.
10. הוראות לכל המומרים לתת גט לנשותיהם כדי שתוכלנה להתחתן.
11. רשות להוציא לחוץ לארץ – נוסף על מזרנים, סדינים ובגדים אישיים – גם חולצות, מפות שולחן, מגבות וזוג נוסף של בגדים 'כך שכאשר היהודים חייבים להחליף בגדים או לכבס אותם לא יאלצו להתהלך ערומים'.
12. רשות להוציא מהמדינה את ספרי התורה, 'כי אין בהם תועלת אלא ליהודים', והם דרושים להם.
13. רשות להוציא אל מחוץ למדינה את כלי העבודה שלהם, על בסיס של דיווח הפקידות המקומית.

³³ תעודה 5635; Precopi; Oliveri. *Jewish Women*, p. 134; Modica Scala. *Modica*, pp. 368f.; Lombardo, *Bufera dell'espulsione*, p. 184; Id., *Condizione femminile*, p. 105; Scandaliato, *Momenti di vita ebraica*, pp. 188f.; Trasselli. *Sull'espulsione*, p. 8. על הפרדות כאלה בין בני זוג ראה לעיל. על מדיניות הכנסייה ביחס לנשים הוותיקות של מומרים, כגון אשתו של אליסאנדרו פראנצ'סקי, ראה לעיל. אחרים מבני משפחת סלה עזבו את סיציליה בתום חיסול ענייניהם. ראה תעודות 5642, 5645, 5647.

14. הגבלת עריכת החיפוש אצל יהודים לנקודות היציאה ממקום מושבם וההפלגה לחו"ל.
15. היתר לעשות ברכושם, כולל עבדים, כרצונם, בתנאי שנוצרים יערבו בשבילם.
16. היתר להוציא לחו"ל עבדים משוחררים.
17. רשות להוציא מזון שניתן ליהודים על ידי נוצרים בתורת צדקה או מתוך ידידות.
18. רשות למנות באי כוח שידאגו לענייני היהודים לאחר צאתם לחו"ל.
19. הוראות לכל הפקידים לקיים את הנאמר בסעיפים המאושרים.
20. העתקים מאושרים של המסמך יהיה דינם כדין המקור.
21. היתר להוציא לחו"ל תוך ארבעה חודשים מעילי ספרי תורה ממשי וממשי משוחרר חוטי זהב וכדומה, וכן נברשות מנחשת שאיש לא הציע עבורן מחיר. ערכם המוערך יופקד לפקודת האוצר.

המשנה סירב לאשר את הסעיפים האלה:

1. להוציא לחו"ל טליתות.
2. יציאה לחו"ל של עבדים שנולדו ליהודים ולשפחותיהם והתחנכו כיהודים.³⁴

בו ביום אישר המשנה למלך בקשה של קהילת פלרמו בעניין מכירת גבינה ודג טונה, מיסוי, פטורים ממס וגביית הסכום שנדרש לתשלום הקהילה לאוצר. המס הוערך בשיעור הגדול יחסית של 15%-20% מכל נכסי הנישום. לבסוף הובטח לקהילה תשלום היתרה בסך 200 אונקיות, מתוך שלוש מאות האונקיות שקהילות סיציליה היו חייבות לה על חשבון ההוצאות עבור כתבי הזכויות של העבר. ממועד זה ועד ראשית 1493 מלאות התעודות פרטים על חיסול עסקיהם וענייניהם של היהודים, פירעון חובות, מכירות ומיסוי, יציאה לחוץ לארץ של יחידים ושל קבוצות, ושאר עניינים הקשורים בגירוש. מסמכי מועצת קטניה, למשל, הכילו את רשימת החובות שחבו יהודים לנוצרים. חייבים יהודים רבים נאסרו בבתי הסוהר בגלל אי-תשלום חובותיהם. מצב זה הכריח את המשנה להסיר את העיקול ממקצת נכסי היהודים כדי להיענות לדרישותיהם של נושים נוצרים חסרי סבלנות. בהזדמנות אחת, בחודש יולי, משכנה קהילת קטניה אצל נוצרים מחפצי בית הכנסת, כגון רימונים של ספרי תורה (*certi pumi di ligi*). רימונים אחרים נמכרו על ידי חברי ועד הקהילה. מסיבה זאת נאסר אחד מהם, יוסף לו פרסטי, לפי דרישת הקהילה. חברי מועצת העיר הצליחו לאתר את הרימונים, והם החזירו אותם לקהילה. הם היו עשויים כסף מוזהב, ושקלו 800 גרם כל אחד. קהילות אלה ואחרות פנו למשנה לסייע להם לחסל את עסקיהן ולצאת יציאה מסודרת מן המקום. נראה כי יהודי טרמיני אימרוה נתקלו באי-רצון מופגן של הפקידות לשתף פעולה. הם שלחו משלחת למשנה במסינה ובראשה לזארו סצ'רדוטו, הרופא הידוע והסוחר העשיר, ואתו יהודי אחר. המשלחת נאלצה להפליג למסינה על סיפונה של

³⁴ תעודה 5636; Gerardi-Scandaliato, *Note sugli ebrei di Sciacca*, p. 224; Modica Scala, *op. cit.*, p. 364; Precopi Lombardo, *Comunità ebraiche del Trapanese*, p. 476; Renda, *Fine del giudaismo siciliano*, pp. 113f., 131f.; Scandaliato, *op. cit.*, p. 191 וראה Gaudio, *Catania*, p. 141. מה *Atti dei Giurati* של קטניה 34, c. 494v (שאינם קיימים עוד) את הסעיף הדין בהוצאת לחו"ל של כלי עבודה.

ספינה חמושה, כי נסיעה ביבשה הייתה מסוכנת. מאחר שכל רכושם של יהודי טרמיני עוקל, חייב המשנה את פקידי טרמיני לשלם עבור נסיעת המשלחת. כמו כן ציווה להחזיר ליהודים את כלי העבודה שלהם, לדאוג לקיומם, ולאפשר להם להכין העתקים מרישום נכסיהם.³⁵

עוד הגירה והתעללויות

בשלב זה הלך וגבר זרם היהודים שעזבו את סיציליה, וביניהם אחדים ממנהיגי הקהילות ומשפחותיהם. אחת מהן הייתה משפחתו של דוד לו מדיקו, נין ונכד של משפחת רופאים ידועה ונציגה של קהילת פלרמו במשא והמתן עם השלטונות. ב־4 בספטמבר ניתנה לדוד הרשות מידי המשנה דאקוניה לשלוח את משפחתו לחו"ל בלוויית העבד שלהם, על אף ההוראות בעניין זה, בהתחשב בשירותיו כממונה הקהילה היהודית בפלרמו ומסיבות הידועות היטב למשנה. הוא הורה לכל פקידיו להתייחס אליו יפה. דוד עצמו נשאר עוד זמן מה בסיציליה. ימים אחדים לאחר מכן קיבל הרופא משה אזני, ערב יציאתו מסיציליה, רשות מהמשנה ליטול עמו לחו"ל את בגדיו ואת אלה של בני ביתו, וכן את ספריו ושפחה שחורה ושלושת ילדיה. המשנה פירט את הבגדים ושאר החפצים עד האחרון שבהם, והוצאתם מהמדינה נתאפשרה למשה ולמשפחתו בניגוד לתקנות בנידון. גם הרופא פרוספרו בונוליה זכה ליחס מיוחד בעת צאתו מסיציליה בהתחשב בשירותיו. ב־11 באוקטובר קיבל הרופא ישראל גריקו מפטרנו רשות להוציא מהמדינה רכוש בשווי של מאה אונקיות. רוזן פטרנו ערב לו. בו בזמן עלו וצפו פה ושם אי־סדרים בקשר לחיסול ענייניהם של פרטים ושל קהילות. למשנה נודע שבפנטיליריה אילצו את היהודים לפני יציאתם למכור את הנדל"ן ואת בעלי החיים שלהם בפחות משוויים. המשנה היה מודאג מהעוול שנגרם ליהודים, ובייחוד מהנזק לאוצר שנתהווה בעטיו. יהודים גם נאלצו להפקיר רכוש, ופקידים ואנשים פרטיים נטלו אותו לעצמם. המשנה שיגר אלגוזיריו לפנטיליריה לחקור את הפרשה, להטיל עיקול על כל הרכוש, ולוודא את ערכו האמתי בשביל האוצר. תשלום פיצויים ליהודים המרומים לא נזכר ולו ברמז. נתגלו יותר ויותר פרשיות מעוררות מבוכה. יהודים רבים עזבו את פלרמו והשאירו אחריהם את רכושם, וזה עוקל. כתוצאה מכך אי אפשר היה לגבות מהם מסים מטעם הקהילה כדי לפרוע את חובותיה ליחידים ולאוצר. על כן הורה המשנה להפשיר את העיקול על הנכסים ולמסות אותם. נראה כי בשלב זה התמוטטה מנהלת הקהילה היהודית בפלרמו. שוב נאלץ המשנה להתערב, וציווה לבדוק את ספרי החשבונות של הקהילה. מערכת הכספים של הקהילה נשארה במצב של תוהו ובוהו, ותוארה כך במסמכים הרשמיים. המשנה

³⁵ תעודה 5637 (פלרמו). ימים אחדים לאחר מכן ביקשו עמנואלה דה אקטונו ובניו בטרפני ששני יהודים ושני נוצרים יעריכו אותם למטרות מס הקהילה (שגייסה כסף לתשלום לאוצר), הואיל ומעריכי המס של הקהילה הטילו עליהם מס בשיעור של 16.6% [מנכסיהם]. הם טענו שמס בשיעור כה גבוה לא הוטל מעולם על יהודים בטרפני. ראה תעודה 5648. על החוב של הקהילות לקהילת פלרמו ראה לעיל. תעודה 5640 (קטניה); Precopi Lombardo, *Bufera dell'espulsione*, p. 183; Gaudioso, *op. cit.*, pp. 178f. Scandalato, *Giudecca di Termini Imerese*, p. 12.

ציווה לשלם ארבע אונקיות לירמיהו בואינו עבור בדיקת חשבונות הקהילה ותרגומם מעברית ללטינית. הוא עשה את המלאכה בתיאום עם הרופא דוד לו מדיקו.³⁶

הקהילה היהודית השלמה שעזבה את סיציליה לאחר מכן הייתה ניקוסיה. ב-11 בספטמבר הרשה המשנה לקהילה לנסוע למסינה, להביא עמה את רכושיה, ולמסור אותו לאוצר המלכות, ארוז וחתום. העניים היו זכאים לתשלום של שלושה טריים, ואותם צריכים היו לנכות מהסכום שעוקל לטובת האוצר ומרכוש בית הכנסת בניקוסיה. באותו יום הצהיר המשנה, שעניי היהודים במרסאלה אף הם זכאים לשלושה טריים לנפש כדי לשלם עבור נסיעתם אל מעבר לים. גם קהילת סאן מרקו ד'אלונציו חיסלה את עסקיה, אם כי זה נמשך קצת יותר זמן, מה-12 בספטמבר עד ה-31 בדצמבר. השלטונות ערכו רישום של קישוטי בית הכנסת ושאר חפצים, כגון רימוני ספר תורה, נרות, גביעים, כפות, מעילים רקומים של ספרי תורה, בגדים ותיבה מקושטת ברקם זהב. המבצע הסתיים כאשר חפצים אלה נמסרו על ידי האוצר למוסי וברוני סרווידיאו (Servideu) ולשאר חברי ועד הקהילה. הם מכרו את החפצים והעבירו את התמורה לאוצר על חשבון חלקה של הקהילה במס היציאה שהוטל על יהודי סיציליה. הפריטים שלא נמצא להם קונה הופקדו במחסן, שמפתחו האחד ניתן למוסי סרווידיאו והשני לאוצר. לבסוף ציווה האוצר להחזיר ליהודים עודף בסך 16.25.5 אונקיות. לאחר מכן עזבה קבוצה של יהודי ביוונה. ב-16 בספטמבר העניקו 39 יהודים בעיר זו ללאונה פלדלי (Faldali), יהודי בן המקום, ייפוי כוח לחכור עבורם ספינה מהקברניט שלה, ניקולו דה בונפיליו (Bonfiglio) מליפארי, לשם הפלגה לטרופיאאה או לסאן לוצ'ידו (Lucido). כמו כן ייפו את כוחו של לאונה למכור את רכושם לפני היציאה לדרך. מחיר הנסיעה אמור היה להיות 10.5 טריים לנפש, פרט לילדים בגיל פחות משמונה, שאמורים היו לשלם רק מחצית. בו ביום חתם לאונה על חוזה עם ניקולו בתנאים אלה. ב-19 בספטמבר הורה המשנה לגזבר המלכותי לשלם מתוך הנכסים המעוקלים עבור הובלת 350 יהודים בדרך הים מסאן מרקו למסינה. ב-13 בספטמבר שלחו יהודי קלטג'ירונה את רכושם למסינה, ארוז, חתום וממוען לגזבר המלכות. ב-19 בחודש, בעקבות בקשה מטעם יהודי קמראטה, שיגר לשם המשנה אלגוזיריו כדי שיאסוף את רכוש היהודים, יוביל אותם למסינה, וימסור את הרכוש לגזבר. כמו כן הוטל עליו לחקור את תלונות היהודים על הברון המקומי ועל פקידיה. היהודים האשימו אותם שלקחו לעצמם מרכוש היהודים, אסרו אותם והחזיקו אותם ששה ימים בבית הכנסת, ושם לא רק לא הספיק להם המזון, כי אם מנעו מהם לצאת כדי לעשות את צורכיהם, והיה עליהם לעשות זאת במקום [בבית הכנסת]. הם גם הפשיטו אותם כדי לחפש אחר דברי ערך מוסתרים. האלגוזיריו נתבקש להגיש את ממצאיו לגזבר המלכות כדי שזה יאחז בצעדים מתאימים נגד הברון ופקידיו. אבל ב-6 באוקטובר שינה

³⁶ תעודה 5649 (מדיקו). אפילו בשלב זה המשיך מדיקו לשרת את המלך בקלבריה. ראה תעודות 5672, 5807. תעודות 5666 (אזני), 5720 (בנווליה), 5722 (גריקו; ראה עליו לעיל פרק 9). על מכירת רכושו של משה אזני ראה עמ' 8896. על מכירת נכסיו של לוארו סצ'רדוטו בטרמיני ראה לעיל פרק 18. אחדים מהאנשים האלה מינו באי כוח לטפל בענייניהם אחרי צאתם מסיציליה. וראה תעודות 5638, 5642 המכילות פרטים על יחידים שחיסלו את עסקיהם וערכו לתשלום המסים. תעודות 5650 (פנטיליריה), 5659, 5817 (פלרמו); Giunta, *Una inquisitio*, p. 176; Peri, *Restauratione e pacifico stato*, pp. 110f.; Renda, *Fine del giudaismo siciliano*, p. 115

המשנה את דעתו וציווה לאלגוזיריו להוביל את יהודי קמראטה לפלרמו להפלגה מנמלה של עיר זו. גם חיסול עסקי היהודים בקמראטה נסחב עד דצמבר (לפחות).³⁷

עוד מעשה נפשע שיהודים היו קרבנותיו ערב הגירוש אירע במרסאלה. שם התלונן עמנואלה אזרה, שייצג את קהילתו, באוזני המשנה שהקהילה לוותה מסטיפאנו דה גריניאנו (Grignano) 185 אונקיות בריבית של 10%. כאשר פורסם צו הגירוש אילץ סטיפאנו את הקהילה לשלם לו הכנסות בסך 26 אונקיות וחוז' מזה נטל לעצמו את רכוש הקהילה, היינו בית הכנסת וכל השייך אליו, כולל ההכנסות שלו, בית הספר, בנייניו והכנסותיו, שמונה ליברות כסף, מכסה ממש, בית חולים ובנייניו, ושטח אדמה שיהודים נהגו לטייל עליו, בשווי כולל של למעלה מ-600 אונקיות. הקהילה דרשה שסטיפאנו יסתפק בסכום המגיע לו ויחזיר את היתרה. המשנה הורה לדון אלויזיו רקוויזנס, הקנצילריוס של סיציליה, בעל המנהל המקומי (*secrezia*) במרסאלה, ולפקידים במקום לאלץ את סטיפאנו למסור לידם את העודף ולהפקיד אותו בבנק לפקודת האוצר, כרגיל. גם רכושם של היהודים המעטים שגרו בצ'רמי נרשם באותם הימים, והם עברו למסינה. הם בעצם באו מסאן מרקו, ושילמו את מסיהם ביחד עם יהודי אותו מקום. אחריהם בתור באו יהודי פיאצה. כאן כבשאר מקומות התנהלו העניינים ביתר פשטות. ב-24 בספטמבר שיגר המשנה קומיסר של בית הדין המלכותי לפיאצה על מנת למכור את רכוש היהודים, למסור את התמורה לגזבר המדינה, ללוות את היהודים למסינה, הפעם בדרך היבשה, ולהתיר לאותם יהודים הרוצים בכך להישאר לפי שעה בפיאצה. באותו פרק זמן עברה גם קבוצת מהגרים מקלטג'ירונה למסינה. גם יהודי טאורמינה, או לפחות חלק מהם, עמדו להפליג על סיפונה של אנייה שאמורה הייתה להביא אותם לחוצה לארץ. בשלב זה נטל מהם הפקיד הראשי שם מכסים למיטות, גבינה ופריטים אחרים, שאותם התיר להם הקפיטאנו ליטול אתם. היהודים התלוננו באוזני המשנה, וזה הורה לאפשר ליהודים להפליג עם חפציהם. לאחר מכן עזבו יהודי קסטרונובו. סמוך ל-26 בספטמבר ליווה הקפיטאנו המקומי ושלושה מאנשיו את 120 בני הקהילה למסינה תמורת 8.6.0 אונקיות על חשבון האוצר. המסע ארך 20 יום (מרחק של 250 קילומטרים בקירוב). גם יהודים יחידים שיכלו להרשות זאת לעצמם עברו למסינה בליווי שומרים. כך, דרך משל, זכו שלושה יהודים מקטניה לליווי של אלגוזיריו שהוביל אותם למסינה.³⁸

ב-2 באוקטובר היו יהודי גוליאנה מוכנים לעזוב את מקום מושבם. המשנה שלח לשם קומיסר כדי לגבות את החובות שחבו ליהודים, למכור את רכושם ולהעביר את התמורה לאוצר.

³⁷ תעודות 5661 (ניקוסיה), 5662 (מרסאלה), עמ' 8587 ואילך (ביוונה); Marrone, *Bivona*, pp. 47f.; תעודות 5665, 5682, 5684, 5699 (סאן מרקו), 5669 (קלטג'ירונה), 5680, 5709-5708, 5829 (קמראטה). מוסי היה סוהר עשיר. שמו המלא היה מוסי סדונילו (Sadonello), המכונה סרווידיאו. ב-12 באוקטובר התיר המשנה לו ולמשפחתו בת שתיים-עשרה הנפשות לעזוב את המדינה ולקחת עמו רכוש בערך 14 אונקיות ושתי פרדות. האוצר עיקל 3,000 פיוריני ומאה אונקיות מרכושו של מוסי. נוצרים היו מוכנים לערוב בשבילו. ראה תעודה 5712.

³⁸ תעודה 5681; Di Giovanni, *Ebraismo*, p. 87; תעודות 5683 (צ'רמי), 5687 (פיאצה), 5688 (קלטג'ירונה), 5690 (טאורמינה), 5692 (קסטרונובו), 5696 (קטניה). אותו קפיטאנו בטאורמינה קיבל פרס בסך 6.14.10 אונקיות על שהלשין כי יהודי טאורמינה מבקשים להוציא מהמדינה חפצים אסורים. הפרס היה שווה רבע מערך החפצים.

היציאה קיבלה תאוצה בכל רחבי סיציליה. ב־3 באוקטובר התחילו לערוך רשימה של מהגרים הזכאים להוצאה מהמדינה של שלושה טריים. הרשימה הראשונה הכילה 67 בתי אב. לאחדים גם הוחזר רכוש, אם וכאשר נוצרה יתרה לזכותם. במועד זה עמדו לעזוב את מסינה כ־300–400 מהגרים יהודים בדרכם לקלבריה. כמו כן נזכרים באותו פרק זמן תשלומים לנוצרים שהובילו יהודים למסינה, כגון את יהודי קלטבילוטה. בקבוצה זו של מהגרים היו יהודים ממסינה, טרמיני אימרוזה, ג'וליאנה, סאן מרקו, פלרמו, קלטבילוטה, קסטרונובו, פוליצ, ניקוסיה, טרפני, מזארה, קטניה, אגריג'נטו, קסטרוג'ובאני, קלטג'ירונה וסנטה לוצ'יה. ב־7 בחודש שלח המשנה קומיסר לנחלת המרקיו של ג'רצ'י ולפטרליה לסייע ליהודים לחסל את ענייניהם ולהוביל אותם למסינה להפלגה מנמל העיר. בד בבד התרבו מקרי אי־הסדרים. ב־27 באוקטובר הורה המשנה לקפיטאנו של אגריג'נטו לשלוח אליו תוך שמונה ימים שלושה מבין ארבעת חברי מועצת העיר ולהביא עמם את רשימת המלאי הראשונה שערכו מרכוש היהודים. חבר המועצה הרביעי היה אסור בבית הסוהר. הועלתה האשמה כי 'בוצעה רמאות גדולה ביחס לכמות הכסף, רכוש בית הכנסת ונכסים אחרים של הקהילה היהודית'. ב־29 בחודש אישר המשנה בקשה שהגיש לו דוד לו מדיקו מטעם הקהילה היהודית בפלרמו. דוד ביקש להאריך עד ה־18 בנובמבר את כתב החסינות שניתן למהגרים יהודים, אם מזג אוויר גרוע יעכב את הפלגתם. חוץ מזה ביקש דוד, ששיעור המס שיוטל על היהודים יהיה שוויוני ללא יוצא מן הכלל; הערעור בסכסוך בין העיר פלרמו לקהילה היהודית בעניין 250 אונקיות יידון בפני שופט בלתי תלוי; פקידי המקומות שבהם מוחזק רכוש השייך ליהודים אזורחי פלרמו יקבלו הוראה להעביר את הרכוש לפקיד הראשי בפלרמו; מקצת הזהב ושאר דברי ערך, רכוש הקהילה היהודית ויחידה הקהילה, יימכר בנכחות הפקיד הראשי; הקהילה תקבל רשות לטפל כראות עיניה בחובות מסוימים שחבו לה; יהודים תושבי פלרמו לשעבר, שבאו לפלרמו על מנת להפליג משם, יחויבו להשתתף בתשלום המיסים בפלרמו רק אם לא שילמו מיסים במקום מושבם מחוץ לעיר; תביעות נגד יהודים שלא הוגשו וטופלו במסגרת לוח הזמנים כפי שנקבע בתקנות לא תתקבלנה, אלא אם כן יציג התובע סיבה אמתית שמנעה ממנו את ההגשה במועד; כל זה יובא לידיעת כל הפקידים, כולל פקידיהם של הברונים.³⁹

מס היציאה

המלך פרדיננדו, בעצת פקידיו בסיציליה, השתכנע שהמנגנון המסורבל שהופעל כדי למלא אחר דרישת המלכות לפיצוי על החסר הצפוי בהכנסות ממסי היהודים בעקבות הגירוש ראוי שיוחלף בתהליך יותר פשוט. על כן פרסם המשנה למלך הודעה ב־31 באוקטובר, ובה

³⁹ תעודות 5701 (ג'וליאנה), 5704 (רשימת תשלומים); Di Pasquale, *Ebrei di Sicilia*, pp. 206f. תעודות 5710 (ג'רצ'י ופרטליה), 5746 (אגריג'נטו); Renda, *Fine del giudaismo*, p. 378; Modica Scala, *Modica*, p. 120. *siciliano*, תעודות 5748, 5762 (בקשה); פלרמו, התיישבות יהודי סיציליה, עמ' 107 ואילך, 121. על מכירת בית הכנסת, בית הקברות ושאר הרכוש של קהילת אגריג'נטו ראה Picone, *Memorie storiche Agrigentine*, pp. 513, C ולעיל.

מסר כי קיבל הוראות מן המלך להסתפק בתשלום כולל והדפעי מיהודי סיציליה, במקום ההתחשבות המסובכת שאותה ניסו לערוך בעבר בו בזמן האריך בעוד 40 יום את מועד היציאה של היהודים מסיציליה, שאמור היה להיות ה־18 בנובמבר נראה כי מועד זה לא היה מעשי. המשנה הודיע למנהיגי הקהילות היהודיות, שהתכנסו דרך קבע במסינה, את דבר החלטת המלך. לאחר מכן הובאה הודעת המשנה לידיעת הקפיטאני, הפקידים הראשיים ואנשיהם בפלרמו, נארו, קלשיביטה, גרצי, מלטה, אגריג'נטו, קסטיליונה, אדרנו, מונטה סאן ג'וליאנו, ניקוסיה, שיאקה, טאורמינה, סנטה לוצ'יה, סוקה, קלטבילוטה, מרסאלה, נוטו, פיאצה, סלמי, קסטרונובו, פוליצ'י, קמראטה, קסטרוראלה, ליקטה, טרמיני, מזארה, סאן מרקו, טרפני, קטניה, קסטרוג'ובאני, רנדאצו, ביוונה, צ'ימינה, קלטג'ירונה, אלקמו, קקאמו, מודיקה ואוגוסטה. בסך הכול היו אלה 38 ערים ובהן קהילות יהודיות, אף כי לא היו אלה כל הקהילות, למשל אלה שבנחלת המלכה. הסכום סוכם בין המשנה לקהילות ב־5 בנובמבר הניסוח המדהים של המסמך מציין שהיהודים 'שנדונו [לתשלום] סכום מסוים שהם חייבים להוד מעלתו המלך, שגודלו אינו בטוח' מבקשים להגיע לפשרה מרצונם החופשי! על כן הם הציעו לאוצר 100,000 פיוריני בתורת פשרה. בתמורה לא יתבעו מהם תשלומים נוספים. חוץ מזה העניק המשנה לקהילות את הדברים האלה:

1. כל הפקידים נצטוו לאלץ את בעלי החוב של היהודים לפרוע מיד את חובותיהם, כדי שהיהודים יוכלו לשלם את המס.
2. המשנה נָאֹת לקבל 60,000 פיוריני במזומנים, ואת היתרה בחובות שחבים ליהודים.
3. ליהודים ניתנה חנינה כללית.
4. יהודים שהסתירו את רכושם או הבריחו אותו לא יועמדו לדין, ואף יקבלו אותו בחזרה (אם נתפס), בתנאי שלא 'נבלע' באוצר; אותו דין חל על יהודים שנטלו רכוש לחוץ לארץ.
5. ליהודים שוב ניתנה רשות למנות מיופי כוח לטפל בענייניהם אחר צאתם מהמדינה.
6. יחזירו לקהילות היהודיות את רכושן המעוקל, בתנאי שיספקו ערבויות לשלם במועד את חלקם במס.
7. המשנה יורה לבטל את כל הערבויות שניתנו בעבר ובקשר לייצוא נכסים.
8. אם תיאסר הוצאת כספים מהמדינה תותר ליהודים העברת כספים בשטרי חליפין.
9. כל זכויות היהודים יקוימו עד עזבם את המדינה.
10. ניתנה סמכות לממוני הקהילות להטיל מסים כדי לממן את מס היציאה, והובטחה להם עזרת הפקידות המקומית.
11. היהודים פטורים מתשלום רוב האגרות בקשר למסמך הנוכחי.
12. תוכרזנה כבטלות ומבוטלות כל המכירות שנעשו על ידי היהודים ונמצא בהן מרכיב של רמאות המגיע למחצית ערך הפריט המכור או למעלה הימנה. הקונים

- יוכלו להחזיר את הפריט המכור ולקבל את כספם, או יוכלו לשלם את המחיר המלא, פרט לעבדים, שעבורם יש לשלם את המחיר הנכון בכל מקרה.
13. נכסים של יהודים שהוסתרו אצל נוצרים יוחזרו לבעליהם, ובמידת הצורך ייעשה הדבר בכוח.
14. רכוש שניתן לקרובי משפחה שהתנצרו ונשארו בסיציליה ייכלל בנכסים שמהם ישולם המס.
15. על מומרים להשתתף במסים חיצוניים ובמס היציאה, אולם לא במסים הפנימיים של הקהילות.
16. מהגרים יהיו רשאים להוציא מן המדינה פרדות וחמורים על אף האיסור שחל על כך, בעוד ששאלת הייצוא של בעלי חיים אחרים תהיה כפופה לשיקול דעתו של המשנה.⁴⁰

מס היציאה הסתכם ב־125,000 פיוריני, או 25,000 אונקיות; כלומר בסכום שהוסכם עליו עם הקהילות היהודיות בשטחי המלך והברונים, ועוד 20,000 פיוריני שהוטל על יהודי נחלאות המלכה, ובנוסף מתנה למשנה למלך בסך 5,000 פיוריני. אף כי בתעודות מתואר הסכום כקנס פשרה (*compositio*), היה זה למעשה מס יציאה מהמדינה. הוא היה שווה ערך לשנתיים וחצי בקירוב של מיסוי רגיל של כל תושבי סיציליה, או מס ישיר ובלתי ישיר ששילמו יהודי האי במשך שנים רבות. ב־10 בחודש ציווה המשנה על גביית המס ב־45 קהילות יהודיות בקירוב. הוא הוסיף לסכום המוסכם 5,000 פיוריני מתנת הקהילות מרצונן החופשי. הפעם באמת. תיאור המתנה במונח זה, שלא כבעניין המס עצמו, היה כנראה אמתי, כי במהלך יישום צו הגירוש בידי פרדיננדו דאקוניה הפגין המשנה למלך מידת רחמים וחמלה יחסית, לפחות בהשוואה לעקשנות האכזרית של המלך פרדיננדו. ב־16 באפריל 1493 ניתנה למשנה רשות לקבל את התשורה. המשנה הורה לכל הפקידים להסיר את העיקול מנכסי היהודים, בתנאי שהאוצר יאשר שהמס כולו שולם. הוא שחרר את היהודים מתשלום אגרות עבור כל התייעוד הזה, והורה להחזיר להם את הסכומים שנסחטו מהם.⁴¹

הגירוש צעד אחר צעד (ח"ד)

שאר התייעוד המתייחס לתקופה שלפני יציאת כל היהודים דן במידה רבה בתשלום מס היציאה

⁴⁰ תעודות 5751-5752 (מס היציאה), 5760 (בקשה); Renda, *op. cit.*, pp. 111f., 115, 127, 132. וראה תעודה 6832 בעניין החזר של מזומנים ותכשיטים ליהודי במרסאלה שעוקלו בידי הקפיטאנו של טאורמינה כסחורה מוכרת. היהודים דרש ליהנות מהחנינה. לעומת זאת שילמו יהודי טרפני קנס בסך 100 אונקיות על שניסו להוציא רכוש מהמדינה. ברם הרכוש הוחזר להם. ראה תעודה 5848.

⁴¹ ראה לעיל; Renda, *op. cit.*, p. 26; Ferorelli, *Ebrei nell'Italia meridionale*, p. 93. תעודות 5766 (חלוקת המס), 5951 (היתר). למרות הווייתור על האגרות גבו מן היהודים כל מיני הוצאות ואגרות. האיסור להוציא מזומנים ולהתיר העברה בשטרי חליפין היה נעוץ בתפיסת הדור ההוא שיש למנוע הוצאה מהמדינה רק של כסף וזהב (ודברי ערך אחרים), ועל כן גם מטבעות ממתכות יקרות.

והסרת העיקול מרכוש היהודים. על אף ממדיו הניכרים הוא היה בוודאי רק חלק קטן מסך הכול. יציאתן של קהילות שלמות נמשכה בהדרגה. גם קהילת קסטרוג'ובאני נסעה למסינה כדי להפליג משם, והקומיסר שנשלח לשם כדי ללוותה בדרך קיבל שכר טרחה של ארבע אונקיות (22 בנובמבר). קצת מהצרות שעברו על היהודים לפני היציאה ובמהלכה ניתן ללמוד מן המקרה של עזריה טויל (Toil), גיסו של הרופא משה אזני. ב־23 בנובמבר הגיש משה בקשה למשנה בשמו של הגיס שיחזירו לו את המזומנים ואת הכסף, שהוערכו ב־60 אונקיות בקירוב, ואשר עוקלו בזמן עלייתו לספינה בנמל פלרמו. הוא נאלץ לצאת לדרך בלי פרוטה בכיס. התברר ששני השומרים שאמורים היו לפקח על היוצאים ולהבטיח שלא ייקחו אתם דבר היו נוהגים לקבל שוחד תמורת סיוע לנסעים היהודים להבריח דברי ערך משה עשה כמותם. הפקחים, שהסכום הגדול קרץ להם, הלשינו על עזריה כדי לזכות בפרס, שנקבע במחצית ערכם של החפצים המוברחים. המשנה נענה למשה וציווה להחזיר לו את המזומנים ואת הכסף, ואילו הפקחים הלכו לבית הסוהר. המשנה התערב לטובתו גם אצל דוד לו מדיקו, נציגה של קהילת פלרמו, בעניין המיסוי שהוטל על משה.⁴²

לאחר מכן הפליגו יהודי מרסאלה לנאפולי. בגלל עוניים היה על המשנה להורות לקנציילאריו אלויזיו דה רקוויזנס, בעל המנהל של מרסאלה, לממן את נסיעתם מרכוש היהודים האמידים בעיר. ב־8 בדצמבר סיימו יהודי צ'פאלו לחסל את עסקיהם, והיו מוכנים לצאת לדרך. ב־10 בחודש פרסם המשנה פקודה שהייתה לה השפעה רבה על עניין מס היציאה. הוא פסק שיהודי הממיר את דתו לנצרות חייב לשלם את מסיו לקהילתו (הקודמת), ובתוכם את מס היציאה. דונאט קנט ואחיו קוצי (Cuezi) סרבו לשלם את מסייהם לקהילה. הם איימו על הגובה, שאם הקהילה תתעקש לגבות מהם את המס הם יתנצרו. דוד לו מדיקו פנה למשנה בשם הקהילה, וזה הודיע שהאחים קנט יאלצו לשלם את המס אם יתנצרו ואם לאו. סמוך ל־11 בדצמבר שילמו יהודי פלרמו את מרבית חלקם במס היציאה. המשנה דאקוניה הודיע לפקידיו, שאין הוא יכול להאריך את מועד היציאה. הוא התיר לפקידים לקבל מתנה של 40 אונקיות מהקהילה בתמורה לשירותם. ב־15 בחודש התכנסו בני הקהילה, וליתר דיוק מי שנותר מהם, בבית הכנסת ובחרו בסיביטה כונינה, אברהם אוריפיצי, מוסה מילאק (Millac), רפאל כואינו ודוד סכרוני להזמין מקומות נסיעה לנאפולי או למקומות אחרים באותה מלכות. אלא שימים מעטים לאחר מכן הגישו קברניטה של ספינה בנמל פלרמו והקונסול של ביסקאיה, בשמו של קברניט ספינה שעגנה בנמל של סאן ג'ורג'ו, מחאה נוטריונית נגד נבחרת הקהילה שנבחרו לטפל בנושא. החמישה ניהלו אתם משא ומתן להסיע את היהודים לנאפולי או לכיוונה שבקלבריה. המחיר שהוצע להם היה 50 אונקיות ועוד שתי חביות מלאות יין ושתי פרות בכל אחת מהספינות. לטענת הקברניטים לא התאמצו נציגי הקהילה ליישם את הסיכום, ורק 'רטנו' שהם היו מעדיפים

⁴² יציאות לדרך של יחידים וקבוצות: תעודות 5767 (קלטג'ירונה), 5768 (גובה מס), 5768 (מלטה), 5779 (שיאקה), 5771, 5774, 5778 (טרמיני), 5775 (אגריג'נטו), 5776 (קלטבילוטה), 5781 (צירמי וטרואינה), 5798 (מרסאלה), מודיקה, פנטיליריה, מזארה, סלמי, קמראטה, מלטה, גונו, צ'ימינה, פלאצולו, קקאמו וכיוונה), 5800 (רגלבוטו), 5801 (רנדאצו), 5895 (פלרמו), 5808 (קסטרוג'ובאני), 5812 (אגריג'נטו). על פרשת משה אזני ראה תעודה 5810. נראה כי היה לו מעמד מיוחד אצל המשנה למלך. ראה תעודה 5813: רשימת דברי ערך שהוחרמו מידי יהודים שעמדו להפליג בספינתו של אחד פרנצ'סקו. הם נמסרו למשה בפקודת המשנה בידי פקידי פלרמו. החפצים היו ברובם מכסף, וביניהם רימון של ספר תורה ושרשרת. תעודה 5814 (מסים).

ספינות של ג'נובה. הקברניטים דרשו שהנציגים יעמדו בתנאי ההסכם ללא דיחוי נוסף. הם איימו על היהודים שיטילו עליהם את האחריות לנזק שייגרם להם בעטיים של העיכובים. הנציגים השיבו למחאה שטרם קיבלו החלטה סופית, שהספינות אינן מסוגלות להסיע את כל היהודים, וכי יש להם הצעה טובה יותר מאנשי ג'נובה. על כן הם לא סיכמו את המשא והמתן סופית עם קברניטי הספינות. ההודעה בדבר היציאה לדרך של הקהילה בניקוסיה בתאריך 11 בספטמבר באה טרם זמנה. בפועל עזבה הקהילה את המקום רק ב־13 בדצמבר. במועד זה כבר הספיקה לשלם גם את חלקה במס היציאה. המשנה הדגיש, שבתשלום המס השתתפו גם היהודים שהמירו את דתם.⁴³

המועד האחרון ליציאה משמש ובא. בסמוך ל־16 בחודש כנראה התחיל המשנה לדאוג שגביית מס היציאה לא תסתיים עד אותו מועד. הוא כתב תזכורת דחופה לפקידים הראשיים בכ־40 מקומות, שברבים מהם כבר לא נמצאו היהודים, לגבות מיד את המס. בפלרמו עמדה הפרשה בפני סיום. ב־17 בחודש התיר המשנה לקהילה למכור את בית הכנסת, שלפי כל הנתונים שבידינו היה הבניין המפואר ביותר של יהודי סיציליה. הקונה הייתה כריסטינה די סלוו (Cristina di Salvo), שרכשה את הבניין הראשי, את החצר ואת האולמות שבסמוך במחיר 500 אונקיות. תאריכו של שטר המכר היה ה־4 באוקטובר, ועתה הוא אושר. המשנה ציווה לערוך ביקורת של כל הספינות שעגנו בנמל פלרמו ושל קברניטיהן. הביקורת הייתה תוצאה של מידע שהגיע לאוזניו של המשנה, שהקברניטים מתכוונים לרמות את היהודים בדרכם אל מעבר לים. כמו כן האריך את מועד היציאה ב־15 ימים נוספים, כלומר עד ה־12 בינואר. הוא נימק את החלטתו באי־היכולת לסיים את גביית מס היציאה, אי־סיום עסקים בלתי גמורים אחרים, ותנאי מזג האוויר הקשים. במשך כל הזמן הזה התנהלה מכירת נכסי היהודים כדי לממן את מס היציאה. למשנה לא היו אשליות בנידון זה, והדגיש פעם אחר פעם שנכסים נמכרים בפחות משוויים, או לא נמצאו להם כלל קונים. מספר המכירות היה כנראה ניכר מאוד. רשימה חלקית של נכסים בפלרמו ובמקומות אחרים מכילה 361 פעולות מכר של יהודים לנוצרים ופדיון של 3061.9.10 אונקיות. הנכסים כללו בתים, חנויות, כרמים ונדל"ן אחר. הרשימות משתרעות על 36 עמודים, ולא ברור מהו חלקן בסך הכול. הרישום נערך למטרות המס בגין המכירות.⁴⁴

⁴³ תעודות 5838 (מרסאלה), 5845 (צ'פאלו), 5847 (קנט). בסופו של דבר התנצרו האחים קנט. תעודה 5850 (פלרמו); Modica Scala, *Modica*, pp. 378f. תעודה 5857 (ניקוסיה); Precopi Lombardo, *Bufera*; dell'espulsione, p. 185; עמ' 9121 ואילך (פלרמו).

⁴⁴ תעודה 5861 (פקידים ראשיים); Modica Scala, *op. cit.*, pp. 380f. תעודה 5864 (בית כנסת); Renda, *Fine del giudaismo siciliano*, p. 121 תעודות 5865 (ביקורת), 5868–5869 (הארבה). על מנת להגן על החלטתו בפני המלך הוא עשה 'תרגיל חשבונאי' שהמשיך את ההארכה הקודמת של 40 יום עד ה־12 בינואר. תעודות 5870 (קטניה), 5876 (נדל"ן); Giunta-Sciacca, *Beni patrimoniali*, pp. 175f. בעניין מכירות אחרות של נדל"ן בפלרמו ובמקומות אחרים, לפעמים רבות, ראה Ashtor, *Fin du judaisme sicilien*, pp. 323f. עמ' 8297, 8295 ואילך, 8893 ואילך, 8897 (בית הכנסת בפלרמו ב־500 אונקיות), 9051 ואילך, 9111 ואילך (כולל מכירת חלק מבית חרושת לסוכר ב־285 אונקיות; ומכירת הנדל"ן של שלמה בילדב ודוד די מדיקו, חותן וחתן, ב־170 אונקיות, ועוד), 9169, 9172, 10312, 10323, 10328 ואילך, 10335 ואילך, 10337 ואילך (בית הכנסת בטרפני ב־59 אונקיות), 10353, 10452 ואילך, 11392 ואילך, 11394 (בית הכנסת בקלטבילוטה ונספחיו ב־32 אונקיות); Gerardi-Scandaliato, *Studium Iudeorum*, pp. 451f.; Scandaliato, *Radici familiari*, pp. 212, 218; Id., *Giudecca di Caltabellotta*, p. III; Gerardi-Scandaliato, עמ' 11395 ואילך, 11411 (בית ספר); Note sugli ebrei di Sciacca, pp. 229f. עמ' 11418 ואילך, 11676 ואילך (כולל עסקת חליפין עם בית בריגיו).

קשיים ובעיות המשיכו להתעורר עד הרגע האחרון, ואף מעבר לו. ב־4 בינואר התלוננו יהודי פוליצי באוזני המשנה, שאף על פי שהם שילמו את חלקם במס היציאה סירב הקומיסר שנשלח לקבל את המס לשחרר את הכסף של בית הכנסת ואת קישוטיו, שערכם היה למעלה מ־200 אונקיות. המשנה ציווה להחזיר לקהילה את רכושה, והורה לפתוח בחקירה נגד הקומיסר. בקלטבילוטה דרש הרוזן מהיהודים את מס הגיזיה ואת אספקת הדגל לטירה. היהודים סירבו, בטענה שתשלומים אלה כלולים בהסכם בעניין מס היציאה. זה היה בעצם מובן מאליו, אבל המשנה נאלץ לחזור על זה פעם אחר פעם. בין היתר הורה המלך פרדיננדו לפקיד סיציליה לשלם לרוזנת מודיקה וקקאמו את המסים שהיה נוהג לגבות מן היהודים במקומות אלה. בסכום היה צריך לחייב את כספי מס היציאה. ב־6 בינואר השיבו ג'וליאנו פגולו (Pagullo) ואגוסטינו פיטיטו (Petito), קברניטיהן של שתי ספינות שעגנו בנמל של פלרמו, למחאה נוטריונית שהגיש נגדם מנואל אקטוני, נציגם של יהודי פלרמו ומקומות אחרים, ובה הודיעו היהודים על רצונם להפליג ודרשו שהקברניטים יעמדו בתנאי החוזים שנחתמו אתם. אם לא יעשו כן, יהיו אחראים לנזק שייגרם על ידי האיחור. מקרה יוצא דופן היו יהודי מזארה. הם היו נתיניה של ג'ואנה, מלכת נאפולי. ב־26 בינואר ציווה המלך למשנה שלו לא להיטפל ליהודי המקום. ברם עליהם לעזוב את סיציליה. המשנה הורה לבצע את הצו המלכותי. מס היציאה נגבה גם מיהודי מזארה, והועבר למלכה. הוא הסתכם ב־689 אונקיות.⁴⁵

אחרית יהודי סיציליה

מעתה ואילך התייחסו רוב הוראות המשנה למלך וצוויו לחלוקת השלל של הרכוש היהודי, סיבוכים שנבעו ממכירתם של נכסי היהודים או העברת הבעלות עליהם לפני היציאה, או פעולות באי הכוח לאחר עזיבת היהודים. מספרם היה רב מספור, ורבים נסחבו במשך שנים, עד למאה השש־עשרה. כך, דרך משל, שילם יעקובו דה נארו עשר אונקיות עבור בית הכנסת בסלמי. תושבי המקום הפכו אותו לכנסייה, וסירבו להחזיר ליעקובו את מחיר הבניין. המשנה הורה לפקיד סלמי לדאוג לכך שיעקובו יקבל את המחיר ששילם פחות אונקיה. כמו כן מופיעים בתיעוד תשלומי 'פיצויים' רבים לאלה שניזוקו מעזיבת היהודים. מקצת הנזקים היו אבדן מסים ותשלומים דומים, ואילו אחרים התבטאו בהקטנת ההכנסות, כגון של חוכרי המסים ודומיהם.

קלבריה), 11685 ואילך. על גורל בית הכנסת בסירקוזה ראה Scandalato-Mule, *La sinagoga e il bagno rituale degli ebrei di Siracusa, passim*. לפעמים קנה אדם אחד יותר מנכס אחד. במקרים אחדים נתמנה הקונה בא כוחו של המוכר. קרוב לוודאי היו בין הקונים גם ספרים, בעוד שמכירות אחדות היו כאלה רק למראית עין. ראה למשל עמ' 9112, 9163. נרשמו גם מתנות לבני משפחה שהמירו את דתם ועסקות דומות. על חקירה של מקרה שעורר את חשדו של המשנה למלך ראה תעודה 5895: הוראות לאלויו דה רקוויזנס לחקור אם רכושם של יהודים אחדים במרסאלה נמכר במחיר זול מדי. אם יתברר שזה אמנם מה שקרה, עליו לאלץ את הקונים להחזיר את הנכסים או לשלם את ההפרש.

⁴⁵ תעודות 5885 (פוליצי), 5886 (קלטבילוטה), 5887 (מודיקה וקקאמו), עמ' 8897 (ספינות); תעודות 5909, 5924, 5933, 6043 (מזארה). סך כל מס היציאה במזארה הסתכם ב־723.16.0 אונקיות; ראה לעיל (נראה כי נכללה בו תוספת קטנה).

ב־29 במרס הודיע המשנה לממונה על הנמלים בסיציליה שהוא החליט להיענות לבקשתו של הקונסרוואטור (*conservator*) באוצרה של המלכה לבטל את המס על ייצוא תבואה מסירקוזה. המס הסתכם בשני טריים ליחידת תבואה (*tratta*). צאת היהודים הביא בעקבותיו הקטנת תנועת הסחורות. היטלים אחרים שבעבר שילמו יהודים, כגון אספקת דגלים לטירות המלכותיות, היה צריך לממן מעתה ממקורות אחרים. כבר ב־27 בינואר 1493 ציווה המשנה לגזבר סיציליה לשלם לגזבר המלך, גבריאל סנשס (Sanchez), את מס היציאה בסך 100,000 פיוריני (פחות 7,000 שכבר עשו בהם שימוש). את הכסף אמורים היו להשקיע ברכישה בחזרה של הכנסות המלכות שנמסרו לאחרים. ואמנם כן נעשה, לפחות חלקית. במשך תקופה ארוכה המשיכה המלכות לגבות מבעלי חוב של היהודים את הסכומים ששוריינו למס היציאה. גם המומרים העסיקו את המשנה למלך. בהודעה שהמשנה פרסם במסינה הוא הורה ללמד את כל המומרים את הדת הנוצרית במשך שנה שלמה. את תפקיד המורה הטיל על יעקובו פווה (Fava), הכומר של כנסיית סאן פייטרו. כמו כן ביקש מהגמוני סיציליה לנהוג כמותו. מקרה מעניין נרשם בשנת 1496, אחרי שאחרון היהודים עזב את סיציליה. האפיפיור אלכסנדר השישי בורג'ה (Borgia), שלא יצא לו בדיוק שם של צדיק, הורה להגמון של צ'פאלו ולראש המנזר על שם מריה דה נמורה (Nemore) בדיאוקיסה של אגריג'נטו, לחקור את ההאשמות שהעלו שתי נזירות של מנזר סאן סלוואטורה, ממסדר באזיל הקדוש בפלרמו, נגד אם המנזר שלהן ונגד מקצת הנזירות. הן האשימו אותן בחיי הוללות, כולל יחסי מין עם יהודים, הפלות, כישופים וכדומה. היחסים עם יהודים היו אפשריים רק לפני הגירוש, אלא אם כן מדובר במומרים. מאמצי הארכיגמון של פלרמו (שקדמו לחקירה) לתקן את המצב במנזר זכו להצלחה חלקית בלבד, כי אם המנזר הצליחה לגייס לצדה את הארכיגמון של מונראלה. אין אנו יודעים אם הייתה אמת בהאשמות, או אם מדובר בהשמצות של כיתות יריבות של נזירות, כי דו"ח החוקרים לא נתגלה עד היום.⁴⁶

נראה כי המשנה למלך ואנשיו נתקלו בקשיים רבים בעת שבאו להסדיר את ענייני היהודים המגורשים, אף כי מאמציהם היו רבים. על כן העניק המלך פרדיננדו ב־4 באוגוסט 1494 תעודת מסע לשלמה ולדוד אזני וליהודי שלישי, לפנים נתיני המלך בסיציליה ועתה של מלכות נאפולי. תוקף התעודה היה שישה חודשים. מטרת הביקור הייתה הטיפול בענייניהם הכספיים של יהודי סיציליה לשעבר. המשנה אישר את הכתב המלכותי ב־21.5.1495. שלמה כנראה המיר את דתו סמוך למועד זה, ונטל לעצמו את השם פיראנדו דה ארגונה (Ferrando de Aragona). ב־18 בינואר 1496 הורה המשנה לשלם לפיראנדו, רופא במקצועו, 50 אונקיות על חשבון מס היציאה ונכסי היהודים. הסכום היה תשלום על חשבון 1,000 פיוריני שהובטחו לו עבור שירותיו למלכות באיתור נכסיהם של היהודים המגורשים למען המלכות. חוץ מזה הוא אמור היה לקבל 30 אונקיות מנכסיו המוחרמים.⁴⁷

⁴⁶ תעודה 5898 (סלמי). על תביעות לפיצויים, עניינים לא גמורים של היוצאים וכדומה ראה תעודות 5875 ואילך (אחרי הגירוש), 5946 (סירקוזה), 5910, 5924, 5952, 5990 ואילך (מס יציאה והכנסות המלוכה), 5956, 5965 (מומרים). ראה גם תעודה 6102. A.S.P., Conservatoria di Registro, leg. 874-878. מכיל כמות גדולה של תעודות מהסוג הזה. על החקירה ראה מה שכתבתי ב־*Apostolic See, Doc.* 1160 ולעיל.

⁴⁷ תעודות 6049 (המקום שבו צריך היה לבוא שמו של האדם השלישי – ריק), 6066 (תעודת מסע), 6080 (תשלום). ראה *Zeldes, Former Jews of this Kingdom, passim*; *Id., Ferrando de Aragona*, pp. 97f. על

מעריכים כי מספר היהודים הסיציליאנים שהמירו את דתם מנה לפחות 5,000 מתוך כ־25,000 בסך הכל, כלומר כ־20%. המספר מבוסס על שורה של חישובים, בעיקר על רישומי האינקוויזיציה בסיציליה (הלוקים בחסר, לרוע המזל). המספר הוא בגדר הערכה, מאחר שהוא כולל לא רק את היהודים שהתנצרו ונשארו בסיציליה אחרי 1492, כי אם גם את אלה ששבו לסיציליה מחוץ לארץ מסיבה זו או אחרת. יתרה מזאת: יש מי שעזב את סיציליה בסתר אחרי 1492, כפי שעשו אנוסי ספרד. בוודאי גם בסיציליה היו מוראות האינקוויזיציה הקנאית גורם מדרבן לבריחה מהאי לאחר היציאה הרשמית. כמובן אין לתנועות אוכלוסין אלה זכר בתיעוד, וכל ההערכות הן בגדר ניחושים. במסיבות אלה אין הרבה סיכויים להצלחה בבואנו לנתח את היחסים המספריים בין עשירים לעניים, ובין בני השכבות החברתיות הגבוהות (כגון רופאים) ומרכיבים אחרים בקרב אלה שעזבו את סיציליה ואלה שהעדיפו להמיר את דתם. נראה כי רוב מנהיגיה של יהדות פלרמו עזבו עם הגולים. כבר בשנת 1494 מתו בנכר משה אזני, מוסה כונינה ודוד לו מדיקו. הרופא לזארו סצ'רדוטו מטרמיני אימרוזה היגר לנאפולי. חלק מבני סלה בטרפני התנצרו, וחלק היגרו. יהודים אמידים רבים בשיאקה התנצרו. וכן הלאה וכן הלאה. עם זאת בולט פן אחד. במשפחות שבהן אחד מבני הזוג התנצר והשני העדיף להגר היה זה כנראה בדרך כלל הבעל שהמיר את דתו. זה דומה למה שאירע גם במקומות אחרים. ברם היו גם מקרים שהייתה זאת האישה שסירבה להתלוות לבעלה בגולה.⁴⁸

יהודי סיציליה החלו לשים פעמיהם לדרך כמעט מיד עם הישמע צו הגירוש (ואולי אף לפני שהוא פורסם רשמית). נדמה כי לא היו להם אשליות בדבר תכניות אדונייהם, שליטי ספרד, שמידת הרחמים לא הייתה באפנה בחצרם בגרנדה. קבוצה ראשונה של 150 פליטים מפלרמו הגיעה לנאפולי כבר באוגוסט 1492, וסמוך לאותו מועד באה קבוצה שנייה לפיסה. על בוא הפליטים לנאפולי מסופר מפי רבי אברהם בן ניסים חיון, תלמיד חכם מליסבון, שנקלע לסיציליה בקיץ של 1492, לפני שהתיישב בנאפולי. משם הוא היגר לקושטא, אחרי שהיהודים גורשו מנאפולי על ידי מלך צרפת שארל השמיני בשנת 1496. הוא מת בקושטא שנה לאחר מכן. חיון, בחליפת המכתבים שלו עם יצחק מפיסה, בן למשפחה איטלקית מפורסמת של חכמים ובנקאים, מסר במכתביו עדות ראייה של המאורעות בסיציליה לפני פרסום צו הגירוש, בזמן הפרסום ואחריו. הוא מספר על חלק מן האירועים הידועים לנו ממקורות רשמיים, כגון נסיעתן למסינה של כמה וכמה קהילות יהודיות קטנות, העיקול שהוטל על רכוש היהודים, שליחותו של בלדר לחצר המלך פרדיננדו, התזכירים של גדולי המלכות ושל פלרמו, הלחץ שהופעל

הדוקטורט של דוד ושלמה ראה Wenninger, *Promotion judischer Ärzte, passim* ולעיל. גם מומר אחר, פיליפו יעקובו פטילה (Patella), היה מעורב בעניינים הללו. ראה תעודה 6094.

⁴⁸ Zeldes, *Former Jews cit., passim*. ההערכות נעות בין אלה של Trasselli, *Espulsione*, pp. 1f, שטען שכמעט כל יהודי סיציליה המירו את דתם, ובין אלה הזהירות יותר של Baron, *Social and Religious History* XI, p. 256 ושל רות, לתולדות גולי סיציליה, עמ' 230 ואילך. וראה גם המובאות בהערות לעיל. תעודות 6040 (מות המנהיגים), 6095-6098 (סצ'רדוטו). על משפחת סלה ראה לעיל. על מקרים רבים כאלה ראה למשל עמ' 5585 ואילך. בעמ' 9118 ואילך מובא שטר נוטריוני, שלפיו סיבטן כיפו, יהודי מפלרמו, נתן גט לאשתו דיסיאטה (אלה היו נישואיה השניים). אחרי שנתינו צו הגירוש סירבה דיסיאטה להתלוות אל בעלה אל המקום שהוא בחר. היא טענה שהיא מעדיפה מקום אחר. הגירושין נערכו בהסכמה הדדית וכן הוסדרו העניינים הכספיים, כולל הכתובה.

על היהודים להמיר את דתם, ועוד וכיוצא באלה הדברים. פליטי סיציליה לא נתקלו בקשיים בבואם להגר למלכות נאפולי. המלך פירנטה השני פרסם לפחות שני כתבי זכויות, ב־1491 וב־1492, ובהם הבטיח לבאים למלכותו את זכויות היהודים בני המקום. יהודים רבים חצו את מצרי מסינה לקלבריה (רק האזורים שלא היו בשלטון ספרדי), גם מפני שהנסיעה הייתה קצרה ובטוחה וגם משום שקיוו (כנראה), לשווא, שגלותם תהיה קצרה. גולים אחרים, בייחוד ממערב סיציליה, הרחיקו נדוד. מלכות נאפולי ובירתה היו יעדים מועדפים של הגולים. אחרים הרחיקו צפונה. בסופו של דבר באו קבוצות של יהודי סיציליאנים גם לאזורים אחרים ביבשת איטליה, כגון רומה. החטיבה הגדולה בקרב גולי סיציליה התיישבה באימפריה העות'מאנית, בבלקנים, תורכיה ועוד ועוד. אלה שלא נסעו מזרחה עשו כן אחרי הגירוש ממלכות נאפולי בשנת 1540.⁴⁹

המאורעות קורעי הלב שעברו על הגולים מחצי האי הפירינאי הונצחו בכתבים רבים של הספרות העברית באותו דור. רודפיהם האכזרים ביותר של הפליטים היו ספני ג'נובה. הללו, אחרי שעשו הון מכספי ההפלגה השמנים של קרבנותיהם, הפקירו אותם באיים שוממים, התעללו בהם ומכרו אותם לעבדות. קצת התיאורים ששרדו אולי אינם מתייחסים לפליטים ספרדים כי אם לסיציליאנים. מקרה מעניין שאירע בטרפני ב־20 בנובמבר 1492 קשור אולי לשמועות על יחס המלחים של ג'נובה לפליטים היהודים. בעקבות תלונות של יהודים ממרסאלה ומפנטיליריה, שעלו על סיפון של אניות שעגנו בנמל טרפני, שספינות של ג'נובה הטילו עליהם מצור, כנראה בשל תחרות על שוק הנוסעים היהודים, ציווה המשנה למלך לפקידי טרפני להורות לקברניטי הספינות של ג'נובה לחדול, לספק ערבויות שיפסיקו להטריד יהודים, או להסתלק מהנמל. המשנה הוסיף והורה לפקידים לפתוח באש על הצי של ג'נובה אם הקברניטים יסרבו. באותה עת גם היה המעשה של סטרוגה (Struga), יהודייה מאראגון. פרנצ'סקו דה פיליס (Pellis), סופר ימי, איש ג'נובה, בשירותו של ג'ובאני יעקובו דה ספינולה (Spinola), קברניטה של אנייה שעגנה בנמל של טרפני, מכר לדידקו (Didaco) דה לאונה, ארכידיאקון בכנסייה של מזארה, את סטרוגה בת הארבעים. על סיפון האנייה היו גם יהודיות אחרות, שכמו סטרוגה התחייבו לשלם את דמי הנסיעה והסכימו להימכר לעבדות אם לא תעמודנה בדיבורן. דיידקו שחרר את סטרוגה לאחר שהתנצרה. בתמורה התחייבה סטרוגה לשרת את דיידקו במשך תשע שנים. האנייה הזאת של ג'נובה הייתה כנראה אחת האניות של הצי שהטיל מצור על היהודים בספינות האחרות. דברים יותר גרועים אירעו מחוץ לתחום השיפוט של המשנה. ב־15 בנובמבר 1492 כתב

⁴⁹ Ferorelli, *Italia meridionale*, pp. 79f. הקר, גירוש היהודים, עמ' 64 ואילך. פירורלי מזכיר יהודים שהיגרו לקלבריה כבר בינואר 1492. אם זו אינה טעות סופר, אז אין לעניין קשר לגירוש היהודים. ברם ידוע שיהודים מחצי האי הפירינאי היגרו משם עוד לפני 1492 (ובתוכם הין עצמו). ייתכן אפוא, שהם ידעו משהו שאינו ידוע לנו. על פליטים נוספים בקלבריה ראה תעודה 5929 (מונטלאונה – Monteleone). וראה Colafemmina, *Storia degli ebrei in Calabria*, passim; Id., *Oltre lo stretto*, pp. 219f.; Zeldes, *Diffusion of Sicilian Exiles*, pp. 303f. על פליטים סיציליאנים באימפריה העות'מאנית ראה Schwarzfuchs, *Sicilian Jewish Community in the Ottoman Empire*, pp. 397f.; Id., *Juifs de Sicile en dehors de la Sicile*, pp. 243f. על סיציליאנים ברומה ראה Esposito, *Ebrei siciliani a Roma*, pp. 59f.; Toaff, *Ebrei siciliani in Italia dopo l'espulsione*, pp. 382f.; Id., *L'espulsione degli ebrei dalla Sicilia*, pp. 185f.

המשנה למלך נאפולי שיהודים מניקוסיה ומנארו, שהפליגו באנייה לגיויה (Gioia) שבדרום איטליה, נפלו קרבן לשוד וכל רכושם נלקח מהם. השודד היה וסאל של המלך, שטען כי המשנה הטיל עליו לעשות זאת. המשנה הכחיש את טענת השודד, וביקש מהמלך לצוות לשודד להשיב את הגזלה. עוד ב־14 במרס 1494 ציוותה המלכה איזבלה לחואן דה קרדניאס (Juan de Cárdenas), הממונה על האוצר שלה, לטפל בעניינים של יהודים מנחלתה בסיציליה, שביקשו להפליג לדרום איטליה, אולם נלקחו על ידי קברניט האנייה לוואלונה (Valona). הוא גזל את רכושם, והפקיר אותם לגורלם. גם המלך פרדיננדו גילה עניין בגורל נתיניו לשעבר. באפריל 1494 הוא פתח בחקירה של פקידים סיציליאנים שנאשמו ברמאויות על חשבון יהודי האי לשעבר בימי הגירוש. אין אנו יודעים בדיוק מה היו כוונותיו של המלך ומה היו תוצאות המאמצים המאוחרים האלה. קרוב לוודאי שזה היה אחד הניסיונות של האוצר אוהב הבצע לנסות ולסחוט עוד טיפות אחדות של 'דם מרצחים' מגירוש היהודים. יש להניח שכל זה היה רק קצה הקרחון. אשר ל'מלכים הקתוליים' – הם הביעו את שביעות רצונם מהגירוש במכתב ששיגרו לקונסטנטין השני מלך גיאורגיה ב־30 ביולי 1495. התגובה היהודית לגירוש מסיציליה הותירה עקבות מעטות בכתבי היהודים הסיציליאנים. שני שירים (אם הם ראויים להיקרא בשם זה) הופיעו בדפוס. נראה כי אחד מהם נכתב בפלרמו לפני צאת היהודים, והשני לאחר המועד הזה. מבכים בהם את גורל יהודיה של פלרמו, בעיקר בציטוטים מן המקרא. קינה מקורפו (Corfu) שנכתבה במאה השש־עשרה על גירוש ספרד מזכירה בקצרה גם את גירוש סיציליה. גם מחבריהן של תגובות נוצריות לגירוש ספרד, אף שאין הם מזכירים את סיציליה במפורש, התכוונו, יש להניח, גם לגירוש היהודים מסיציליה. אם כן, דברי גואיצ'רדיני, מקיאווילי, סינריגה (Guicciardini, Machiavelli, Senarega) וחבריהם מתייחסים גם לגירוש מסיציליה ופליטיו. האסון הספרדי היה גדול מהסיציליאני בממדיו, אבל לא במהותו.⁵⁰

⁵⁰ תעודה 5783 (גיויה – Gioia). ראה *Modica Scala. Modica*, p. 362; *Peri. Restaurazione e pacifico stato*, p. 113; Renda, *Fine del giudaismo siciliano*, p. 118; קרוב לוודאי שעניין סטרוגה קשור למקרה של אלזיטה (Alzitta). אף היא יהודייה מאראגון. ב־28 בנובמבר קנה אותה בטיסטה דה טורפיאנו (Turpiano), סוחר מטרפני, ומכר אותה לכומר. העסקה אמורה הייתה להתבטל אם אלזיטה תסרב להמיר את דתה. ראה עמ' 10320 ואילך. על החקירות ראה De La Torre, *Documentos sobre relaciones internacionales IV*, pp. 417ff; Trasselli, *Sull'espulsione*, p. 8; Giunta, *Una inquisito*, pp. 176f. Zeldes, *Extraordinary Career of Ferrando de Aragona*, pp. 100f. הקר, שם, עמ' 87 ואילך; פריימן, קינה על גירוש ספרד, עמ' 243. על תגובות נוצריות ראה מה שכתבתי ב־יוסף הכהן בג'נובה, עמ' 119 ואילך; בער, ספרד, עמ' 472 ואילך; הקר, שם, עמ' 64; Baron, *Social and Religious History XI*, pp. 405f. תעודה מן הגניזה שתוארה כמתייחסת לתנועה משיחית בסיציליה אולי קשורה לגירוש, או לתקופה שבאה מיד לאחריו. היא פורסמה לראשונה בידי Mann, *Texts and Studies I*, pp. 34f. והייתה נושא להשערות רבות. היא יוחסה למועדים שונים החל במסעי הצלב ועד המאה השש־עשרה. בא בה תיאור נבואותיה של אישה הרה בצ'נטורפה (32 קילומטרים ממזרח לקטניה). פלרמו, התיישבות יהודי סיציליה, עמ' 121 ואילך, מוציא מכלל אפשרות שהאירוע יכול היה להתחולל בין אמצע המאה השלוש־עשרה, מועד שבו נחרבה העיר עד היסוד, וראשית המאה השש־עשרה, המועד שבו היא שוקמה, מאחר שאיש לא גר שם, יהודים או אחרים. אף על פי שיהודים חיו בצ'נטורפה לפני שנהרסה, גם ראיות עקיפות מעמידות בספק את האפשרות לקבוע את תאריכה לפני הכיבוש של אראגון. מכאן שהאירועים הבאים בתעודה קשורים כפי הנראה לגירוש. עם זאת פרטים שונים הבאים בתעודה אינם מתקבלים על הדעת. וראה אפשטיין, לתנועה המשיחית בסיקיליה, עמ' 218 ואילך; אשכולי, על התנועה המשיחית בסיקיליה, עמ' 207 ואילך; הנ"ל, התנועות המשיחיות בישראל, עמ' 286 ואילך; ולדס, מעשה מופלא בסיציליה, עמ' 347 ואילך.

בזה בא אל קצו סיפור גירוש היהודים מסיציליה ומהאיים שבקרבתה. נדרשו לשלטונות קצת פחות משבעה חודשים כדי להיפטר מ'היהודי הבלתי מאמין'. זה היה הישג לא מבוטל כשמדובר במנהל מושחת ובלתי יעיל.

סיכום

ישיבת היהודים בסיציליה נמשכה למעלה מאלף שנים. ראשיתה בימי הרומאים ולוטה ערפל. אין בידינו עדות תיעודית של ממש על ישיבת יהודים באי לפני סוף המאה הרביעית לספירה. עדות ראשונה זו היא הכתובת הלטינית על מצבת הקבר בקטניה של אורליוס שמואל ואשתו לסיה אירנה, שתאריכה 383, השנה שבה היא מתה בגיל 23. גם לאחר מכן התיעוד ההיסטורי הוא מקוטע ומקרי, וזמן רב מפריד בין ידיעה אחת לחברתה. שלטון האוסטרוגוטים בסיציליה, שנמשך לסירוגין כיוכל שנים, לא הותיר אחריו עקבות בהיסטוריה היהודית בסיציליה. אותו דין חל על מרבית התקופות הביזנטיניות. עשרה מתוך 26 המכתבים של גריגוריוס הראשון (הגדול) שעניינם יהודים דנים בסיציליה. ברם כל התקופה עד ימי המכתבים מהגניזה (סוף המאה העשירית והמאה האחת-עשרה) הניבה עד היום לא יותר מ-25 אזכורים תיעודיים של יהודי האי. לאלה ניתן להוסיף מעט אגדות וסיפורי מעשה, שאין לסמוך עליהם ואין בהם הרבה ממש.

עד לאחרונה נראו רשומות תולדותיהם של המוסלמים בסיציליה, כמו אלה שקדמו להן, נטולות תוכן של ממש לגבי תולדות היהודים באי. מצב זה השתנה בצורה דרמטית בעקבות ניצול תכולתה של הגניזה בקהיר. התגלית הבלתי צפויה של כ-150 תעודות מהגניזה מפיצה אור על עדת סוחרים יהודים בסיציליה, פעילותה העסקית ומעורבותה בסחר בים התיכון, אף כי לא הרבה יותר מזה. הסוחרים היהודים עסקו כמעט בכל הסחורות שהיו בשוק באותם הימים, ביבואנים וכיצואנים. הפעילות המסחרית הבינלאומית של יהודי סיציליה נמשכה גם בימי שלטון הנורמנים, אולם פחתה בהדרגה, עד שבאו סוחרים איטליה וספרד וירשו את מקומם. רוב המכתבים בגניזה של קהיר כתובים ביהודית ערבית, ומיעוטם בעברית. מכאן אנו למדים כי יהודי סיציליה שלאחר הכיבוש המוסלמי השתייכו לאזור החברתי-תרבותי בים התיכון שבשלטון ערבי. יהודי סיציליה המשיכו וקיימו את קשריהם הלשוניים והתרבותיים עם העולם דובר ערבית זמן רב לאחר שהשלטון הערבי התחלף בזה של הנורמנים והבאים אחריהם; וזאת במידה רבה הודות לקשריהם המתמשכים עם יהודי אותן הארצות, בייחוד בצפון אפריקה. בימי השלטון המוסלמי נמצאו קהילות יהודיות בתריסר מקומות בקירוב, וביניהם פלרמו, מסינה, קטניה, סירקוזה וטרפני. רוב הקהילות הללו היו קיימות במאות האחרונות של העת העתיקה ובימי הביניים הקדומים, והמשיכו גם בימי יורשיהם של המוסלמים עד סוף המאה החמש-עשרה. מכאן שאנו נוטים לחשוב שהישוב היהודי בסיציליה היה רצוף במהלך כל ימי הביניים. אין בידינו מידע על ממדי האוכלוסין היהודים בימי שלטון המוסלמים, אפילו על דרך ההשערה. יש להניח שיהודי סיציליה בימי המוסלמים היו מאורגנים בקהילות, אף כי רק הקהילות בפלרמו ובסירקוזה נזכרות במכתבים במפורש.

יהודי סיציליה צידדו במוסלמים נגד הפולשים הנורמנים, וראו באחרונים 'אויב'. בהיעדר נתונים דמוגרפיים אין לאל ידינו מידע מה היה מספר היהודים שעזבו את סיציליה באותם הימים, ומתי התהפך הגלגל, ויהודים שוב החלו להגר לסיציליה. הנתון הראשון על מספרי אוכלוסין יהודים באי זמנו מן התקופה הנורמנית. בסוף התקופה המוסלמית וראשית ימי הנורמנים מנו יהודי קטניה כ־250 מבוגרים. נתונים נוספים נודעו לנו מפי בנימין מטודילה, הנוסע המפורסם, שביקר באי סמוך לשנת 1170. בנימין רשם שבמסינה היו באותה עת 200 יהודים, ובפלרמו 1,500. ברם שני הנתונים 'המעוגלים' היו כנראה מופרזים.

בעקבות הכיבוש הנורמני שבו יהודי סיציליה לשלטון הנוצרים, לחוקי הכנסייה ולניסיונותיה המיסיונריים. מדיניות הנורמנים למסור מרכוש המלכות לאחרים, בייחוד לכנסייה, כללה הכנסות מיהודים וסמכות שיפוט עליהם. אחדים מהמענקים הללו מעידים שיהודים חיו בכפר, היו בעלי קרקעות ועסקו בחקלאות, בתוך ערים או בקרבתם, כגון סירקוזה, פלרמו ומעט מקומות קטנים יותר. מבחינה חוקית היה ליהודי סיציליה הנורמנית מעמד מיוחד, אבל הם לא היו צמיתים, כפי שטוענים מקצת החוקרים. הנורמנים, שהיה עליהם למלוך על אוכלוסייה בעלת הרכב רב־אתני, לא ניסו לכפות על סיציליה משטר חוקי מאוחד משל עצמם. בתי הדין היהודיים שפעלו בימי המוסלמים המשיכו לפעול בימי הנורמנים, לפחות בכל הנוגע בדיני אישות ודת, ואולי גם בדין אזרחי והתדיינות בין יהודים לבין עצמם. יהודים וקבוצות אתנו־דתיות אחרות קיבלו רשות להמשיך וליהנות מאוטונומיה משפטית באותם תחומים שבהם הותר להם הדבר בעבר, ואילו הדין הפלילי והחוקים המיוחדים שחלו עליהם נדונו בבתי המשפט הכלליים.

ההוהנשטאופן ירשו את סיציליה מהנורמנים, ומשך שלטונם היה אף קצר משל קודמיהם. בתחילה לא חל שינוי ראוי לציון במצב, לאחר שהמלך אנריקו הראשון (הקיסר היינריך השישי) אישר ליהודים ולמוסלמים את התנאים והסידורים שמהם הם נהנו בימי שלטון הנורמנים. התמורה חלה בימי המלך פידיריקו הראשון (הקיסר פרידריך השני). הוא חקק סדרת כללים וחוקים, בייחוד החוקה של מלפי (1231), שהכילה מקצת החקיקה המפלה של הכנסייה בת הזמן נגד היהודים, בפרט זו שמקורה בקונציל הלטרני הרביעי. ראש וראשון בין החוקים המפלים היה (חידוש נשיאת) אות הקלון, שחדל להיות בתוקף מאז ימי הערבים, אם אמנם היו המוסלמים אלה שהנהיגו אותו בסיציליה. בימי ההוהנשטאופן המשיכו יהודי סיציליה לקיים את יחסיהם עם יהודי מצרים וצפון אפריקה, אף כי במידה פחותה מאשר בעבר. הם גם המשיכו לחיות באזורים כפריים וכנראה עסקו גם בחקלאות, אף כי רק מעט פרטים נודעו לנו בעניין זה. אין בידינו נתונים מספריים על יהודי סיציליה, מקומיים או מהגרים, בימי ההוהנשטאופן. ספירת אוכלוסים אחת ויחידה שרדה מימיהם (סמוך ל־1245) והיא מתייחסת למלטה ולגוֹזו, שהשתייכו אז לסיציליה. נמסר על נוכחותן של 12 משפחות יהודיות במלטה, ושל שמונה בגוֹזו. גם נתונים אלה אינם בני סמכא. מעט מאוד ידוע לנו על חייהם התרבותיים בימי ההוהנשטאופן. דיוואן של כ־80 שירים עבריים שרד בגניזה של קהיר. הם נכתבו באותם הימים, ומקצתם – בסיציליה.

שלטון בית אנזו בסיציליה לא היה יותר מפסק זמן קצר שנמשך כ־15 שנים, עד למרד נגד הצרפתים ב־1282 ('מרד של תפילת ערבית'). קוצר השלטון הצרפתי בסיציליה ומיעוט המקורות אינם מאפשרים להתחקות אחר תולדותיהם של יהודי האי בימים ההם. המלך שארל הראשון העסיק מלומדים יהודים, שתרגמו עבורו חיבורים בחכמה ובמדע מערבית ללטינית,

במישרין או דרך תרגום קודם לעברית. נמנו ביניהם משה מפלרמו ופרג' אבן שלם (שלמה) מאגריג'נטו. בימים האחרונים לשלטון בית אנז'ו הגיע למסינה המקובל ר' אברהם אבולעפיה. ר' שלמה בן אדרת, מנהיגה הרוחני של יהדות אראגון, הזהיר את מנהיגי היהודים בסיציליה מפני איש תורת הסוד. הוא מצא מסתור באי הזעיר קומינו ומכאן ואילך אבדו עקבותיו בסיציליה, אבל קצת מכתביו שרדו באי. מכתבו של בן אדרת נשלח לרבה של קהילת פלרמו, ר' אחיטוב בן יצחק, שתרגם לעברית את מלות ההיגיון של הרמב"ם וחיבר מעט פרוזה בחרוזים.

* * *

תיאורן של 210 השנים האחרונות של נוכחות היהודים בסיציליה בשלטון אראגון-ספרד מבוסס על יותר מ-16 כרכים של תעודות ארכיוניות, שמקור חלקם בארכיוני המלך/המשנה למלך והערים, וחלקם בארכיוני הנוטריונים ואוספים משפטיים אחרים. הם קובץ התעודות הגדול ביותר של קהילה יהודית מימי הביניים שראה אור עד הלום, בייחוד בכל הנוגע בימי הביניים המאוחרים, ומספר המסמכים הכלולים בו כ-40,000. הם מהווים בין שני שלישים לשלושה רבעים של כל המקורות לתולדות היהודים בסיציליה. בעוד שזה מותיר מקום למחקר ארכיוני נוסף, אינני חושב שפרסום המסמכים שהחסרתי (בעיקר מפני שגם תקופת מחקר שנמשכה חיים שלמים לא הספיקה לאתר ולפרסם את כולם) עשוי לחולל תמורה משמעותית בתמונת המצב העולה מן התייעוד שאיתרתי. פרסמתי וניתחתי. ברם בבואנו להתוות את תולדותיהם של יהודי סיציליה, חובה עלינו ליטול בחשבון את הפגמים המעוותים של המקורות העומדים לרשותנו: 1. החלוקה הבלתי מאוזנת של התייעוד. התעודות הולכות ומתמעטות ככל שאנו צועדים אחורה בזמן, כך שכמות המסמכים ששרדה מעשור ולעתים ממאה בראשית ימי הביניים מעטה מאלה שבאו לידינו לגבי שבוע ואפילו יום אחד ב-1492. 2. ההיעדרות (כמעט ללא יוצא מהכלל) של תיעוד יהודי פנימי, כגון של הקהילות, או מקורות ספרותיים, הלכתיים ודתיים, שדווקא מרובה הוא בקהילות יהודיות אחרות באירופה של ימי הביניים. 3. אבדן כמעט כל התייעוד של מנהל הברונים, אף כי קרוב לוודאי שהתנאים בטרטוריות שבשליטת הווסאלים של המלך לא היו שונים מהותית מאלה ששררו בשטחים הכפופים למלך במישרין. 4. ואחרון (אם אורשה להתבטא כך): *habent sua fata documenta* התייעוד ממערב לנהר סאלסו מרובה לאין שעור מזה ששרד מן האזורים ממזרח לנהר, אף כי מספר הקהילות בשני האזורים דומה.

המקורות העומדים לרשותנו ביחס לתקופה המאוחרת מאפשרים חקירת חייהם החומריים של יהודי סיציליה במידה ובשיעור שאינם מצויים לגבי שום קהילה יהודית-אירופית של ימי הביניים – לפחות עד היום. ממדיה של הקהילה בעת הגירוש, כ-25,000 מבוגרים בקירוב (ובתוכם ילדים מעל גיל 12, אבל לא פחות מזה), מעמידה, מבחינה מספרית, את קהילת סיציליה בראש קהילות איטליה ובין הגדולות באירופה כולה, אולם מעניין שתולדותיה נחקרו אך מעט עד הזמן האחרון. בשנים האחרונות גבר בהדרגה עניין החוקרים בתולדות היהודים בסיציליה. (אולי רשאי אני לזקוף מעט מזה לזכותי.) יותר ממחצית מאות הפרסומים המדעיים העוסקים ביהודי סיציליה פורסמו ב-30 השנים האחרונות. השתדלתי להביא מהם ככל שניתן. כמו כן הוחל בחיבורן של עבודות דוקטור (מקצתן בהדרכתי), ובשל כך ניתן תמריץ נוסף למחקר ולפרסומים מדעיים. כללית ניתן לומר, שחקר תולדותיהם של היהודים בסיציליה מתחיל לתפוס את מקומו הראוי במפעל ההיסטוריוגרפי של תולדות היהודים באירופה בימי הביניים.

יהודי סיציליה בימי השלטון של אראגון-ספרד השתלבו בהדרגה בתוך מערך התנאים שהוקצו ליהודים באירופה המערבית. מובן מאליו שההשפעה של אראגון הייתה דומיננטית. הכנסייה, במישרין או בעקיפין, הטביעה את חותמה על חיי היהודים באי. המלכות עשתה כמצוות הכנסייה ויישמה את מדיניותה כלפי היהודים, אף כי לא תמיד באותה מידה שהייתה רצויה לכנסייה. המלוכה התייחסה ליהודים בתור 'עבדי אוצר המלכות', והכנסייה טענה לעבדותם הרוחנית של היהודים. ברם היהודים היו 'חופשים', נהנו מזכויות מסוימות שלא הוענקו לאוכלוסיות אחרות, ועם זאת הם סבלו ממגבלות שלא הוטלו על שכניהם הנוצרים. היהודים היו חלק אינטגרלי של המערך החברתי הקיים, מעמדותיו, אי-השוויון ביניהם, יתרונותיו וחסרונותיו. זכויותיהם וחובותיהם של היהודים נוסחו מחדש פעמים רבות, ואף שלבשו צורה ופשטו צורה, לא חל בהם שינוי משמעותי במשך שתי מאות שנים ויותר. לעתים גברה ההשפעה הכנסייתית, כגון בימיו של ארנלדו מוילנובה ופידיריקו השני (השלישי), ולפעמים שררה אווירה יותר נוחה ליהודים, כגון בימי אלפונסו ה'נדיב'. רק לקראת סוף נוכחות היהודים באי, היינו ברבע האחרון של המאה החמש-עשרה, גברו מסדרי הנזירים הקבוצנים והתעללותם ביהודים. זה הביא על יהודי סיציליה את הרדיפות בסגנון ספרד. משנוספה להן מדיניות המלכים הקתוליים לגבי היהודים הקיץ הקץ על היישוב היהודי בסיציליה. גירוש ספרד, שהיה במידה רבה פרי מעלליהם של תומאס מטורקווימדה וחבר מרעיו, בלע גם את יהודי סיציליה ושם קץ לאלף שנה ומעלה של חיים משותפים (שזורים לעתים במתחים) עם שכניהם.

היחסים בין המלכות ליהודים, ובאותה מידה גם בין הברונים ליהודים, היו מבוססים על כתב הזכויות שפירט את מכלול היחסים בין הצדדים, זכויותיהם וחובותיהם. הם היו הבסיס לנוכחות היהודים בסיציליה, החופש הדתי, המנהל הפנימי, המעמד המשפטי, חופש הפעולה הכלכלי ועוד וכיוצא באלה הדברים, וכן את חובות היהודים כלפי המלכות, שבעיקרם היו בעלי אופי כספי. היו אלה כתבים 'אישיים', ועל כן היה צריך לחדש אותם בכל פעם שעלה מושל חדש על כיסא המלכות. המלכות התייחסה ליהודים כאל פרה חולבת לאספקת מזומנים, שלא היו זמינים ממקור אחר במשטר הפיסקלי של ימי הביניים בממלכת אראגון. המלכים חלבו את הפרה ללא רחמים בכל פעם שהתעורר בכך הצורך (וזה קרה לעתים תכופות). די היה בכל טענת שווא ותואנה מזדמנת על מנת להטיל מס, כך שלפעמים מתעוררת השאלה מדוע טרחו המלך או משנהו להעלות אותן. לעומת זאת היו המלכות והווסאלים שלה הגורם התומך והמגן העיקרי של היהודים, ולעתים היו האחד והיחיד בחברה מופקרת ופרועה. יהודים יחידים וקהילות פנו למלכות בכל עת שחשו צורך בתמיכה נגד אויבים חזקים מהם, ובהגנה ובסיוע מפני אפליה ורדיפות. לפעמים מתעוררת פליאה כיצד היה פנאי למלך, למשנה שלו או לאחד מעושי דברם לטפל בבקשות האישיות והקטנוניות שהמטירו עליהם יהודי האי מכל עבר, בקצב כמעט יומיומי. אמנם יש לזכור כי הטיפול בבקשות היה מקור הכנסה קבוע ובלתי נדלה.

מספר היהודים בסיציליה גדל בהתמדה במהלך המאות הארבע-עשרה והחמש-עשרה. בהיעדר נתונים מוסמכים אין אנו יודעים באיזו מידה הצטמצם מספר היהודים בתקופות מלחמה, מגפה או רעב. אולם בעוד שהאוכלוסייה הסיציליאנית בכללותה פחתה במאה הארבע-עשרה ולאחר מכן החלה להתרחב ולהתקרב לממדיה הקודמים עד שעלתה עליהם במחצית השנייה של המאה החמש-עשרה, גדל מספר היהודים באי באותה תקופה פי שניים ושלושה. מכאן

שהגורם להתרחבות המספרית של היהודים היה הגירה (ולא עודף ילודה). סיציליה, שהייתה ממוקמת בפרשת דרכים בין אירופה לאפריקה ומערב הים התיכון ומזרחו, הייתה אבן שואבת ליהודים רבים באגן הים התיכון ואפילו מארצות צפונה משם, צרפת וגרמניה. יהודים לא מעטים שביקשו לשהות בסיציליה כבתחנת מעבר נשארו באי עד סוף ימיהם. הגירה ויחסים קבועים היו אמצעים במיוחד עם אראגון ויתר חלקי חצי האי האיברי, יבשת איטליה וצפון אפריקה, בעיקר תוניסיה. קיצורם של דברים, ברבות הימים הפכה סיציליה יותר ויותר לכור היתוך של מהגרים יהודים. כתוצאה מכך גדל בהדרגה מספר היישובים היהודיים. במועד כזה או אחר (לא כולם בו בזמן) היו קיימים בסיציליה קרוב למאה יישובים יהודיים. חלק היה מזערי וזמני, בעוד שאחרים התפתחו והתקיימו עד הגירוש. המהגרים התבוללו ביישוב הקיים, אימצו לעצמם את שפת הדיבור המקומית, אף שבמשך דור או שניים המשיכו והחזיקו בשפתם המקורית, כנהוג בקרב מהגרים.

הואיל ותשלום מסים היה יסוד קיומם של היהודים בסיציליה, לפחות ככל שהדבר עניין את המלכות ואת הווסאלים שלה, אך טבעי הדבר שתעודות רבות עוסקות בהם, בחלוקתם ובגבייתם. היו ביניהם מסים ישירים, שזרמו ברובם לקופת האוצר (הריקה כתמיד), כגון הגיזיה והאוגוסטלה, המטלות הקבועות והיוצאות מן הכלל, התשלומים עבור כתבי זכויות וחנינות, והמסים הבלתי ישירים, שבחלקם נגבו מנוצרים ומיהודים וחלקם מיהודים בלבד. המסים הבלתי ישירים הוטלו על כל הפריטים והשירותים שניתן להעלות על הדעת, ובכלל אלה כל הפעילויות הכלכליות, וההכנסות שימשו את המלכות, הערים והקהילות היהודיות. פותחו מערכים משוכללים וביורוקרטיה מסועפת כדי לטפל במסים, בהערכתם, בגבייתם ובהחזרתם. בתחילה הייתה גביית כל מס מיהודים טעונה אישור השלטונות. אולם ברבות הימים ניתנה לקהילות היהודיות מידה רבה של עצמאות בתחום זה. אחת הטענות המרכזיות שהשמיעו אותם סיציליאנים שלבם לא היה שלם עם צו הגירוש הייתה אבדן ההכנסות ממסים לאחר צאת היהודים מן המדינה. מאחר שהמלכות העדיפה (אם כי לא תמיד) שיהודים יגבו את המס בעצמם וימסרו לידיה את הסכום הכולל, היא עודדה משמעת פנימית בקהילות והעניקו לנושאי התפקידים סמכויות נאותות. היא התנגדה לכל הניסיונות של יחידים וקבוצות לחתור תחת סמכותן של הקהילות. על רקע זה התפתח השלטון העצמי של יהודי האי, אף כי יהודי סיציליה סירבו לאמץ את השיטה האיברית של 'הדיין הכללי' ('רב החצר', בסגנון סיציליה). יהודי סיציליה היו כפופים למערכת החוק והמשפט במדינה, מבית דינו של המלך ומטה, ובתוך אלה ה'מושל' המקומי של היהודים, שהיו לו סמכויות משפטיות מסוימות. כמו כן היו היהודים כפופים לערכאות העירוניות כאזרחי היישובים שבהם חיו. נוסף על כל אלה היו קיימים בתי דין יהודיים, שהיו חלק מן השלטון העצמי של הקהילות, ושרשתם הייתה פרושה על המשפט הדתי, ולמעשה חל שיפוטם על תחומים נוספים. הם אוישו בדיונים מומחים, היינו ברבנים, ובהדיוטות. בתי הדין היו מרובים, ולעתים סמכויותיהם היו חופפות. יהודים יכלו לבחור את הערכאה הרצויה להם, ועשו כן בפועל.

בית הכנסת ומוסדותיו עמדו במרכז החיים הדתיים, החינוך והתרבות. בכולם לימדו עברית. ברם מערכת החינוך הייתה פרטית במידה רבה. נראה כי בסיציליה היו קיימים בתי ספר נוסף לאלה שבהם לימדו עברית. רוב הניסיונות להקים מוסדות ללימודי המשך או השכלה גבוהה

כזאת או אחרת, כגון ישיבות, נכשלו. מתקבל הרושם שיהודים רבים רכשו את השכלתם בביתם או תוך לימודיהם כשוליות במקצוע זה או אחר. סיציליה היהודית הוציאה מתוכה מעט חכמים ומדענים, ואיש מהם לא היה מן המצטיינים. ברם היו בסיציליה היהודית רופאים רבים, והם למדו את המקצוע תוך כדי חונכות. מעט מאוד רופאים יהודים מסיציליה למדו באוניברסיטאות ביבשת איטליה והוכתרו שם בתואר דוקטור. הרופאים ומעט מבין העשירים היו בעלי 'ספריות', שהכילו בעיקר ספרים בעברית ובלטינית (בכתב יד). הספרות הלטינית הייתה ברובה במקצוע הרפואה. גם מעט 'דפוס עריסה' באו לסיציליה זמן קצר לפני הגירוש. נראה כי בסיציליה התפתחו קצת מסורות יהודיות מקומיות ומנהגים, כגון נוסח התפילה, 'פורים מקומי' וכדומה. מקצתם שרדו את הגירוש, והתקיימו בקרב גולי סיציליה באימפריה העות'מאנית.

התעודות העומדות לרשותנו מספקות לנו פרטים רבים על פעילותם הכלכלית של יהודי סיציליה. יהודים היו פעילים כמעט בכל ענפי הכלכלה הסיציליאנית, מחקלאות לדיג, האומנויות והמלאכות, בנייה, ייצור ומסחר, כולל מסחר בינלאומי. ההלוואה בריבית הייתה מצומצמת למדי, אף כי לא נעדרה לגמרי, שלא כבארצות שמצפון לסיציליה. בקרב יהודי סיציליה היה מספר רב מאוד של פועלים, שחיו 'מן היד אל הפה', ופרנסתם הייתה תלויה במשכורות עונתיות ובצדקה. מספר החנויות, המחסנים ובתי המלאכה של יהודים היה רב, ועסקי היהודים פרחו. יהודים היו מעורבים ב'תעשיות' האלמוגים, דג הטונה, הסוכר, השמן והגבינה, בכל שלבי הייצור וההפצה. היו ביניהם בעלי משקים חקלאיים ועדרים, כרמים ומטעים, הם ייצרו יין ומזון, כשר ולא כשר. עם זאת היו בין יהודי סיציליה מעט משפחות עשירות. מעניין כי רבים יחסית היו רופאים, שעסקו הן ברפואה והן במסחר. יהודי סיציליה עסקו במקצועות שאינם קשורים דווקא בשמם של יהודי ימי הביניים, כגון ייצור נשק ותותחנות. הנשים היהודיות עסקו ב'תעשיות' הביתיות, ובפרט בטווייה ובאריגה של כותנה ופשתן, משי וצמר, וכמובן תפירה. כמו כן עסקו יהודי סיציליה בתובלה וכרייה, נגרות ובורסקאות, ובכל ענפי המסגרות והנפחות. חוץ מזה היה ביניהם מספר רב ובלתי רגיל של סנדלרים. על כן אין זה פלא שיציאת היהודים מסיציליה גרמה זעזועים בכלכלה של האי.

בסיציליה לא היו רבעים שבהם ובהם בלבד הותרו מגורי יהודים. נוצרים ויהודים חיו במעורב ובקרבה איש עם רעהו. עם זאת העדיפו יהודים להתגורר בקרבת המוסדות הקהילתיים, בית הכנסת, המקווה וכדומה, ולהתרכז ברחוב אחד (או יותר) מטעמי ביטחון ('הרובע היהודי' – *giudecca*). לעתים קרובות הם גרו בסבך של סמטאות וחצרות, בבתים בני קומה אחת או שתיים. חוץ ממגורי האמידים והעשירים היה פירוש של 'בית' בסיציליה חדר או שניים, ואילו יחידות מגורים נספחות, כגון מטבחים, חצרות ודומיהם היו משותפים ליותר ממשפחה אחת. היו יהודים שחנויותיהם ובתי המלאכה שלהם היו בביתם והם עסקו וסחרו בהם. אחרים היו בעלי חנויות לאורך הרחוב הראשי או הרחבה, או במקום אחר מחוץ לבית. התיעוד המפורט מאפשר לנו להתחקות אחר חיי הפרט מן העריסה עד הקבר. חוזי נישואין, צוואות ורישומי התכולה שנספחו לרבים מהם מכילים ידיעות רבות על חייהם של יהודי האי, תנאי המגורים והעבודה, בתיים וריהוטם. רבים יחסית מבין יהודי סיציליה היו פושעים, כגון עברייני אלימות ואפילו רוצחים, מגלי עריות ועושים מעשה סדום.

הפרק הסופי והעצוב בתולדות היהודים בסיציליה היה הגירוש של שנת 1492. הסיציליאנים

בני הדור ובימינו אוהבים לתאר את הגירוש ב'יבוא מן החוץ'. יש יותר משמץ של אמת בטענה זו. ה'יבואנים' הישירים של צו הגירוש היו הספרדים, והסיבות שהניעו אותם לדבריהם לגרש את היהודים מחצי האי האיברי, היינו ההשפעה שיהודים השפיעו לטענתם על המומרים וההלוואה בריבית, לא היו תקפות לגבי סיציליה. איתרע מזלה של יהדות סיציליה שבאותה עת היה האי בשלטון ספרדי. אולם במסגרת הרחבה יותר של תולדות היהודים באירופה בימי הביניים היה הגירוש מספרד ומאחוזותיה חלק בלתי נפרד מתהליך הטיהור האתני של מערב אירופה מיהודיה, אשר התחיל באנגליה בסוף המאה השלוש-עשרה והותיר את מערב אירופה כמעט 'יודנריין' במאה השש-עשרה. שפע המקורות לאירועי 1492 מאפשר לנו לתאר את הגירוש יום אחר יום, אירוע אחר אירוע. המקורות משקפים את היעילות הבלתי רגילה של המלכות ליישם את תכניותיה: החיסול המלא כמעט של ענייני היהודים, עסקיהם, הנדל"ן שלהם ורכושם האחר, היציאה מסיציליה של קרוב ל-5% מן האוכלוסייה והשלמת התהליך אחר צאת היהודים מהמדינה. כחמישית מבין יהודי סיציליה העדיפה להמיר את דתה ולא לעזוב את ארץ מולדתה. גורלם של הנשארים לא שפר מזה של הפליטים. לא עבר זמן רב עד שהאינקוויזיציה הספרדית השלימה את תהליך 'שחרורה' של סיציליה מ'היהודי הבלתי מאמין'.

טבלאות

טבלה 1 שליטים

קיסרי רומה וביזנטיום (כולל שליטי הברברים)

מוסלמים:

האגלבידים 827-909

הכלבידים 909/910-1053

נורמנים:

רוברטו גואיסקרדו 1061-1085 Roberto Guiscardo

רוג'ירו הראשון 1085-1101 Ruggero I

סימונה 1101-1105 Simone

רוג'ירו השני 1105-1154 Ruggero II

גואיללמו הראשון 1154-1166 Guillelmo I

גואיללמו השני 1166-1189 Guillelmo II

טנקרדו 1190-1194 Tancredo

גואיללמו השלישי 1194 Guillelmo III

הוהנשטאופן:

אנריקו הראשון (השישי) 1194-1197 Enrico I (VI)

פידיריקו הראשון (השני) 1197-1250 Federico I (II)

קוראדו הראשון 1250-1254 Corrado I

קוראדינו 1254-1258 Corradino

מנפרדו 1258-1266 Manfred

אנז'ו:

שארל (קרלו) הראשון 1266-1282 Charles (Carlo) I

אראגון/ספרד:

פייטרו הראשון (השלישי) 1285-1282 Pietro (Pedro) I (III)

ג'אקומו (השני) 1296-1285 Giacomo (Jaume II)

פידריקו השני 1337-1296 Federico II

פייטרו השני 1342-1337 Pietro II

לואיג'י 1355-1342 Luigi (Louis)

פידריקו השלישי 1377-1355 Federico III

מריה 1402-1377 Maria

מרטינו הראשון (הצעיר) 1409-1392 Martino I

מרטינו השני (המבוגר) 1410-1409 Martino II

ביאנקה 1412-1410 Bianca

פרדיננדו הראשון 1416-1412 Ferdinando I

אלפונסו הראשון (החמישי) 1458-1416 Alfonso I (V)

ג'ובאני 1479-1458 Giovanni

פרדיננדו השני 1516-1479 Ferdinando II

טבלה 2
משנים למלך ונשיאים¹

Berengario de Cruillas	1392	ברנגריו דה קרוילס
Giovanni de Penafil	1415-16	גיובאני דה פניאפיל
Antonio Cardona, Domenico Ram	1416-19	אנטוניו קרדונה, דומיניקו ראם
Ferdinando Velasquez, Martino de Torres, Antonio Cardona	1419-21	פרדיננדו וולסקווים, מרטינו דה טורס, אנטוניו קרדונה
Giovanni Podio de Nucho, Arnaldo Ruggero de Pallas, Nicolò Castagna	1421-22	גיובאני פודיו דה נוכו, ארנלדו רוג'ירו דה פאלאס, ניקולו קסטניה
Ferdinando Velasquez, Giovanni Podio de Nucho, Arnaldo Ruggero de Pallas	1422-23	פרדיננדו וולסקווים, גיובאני פודיו דה נוכו, ארנלדו רוג'ירו דה פאלאס
Nicolò Speciale	1423-24	ניקולו ספיציאלה
Pietro de Aragon	1424-25	פייטרו דה אראגון
Nicolò Speciale	1425-29	ניקולו ספיציאלה
Guglielmo Moncada (Montaynas, Montanyas), Nicolò Speciale	1429-30	גואיללמו מונקדה (מונטיינס, מונטניאס), ניקולו ספיציאלה
Giovanni Ventimiglia, Nicolò Speciale, Guglielmo Moncada (Montaynas, Montanyas)	1430-32	גיובאני וונטימיליה, ניקולו ספיציאלה, גואיללמו מונקדה (מונטיינס, מונטניאס)
Pietro Felice, Adamo Asmundo (pres.)	1432-33	פייטרו פליצ'ה, אדמו אסמונדו (נשיאים)
Pietro Spellicta, Adamo de Asmundo, Giovanni de Maniscalco (pres.)	1433	פייטרו ספליקטה, אדמו דה אסמונדו, גיובאני דה מניסקלקו (נשיאים)
Pietro de Aragon	1435	פייטרו דה אראגון
Ruggero Paruta, Battista Plathamone	1435-39	רוג'ירו פארוטה, בטיסטה פלטהמונה
Antonio Cardona, Adamo Asmundo, Leonardo de Bartholomeo, Battista Plathamone (pres.)	1435-39	אנטוניו קרדונה, אדמו אסמונדו, לאונרדו דה ברתולומיאו, בטיסטה פלטהמונה (נשיאים)
Bernardo Requisens	1439-40	ברנרדו רקוויזינס
Gilberto Centelles, Battista Plathamone	1440-41	גילברטו צ'נטיליס, בטיסטה פלטהמונה
Ramon Perellos	1441-42	רמון פירילוס
Lopes Ximenes Durrea	1442-59	לופס סימנס דוריאה
Antonio Russo Spatafora (pres.)	1446-49	אנטוניו רוסו ספטפורה (נשיא)

¹ Besc, *Monde Méditerranéen*, p. 762; Cappelli, *Cronologia*, pp. 451f.; Di Blasi e Gambacorta, *Storia cronologica de' viceré, passim*; Giardina, *L'istituto del viceré*, pp. 189f. כ" 1329 *lu magnificu menseri Beringeri, nostru vichire*. הוא לא נזכר בשום מקום אחר כמשנה למלך. ראה Besc, *op. cit.*, p. 835

Giovanni Abbatellis, Francesco Anzio (pres.)	1449	גיובאני אבטיליס, פרנציסקו אנציו (נשיאים)
Antonio Russo Spatafora (pres.)	1452-53	אנטוניו רוסו ספטפורה (נשיא)
Simone da Bologna (pres.)	1453-56	סימונה דה בולוניה (נשיא)
Antonio Russo Spatafora da Sclafani (pres.)	1456-59	אנטוניו רוסו ספטפורה (נשיא)
Giovanni de Moncayo	1459-62	גיובאני דה מונקאיו
Guglielmo Raimondo de Moncada	1462	גואיללמו ריימונדו דה מונקדה
Bernardo Requisens	1462-64	ברנרדו רקוויזנס
Lopes Ximenes Durrea	1464-75	לופס סימנס דוריאה
Giovanni de Moncayo	1475	גיובאני דה מונקאיו
Guglielmo Peralta, Guglielmo Puiades	1475-77	גואיללמו פרלטה, גואיללמו פויאדס
Giovanni Tommaso Moncada (pres.)	1475-79	גיובאני תומאסו מונקדה (נשיא)
Giovanni Cardona et Prades	1477-79	גיובאני קרדונה את פרדס
Gaspar de Spes	1479-87	גספר דה ספס
Raimondo Santapau, Giovanni Valguarnera (pres.)	1483-87	ריימונדו סנטפאו, גיובאני וואלגוארנרה (נשיאים)
Raimondo Santapau and Pietro Giuliano Centelles (pres.)	1487	ריימונדו סנטפאו, פייטרו ג'וליאנו צינטיליס (נשיאים)
Raimondo Santapau and Jose Centelles	1487-88	ריימונדו סנטפאו, חוזה צינטיליס
Ferdinando Dacuna (d'Acuña)	1488-94	פרדיננדו ד'אקוניה
Guglielmo Raimondo Moncada (pres.)	1492	גואיללמו ריימונדו מונקדה (נשיא)

טבלה 3 כסף, משקלות ומידות²

ימי ביזנטיון:

כסף:

המטבע העיקרי היה הסולידוס (*solidus*), לעתים קרובות 4.2 גרם זהב

התקופה הערבית:

כסף:

דינר, מטבע זהב (ערך משתנה, תלוי במטבעה) = 4 רבעי דינר (רובעי – רובעיה) = 4 טריים
דרהם, מטבע כסף (הבדלים גדולים בערך המטבע)
קאראט = $1/24$ של דינר

משקל:

רטל (רוטל, רוטולו) = ליטרה (אם לא נאמר אחרת) = 450 גרם = 144 דרהם
אונקיה = 12 דרהם
קנטר = 100 ליברות
דרהם = 3.125 גרם
צרור (אריזה) = בין 300 ל-500 ליברות
ברקלו (אריזה) = 200 ליברות (בקירוב)
חבילה – משתנה

נפח:

קאפיז (נוזל, שמן) = 152 ליטר; גם מידה ליבש
זיק = כד (שמן)
מתר = (נוזל, שמן) = כד

שטח:

מוד = סלמה = $1\frac{3}{4}$ הקטאר

² לא הבאתי את הפרטים הידועים על האימפריה הרומית. על מטבעות ומידות בסיציליה בתקופות אחרות ראה גיל, ארץ ישראל, עמ' 212 ואילך; Goitein, *Mediterranean Society* 1, pp. 359f., 368f.; Hinz. ערכים, שערי חליפין ומידות השתנו ממקום למקום ומתקופה לתקופה. על כן אין לראות ברוב הנתונים דלהלן יותר מאשר ערכים יחסיים.

ימי הנורמנים וההוהנשטאופן:

כסף:

דוקאט (של מסינה), מטבע זהב

טרי

אוגוסטלה (פידריקו השני)

אורך:

קיאם = 2 מטרים

שטח:

סלמה = $1\frac{3}{4}$ הקטאר

אראגון וספרד:

הערה: בדרך כלל היו המידות והערכים גדולים יותר במזרח סיציליה מאשר במערבה, לעתים עד כדי 20%.

כסף:

אונקיה = כסף להתחשבות בלבד = 30 טריים

טרי = 20 גרנה

גרנה = 6-10 דינרים

אוגוסטלה = $7\frac{1}{2}$ טריים

קרלינו = מטבע קטנה בערך לא קבוע. לפעמים היו 60 קרליני באונקיה

דובלון = מטבע זהב ספרדי בערך 2 אסקודו. ערכה לא קבוע. לפעמים 15 קרליני

פיורינו = לפעמים מטבע עוברת לסוחר ולפעמים כסף להתחשבות = נע בין 6 טריים ליותר

ליליאט/ג'יליאטו = מטבע קטנה. לעתים קרובות זהה לקרלינו. ערכה לא היה קבוע. שימשה גם למשקל

ריאל = מטבע קטנה של ספרד ושל וויניציאה. שימשה לעתים קרובות להתחשבות בלבד

דוקאט(ו) של וויניציאה = 6.15 טריים (משתנה)

דוקאט(ו) = 11-12 טריים

אקווילה = מטבע המקושטת בנשר המלכותי

אורך ושטח:

אורך:

כנה = 2.064 מטר = 8 פלמי

פלמו = 0.258 מטר

שטח:

סלמה = $1\frac{3}{4}$ הקטאר = 16 טומיני

טומינו = 4 מונדילי

משקל:

קנטארו (קנטר) = 79.342 קילו = 100 רוטולי (150 ליברות)

רוטולו = 0.79342 קילו = 30 אונקיות

ליברה = 12 אונקיות

אונקיה = 26.447 גרם

טרצולו (טונה) = 50 רוטולי

בוטיבילה (טונה) = 75 רוטולי

מידות (יבש):

סלמה: 275-343 ליטר = 16-20 טומולי

טומולו = 4 מונדילי

קווינטאל = 100-112 ליברות

מידות (נוזל):

תירוש:

סלמה = 176.4 ליטר = 8 קווארטרה

קווארטרה = 21.5 קווארטוצי

קווארטוצי = 17.33 אונקיות

יין:

בוטה (חבית) = 5 סלמה = 30 קווארטרה = 4.12 הקטוליטר

קווארטרה = 20 קווארטוצי

קווארטוצי = 17.33 אונקיות

קראטו/קראטה/קרטילו = חבית קטנה או כד גדול (גם לטונה)

שמן:

בוטה (חבית) = 4.12 הקטוליטר

קנטר = 5 קפיוזי

קפיוז (קאדו) = 17.1 ליטר (15.8 קילו) = 20 רוטולי

רוטולו = 0.86 ליטר

זהב ומתכות יקרות אחרות:

ליברה = 12 אונקיות (317 גרם)

אונקיה = 30 טרפיסי (זהב)

אונקיה = 20 טרפיסי (כסף)

טרפיסו = 0.88 גרם

שונות:

פיצה = יחידת משקל (בד) = 20 רוטולי

פיזו/פיזה = יחידת משקל (בדרך כלל), לעתים 4-5 קילוגרם או 5-6 רוטולי, בשימוש למזון,

פשתן וכדומה; גם 4-5 קווינטאל של עצים

כרם 'צבאי' (*militare*) = גדול; 'לטינה' (*latina*) = קטן

זאפה = כמות המים מחושבת לפי 12 ליטר הזורמים בדקה; משתנה

טרטה = מכס ייצוא. טרטה לסלמה של חיטה $\frac{3}{4}$ ו- $\frac{1}{2}$ סלמה של שעורה וירקות. שעורים משתנים

בין 2-3 טריים, או שליש ממחיר התבואה

גבילה פילי את מרקי (*gabella pili et marchi*) = מס של טרי מכל אונקיית כותנה, צמר, עור,

חמאה, דבש וחלב

גבילה דילה קנטראטה (*gabella della cantarata*) = מס של טרי מכל אונקיה ממכירת סחורה,

כולל ייצוא

גבילה דילה דוהאנה (*gabella della dohana*) = מס של 18.4 גרנה על כל אונקיה של סחורה

מייבוא ומייצוא

טבלה 4
חוזי נישואין ונדוניות³

תאריך ומקום	החתן	הכלה	הנדוניה	הערות
לפני 1349, פלרמו	מרדוך, בן שואה, בעל בית מרוח	שמחה, בת משה הגייגי	כלי בית בערך 1,000 טריים, 100 טריים מזומנים	חלק גדול נמסר לאחותה של הכלה
1349, פלרמו	ברכה האראט	הרסיניה, אחותה של שמחה	כלי בית בערך 800 טריים, 100 טריים מזומנים	
1372/7, פלרמו	מסעוד מינסין	מלכה, בת דניאלו סולק	(לא ניתן)	חופה תוך 2½ חודש בקנס של 5 אונקיות
1389/90, פלרמו	בוסקה לוי	גאויסה	חלק מנדוניה: 15 אונקיות	תביעה שתיפרע מעזבון בעלה המנוח
1391(?), פלרמו	מוסה דה גאודיאו	עזיזה מלטנסי	יתרת הנדוניה: 10 אונקיות	תביעה שתיפרע מעזבון בעלה המנוח
1409, פלרמו	דוד סיקונדי	עזיזה	חלק מנדוניה: 20 אונקיות	שולם מעזבון בעלה המנוח
1411, פלרמו	ויטה עמר	גימולה	24 אונקיות על חשבון הכתובה	תביעת הבנים והיורשים
1413, פלרמו	סיביטו ברבוטו	מילייה	60 אונקיות על חשבון הכתובה	תביעה
1413, קורלאונה	ניסמילו דה שמואלי	[...], בת דה אוריפיצי	כולל וילון מקושט משי	נמסר
1417, פלרמו	אונורטו דה גאודיאו	גאודיאוסה	4 אונקיות, יתרת הכתובה	תביעה
1418, קטניה	שבתנו טיביסי	גאודיאוסה, בת יוסף רביבי ממסינה	22 אונקיות	בעיות ירושה, סודר 1424
1419, טרפני	כרונו כוכינו	גאויסה, בת שבת כוכינו	כלי בית בערך 92.26.0 אונקיות, תכשיטים בערך 5 אונקיות, ו-30 אונקיות מזומנים	שולם
1421, פלרמו	נתנאל המכונה דונטו, בן יוסף אבנעזרה	סיטוטה, המכונה אלטדונה, בת מרדוך סילק וחסינה, המכונה רוזה	חוזה; נדוניה 115 אונקיות (בערך)	הנתונים סותרים

³ ראה במפתחות, ערכים dowry, ketubbah, marriage. wedding.

תאריך ומקום	החתן	הכלה	הנדוניה	הערות
1425, פלרמו	ברכנו פורמונו, בן כרילו	חנינה, בת גימילונו טגואיל	נדוניה	
1426, פלרמו	סיביטן גזו	חיינה	חלק מהנדוניה: 3 אונקיות	תביעה
1427 (לפני), פלרמו	שלמה יצחק	עזיזה	נדוניה	
1427, פלרמו	עמנואלה סלה	גיזיה, אלמנת ברכנו בינה	כלי בית ומטבח, בגדים, כוללים 7 כיסויי ראש; 18 אונקיות מזומנים	חוזה נערך ע"י שבת בינה, אחיה של גיזיה
1427, פלרמו	בוסקה נכואי	אניזיה	בשווי של 25 אונקיות	שולם מעזבונו של בעלה המנוח
1428 ולפני, פלרמו	סימינטו יצחק	ריקה, בת הנוטריון דניאל וקונטיסה חגיגי; אליאנה, בת מרדוך מיזוק	כלי הבית הרשומים בכתובה של ריקה	נישואים שניים לאליאנה אחרי מות ריקה
1428, פלרמו	דוד רוג'ילה	ריקה	6 אונקיות על חשבון הכתובה	תביעה
1428, טרפני	לוצ'יו סאמי	שמחה, המכונה גאויסה, בת ברכנו דה שלמה ועזיזה	3 מיטות, כלי בית ובית בערך 12 אונקיות	
1429 (בערך), פיאצה	כנינו סצ'רדוטו	סטילה, בת כנינו וריילה	(לא ניתן)	הנדוניה נפרעה
1432 (לפני), טרפני/מונטה סאן ג'וליאנו	סיביטן דה יונה	סטילה, בת בנימינו כילפה	20 אונקיות	
1433, פלרמו	מרדוך לוי	ריקה	חוב של 5 אונקיות ע"ח נדוניה	תביעה
1433, פלרמו	פכינו מרסילי	רוזה	15 טריים יתרת הנדוניה	תביעה
1434, פלרמו	שלמה דה מסנה	אניזיה	10 אונקיות יתרת כתובה	תביעה
1434, פלרמו	שבת דה טרמיני	יוהלן, המכונה סטילה	חוב של 6 אונקיות ע"ח הנדוניה	תביעה
1435, פלרמו	מרדוך חגיגי	כגואינה	7 אונקיות, חלק מהנדוניה	תביעה
1435, שיאקה	דוד דה אהרון	סג'יה, בת דוד דה גליונו	2 מיטות וכלי בית	

תאריך ומקום	החתן	הכלה	הנדוניה	הערות
1435, קטניה	יוסף רביבי, מסגר	זמביטה, בת שלמה ופלוס כוסינו	20 אונקיות בסחורה ו־5 במזומנים	תוך 3 שנים אחרי החופה
1436, פלרמו	אזרוני אקטוני	מולכירה	חוב של 3 אונקיות ע"ח כתובה	תביעה
1436, קורלאונה	ברגונו לוי	[...], בת וויניוני וגאיוסה דה מיניכי	נדוניה	
1438 (בערך), פלרמו	יוסף קופיו	אחותו של חיים מונסור	(לא ניתן)	חייב עדיין מזרן
1438, פלרמו	בוסק דה טריפולי	סאירה, בת פריונו ניפויסי	6 אונקיות במזומנים ו־150 כבשים	
1439, קורלאונה	בינדיטו מיסירה	אגרונה, בת בנימינו דה מיניאטו	(לא ניתן)	נפרע
1440, פלרמו	סעדיה	מוסוטה, בת סיבטן דה מסינה	4 אונקיות, חלק מנדוניה	צו בית משפט
1440, פלרמו	ליה רומנו	כגואינה	3 אונקיות, חלק מנדוניה	תביעה
1440, פלרמו	סימינטו אוריפיצי	אלטדונה	יתרת כתובה	תביעה
1441, קורלאונה	בוסקה דה בויירה משיאקה	סטילה, אחותו של אירינו סטרנו	חלק הנדוניה: וילון	
1442, פלרמו	שמואל רוסו	ריקה	חוב של 10 אונקיות ע"ח הנדוניה	תביעה
1442, מזארה	יוסף לו מדיקו	[לא ניתן]	מקדמה ע"ח נדוניה	תביעה
1443, פלרמו	אפרים שיפוני, בן מוסה	אסתר, בת דונטו אוריפיצי	כלי בית ובגדים בערך של 93.10.0 אונקיות, מזומנים, ובס"ה 173.10.9 אונקיות	
1444 (לפני), פלרמו/טרפני	אליה מלכי	סטילה	נדוניה	תביעה
1444 (לפני), קורלאונה	מנואלה משיאקה	פרנה, בת שבת וסטילה בוישי	כלי בית ב־10.2.0 אונקיות ובית בסלמי	
1444, שיאקה	לאונה דה אנילו מליקטה	גאודיאוסה, אלמנת סירינו דה אהרון	(בעיקר) נדל"ן בשיאקה	ביטחונות לזכויות הבת
1445, פלרמו	בוסקה כיפריאנו	אנכיניזה	חוב ע"ח הנדוניה	תביעה
1445, פלרמו	ויטה ויטראנו	גאודיאוסה	חוב של 25 אונקיות ע"ח הכתובה	תביעה

תאריך ומקום	החתן	הכלה	הנדוניה	הערות
1447 (לפני), פלרמו	מרדוך שימאל	בנוונטורה	3 אונקיות, חלק מהנדוניה	גירושים; צו בית משפט
1447, פלרמו	ניסים גזיני	רוזה	חוב של 20 אונקיות ע"ח הנדוניה	תביעה נגד העיזבון
1448, פלרמו	מוסוטו יצחק, בן יצחק ולונה	גאוויוסה בת בולכירה דה טרמיס	כלי בית ובגדים לכלה, רבים מבדים יקרים משי וקטיפה; בית בקסארו וחצי מפעל בורסקאות, 15 אונקיות מזומנים לרכישת עבד והוצאות החתונה	החתן דרש מילוי התנאים ותבע לדין את החותן (לעתיד)
1450, פלרמו	מוסה ברבוטו	זיזה	1/0 אונקיות ע"ח הכתובה; לאחר מכן יתרה של 28 טריים	תביעה; עיקול וביטול צו בית המשפט
1450, פלרמו	מרדוך אכינה	גאודיאוסה	6 אונקיות, יתרת הנדוניה	תביעה
1450, פלרמו	גימילונו נכגואי	מוסטיביטה המכומה דיסיאטה, בת שמטוב דה מוסונט	כנהוג אצל יהודי פלרמו ועוד 5 אונקיות בחודש משך 6 חודשים	מועד החופה תוך ארבע שנים
1450, פלרמו	מרכיכי סופן	בתו של] שלמה שמרי	חוב של 10 אונקיות ע"ח הכתובה	תביעה
1450, טרפני	יהודה כרירי	מסעודה, בת דמפנונה וסטירה מלכה	3 מיטות ו-7 אונקיות	כתובה
1451, פלרמו	שמואל קארו דה פורטוגאלו	מוכירה (מולכירה), בת ניסים וסעדיה, המכונה אלטדונה גרישון	נדוניה בשווי של 110 אונקיות	3.12.0 אונקיות טרם נפרעו ב-1469
1451, פלרמו	מוסה מירה	אניזיה, בת פסקאלי ועזיזה סצ'רדוטו	נדוניה	התחשבנות
1452, פלרמו	מוסה סומאטו	מימונה	2 אונקיות ע"ח הכתובה	תביעה
1452, פלרמו	מוסה טגואיל	אסתר	חוב של 50 אונקיות ע"ח הכתובה	עיקול ומכירת המשכונות
1453, פלרמו	כיירונו כונינה, בן דניאל ואסתר	רבקה, בת שבת וחנה חזני	נדוניה ועוד 42 אונקיות מידי אבי החתן ואחיו	הנדוניה כנהוג אצל יהודים אמידים בפלרמו

תאריך ומקום	החתן	הכלה	הנדוניה	הערות
1453, פלרמו	סופן מיסיריה	מרסוקה	8 אונקיות ע"ח הכתובה	צו בית משפט
1453, פלרמו	ברכנו סצ'רדוטו	פלמה, בת מוסה וסטילה דה מוסה	כלי בית בערך 7.15.0 אונקיות	רישום תכולה
1454, פלרמו	אלישיב דינר	סטילה	20 אונקיות ע"ח כתובה	תביעה וצו בית משפט
1454, פלרמו	גליפה דה בינדיטו	פרנה, בת שמואלה ניג'ר	(לא ניתן)	נדוניה רשומה בכתובה
1454, פלרמו	שבת כואינו, בן מרדכי	חנה, בת יצחק ומיליכה סלה	10 אונקיות מידי סדונו סלה בטרפני	סדונו גם נשא ונתן בעניין החוזה
1455 (לפני), פלרמו	מוסה כונינה	נומשה (?)	יתרת חוב של 4 אונקיות ע"ח הנדוניה	תביעה
1455 (בערך), פלרמו	שמעון כונינה	פרנה כונינה	(לא ניתן)	
1455, פלרמו	מנואל סיווינה	ריקה, בת מרדוך ואלטדונה חבירה	(לא ניתן)	
1455, פלרמו	יעקב שבתינו	בונה, בת יוסף כאכי	נדוניה	
1455, פלרמו	אזרוננו, בן בוסקה אקטוני	מוכיירה, בת יעקב ובונה שבתינו		
1455, פלרמו	איטי דה מרצוקו	עזיזה, אחיינית של שוקה דה נעמן	(יתרה של) 5 אונקיות	
1455 (1470), צ'ימינה	מוסה קטלנו, בן מרדוך	עזיזה, בת כנינו וריקה קטלנו	כתובה בערך 1,000 פיוריני	פורט בחוזה פרטי שנוסח בעברית על ידי גבריאל קטלנו
1455, שיאקה	לוצ'יו דה טומינה (טומיניה)	זיזה, אלמנת ויטה דה פרטנה	בעיקר תבואה	
1455, שיאקה	שלמה בן שיביטלו מפלרמו	סטילה, בת סוטיליאל, אלמנת מיאלופו גריאינו ברברוסה	2 מיטות ו-3 אונקיות	מות הכלה והסכם בעניין הנדוניה (1457)
1455-6, פלרמו	משה נחמן משיאקה	גאודיאוסה, בת ר' יונה עוזיאל		בוטל
1455-9, פלרמו	ליה אובי	סטילה	חוב של 75 אונקיות ע"ח הנדוניה ולאחר מכן יתרה של 8.25.9 אונקיות	תביעה
1456, פלרמו	בולכיירה אקטוני	(לא ניתן)	חוב של 2 אונקיות ע"ח הכתובה	תביעה

תאריך ומקום	החתן	הכלה	הנדוניה	הערות
1456, טרפני	מוסה כירוסי ממונטה סאן ג'וליאנו	סונה, בת בוסקה ולה כגואינה דה סידיקה	2 מיטות, וילון ו־4 אונקיות	תוך 3½ שנים
1456, קלטבילוטה	יעקב קפיסי, בן יום טוב	מסעודה, בת מרדכי	כלי בית ובגדים בערך 21.25.0 אונקיות, 20 אונקיות מזומנים, ועוד	
1457, פלרמו	גאודיאן לו מדיקו	טוטה, המכונה אלטדונה	חוב של 2 אונקיות ע"ח כתובה	תביעה
1457, פלרמו	מוסה דה סירקוזה	פרנה, בת פאקינז במבולו	בית, חלק מהכתובה	
1457, שיאקה	גבריאלי דה יובירה	פרנה, בת יוסף וגאודיאוסה דה סומאטו	2 מיטות, וילון ו־2 אונקיות	
1457, שיאקה	שלמה בלם	מיליכה, בת מרזוקו דה אסיסו	כולל שכר דירה שנתי של 2 חנויות ו־3 בתים ומעט מזומנים	
1457, קלטבילוטה	בוסקה דה בודו	(לא ניתן)	(כולל) 2 מזרנים, סדין ו־12 טריים	תביעה ב־1463; נדחתה
1458, פלרמו	דוד [...]	דיסיאטה	יתרת חוב של 4 אונקיות ע"ח נדוניה	תביעה
1459, פלרמו	ויטה עמר	סטילה	6 אונקיות ע"ח כתובה	תביעה
1459, פלרמו	גלופו אמורנו	ריקה	70 אונקיות ע"ח כתובה	תביעה
1459, טרפני	שלמה דה רחמינו	סטירה, בת מוסה לאוריפיצי	כלי בית ו־12 אונקיות	
1460, פלרמו	שבת דה מסינה	רחילה, בת ברכנו דה מייו מאגריג'נטו	נדוניה כוללת וילון חדש וחצאית	
1460, פלרמו	ברכה כואינו	סטילה, בת יוסף וחרופה אבודרם	30 אונקיות במזומנים ו־10 בסחורה	
1461, פלרמו	מנואל [...]	אסתר	2 אונקיות ע"ח כתובה	תביעה
1461, טרפני	פריונו סלה	גאודיאוסה, אלמנת פדלונז דה מינינו מפלרמו	נדונייתה מנישואיה הקודמים	כתובה, כמנהג היוונים
1462, פלרמו	שמואל סצ'רדוטו	ריקה, בת כיירונו סצ'רדוטו	15 אונקיות	
1462, פלרמו	לאונה בריכה	אסתר	15 אונקיות ע"ח כתובה	תביעה

תאריך ומקום	החתן	הכלה	הנדוניה	הערות
1462, פלרמו	לאונה אוריפיצי	אסתר, בת ליאוצו וזכרונה כואינו	כלי בית כנהוג בין יהודי פלרמו ועוד 10 אונקיות מזומנים	נישואים תוך שנה
1463, קלטבילוטה	יוסף דאינה	כיירוניה, בת יוסף וחנה דה טריפולי	(לא ניתן)	
1463, פלרמו	[...] דה אהרון	סטילה	27 טריים ע"ח הכתובה	תביעה
1463, פלרמו	יהודה מוסרילה ממרסאלה	גזילה, בת מינטו מוסרילה	כלי בית	החלפת כלי בית ממשי בכרם
1463, פלרמו	אהרון רוסו	זיזה, בת לאונה כונינה	(לא ניתן)	
1463, פלרמו	מוסה סצ'רדוטו	סטילה, בת יעקב סבוקי	13 אונקיות וכלי בית	
1463, טרפני	יוסף כואינו, בן מרדכי	פרנה, בת ליאוצו וגאודיאוסה סאמי	3 מיטות, וילון, 75 אונקיות מזומנים ובית בן 3 חדרים	כתובה
1463, טרפני	מכלופו, בן ליאוצו וגאודיאוסה סמי	כגואינה (לה) כאינה), בת סדונו ועזיזה סלה	3 מיטות, וילון, 230 אונקיות, בית והכנסה שנתית של 30 אונקיות	תוך 5 שנים; שולם 1471; כתובה
1464, פלרמו	יעקב, בן מנואל טגואיל	סטילה, בת ג'ימילונו וריקה נגואי	תכשיטים, כלי בית ובגדים	
1464, פלרמו	דונטו דה בונוונטורה	קילושה, בת בולכיירה פרישישה	(לא ניתן)	
1464, פלרמו	שמואל יעל, רופא	כגואינה, בת יעקב בילדב	100 אונקיות	
1464, רנדאצו	עמנואלה דה אנילו מפטרנו	כוכינה, בת מרדוך דה פנורמו	כלי בית בשווי של 41.6.10 אונקיות ו-15 אונקיות מזומנים	
1465, פלרמו	דוד קלברסי	פרנה	חוב של 10 אונקיות ע"ח הכתובה	תביעה
1465, פלרמו	ויטה סבוקו	גאודיאוסה	2 אונקיות ע"ח הכתובה	צו בית משפט; הבעל קרוב לפשיטת רגל
1465, טרפני	מנואל דה יונה	עזיזה, בת בוסקה וגאודיאוסה לו פרסטי	25 אונקיות (חלקית)	הוחלף בשלושה בתים (חדרים), שימוש בחצר וכו'
1466 (לפני), פלרמו	סטרוגו בניוסף	קרה	דרישה לכתובה	צו בית משפט
1466 (בערך), ציימינה	סיביטן אוריפיצי	בת של טוביה כינילו	4 אונקיות, חלק הנדוניה	אינו מסוגל לפרוע בגלל עוני

תאריך ומקום	החתן	הכלה	הנדוניה	הערות
1466, פלרמו	סעדיה ארם	ריקה	2 אונקיות ע"ח הכתובה	תביעה
1466, טרפני	מוסה כילפה	[...] דה כילפה	14.3.0 (חלקית)	1476: פרעון החוב
1466, שיאקה	דוד כואינו מטרפני	ריקה, אלמנת מנואלה בלם	(לא ניתן)	
1466, שיאקה	מוסה, בן סומאטו וסג'יה דה בולפרג'	גאודיאוסה, בת ר' ניסים סגיטוני וגרציאה	סטנדרטית	
1467, פלרמו	אברהם דה מיניכי	דיסיאטה	1 אונקיה ע"ח הנדוניה	תביעה
1467, פלרמו	מוסה דה טריפולי	חנה	4 אונקיות, יתרת הנדוניה	תביעה
1467, פלרמו	סיביטו דה רבי יעקב	גרציאה, בת בוסקה מלכי	(לא ניתן)	נפרע ב־1477
1467, טרפני	ניסים סילמי ממזארה	מיליכה דה אמרו	7.15.0 אונקיות (חלקית)	
1467, שיאקה	סימינטו ג'יני	ריקה, בת מרדוך וגאודיאוסה לו מסטרן	2 מיטות	
1467, טרפני	מרדוך דה אגריג'נטו	חנה דה אסיסי, בת דוד	2.18.0 אונקיות	
1467, טרמיני	סיביטה דה ליאוצו	מיליכה, בת יקו סוסי	70 אונקיות	נפרע
1468, פלרמו	יוסף רומנו	מנה	יתרת חוב של 2 אונקיות ע"ח הכתובה	תביעה
1468, פלרמו	ישראל דה מיניכי	סטילה	וילון משי, חלק מהנדוניה	תביעה
1468, פלרמו	יהודה דה מיניכי	חנה	8 אונקיות ע"ח הכתובה	תביעה
1468, רנדאצו	יוסף שמארה	שימיחה		ע"פ מנהג המקום
1469 (בערך), פלרמו	שמואל קארו	מולכיירה, בת ניסים וסדונה גרשונה	בשווי של 110 אונקיות	חוב של 3.12.0 אונקיות
1469, פוליצי	יעקב מאוניסי	שיביליה, בת מוסה שילייה		אחרי 9 שנים: חתונה או גירושין
1469, פלרמו	סימינטו שבתינו	ריקה	2-5 אונקיות ע"ח הכתובה	תביעה
1469, פלרמו	כיירונו ברכה	פרנה	יתרת חוב בסך 12 אונקיות ע"ח נדוניה	תביעה

תאריך ומקום	החתן	הכלה	הנדוניה	הערות
1469, פלרמו	לאונה דה בינדיטו	מרונה	15 אונקיות ע"ח הכתובה	תביעה
1469, פלרמו	כיירונו חזני	פרנה	חוב של 23 אונקיות ע"ח הכתובה	תביעה
1470 (לפני), טרמיני	לזארו סצ'רדוטו	[ג'ימולה], בת יוסף וחרופה אבודרם	יתרה של 15 אונקיות	החווה נערך בפלרמו
1470, פלרמו	[...] עלוש	סטילה	חוב של 10 אונקיות ע"ח הכתובה	תביעת היורשים
1470, טרפני	מוסה גאזו, בן יוסף ורחילה	נוטה, בת מסעודו וסטירה בדאו מפלרמו	3 מיטות, וילון ו-10 אונקיות	מסעודו ממשכן בית וחנות
1470, טרפני	אברהם כואינו, בן יוסף וסטירה	גזילה, בת אמירנו וחסונה מלמט	3 מיטות, וילון ו-30 אונקיות	תוך שנתיים מיום הנישואין
1470, טרפני	יהודה כואינו	מליסה, בת סטירה	16.8.0 אונקיות במזומן ובסחורה	
1470, טרפני	יוסף דה טריפולי	פרנה, בת אליה כואינו	3 מיטות ווילון	
1471 (לפני), צ'ימינה	סיביטה אזרוט	סוסה, בת ברכה סוסי	(יתרה) 3.28.0 אונקיות	כתובה נערכה בפלרמו
1471 (לפני), פלרמו	מוסה דה מיסנה	פלכנטיה	4 אונקיות ע"ח הכתובה	תביעה
1471, פלרמו	יעקב דה ליאוצ'ו	יאנה	15 אונקיות ע"ח הכתובה	תביעה
1471, פלרמו	גרציאנו דה בינדיקטו	(לא ניתן)	4 אונקיות ע"ח הכתובה	תביעה
1472, שיאקה	מינשי גרישו מפלרמו	סטילה, בת שמואל ופרנה סומאטו	סטנדרטית	
1473, פלרמו	בינדיקטו קנט	בונפיליה	2 אונקיות ע"ח הכתובה	תביעה
1473, שיאקה	אליה טאורמינה	גרציאה, בת סבט ולה כוינה אבטי	כלי בית, 5 אונקיות ובית	
1474, טרפני	מכלופו מנו, בן שלמה ממרסאלה	גאודיאוסה, בת סיביטן דה ג'יראכיו	2 בתים ובהם 7 חדרים וחצר בערך 28 אונקיות ו-14 אונקיות מזומנים	שינויים לרגל מות הסב
1474, טרפני	יעקב לוי	[...] בת יוסף ניפוס	(לא ניתן)	תוך 3 שנים אחר חתימת הכתובה

תאריך ומקום	החתן	הכלה	הנדוניה	הערות
1474, טרפני	יוסף מאירס, רופא	גאודיאוסה, בת מכלופו סאיה	יתרת 6 אונקיות	נפרע
1474, טרפני	סעדיה דה ויטה, בן ליה דה מזארה	מסעודה, בת בוסקה וטוטה מקסטלוטראנו	מיטות, כלי מיטה ו־4 אונקיות	
1475 (בערך), פלרמו	יוסף, בן ברכה ובילה סופר	ריקה, בת סדונו ובילה רביבי	(לא ניתן)	הבטחת נדוניה לא קויימה
1475, פלרמו	אברהם רביבי	רחל (ריילה)	15+1 אונקיות ע"ח הכתובה	תביעה
1475, פלרמו	שמעון יצחק	גאודיאוסה	כתובה	תביעה
1475, פלרמו	זודו אובי	קילושה, בת פרוגיו וחנה סיווינה	בערך של 70 אונקיות	
1475, פלרמו	דוד גזני	מינוריינה, בת סעדיה ושנוסה יקורי	2 מיטות ו־4 אונקיות	
1475, טרפני	מוסה, בן ליאוצ'יו קשה	סטירקולה בת [...] סעידי	3 מיטות, וילון, 2 אונקיות ובית	
1475, טרפני	יהודה דה סנסונו, בן אליה	[...], בת אייטי ופרנה	3 מיטות, וילון, 15 אונקיות, 3 בתים, חנות וחצר	
1475, מרסאלה	יהודה דה ויטה	מתוקה ס[ג]יטוני, בת מיכאל	הוראת רפואה משך 9 חודשים	
1476, פלרמו	לאונה ענפי, בן אהרון	אלטדונה, בת יוסף וסטילה בונט	3 מיטות חדשות, 20 אונקיות מזומנים, תכשיטים ב־30 אונקיות	
1476, פלרמו	בוסקה שמואלי	(לא ניתן)	3 אונקיות ע"ח הכתובה	תביעה
1476 (ולאחר מכן), פלרמו	בינדיטו דה בינדיטו ממרסאלה	רגינה, בת סיביטן ואניזיה שכרוני	3 מיטות ו־20 אונקיות; כתובה 300 אונקיות	בפועל 175 אונקיות מתוך 300
1476, פלרמו	שואה יצחק	ריקה, בת סעדיה וגאודיאוסה אזרוטי	(לא ניתן)	נפרע
1476, פלרמו	ברכנו דה מיניכטו	גאודיאוסה, בת סקה וגזילה דה סירקוזיה	(לא ניתן)	נפרע
1476, טרפני	יעקב לוי	סטירה, בת יעקב מסעודי	6 אונקיות	

תאריך ומקום	החתן	הכלה	הנדוניה	הערות
1476, טרפני	ברכה כואינו	אינה, בת מוסה טורי	2 מיטות ווילון ועוד 4 אונקיות	
1476, טרפני	מוסה קרדמוני	סיטיה, בת ניסים וחניה טירה	3 מיטות, 2 ממשי ואחד מצמר, וילון משי ו־6 אונקיות	מועד הפירעון: אוקטובר 1478
1476, טרפני	יוסף קרדמונו	מולכיירה, בת יוסף לו גאירו	כלי בית ו־10 אונקיות	
1476, טרפני	מינדוקו שאול	רבקה, בת סבט ולה כגואינה טירה	3 מיטות, וילון, כלי בית ו־6 אונקיות	
1476, פלרמו	פרים שיפוני	סטילה, בת דונטו אוריפיצי	3 מיטות ו־20 אונקיות	תשלום המזומנים במשך 5 שנים; נפרע 1478
1476, פלרמו	שלמה	סטילה, אלמנת שלמה פרגי	(לא ניתן)	דרישה למלא אחר חובותיה כאשת איש
1476, פלרמו	יוסף, בן סיביטן גיבאי	דולציה, בת סימינטו וריקה שבתינו	(כולל) 100 אונקיות מסימינטו	ב־1483 עדיין לא התקיימה החופה ולא בוטלה; הנדוניה הוקטנה
1477, פלרמו	שלמה סצ'רדוטו	(לא ניתן)	חוב בסך 24 אונקיות, יתרת כלי בית בערך של 60 אונקיות, הרשומים בכתובה	תביעה
1477, פלרמו	סדונו אובי	הילושה, בת פרוגיו סיווינה	נדוניה, כוללת כלי בית	
1477, פלרמו	ליה פיסנו	גאודיאוסה, אלמנת שואה דה מסינה	חפצים ו־6 אונקיות מנישואיה הקודמים	החופה בפורים
1477, פלרמו	עזריה פרווינצאנו	דיסיאטה, בת מוסה ויינילה רוסו	20 קווינטאל ענבים מהכרם שלהם במשך 5 שנים לרכישת כלי בית	
1477, פלרמו	ברכה בינה, בן מוסוטו	בונונטורה, בת אזרנו וזיזה שבתינו	200 אונקיות ופריטים	
1477, פלרמו	מרדוך לו פרסטי	אנגיילה, בת מוסה שיריבי	(לא ניתן)	
1477, פלרמו	אברהם לו מדיקו	חנה, בת כיכונז ועזיזה מטוטי	מיטות וכלי בית בערך 4 אונקיות ו־2 בתים בשתי קומות	

תאריך ומקום	החתן	הכלה	הנדוניה	הערות
1477, פלרמו	אברהם גריקו, בן אברהם מטרפני	לונה, בת מוסוטו וטוטה מנחם	כלי בית	חופה תוך 3 שנים; עד אז תנוסח הכתובה
1477, פלרמו	סימינטו יצחק, בן מוסה וסטילה	מיליכה, בת שואה ועזיזה דה גליוני מאלקמו	2 מיטות ו־10 אונקיות	נישואין תוך 3 שנים
1477, פלרמו	אהרון טגואיל	יינה, בת אברהם וגאודיאוסה שיפוני	כלי בית	
1477, פלרמו	ניסים סצ'רדוטו, בן פדלונו	זיזה, בת ניסים וריקה מנחם	(לא ניתן)	נדוניה תוך 4 שנים
1477, פלרמו	שלמה שמי מקמראטה	אנג'ילה, בת שלמה דה ליאוצ'יו	(לא ניתן)	פירעון בשכר דירה
1477, אלקמו	מוסה בלבו מאלקמו	לונה, בת סלואטורה דה מילינו, מומר, ופרנה	כלי בית ו־8 אונקיות	נפרע
1477, טרפני	דוד דה מסינה, בן חזני ומסעודה	סטירה, בת מסעודו וגאודיאוסה אשאלי	3 מיטות, וילון ו־12 אונקיות	תוך 3 שנים אחרי החופה
1477, טרפני	בוסקה רומנו	גאודיאוסה, בת בוסקה ורבקה לו פרסטי ממונטה סאן ג'וליאנו	2 מיטות, וילון, שרשראות כסף, ענק פנינים ותכשיטים אחרים, כיסויי ראש ו־4 אונקיות	תוך שנה לאחר החופה
1477, טרפני	שלמה דה סנסונו, בן אליה וגאודיאוסה	אלטדונה, בת מוסה וגאודיאוסה שארו	3 מיטות, וילון ו־15 אונקיות	תוך 4 שנים לאחר החופה
1478, פלרמו	שבתו דה רומנו, רופא	ריילה, בת יוסף עזיזה	9 אונקיות, חלק מהכתובה	
1478, פלרמו	יוסף לגואי מקטניה	סטילה, אלמנת שבת דה טרמיני	כלי בית וחובות לאלמנה	הכתובה תיערך
1478, טרפני	אברהם לו ביל מג'רונה	לונה בת ניסים וגאודיאוסה דה אקטונו, אלמנת מוסה דה מוסרילה	30 אונקיות, שליש הנדוניה מנישואיה הראשונים	
1478, טרפני	שמואל לוי	סיטונה, בת מוסה ומולכירה כירסי	2 מיטות, וילון ושלש מ־5 בתים	'בהתאם למנהג העיר ומעמד בעלת הנדוניה'
1478, טרפני	ניסים דה ניסים	סטירה, אלמנת אליה טלבי	2 מיטות ו־10 אונקיות	דמי קיום לבת הכלה מנישואיה הקודמים

תאריך ומקום	החתן	הכלה	הנדוניה	הערות
1478, טרפני	אליה דה מינינו, בן עמנואלה וסגה	סטירה, בת רפאל ופרנה דה מינינו	2 מיטות, וילון, וזכויות לשלושה בתים ועוד בית קטן והכנסותיהם	
1479, פלרמו	סיביטן דה מיניכי	אניזיה	2 אונקיות ע"ח הכתובה	תביעה
1479, פלרמו	יוסף ג'יני	דרונה, בת מרדוך וסטילה אזני	(לא ניתן)	אישור ודיון משפטי (1481)
1479, פלרמו	מוסה אוריפיצי	אנגילה	20 אונקיות ע"ח הכתובה	תביעה
1479, פלרמו	יצחק דאוסן, בן רובינו מביוונה	סטירה, אחות הרופא שלמה בס	2 מיטות, כלי בית, בגדים בערך 6 אונקיות	בהתאם למנהגי ביוונה; החופה תתקיים תוך 5 שנים
1479, פלרמו	בוסקה סצ'רדוטו, בן רובינו	אנגילה, בת בריונו שימאלי, המכונה ג'ינטילומו, וריקה	כלי בית ו-6.6.0 אונקיות במזומנים, דיוור ל-4 שנים, כרם ומגורים בביוונה	החופה תתקיים תוך 6 חודשים
1479, פלרמו	דיאולוסה קנט, בן בונסיניורה	חנה, בת מינטו ואלטדונה דה ליאוצ'יו	כלי בית, כוללים 2 מיטות, בית, דמי קיום ל-5 שנים	החופה תוך 5 שנים; בינתיים דיאולוסה יחיה בביתו של מינטו ויעבוד בחנותו תמורת שכר
1479, פלרמו	סיביטן שאול מקקאמו	יינה, אלמנת יוסף, המכונה סימטורי מקלטג'ירונה	כלי בית וזוג שוורים	הנדוניה מנוסחת ביהודית ערבית
1479, פלרמו	מוסה דה אבנששון מסרדיניה	פרנה, אלמנת ניסים סצ'רדוטו	כלי בית ובית בן שתי קומות וחמישה חדרים	הבטחת קיום לילדי פרנה מנישואיה הראשונים
1479, פלרמו	שואה לו מדיקו	ריקה, בת כגואינה רוסו	בערך 41 אונקיות	החופה תתקיים תוך חודשיים; מחלוקת בין הצדדים
1479, טרפני	שלמה דה מנחמו, בן מנשה וסטירה	מריומה, בת מכלופו ברברוסה וסטירה	סטנדרטית וענק פנינים ועוד 2 חצאיות יד שנייה	
1479, טרפני/ טרמיני	עקיבא בלבו	חנה, בת יעקב סוסי	כלי בית ופריטים אחרים, מזומנים ב-80 אונקיות	עקיבא תובע את יעקב כי הנדוניה אינה מספיקה לו; נותר חוב של 15 אונקיות
1479, שיאקה	שלום לו מסטרו	[...], בת סימינטו דה בולפרג'	(לא ניתן)	קבלה

תאריך ומקום	החתן	הכלה	הנדוניה	הערות
1480 (לפני), פלרמו	סיביטן דה מדיקו	בנוונטורה	10 אונקיות ע"ח הכתובה	תביעה
1480, פלרמו	יהודה אדיאו	לונה	יתרת 1.6.0 אונקיות ע"ח הכתובה	תביעה
1480, פלרמו	בוסקה שמואלי	עזיזה	יתרת 20 אונקיות ע"ח הכתובה	תביעה
1480, פלרמו	בינדיטו דה סירגוזיה	לונה, בת שבת וגאודיאוסה רוג'ילה	כלי בית ומזומנים	לא נפרע; סידורים חדשים
1480, פלרמו	מנואל, בן סיביטן אליגריטו	[...], בת שמואל ולאינה אקטוני	נדוניה ועוד 5 אונקיות	
1481 (לפני), פלרמו	יעקב בינה	סטילה	2 אונקיות ע"ח הכתובה	תביעה
1481, פלרמו	מוסה, בן אהרון וסטילה ענף	עזיזה, בת דונטו וקילושה בנוונטורה	2 מיטות ו-10 אונקיות	
1481, פלרמו	לאונה ענף	סיטוטה	10 אונקיות יתרת 15 אונקיות ע"ח הכתובה	תביעה
1481, פלרמו	יעקב סנו	ריקה, בת מוסה ואניזיה דה מירה	(לא ניתן)	
1481, פלרמו	ניסים רוג'ילה	מוסעודה, בת סיביטן וקרה דה ליאוצ'יו	נדוניה, כוללת וילון	
1481, פלרמו	אנג'ילו דה ליאוצ'יו	בנוונטורה	חלק מהכתובה	תביעה
1481, פלרמו	אברם סצ'רדוטו בן יוסף וקרה	ריקה, בת סיביטן וגרציאוסה דה בינדיטו	כלי בית, 4 אונקיות, בתים	8 פיוריני בשנה (שכר)
1481, פלרמו	מנואלה יאדלה, בן סיביטן ועזיזה מפוליצי	ימינה, בת שנגואלה שאלו, רופא, וחנינה	נדוניה, כוללת 2 מיטות ו-4 ענקי פנינים	החופה תתקיים תוך שנתיים; הזוג יחיה בפוליצי
1482, פלרמו	שלמה כנכולה מפוליצי	קרה, בת גרציאנו וריקה דינר	נדוניה ועוד 30 אונקיות מידי הדוד והגיס	יפרע תוך 3 שנים; הכתובה תנוסח בינתיים
1482, פלרמו	מוסה לוי	ריקה, בת מוסה וגאודיאוסה קטלאני	10 אונקיות	חוב של 5 אונקיות

תאריך ומקום	החתן	הכלה	הנדוניה	הערות
1482, פוליצי	יוסף לו מדיקו	רבקה, בת סיביטה בינה	נדוניה מפורטת בכתובה	לפי מנהג היוונים
1482(?), טרפני (התאריך בספק)	מינדוכו דה סנסונו, בן סנסונו וסוטה	סטירה, בת שלמה ופרנה קטלאנו	8 אונקיות (חלקית)	בשיעורין
1483, פלרמו	סטילאריו, בן סבוטו ושיביליה מוסרילה	מנואלה, בת אליה וזיזה בלם	50 אונקיות	
1484 (לפני), פלרמו	פרים יאלינו	סטילה	10 אונקיות ע"ח הכתובה	תביעה
1484, פלרמו	בראייה סיקיליאנו	יינה, בת ירמיה ולונה שימאלי	מיטה בערך 7 אונקיות ו־6 אונקיות במזומנים	בראייה מבטיח להכין כתובה
1484, פלרמו	מוסה וויניוני	גאודיאוסה, בת גלופו דה אמרונו וריקה	סטנדרטית	
1484, שיאקה	לוי דה קפיצי	גסינה, בת שבוני וסטילה בולפרג'	בתים ברובע קאדה וכלי בית	
1485, פלרמו	אהרון רביבי, בן מוסיסי	פווינה, בת רשיבי וסטילה דינר	כתובה: כלי בית ומזומנים ועוד 60 אונקיות מידי מוסיסי	גירושין והחזר הנדוניה, בעקבות המרתו של אהרון
1485, פלרמו	ניסים דה אהרון	עזיזה, בת גליפה ופרנה דה בינדיטו	(לא ניתן)	הנדוניה תיפרע תוך שנתיים
1485, פלרמו	דוד אזני, בן אהרון וגאודיאוסה	קילוניה, בת ניסים ועזיזה אזני	250 אונקיות, חלק בכלי בית וחלק במזומנים	ייפרע במהלך 5 שנים
1485, טרפני	מוסה רומנו	[...], אחות של סדונו ומוסה עלושי	2 מיטות, וילון, 1 אונקיה מיד, עוד אונקיה, מעיל ו־2 מפיות כעבור שנה	
1485, שיאקה	שמואל קומיסו מקלטבילוטה	סטילה, בת שבת לו מסטרו, המכונה לו קיקירו	2 מיטות, בית דירות קטן, רכוש אחר וכלי בית	
1486, פלרמו	אנג'ילו דה ליאוצ'יו	בוננוטורה	29 אונקיות ע"ח הכתובה	תביעה
1486, פלרמו	שלמה רוסי	פרנה, בת אניזיה ככרוני	(חלקית) 20 אונקיות	לרכישת עבד
1486, טרפני	יוסף גריקו, בן אייטי	ניסה, בת מוסה וסטירה לוי	3 מיטות, וילון ו־20 אונקיות	תוך 5 שנים אחרי החופה

תאריך ומקום	החתן	הכלה	הנדוניה	הערות
1486, טרפני	בוסקה כושה, בן שמואל וסטירה	לה כגואינה, בת שלמה וסטירה פריוני	3 מיטות, וילון ו־12 אונקיות	תוך 4 שנים אחרי החופה
1486, טרפני	מוסה דה אמורי	מינינה, בת ברכונו וסטירה לו קוויינו	(חלקית) 2 אונקיות, מעיל ו־15 כנה מזרנים בסגנון שיאקה	
1486, טרפני	שמואל קוויינו, בן יוסף וגיימילה	טוטה, בת פריינו וסטירה גריקו	3 מיטות, וילון, 11 אונקיות	תוך 3 חודשים
1486, טרפני	סעדיה דה גאודיאו	אלטדונה, בת ברכונו וסטירה לו קוויינו	3 מיטות, וילון, 3 אונקיות	נפרע בחפצים אחרים
1486, שיאקה	מכלופו מיניכי מקמראטה	גאודיאוסה דה בולפרג', אלמנת מימונו דה שבתינלו	(לא ניתן)	אבטחת זכויות הילדים
1486, מלטה	מלכי כתיב	אסתר, בת חאואד קוסו	כלי בית, תכשיטים, בעלי חיים ונדל"ן	
1487 (לפני), טרמיני	שלמה, בן משה גזני (אזני) מפרמו	פצ'ה, בת לזארו וגיימולה סצ'רדוטו	150 אונקיות בכלי בית ותכשיטים; 150 אונקיות במזומנים	לפי מנהג היוונים; החופה מתוכננת ל־1486/7
1487, טרפני	שואה לוי	מרזוקה, בת שלמה וסטירה מילכה	3 מיטות, וילון ו־8 אונקיות	שואה מת לפני 1492; החתן עומד ללמוד מחוץ לסיציליה
1487, פלרמו	בוסקה ניסים	רגינה	יתרת הכתובה בסך 2 אונקיות	תביעה
1487, פלרמו	אלימלך סצ'רדוטו, בן הרופא לזארו וגיימולה, בן 18	אסתר, בת הרופא פרוספרו ואניזיה בונוליה, בת 15	3 מיטות ו־60 אונקיות; הכשרת אלימלך ברפואה	לפי מנהג היוונים; חופה מתוכננת ל־1490
1487, פלרמו	משה, בן הרופא פרוספרו ואניזיה בונוליה, בן 9	אביגיל, בת הרופא לזארו וגיימולה סצ'רדוטו	300 אונקיות, מהן 200 במזומן ו־100 כלי בית	כתובה וחופה עד 1494
1487, פלרמו	אברהם בן שלמה	[...], בת גאודיאו סמריה	(חלקית) כלי בית ותכשיטים	התחייבות לפרוע יתרה
1487, מלטה	ציילי נישפה	בולארה, בת שלמה אקטון	10 אונקיות	
1488 (לפני), פלרמו	יצחק בס	מנה	5 אונקיות ע"ח כתובה	תביעה
1488, פלרמו	יוסף טגואיל מפוליצי	סטילה, בת משה אזיני	כלי בית, בגדים, תכשיטים כראוי למעמדו של משה	

תאריך ומקום	החתן	הכלה	הנדוניה	הערות
1488, פלרמו	מוסה סצ'רדוטו	עזיזה	4 אונקיות ע"ח הכתובה	תביעה
1488, פלרמו	יוסף עבדילה	יאנה, בת ברכונו וריילה פיקארה	3 מיטות ו־25 אונקיות	כתובה בהכנה
1488, פלרמו	ויטה מגוני, בן שלמה וריקה, בן 15	בונה, בת ישעיה שלום מאויניון	22 אונקיות, חלקית במזומנים וחלקית בסחורה	
1488, טרפני	אייטו לו פרסטי, בן מוסה ומינינה	קבילה, בת שבת ומסעודה כירסי	3 מיטות, וילון ו־8 אונקיות	כתובה
1488, טרפני	יוסף פריוני	חנה, בת בונפיליו דולכי	(לא ניתן)	כתובה. חנה מוותרת על זכויותיה בירושת הוריה
1488, טרפני	דוד סמריה, בן גאודיאור וגאודיאוסה	ניסה, בת ברכה ועזיזה דה מינינו	2 מיטות, וילון, 2 בתים צמודים	יפרע תוך שנתיים
1488, טרפני	יהושע סדונו	סטירה, בת אליה דה סנסונו	3 מיטות, וילון ו־18 אונקיות	לשיעורין, אחרי שמועד הפירעון פג
1488, אלקמו	בינידיטו, בן בוסקה ומריניה דה בינידיטו	מריניה, בת בוסקה ומיליזה לאוריפיצי	נדוניה	חוזה
1489 (לפני), טרפני	אברהם [...]	קאמורה, בת אגואטי סמרוני	(לא ניתן)	צוואה
1489, טרפני	מינוכו רומנו	[...], בת עמנואלה וטוטה דה ישראל	(לא ניתן)	כתובה
1489 (?), טרפני (התאריך בספק)	שלמה קטלאנו	פרנה, בת אגואטי סמרוני	(לא ניתן)	צוואה
1489 (1487), שיאקה	יוסף דה לו מסטרו, בן שלמה וסוסה	לונה, בת יוסף וגאודיאוסה דה מנואלי	סטנדרטית	
1489, פלרמו	אפריפ פרגי	פרנה, בת שלמה וסינה בניוסף	3 מיטות ו־20 אונקיות	המיטות לפי בחירת משה אזני ואברהם שיפוני. כתובה ותנאים רגילים

תאריך ומקום	החתן	הכלה	הנדוניה	הערות
1489, פלרמו	סיביטן כיפו	חנה דגואה	כלי בית ו־30+50 אונקיות; 40 אונקיות השקעה משותפת, ועוד 3 אונקיות בשנה להוצאות קיום של הילדים מנישואים קודמים	סיביטן הצהיר על נכונותו לתת גט לדיסיאטה, אשתו בהווה. הנישואים לא התקיימו, כי ב־1492 סיביטן ודיסיאטה היו עדיין נשואים
1490 (לפני), פלרמו	מוסה מינציל, בן בוסקה	[נשטף במים]	5 אונקיות ע"ח הכתובה	תביעה
1490, פלרמו	דיאומניו, בן אליה ועזיזה בלם משיאקה	רג'ינה, בת דונטו ודיסיאטה קנט	מיטות, 20 אונקיות, שפחה, מגורים משך 8 שנים; בתים וחנות בשיאקה	כתובה בהכנה בידי החתן
1490, פלרמו	דוד כונינה	גימולה, בת אהרון וגאודיאוסה אזני	(לא ניתן)	נפרע
1490, פלרמו	דונטו פוסי	קונסולה בנאסאי	(לא ניתן)	הגדלת הנדוניה אחרי מחלוקת
1490, טרפני	בוסקה לו פרסטי, בן שלמה ומסעודה	מסעודה, בת ברכה ועזיזה לו פרסטי	2 מיטות, וילון ו־8 אונקיות	תוך 4 שנים לאחר החופה
1490, טרפני	מוסה דה סלואנדו, בן מכלופו ולונה	עזיזה, בת מרדכי וקומיירה גריקו	מיטות, וילון ו־15 אונקיות	תוך 4 שנים מהחופה
1490, טרפני	סנסונו שוריטו ממרסאלה	פרנה, בת שמואל ועזיזה דה סדונו	סטנדרטית ו־11 אונקיות	תוך שנתיים מהחופה
1490, טרפני	יעקב יצחק, בן דניאל וניסה	סטילה, בת דטולו וזכרילה דה מנואלי	סטנדרטית, כלי בית ותכשיטים ב־4 אונקיות	
1490, טרפני	ברכנו לו פרסטי, בן ברכה	סאיה, בת סיביטני וויציני	מיטה נוספת	
1490, שיאקה	גרציאנו דה מיסנה	רג'ינה, בת שואה וחנה בולכיירה	סטנדרטית	
1491 (לפני), פלרמו	הרופא יצחק אוריפיצי	סטילה, בת שמואל וקרה דה מדיקו	כוללת 35 אונקיות וכלי בית	פירעון היתרה
1491, פלרמו	שלמה טומיטי	מליירה, בת מנואל וזנדרה ווירו	סטנדרטית	
1491, פלרמו	מאיר בנאסוני, בן דניאלה	גאודיאוסה, בת מוסונו ודיסיאטה גואיללמו	כוללת מיטה ו־15 אונקיות	החופה תוך שנתיים

תאריך ומקום	החתן	הכלה	הנדוניה	הערות
1491, פלרמו	מוסה בוטריפו מאראגון	ריקה, בת כנונו ולונה מילק	סטנדרטית	
1491, פלרמו	ברכה כנכולה	רוזה, בת מוסה ודיסיאטה יצחק	(לא ניתן)	הנדוניה מפורטת במסמך עברי
1491, פלרמו	גבריאל יצחק	לונה, בת מוסה ורוזה יצחק	כוללת 25 אונקיות	פרעון החוב
1491, פלרמו	אברהם דה גאודיאן, בן פרוג'יו וסדוטה	לונה, בת יוסף ופרנה רביבי	סטנדרטית	
1491, טרפני	יעקב כושה, בן שמואל וסטירה	פרנה, בת סיביטני וגאודיאוסה אנילו	3 מיטות, וילון ו־20 אונקיות	תוך 4 שנים אחר החופה
1491, טרפני	אליה דה רחמינו, בן שלמה וסטירה	סטירה, בת סימינטו ועזיזה לו פרסטי	כ־כנהוג בקרב יהודים אמידים, וילון ו־15 אונקיות	תוך 5 שנים אחר החופה
1491, טרפני	מכלופו גריקו, בן שבתו וגאודיאוסה	זכרונה, בת מרדכי וקומיירה גריקו	(לא ניתן)	כתובה
1491, טרפני	גבריאלה נשיא ממונטה סאן ג'וליאנו	גאודנטי, בת כרונו מלכו	מיטה ו־2 אונקיות	
1491, טרפני	ברכה דה שיביליאנו מסלמי	סונה, בת דוד ולכוינה דה מלטה ממזארה	3 מיטות, וילון ו־10 אונקיות	כמנהג היוונים
1491, רנדאצו	מיניי לו רוסו, בן ברגו	ריקה, בת שיביטה וסטילה מלנטיני	מיטה חדשה, כלי בית ובגדים	
1491, מסינה	ליה סוסי, בן פרג'יו	פרנה, בת יוסף פולייסי, המכונה במבלו וריקה	כ־כסני נישואין בערך 60 אונקיות ו־15 אונקיות מזומנים	
1492, פלרמו	שלמה בנאסאי	יינה, בת בוסקה וסטילה אזני	(לא ניתן)	
1492, פלרמו	חיים אזרה מאלקמו	רייהילה, בת מוסה ואנג'ילה אוריפיצי	50 אונקיות כלי בית ו־20 מזומנים	
1492, פלרמו	ויטה אובי	ג'ויה, בת יעקב כואינו	(לא ניתן)	
1492, פלרמו	בנווליה כואינו	קרה, אלמנת רפאל דה דניאלה	כלי בית בערך 50 אונקיות ו־100 במזומנים	הנדוניה ניתנה על ידי הכלה
1492, פלרמו	ויטה דה מיסנה	(לא ניתן)	כלי בית ומזומנים	

תאריך ומקום	החתן	הכלה	הנדוניה	הערות
1492, פלרמו	משה יאנרוטי מספרד	בנוונטורה, בת מוסה וג'מולה רוסו	כלי בית ו-15 אונקיות	
1492, פלרמו	גרציאנו, בן אהרון וגאודיאוסה אזני	אנג'לילה, בת הרופא פרוספרו ואניזיה בנווליה, בת 6	כלי בית ו-30 אונקיות	
1492, טרפני	מוסה עמר	קרפונה, בת ברכה וגאודיאוסה עשהאלי	(לא ניתן)	כתובה
1492, טרפני	סנסונו דה סנסונו	מרזוקה, בת שלמה וסטירה מילכה, אלמנת שואה לוי	2 מיטות, וילון, 18 אונקיות ועוד 8 אונקיות לחתן	בעת החופה
1492, מסינה	יוסף במבלו	(לא ניתן)	כלי בית בערך 28 אונקיות ו-4 מזומנים	הנדוניה תהיה של הילדים בתנאי שייוולדו תוך 8 שנים
1492, מסינה	אברהם דה רנדאציו, בן גאודיאו	שיירונה, בת מוסה כירסי	15 אונקיות	

טבלה 5
שכר ומשכורות (של יהודים)⁴

שנה/סוג	פועל חקלאי	פועל ושכיר	בעל מלאכה	אחרים
1331		5 טריים בחודש ומזון ודיור (פועל)		
1349 (בקירוב)		2.10 טריים בחודש (?) (פועל)		
1358			8.15 טריים בחודש (עובד בבית מרוח)	
1359			4.15.0 אונקיות בשנה (עובד בבית מרוח)	
1362			5 אונקיות בשנה (עובד בבית מרוח)	19 דינרי ביום לשנה + נעליים (נער, סנדלר)
1371		22 טריים בחודש (פועל)		
1381		27/15 טריים בחודש (פועל)		
1382		12 טריים בחודש (פועל)	38 פיוריני בשנה (חייטות)	
1388		2.6.0 אונקיות ל-4 חודשים (מפעל בורסקאות)		
1394			7 אונקיות, 23 רוטולי בשר ופרה בשנה (קצב ונהג פרדות); אונקיה בשנה (סנדלר)	
1395		24 טריים בחודש (בית בד)		
1400			4 זוגות נעליים גבוהות בשנה (סנדלר)	
1402			12 טומולי חיטה ל-9 חודשים (סנדלר)	
1404			סלמה ו-13 טומולי חיטה בשנה (סנדלר)	

⁴ על פועלים חקלאים ראה Besc, *Monde méditerranéen*, pp. 120f.; ועל כרמים שם, עמ' 182; וראה לעיל פרק 18, הערה 45. לדברי Trasselli, *Il mercato dei panni a Palermo*, p. 144 השכר הממוצע של פועל חקלאי במחצית הראשונה של המאה החמש-עשרה היה 1.0-1.5 טריים במשך כשישה חודשים בשנה (או חצי מזה אם התפרש על פני השנה כולה); בשר בקר טרי עלה 3 גרנה הרוטולו (=800 גרם); גבינה עלתה גם היא 3 גרנה הרוטולו; ומחיר הלחם נע בין גרנו אחד לשניים הרוטולו. פועל השתכר טרי אחד ביום, עבד 10 גרנה ובנאי מומחה 2 טריים. Id., *Note per la storia dei banchi I*, pp. 28f. ראה גם כן D'Alessandro, *Politica e società nella Sicilia Aragonesa*, pp. 359f.: *Prezzi e salari a Palermo nell'età aragonesa*. הוא מביא את המחירים של תבואה (חיטה ושעורה), גבינה ושכר. על תבואה ראה Besc, *op. cit.*, p. 132; Del Treppo, *Mercanti Catalani e l'espansione della corona d'Aragona*, pp. 388f.; Epstein, *An Island for Itself*, p. 148 (tables). בעניין עובדים חקלאיים ראה Peri, *Villani e cavalieri nella Sicilia medievale*, passim. נתונים לגבי רנדאצו נאספו על ידי Ventura, *Randazzo*, pp. 447f.

שנה/סוג	פועל חקלאי	פועל ושכיר	בעל מלאכה	אחרים
1405			2 סלמה חיטה (סנדלר); 14 טומולי-סלמה חיטה לשנה (סנדלר)	
1406			1.6.0 אונקיות ומזון ל-6 חודשים (סנדלר); 6 פיוריני ומזון ל-16 חודשים (סנדלר)	
1409			14 טומולי חיטה לשנה (סנדלר); 15 טריים ל-13 חודשים (סנדלר)	
1412			28 טריים בחודש (טחינה והכנת שקים)	
1413 (?)		אונקיה בעונה (עובד בית זיקוק לסוכר)	16 טריים בחודש (עובד בבית מלאכה לנשק)	16.10 טריים בחודש (אטליז)
1414		25 טריים בחודש (עובד בית זיקוק לסוכר); 16 גרגני ביום (כנ"ל)	1-2 סלמה חיטה לשנה (סנדלר)	
1415	15-18 גרנה ליום (מזבל)	אונקיה בחודש (עובד בית זיקוק לסוכר); 3.12.0 אונקיות לעונה ו-12 טריים בחודש (כנ"ל)		
1416	14.5 אוגוסטלי לשנה (רועה)	16 גרנה – 1.10 טריים ביום; 1-1.12.0 אונקיות לעונה (זיקוק סוכר); 24 טריים בחודש (פועל תנור); 1.12.0 אונקיות לעונה (מפעל טונה)	1.10-1.15 טריים ליום (בנאי); 5 אונקיות ל-3 חודשים (זיקוק סוכר בידי מומחה); 2.15 טריים בחודש (מסגר)	
1417		אונקיה בחודש (בית בד)	18 טריים בחודש (בית מרזח)	
1418		1-1.15.0 אונקיות בחודש; 4 אונקיות בעונה (בית זיקוק לסוכר)	18-18½ פיוריני בשנה (אלמוגים); 16½ פיוריני בשנה (נהג פרדות)	1.12.0 אונקיות בשנה ומזון ונעליים (שירות כללי)
1419	4 אונקיות ½ וקנטר גבינת קצ'יוקוואלו בשנה; 8 טריים בחודש (חוה)	אונקיה בחודש (בית זיקוק לסוכר)	21 טריים בחודש (קצב)	

שנה/סוג	פועל חקלאי	פועל ושכיר	בעל מלאכה	אחרים
1420	4 אונקיות בשנה (חוזה); 7 טריים בחודש ומזון (הכנת גבינה כשרה במשק חלב); אונקיה ל-3 חודשים (כרם)	אונקיה בחודש (בית זיקוק לסוכר); 9 טריים בחודש (פועל)	סלמה ו-8 טומולי חיטה בשנה (סנדלר); 14 טריים ל-4 חודשים (סנדלר); 16 פיוריני ויין ל-6 חודשים (נהג פרדות)	
1421	7.5 טריים בחודש ומזון ונעליים, כבש בחנוכה ועז בפסח (חוזה); 2.24.0 אונקיות בשנה וביגוד (חוזה); 18 פיוריני ומזון ל-9 חודשים (כרם)	15 טריים – 1.6.0 אונקיות בחודש (בית זיקוק לסוכר)	9 אונקיות בשנה (קצב); 7 טריים בחודש (הכנת גבינה)	1.27.10 אונקיות לשנה ומזון ודיור (שירות כללי)
1422		2 סלמה חיטה – 17 טריים – אונקיה ו-4 טומולי חיטה בחודש (בית זיקוק לסוכר)		
1423		אונקיה בחודש (בית זיקוק לסוכר)	14 גרנה ביום (בנאי); 7 טריים בחודש (נהג פרדות)	
1424	2 אונקיות בשנה (עידור כרם)	1.15.0-1.6.0 אונקיות בעונה (מפעל טונה); 15 טריים – אונקיה בחודש (בית זיקוק לסוכר)	10 אונקיות בשנה (קצב)	6.15.0 אונקיות בשנה (לא ניתן)
1425		11 טריים בעונה – אונקיה בחודש (בית זיקוק לסוכר); 1.15.0 אונקיות לעונה (מפעל טונה)		
1426		15-16 גרנה ביום; 27 טריים – 1.12.0-1 אונקיות בחודש; 4.15.0 אונקיות בחודש בקציר (בית זיקוק לסוכר); 6 פיוריני בעונת הדיג (מפעל טונה)		

שנה/סוג	פועל חקלאי	פועל ושכיר	בעל מלאכה	אחרים
1427		24 טריים – 1.12.0 אונקיות בחודש [?] (מפעל טונה); 27 טריים – 1.6.0 אונקיות בחודש (בית זיקוק לסוכר); 15 גרנה ביום (בית זיקוק לסוכר); 1 טרי ביום (בית בד); 1.18.0 אונקיות בשנה (בורסקאות)		12 טריים בחודש (עבודות מזדמנות)
1428		27 טריים – אונקיה בחודש (בית זיקוק לסוכר); 6 פיריני – 1.6.0 אונקיות לעונה (מפעל טונה)		
1429	15 גרנה ביום (מטע סוכר, מזבל)	27 טריים – 1.6.0 אונקיות בעונה (בית זיקוק לסוכר); 1.6.0 אונקיות בחודש (בית זיקוק לסוכר); 1.6.0 אונקיות (מפעל טונה); 24 טריים בחודש (טחנת קמח); 16 גרנה (פועל בניין); 18 גרנה ביום (ברזלן); 15 טריים ביום (פועל נגרות); אונקיה בחודש (מפעל סוכר)	13 פיריני בשנה (בנאי); 10 גרנה – 2 טריים ביום (בנאי); 16.10 בחודש (בית מרזח); 15 טריים ו-2 רוטולי בשר ביום (קצב); 2.4.0 אונקיות בשנה (אלמוגים); 18-20 טריים ביום: עבד (בנאי)	10 גרנה ביום (עוזר למוכר בחנות)
1430		6.10 טריים בחודש, 3 מונדילי חיטה בשבוע, 2 קווארטוצ'י יין ביום, נעליים גבוהות, נעלים רגילות, וציוד (בית זיקוק לסוכר); 28 טריים – אונקיה בחודש (בית זיקוק לסוכר); 15 גרנה ביום – 22.10 – 2-1 אונקיות בחודש (בית זיקוק לסוכר); 1 גיליאטו ביום (כנ"ל); 1.18.0 – 1.12.0 אונקיות (מפעל טונה); 18 טריים בחודש (מסגריה)	1.10 טריים ביום (בנאי וסתת); 18 גרנה ביום (מסגר)	
1431	15-10 גרנה ביום (מטע סוכר)	1.18.0-1.12.0 אונקיות לעונה (מפעל טונה); אונקיה בחודש (בית זיקוק לסוכר); 11.4 טריים בחודש (סנדלר)	2.2.10 אונקיות ל-3 חודשים (יצור אוכפים); 18 טריים בחודש (טוחן)	2.6.0 אונקיות בחודש (עובד כללי)
1432	6 טריים בחודש (מזבל)	אונקיה בחודש (פועל במפעל סוכר); 19 טריים – 1.5.0 אונקיות בחודש (בית זיקוק לסוכר); 18 גרנה ביום (פועל בניין)		18 טריים ב-3 חודשים (חנות של חייט)

שנה/סוג	פועל חקלאי	פועל ושכיר	בעל מלאכה	אחרים
1433		1.6.0 אונקיות בחודש (בית זיקוק לסוכר); 2 אונקיות בשנה (בורסקאות); 2.18.0-1.9.0 אונקיות לעונה (מפעל טונה)	19 פיוריני לשישה חדשים (אלמוגים)	
1434	17 גרנה ביום (מזבל)	1.10.0-1.6.0 אונקיות בעונה ו-1.18.0 אונקיות בחודש (מפעל טונה); 1-1.17.0 אונקיות בעונה (בית זיקוק לסוכר)	1.15 טריים ביום (בנאי); 8 אונקיות בשנה וטומולו קמח בשבוע (טוחן קמח)	1.18.0 אונקיות (פועל תנור ושירותים אחרים)
1435	4.12 טריים בחודש (מזבל); 17 גרנה ביום (מטע סוכר)	17 גרנה ביום – 2 אונקיות בחודש (בית זיקוק לסוכר); 24 טריים – 2.12.0 אונקיות לעונה (מפעל טונה)		
1436	17 גרנה ביום (מזבל)	17 גרנה ביום (בית זיקוק לסוכר; אונקיה לעונה (מפעל טונה)	2 אונקיות בשנה (מסגר); טרי ביום (בנאי); 1.7 טריים ביום (בורסקאי); 1.21.0 אונקיות בשנה ומזון, דיור ונעלים (סנדלר ובורסקאי); 2.24.0 אונקיות בשנה ומזון (סנדלר ובורסקאי)	24 טריים בחודש (המלחת טונה וגבינה)
1437	17 גרנה ביום (מזבל)	8 טריים בחודש (בורסקאי); 15 טריים – 3.6.0 אונקיות בחודש (בית זיקוק לסוכר)	22 טריים ונעליים בעונה (נהג פרדות)	
1438		15 גרנה ביום – 1-2 אונקיות בחודש (בית זיקוק לסוכר)	12 עורות פרה בשנה (סנדלר ובורסקאי)	10 טריים בחודש (דורך יין); 2.18.0 אונקיות, מזון ושתיה, מיטה ונעליים לשנה (עבודות מזדמנות)
1439	12 טריים בחודש (חוזה); 17 גרנה ביום (מזבל)	24 טריים – אונקיה בעונה (מפעל טונה)		
1440		15 טריים בחודש (בית זיקוק לסוכר)	12 טריים בשנה ראשונה, 15 בשנייה, 21 בשלישית ומזון וביגוד (אלמוגים ומכירתם); 2.12.0 אונקיות בשנה ומזון וביגוד (סנדלר); אונקיה בשנה ומזון וביגוד (סנדלר ובורסקאי); 4 אונקיות בשנה (נהג פרדות)	

שנה/סוג	פועל חקלאי	פועל ושכיר	בעל מלאכה	אחרים
1441		1.6.0 אונקיות בעונה (ממלא מיכלים במפעל טונה); אונקיה בחודש (בית זיקוק לסוכר)	1.10 טריים ביום (בנאי); 20 טריים בחודש – 8.10.0 אונקיות בשנה (בית מרוח)	
1442	10 גרנה ביום (גיזום עצים); 15 גרנה (מטע סוכר)	אונקיה בחודש (פועל בבית זיקוק לסוכר); 13 פיוריני (מפעל טונה)	3.24.0 אונקיות בשנה (סנדלר); 2-4 אונקיות בשנה (מסגר); 2.18.0 אונקיות בשנה (עושה אוכפים)	3 טריים בחודש, מזון ונעלים (שירות בביתו של סנדלר ובחנותו); 1 טרי ביום (לעשות פחם עץ ולחטוב עצים)
1443		1.6.0-2.15.0 אונקיות בחודש (בית זיקוק לסוכר); 1 אונקיה בחודש (מפעל מלח); 2 פיוריני בעונה (מפעל טונה)	2 אונקיות בחודש (בית מרוח)	3 טריים ביום (עוזר בעסקים)
1444	7 טריים בחודש (רועה)	24-27 טריים בחודש 1.6.0 אונקיות בעונה (ממלא מכלים ופועל במפעל טונה); 1-1.5 טריים ביום (בית זיקוק לסוכר); 16 גרנה ביום (הובלה של קש קנה סוכר); 16 טריים – אונקיה בחודש (בית זיקוק לסוכר); טרי ביום (פועל)	18 טריים ביום (מסגר); 1.6.0 אונקיות וסנדלים לשנה (חייט); אונקיה בחודש (טוחן); 2.12.0 אונקיות בשנה (סנדלר); 8.22.0 אונקיות בשנה (בית מרוח)	
1445	6 אונקיות בשנה (קשירת גפנים); 15 טריים ביום (מטע סוכר)	13.10 טריים – 1.6.0 אונקיות בעונה (מפעל טונה); 17 טריים – 1.6.0 אונקיות בחודש (בית זיקוק לסוכר); אונקיה בחודש (פועל בבית זיקוק לסוכר)	1.6.0 אונקיות וביגוד ונעליים לשנה (סנדלר); 18 טריים בחודש (מסגר)	
1446	12 פיוריני בשנה (כרם)			
1447		15 טריים – 6 פיוריני בחודש (בית זיקוק לסוכר); טרי ביום (מחסן סוכר)	1.15 טריים ביום (בנאי)	
1448		3 אונקיות בחודש (בית זיקוק לסוכר)		

שנה/סוג	פועל חקלאי	פועל ושכיר	בעל מלאכה	אחרים
1449	16 גרנה ביום (מזבל)	15 טריים – 1.15.0 אונקיות בחודש (בית זיקוק לסוכר); 4 אונקיות לעונה (כנ"ל); 5.10.0 פיוריני בעונה (מפעל טונה); 14 טריים בעונה (בית בד); טרי ביום (מחסן סוכר); 22 טריים בעונה (חותך דגים)	24 טריים בחודש (בנאי); 4 אונקיות בשנה (נהג פרדות); 9 אונקיות בשנה (בית מרוח)	12 טריים ביום (משרת)
1450		2 אונקיות בעונה (מפעל טונה); אונקיה בעונה (בית זיקוק לסוכר); 18 טריים – 3 אונקיות בחודש (כנ"ל)		18 טריים בחודש (משרת)
1451	18 טריים בחודש (שדות); 16- 14 גרנה ביום (מזבל); 20 טריים בחודש (כנ"ל); 4 אונקיות ל-8 חודשים (כרם); 20 טריים – 1.6.0 אונקיות בעונה (כנ"ל); 3.24.0 אונקיות בשנה (מטע סוכר)	6 טריים – 1.18.0 אונקיות בעונה (מפעל טונה); 15 טריים – אונקיה בחודש (בית זיקוק לסוכר) 3-1.10 טריים ביום (כנ"ל); 18 טריים בעונה (כנ"ל); 3 טריים בשבוע (כנ"ל); 20 טריים בחודש, מזון ודיור (ייצור פחם); 10-14 טריים בחודש (בית בד ומטע זיתים)	3.18.0 אונקיות ומזון לשנה (נהג פרדות); 2.18.0 אונקיות בשנה (סנדלר)	9.10 טריים בחודש אחרי עונת הסוכר (מחסן גבינה)
1452	2 אונקיות בשנה, מזון, דיור וביגוד (חוזה)	18 טריים – אונקיה בחודש (בית זיקוק לסוכר); 1.13.0 אונקיות בעונה (כנ"ל); 14 גרנה ביום (כנ"ל); 3 טריים ביום (בית בד)	2.18.0 אונקיות בשנה (סנדלר ובורסקאי); 9 אונקיות בשנה (בית מרוח)	20 טריים ביום (מילוי יין והובלה)
1453	9 טריים ביום (מזבל); 17 פיוריני בשנה (כרם)	15 גרנה – 9 טריים ביום (בית זיקוק לסוכר); 20 טריים – אונקיה בעונה (כנ"ל); 20-17 טריים בחודש (כנ"ל); 1.17.0 אונקיות ומזון בעונה (מפעל טונה); 12 טריים בחודש (מחסן)		15 טריים בשנה (משרת)

שנה/סוג	פועל חקלאי	פועל ושכיר	בעל מלאכה	אחרים
1454	3.18.0 אונקיות לעונה (כרם); 9 טריים בחודש (כנ"ל) 14-17 גרנה — טרי ביום (מזבל)	6 טריים בחודש (פועל); אונקיה בחודש ו-18 טריים — 1.12.0 אונקיות בעונה (בית זיקוק לסוכר); 15 גרנה ביום (כנ"ל); 12 טריים — 1.6.0 אונקיות בעונה (מפעל טונה); 3 אונקיות בשנה (חייט)	6.10 טריים בחודש ונעלים (בורסקאי); 18 גרנה ביום, 18 טריים בחודש (עושה אוכפים); 3 אונקיות בשנה, מזון ודיור (נהג פרדות); טרי ביום (מסגר); 4 אונקיות בשנה (אלמוגים); 9 אונקיות בשנה (בית מרוח)	אונקיה בשנה (עוזר בחנות); 1.24.0 אונקיות בשנה (שירות)
1455	15 גרנה — טרי ביום (כרם); 3.6.0 אונקיות בשנה, יין, גבינה ובשר (כנ"ל)	17 טריים בחודש (בית זיקוק לסוכר); 21 טריים — 1.3.0 אונקיות בעונה (מפעל טונה); 22½ פיוריני בשנה (מסגריה)	15 טריים ביום (בנאי); 13-16 טריים בחודש (אלמוגים); 2.15.0 אונקיות בעונה, חולצה, נעליים, מזון ושתייה (סנדלר); 1.10.0 אונקיות [בשנה], נעליים ודיור (כנ"ל)	2.12.0 אונקיות בשנה (שירות); 4 אונקיות ל-9 חודשים ותוספות (כנ"ל); 4 פיוריני ומזון ל-4 חודשים, בגד צמר חדש ונעליים (עוזר בחנות)
1456	1.18.0 אונקיות, מזון וסוליות (חוה); 4 אונקיות והטבת ל-10 חודשים (כרם)	2.13.0 אונקיות ל-6 חודשים (עבודה); אונקיה בחודש (פועל בבית זיקוק לסוכר); 17.10 טריים — 1.6.0 אונקיות בעונה (מפעל טונה); טרי ביום (בית זיקוק לסוכר); אונקיה, מזון ודיור בעונה (כנ"ל); 7.3.0 אונקיות לעונה (כנ"ל); 27 טריים בשנה, מזון ודיור (בורסקאות); 16.10 טריים בחודש (מפעל רעפים)	11 טריים בחודש, מזון ודיור (מסגר); 3.10.0 אונקיות בשנה (בית מרוח); 9 פיוריני בשנה, מזון, דיור, נעליים וסוליות (אלמוגים וסנדלרות); 21 טריים לחודשיים (אלמוגים)	
1457	10 טריים בחודש, חתיכת גבינה ו-3 טומולי חיטה (חוה); 18 טריים בחודש (כנ"ל); 14 גרנה ביום (מטע סוכר)	17 טריים — אונקיה בחודש (פועל בבית זיקוק לסוכר); 9 טריים — אונקיה בחודש (בית זיקוק לסוכר); 27 טריים — 5.6.0 אונקיות בעונה (מפעל טונה); אונקיה ומזון בעונה (מפעל טונה)	2.6.0 אונקיות בחודש (טוחן)	13.10-18 טריים בחודש (שירות)
1458		1.6.0-1 אונקיות בעונה (מפעל טונה)	3.6.0 אונקיות והטבות בעונה (הובלה); 4.6.0 אונקיות בשנה (מסגר)	4 אונקיות בשנה (עבודות מזדמנות)

שנה/סוג	פועל חקלאי	פועל ושכיר	בעל מלאכה	אחרים
1459	17-18 גרנה ביום (מזבל); 4 אונקיות בשנה (כרם); 2.12.0 אונקיות ל-6 חודשים (כנ"ל)	1.12.0-0.7.0 אונקיות בחדש (מפעל טונה); 1.6.0-1 אונקיות בעונה (כנ"ל); אונקיה בעונה, מזון ויין (כנ"ל); 21 טריים בחדש (פועל בבית זיקוק לסוכר); אונקיה בעונה (מפעיל ציוד בבית זיקוק לסוכר); 20 טריים בחדש (בית זיקוק לסוכר); 6 פיוריני בעונה (מפעל טונה)	10 אונקיות בשנה (בית מרזח)	3.27.0 אונקיות בשנה (נרות חלב ועבודות אחרות)
1460	12 טריים בחדש, מזון, דיור וסוליות (כרם)	17 טריים בחדש, 1.18.0-1.6.0 אונקיות בעונה (מפעל טונה); 20 טריים – אונקיה בחדש (בית זיקוק לסוכר); 24 טריים בשנה, מזון, מעיל חדש ונעליים (חייט)	3 אונקיות בשנה, מזון ודיור (מסגר); 2.3.0 אונקיות בשנה (כנ"ל); 1.12.0 אונקיות בשנה ו-1.5 סלמה חיטה, 18 קווארטרה תירוש ו-4 גבינות (סנדלר)	אונקיה בשנה, ביגוד, נעליים וסוליות (עוזר בחנות)
1461		15-6 טריים בחדש (מפעל טונה); 20 טריים – אונקיה בעונה (כנ"ל); 13.15 טריים – אונקיה בחדש (בית זיקוק לסוכר); 1.15.0 אונקיות בשנה (מסגריה); 1.18.0 אונקיות בשנה (מחסן סוכר); 12 טריים בחדש, מזון וביגוד (בית בד)	25 טריים בחדש (בנאי)	7.10 טריים בחדש, 4 אונקיות בשנה (עבודות מזדמנות); אונקיה בשנה (עוזר בחנות); 9 טריים בחדש, לחם, גבינה וביגוד (שירות)
1462	4 אונקיות בשנה (רועה); 2.27.0 אונקיות בשנה (כרם); 3.1.18 אונקיות והטבות ל-9 חודשים (כנ"ל)	אונקיה בחדש, 2 אונקיות בעונה (בית זיקוק לסוכר), 20 טריים בעונה (עוזר עובד בבית זיקוק לסוכר); 10-18 גרנה ביום (בית זיקוק לסוכר); 1.6.0 אונקיות בעונה (מפעל טונה); אונקיה בעונה, מזון ושתייה (כנ"ל)	1.6.0 אונקיות בשנה הראשונה; 1.24.0 אונקיות בשנה השנייה, דיור והנעלה (מסגר); 24 טריים בחדש, 2 רוטולי בשר בשבוע ולחם (בנאי)	3.6.0 אונקיות בחדש (מפעיל תנורים); 3 אונקיות בחדש (שירות); 2.17.0 אונקיות בשנה (הובלת זבל ושירותים אחרים)

שנה/סוג	פועל חקלאי	פועל ושכיר	בעל מלאכה	אחרים
1463	2.12.0 אונקיות והטבות ל-7 חודשים (כרם) 3.6.0 אונקיות ל-8 חודשים והטבות (כנ"ל)	18 טריים – אונקיה בחודש (בית זיקוק לסוכר); 1-2.20.0 אונקיות בחודש (מפעל טונה); 9 טריים, מזון, שתייה ודיור בעונה (כנ"ל); 4 פיוריני בעונה (כנ"ל); 26 טריים – 1.3.0 אונקיות בעונה (כנ"ל); 2 אונקיות בשנה הראשונה ו-2.6.0 אונקיות, מזון והנעלה בשנייה (תובלה)	1.18.0 אונקיות בשנה (סנדלר); 2.12.0 אונקיות בשנה ומזון, שתייה ובגד (מסגר)	1.24.0 אונקיות בעונה (מפעיל תנור); 15 טריים בחודש (שירות); 16 טריים בחודש וקווארטרה יין (כנ"ל)
1464	13.10-10 טריים בחודש (כרם); 18 טריים – 1.18.0 אונקיות בחודש ו-1 1.5 טריים ביום (מטע סוכר)	טרי ביום – 13-20 טריים – אונקיה בחודש (בית זיקוק לסוכר); אונקיה בחודש (מפעל טונה); 28 טריים – 2.12.0 אונקיות בעונה (כנ"ל); 3 אונקיות בחודש (ממלא שקים); 9.10 טריים בחודש (פועל)		10 טריים בחודש (תובלת חלב ועצים); 15 טריים בחודש (עבד, פיזור זבל ועבודות אחרות); 1.6.0 אונקיות בשנה (הנקת תינוק בידי יהודייה, שפחה לשעבר); 2.6.0 אונקיות, מזון ודיור לשנה (עוזר בחנות)
1465		22 טריים בחודש (בית זיקוק לסוכר); 2 אונקיות בעונה (פועל בבית זיקוק לסוכר); 20 טריים בחודש (מפעל טונה)	24 טריים בחודש והטבות (בנאי)	17 טריים בחודש (שירות)
1466	3.24.0 אונקיות בשנה והטבות (כרם)	20 טריים – אונקיה בחודש (בית זיקוק לסוכר); 21 טריים – אונקיה בחודש (פועל בבית זיקוק לסוכר); 15 טריים בחודש ו-2 רוטולי בשר (בית מטבחים יהודי)	אונקיה ל-6 חודשים (ייצור שקים); 3 טריים ביום (נגר)	17 טריים בחודש (שירות)
1467		24 טריים בחודש (מפעל טונה); 24 טריים בעונה (כנ"ל)	23-14 טריים בחודש (אלמוגים)	2.18.0 אונקיות בשנה (עוזר בחנות)
1468	2.12.0 אונקיות ל-9 חודשים (כרם)	6 אונקיות בשנה (מפעל טונה); 26 טריים בחודש (כנ"ל); 19 דוקאטי בעונה (כנ"ל)	4 אונקיות בשנה (נהג פרדות); 14.10-20 טריים בחודש (אלמוגים)	

שנה/סוג	פועל חקלאי	פועל ושכיר	בעל מלאכה	אחרים
1469		16 גרנה ביום, אונקיה בחודש (בית זיקוק לסוכר); 20 טריים בחודש (מפעיל ציוד בבית זיקוק לסוכר); 1.15.0 אונקיות בעונה (מפעל טונה)	2.9.0 אונקיות בשנה, מזון, שתייה ודיור (סנדלר)	15 טריים בחודש (עוזר בחנות); אונקיה בחודש (שירות); 2.24.0 אונקיות בשנה ואוכל (כנ"ל); 3.18.0-4 אונקיות בשנה (כנ"ל)
1470	12 טריים בחודש (כרם)	אונקיה בחודש (פועל בבית זיקוק לסוכר) 3.12.0 אונקיות, יין וגבינה (פועל)	2 אונקיות לחודשיים (נהג פרדות); 2.6.0 אונקיות וקנה בד לבן, מזון, סוליות ונעליים גבוהות (נהג פרדות)	
1471		14-20 טריים בחודש (בית זיקוק לסוכר); 18 טריים לעונה (מפעל טונה)	אונקיה בשנה (סנדלר); 2.18.0 אונקיות בשנה, חצאית, הנעלה, מזון ודיור (תופר במפעל בורסקאות); 2.18.0 אונקיות בשנה, הנעלה, עור, מזון ושתייה (בורסקאות)	
1472		11 טריים בחודש, אונקיה בעונה (מפעל טונה); 22 טריים בחודש (בית בד); 2.12.09 אונקיות בשנה (מחסן); 3.17.0 אונקיות (בית זיקוק לסוכר)	3.18.0 אונקיות בשנה, מזון ודיור (מסגר)	22 טריים בשנה, מזון ודיור (שירות)
1473	2 אונקיות בשנה (כרם)	1.18.0-1.15.0 אונקיות בעונה (מפעל טונה); אונקיה בחודש (כנ"ל); 15 גרנה ביום (מסגריה); 24 טריים בחודש (בית זיקוק לסוכר)	29 טריים בחודש (בית מרזח); 1 8 טריים בחודש (יצור גבינה); 2 אונקיות בשנה וזוג מכלי מים (סנדלר)	12 טריים בחודש (שירות); אונקיה בשנה, מזון ודיור (כנ"ל)
1474	14 טריים בחודש (כרם)	1.15.0-1 אונקיות (מפעל טונה); 25 טריים בעונה (כנ"ל); אונקיה, מזון ודיור (מסגריה); 2.18.0 אונקיות בשנה, מזון וחצאית (מסגריה); 6 טריים בחודש (כנ"ל); טרי ביום (בנאי); 12 טריים בחודש (בית בד)	18 טריים בחודש (אלמוגים)	9 טריים בחודש (שירות); 15 טריים ביום, וסוליות (שירות); 15 טריים ביום, מזון ודיור (עוזר בחנות ועזרה במסיק)

שנה/סוג	פועל חקלאי	פועל ושכיר	בעל מלאכה	אחרים
1475	3.3.0 אונקיות בשנה, בד לבן, מזון, שתייה והנעלה (פועל חקלאי); 4-1.2.0 אונקיות בשנה (כרם); 12 טריים בחודש (כנ"ל)	אונקיה בחודש (בית זיקוק לסוכר); 20 טריים בעונה (מפעל טונה)	3 אונקיות בשנה (נהג פרדות)	
1476	6 פיוריני בשנה (רועה עזים); 4 אונקיות בשנה, מזון, דיור וסוליות (ניהול חווה ורועה); 8 טריים בחודש, מזון ודיור (רועה); 12 טריים בחודש, מזון ושתייה – 1.12.0 אונקיות בעונה (כרם)	10-15 גרנה ביום (בית זיקוק לסוכר); 20 טריים – 1.6.0 אונקיות בחודש (כנ"ל); 16 טריים – 1.6.0 אונקיות (פועל במפעל סוכר); 3 טריים בשבוע (מפעל טונה); 1.5 טריים ביום (מחסן); 22-24 טריים בעונה (בית זיקוק לסוכר); אונקיה בעונה (בית בד); 15 טריים בעונה (מפעל טונה)	3.6.0 אונקיות בשנה, מזון, דיור וסוליות (נהג פרדות); 11 טריים בחודש ויין (כנ"ל); 9 טריים בחודש, ביגוד וסוליות (כנ"ל); 4 אונקיות בשנה (כנ"ל); 11 טריים בחודש, 8 רוטולי בשר (בנאי); 2 אונקיות בשנה (כנ"ל); 10-21.10 טריים בחודש (אלמוגים)	4.14.0 אונקיות בשנה (מנהל עסקים); 6.10 טריים בחודש (עוזר בחנות); 3 אונקיות בשנה ו-3 חודשים (כנ"ל); 1.10.0 אונקיות ומזון לחודשיים (שומר)
1477	8 קרליני ביום ויין (חריש); טרי ביום וקווארטרה יין (מזבל); 12 טריים בעונה, מזון, דיור וסוליות (כרם); 2.6.0 אונקיות ומזון ל-10 חודשים (כנ"ל); 4 אונקיות, יין, גבינה, בשר ושמן (כנ"ל); 15 גרנה ביום (מטע סוכר)	21 טריים – 1.6.0 אונקיות בעונה (מפעל טונה); 24 טריים – אונקיה בעונה, מזון ודיור (כנ"ל); 12 טריים בחודש (כנ"ל); 20 טריים – אונקיה בחודש (בית זיקוק לסוכר); 15 גרנה 1.5 טריים ביום (כנ"ל); 3.6.0 אונקיות בשנה, מזון ודיור (מסגרייה)	אונקיה בעונה (סנדלר); טרי ביום (מסגר); 10 טריים בחודש, מזון ודיור (נהג פרדות); 3.21.0 אונקיות בשנה, מזון, שתייה וסוליות (מלחת)	20 טריים בחודש לשנתיים (שירות); 3.12.0 אונקיות בשנה (עסקים); 1.18.0 אונקיות בשנה, מזון ודיור (כנ"ל)

שנה/סוג	פועל חקלאי	פועל ושכיר	בעל מלאכה	אחרים
1478	אונקיה בשנה (זבלן); 3.8.0; אונקיות בשנה (חוזה); 6; טריים בחודש (כרם); 3; אונקיות בשנה (כנ"ל)	1-1.18.0 אונקיות בחודש (בית זיקוק לסוכר); 15; גרנה ביום (כנ"ל); 15 טריים – 1.4.0 אונקיות בעונה (מפעל טונה); 18 גרנה ביום (מסגריה); 10 טריים בחודש, מזון ודיור (סנדלר); 24 טריים בעונה, מזון ודיור (מפעל טונה)	11 אונקיות ל-9 חודשים (בית מרוח); מזון ודיור לשנה (נגר); 4.24.0 (מלחת)	3.6.0 אונקיות בשנה, מזון ודיור (עוזר בחנות); 3; אונקיות בשנה (שירות)
1479	8 טריים בחודש וסוליות (חוזה); 4; אונקיות בשנה (כרם)	4 אונקיות בעונה (בית זיקוק לסוכר); 24 טריים – 1.3.0 אונקיות בעונה (מפעל טונה); 25 גראנה – 1.10 טריים ויין ביום (בית זיקוק לסוכר); טרי ביום (מסגריה)	טרי ביום ונעליים (קצב)	1.12.0 אונקיות בשנה, מזון וביגוד (משרת בבית)
1480	אונקיה בחודש (פועל בכפר); 2.18.0; אונקיות בעונה (כרם)	1.6.0-0.2.50 אונקיות בעונה (מפעל טונה); 8 טריים ומזון – 24 טריים – אונקיה בחודש (בית זיקוק לסוכר); 2.15.0 אונקיות בעונה (כנ"ל); אונקיה בחודש (מסגריה); אונקיה בחודש (בית מרוח); 1.3.0 אונקיות בעונה (מפעל סוכר)	4 אונקיות בשנה, מזון והנעלה (סנדלר); 8.10 טריים בחודש, מזון והנעלה (כנ"ל)	
1481	10 גרנה – 2.5 טריים (כרם); 13 טריים בחודש (כנ"ל); אונקיה בשנה (מזבל)	10 טריים בחודש (מפעל טונה); 20 טריים בעונה (כנ"ל); 10 טריים – אונקיה בחודש (בית זיקוק לסוכר); 1.6.0 אונקיות בשנה (סנדלר); 2 דוקאטי של וויניציאה ל-8 חודשים, מזון ודיור (עושה אוכפים)	12 גרנה ביום (הטענה וטחינה של הדס)	6 פיוריני ל-4 חודשים (מתווך); 3 אונקיות בשנה (משרת); 3.18.0; אונקיות בשנה, מזון ודיור (כנ"ל); 1.18.0 אונקיות בשנה, מזון ודיור (אפסנאות וניהול חשבונות)
1482	3 גרנה ביום (מסיק)	18 טריים ומזון – 24 טריים ויין – אונקיה בעונה (מפעל טונה); 15 טריים בחודש (מחסן גבינה); 3; אונקיות בשנה, מזון ודיור (בית זיקוק לסוכר); אונקיה בחודש (כנ"ל); 1.5 טריים ביום (מסגריה)	6 פיוריני בשנה (יצור אוכפים)	

שנה/סוג	פועל חקלאי	פועל ושכיר	בעל מלאכה	אחרים
1483	2.12.0-1.18.0 אונקיות בשנה (רועה); 5 טריים בחודש (כנ"ל)	15 גרנה ביום (מפעל צביעה);	2.18.0 אונקיות בשנה (ייצור אוכפים); 3 טריים ביום (סנדלר)	3 טריים בחודש (עוזר בחנות בדים)
1484	11 טריים בחודש ומזון (רועה ועוד); 3.23.0 אונקיות בשנה (כנ"ל); 8 טריים בעונה ומזון (כרם)	15 טריים בעונה ומזון (מפעל טונה); 1.6.0 אונקיות בשנה הראשונה ו-2 בשנייה, הנעלה וביגוד (מסגרייה)		אונקיה בשנה, מזון וסוליות (רוכל); 15 טריים – 6 פיוריני בשנה (עוזר בחנות); 2.6.0 אונקיות (משרת)
1485	7 גרנה ביום (עבודה בשדות)	15 טריים בעונה (בית זיקוק לסוכר)		10 טריים בחודש (עוזר בחנות); 2.15.0 אונקיות בשנה (משרת)
1486	4.2.0 אונקיות בשנה (חוה)			5.18.0 בשנה (משרת); 24 טריים בחודש (כנ"ל)
1487	3 אונקיות בעונה (כרם)		7.15.0 אונקיות בשנה (קצב)	
1488	אונקיה בשנה (רועה)	10 טריים בחודש (בית בד); 1.6.0 אונקיות בחודש (מפעיל ציוד בבית זיקוק לסוכר)		
1489	4.12.0 אונקיות ל-5 חודשים (חוה); 2.6.0 אונקיות בעונה (כרם)	11 טריים בחודש (יקב); 4 אונקיות ל-6 חודשים (עיבוד גבינה); 18 טריים בחודש (בית זיקוק לסוכר); 4.18.0 אונקיות בשנה (מסגרייה)		2 אונקיות בשנה (משרת); 2 אונקיות בשנה (בית מרוח)
1490	21 טריים בחודש (חוה); 1.6.0 אונקיות לחודשיים (כנ"ל); 6-16 טריים בחודש (כרם); 2-15 אונקיות בשנה (כנ"ל)	גרנה ביום, מזון ודיור (מסגרייה); 12 טריים בחודש (מפעל טונה); 6 טריים – 1.6.0 אונקיות בחודש (בית זיקוק לסוכר); 1.5 טריים ביום (מפעיל ציוד בבית זיקוק לסוכר); 16 גרנה ביום (בית זיקוק לסוכר); 20 טריים בחודש (בית מטבחים)	2 אונקיות בשנה (מסגר); 12 טריים בחודש (כנ"ל)	6 טריים בחודש ומזון (משרת); 9 טריים בחודש (כנ"ל); 18 גרנה ביום (כנ"ל); 13 טריים בחודש ודיור (כנ"ל); 21 אונקיות לשנתיים (עוזר בחנות)

שנה/סוג	פועל חקלאי	פועל ושכיר	בעל מלאכה	אחרים
1491	11 טריים בחודש ומזון (כרם); 10- 7.10 טריים בעונה ומזון (כנ"ל); 14 טריים בחודש (כנ"ל); 13 טריים בחודש ודיור (מטע סוכר)	אונקיה ומזון בעונה (מפעל טונה); 6 פיוריני בעונה (כנ"ל); 10 טריים בחודש וגבינה (מפעל מלח); 3 אונקיות לשנתיים, הנעלה וסוליות (פועל)	2.12.0 אונקיות בשנה (נהג פרדות); 8 פיוריני לשנה, חצאית, חולצה ובגדים אחרים (סנדלר)	4 אונקיות בשנה, מזון וסוליות (עוזר בחנות); אונקיה בעונה ומזון (שומר במפעל טונה); 11 טריים בחודש (משרת); 6 אונקיות בשנה (חנות בגדים)
1492	12 טריים בחודש (כרם)	19 טריים בחודש (עוזר לעובד במפעל סוכר); 8 טריים בחודש, מזון וסוליות (מכבש)		

טבלה 6

מחירים (מצרכים וסחורות כפי שנסחרו על ידי יהודים)⁵

השנה	דגנים (תבואה, חיטה)	יין/תירוש/ענבים	אריגים
1298		1.6.0-1 אונקיות הקווינטאל (ע)	
1299		1.4.0 אונקיות הקווינטאל (ע)	
1331	5 טריים הסלמה	1.6.0-1 אונקיות הקווינטאל (ע)	
1334		17½ טריים הקווינטאל (ע)	
1336	8½ טריים הסלמה		
1337	8.9 טריים הסלמה	אונקיה הקווינטאל (ע)	
1338	9 טריים הסלמה	אונקיה הקווינטאל (ע)	
1339		1.10.0 אונקיות הקווינטאל (ע)	
1342		23 טריים הקווינטאל (ע)	
1349 (בקירוב)	9 טריים הסלמה	1.10.0 אונקיות הקווינטאל (ע)	
אמצע המאה ה־14		1.15.0 אונקיות הקווינטאל (ע)	
אמצע המאה ה־14		13 טריים החבית (י)	
1351		1.15.0 אונקיות הקווינטאל (ע)	
1356	16 טריים הסלמה	1.15.0 אונקיות הקווינטאל (ע)	
1357	16-13 טריים הסלמה	1.15.0 אונקיות הקווינטאל (ע)	
1358	15-11 טריים הסלמה		
1359	15 טריים הסלמה	1.15.0 אונקיות הקווינטאל (ע)	
1361		1.5.0 אונקיות הקווינטאל (ע)	
1362	12 טריים הסלמה	1.15.0-1.5.0 אונקיות הקווינטאל (ע)	
1366		3 אונקיות הקווינטאל (ע)	
1370		1.26.5 אונקיות הקווינטאל (ע)	
1375	8 טריים הסלמה		
1377		7½ אונסטלי הקווינטאל (ע)	
1381		1.3.15 אונקיות הקווינטאל (ע)	

⁵ ראה לעיל, הערה בטבלה קודמת.

השנה	דגנים (תבואה, חיטה)	יין/תירוש/ענבים	אריגים
1382		18 טריים ו 3.15.0 – אונקיות הקנטר (ע)	
1383		19-17.5 טריים – 2 אונקיות הקנטר (ע)	
1389		4-1.6.0 אונקיות הקנטר (ע)	
1390		2-1 אונקיות הקנטר (ע)	
1394	18-7.16 טריים הסלמה		
1401			18 טריים הכנה (קטיפה); 17 טריים הכנה (בד לבן)
1402	5 טריים הסלמה	אונקיה הקווינטאל (ע)	
1404		6 טריים החבית (י)	
1405	1.6.0 אונקיות הסלמה	2.2½ טריים החבית (י)	
1407			7 טריים הכנה (בד ארגמן)
1410	2 טריים הסלמה	2 אונקיות הקווינטאל (ע)	10 טריים (כיסוי ראש cayula)
1412		3.12 טריים הסלמה (ת)	
1413		6 טריים הסלמה (ת)	9.10 טריים הכנה (בד כחול)
1414	8 טריים הסלמה	6 טריים החבית (ת)	
1415	12-7 טריים הסלמה		
1416	12 טריים הסלמה	24 טריים – 2.2.10 אונקיות הקווינטאל (ע); 16 טריים הסלמה (ת)	4.4 טריים הכנה (בגדי אבל)
1417		3-2 אונקיות הקווינטאל (ע)	
1418		11.3.10 פיוריני החבית (י); 1.3.0 אונקיות החבית (ת); 4.12 טריים הסלמה (ת)	2.9 טריים (חולצה); 16 טריים הכנה (בד)
1419		2.24.0-1.24.0 אונקיות הקווינטאל (ע); 3 טריים הסלמה (ת); 24 טריים החבית (ת)	
1420	12-9 טריים הסלמה	9 פיוריני – 21.24.0 – אונקיות הקווינטאל (ע); 22 טריים החבית (י)	
1421	15-10 טריים הסלמה	1.13.0-0.22.5 אונקיות הקווינטאל (ע); 6 פיוריני החבית (י); 4.8.0 טריים הסלמה (ת)	1.1.10 אונקיות ועור פרה (גלבייה מבד כחול ושרוולים עם בטנת משי)
1422	6.10 טריים – 2 פיוריני החבית (י); 1.21.0 – 20 טריים אונקיות החבית (י)		

השנה	דגנים (תבואה, חיטה)	יין/תירוש/ענבים	אריגים
1423	6-3.10 טריים הסלמה	2 אונקיות הקווינטאל (ע); 15 טריים – אונקיה החבית (י)	
1424		9.16 טריים הסלמה (י); 5 טריים הסלמה (ת)	
1425	12 טריים הסלמה		
1426		1.24.0-1.12.0 אונקיות הקווינטאל (ע); 1.24.0 אונקיות החבית (י)	18 טריים הכנה (בד)
1427	12 טריים הסלמה	3.12.0-1 אונקיות הקווינטאל (ע)	20 טריים הכנה (בד כחול); 22 טריים (חולצה)
1428	11 טריים הסלמה	2.24.0-1.6 אונקיות הקווינטאל (ע); 2 גרנה הקווארטוצ' (י); 5.4 טריים – 3.16.0 אונקיות החבית (י)	4.10 טריים הכנה (בד קלבריה עבה); 1.10.0 אונקיות (חולצה לבנה)
1429	8-4.16 טריים הסלמה	21 טריים – 2.18.0 אונקיות הקווינטאל (ע)	13 טריים (חליפה מבד קטלאני)
1430	6-4 טריים הסלמה	16.10 טריים – 2.18.0 אונקיות הקנטר/קווינטאל (ע); 2.2 טריים הסלמה (ת); 1.20.0 החבית (י)	29 טריים הכנה (בד של פירנצה); אונקיה (חולצת נשים); אונקיה (מעיל)
1431	15-8 הסלמה	24 טריים – 3.6.0 אונקיות הקווינטאל (ע); טרי החבית (ת)	25 טריים (מעיל)
1432		1.20.0-1.18.0 אונקיות הקווינטאל (ע); 16 טריים החבית	10.4 טריים הכנה (בד של מיורקה); 10 טריים הכנה (בד צבוע)
1433		2-1.18.0 אונקיות (ע); 1.4.0 אונקיות החבית (ת); 2.8 טריים הסלמה (ת)	27 טריים (חולצה); 24 טריים (מעיל); 9.10 טריים (בד לבן)
1434	7.2 5 טריים הסלמה	1.18.0 אונקיות הקווינטאל (ע)	
1435	22.12-5 טריים הסלמה; פיורינו הסלמה	2 אונקיות הקנטר (י)	1.6.0 אונקיות (חולצה); 1.5.0 אונקיות (חצאית); אונקיה הכנה (בד סגול של פירנצה)
1436	12-9 טריים הסלמה	21 טריים החבית (י); 19 גרנה – 22.12 טריים הסלמה (ת)	אונקיה הכנה (בד של פירנצה); 16 טריים (בד שחור); 6 טריים (חולצה וחצאית)
1437	6 טריים הסלמה	16 גרנה – 3 טריים הסלמה (ת)	
1438	6-1.10 טריים הסלמה	2.18.0 אונקיות הקווינטאל (ע); 1-18 טריים הסלמה (ת); 12 טריים – אונקיה החבית (י)	1.4.0 אונקיות (מעיל ובטנה)
1439		אונקיה החבית (י)	
1440	10 טריים הסלמה	19 טריים החבית (ת)	

השנה	דגנים (תבואה, חיטה)	יין/תירוש/ענבים	אריגים
1441	11-10 טריים הסלמה	4.15 טריים החבית (ת)	6 טריים הכנה (בד ארגמן)
1442		27 טריים החבית (י); 5.15 טריים הסלמה (ת)	3.18.0 אונקיות (חולצה); 1.18.0 אונקיות (חולצת נשים)
1443	4.10 טריים – 1.2.0 אונקיות הסלמה	6.10 טריים – 1.6.0 אונקיות החבית (י)	
1444	22.10-5 טריים הסלמה	1.5 טריים הסלמה (ת); 18 טריים החבית (י)	8 אונקיות (מעיל); 1.12.0 אונקיות (מעיל)
1445	6-5 טריים הסלמה	1.12.0 אונקיות החבית (י); 1.2.0 – 1.30 אונקיות החבית (ת)	6 פיוריני (מעיל נשים ירוק)
1446	6 טריים הסלמה	12 טריים החבית (ת)	10.2 טריים (בד של מיורקה); 24 טריים (חולצת נשים); 15 טריים (חצאית חומה חדשה)
1447	6.10 טריים הסלמה	אונקיה הקווינטאל (ע); 17 טריים החבית (ת); 15 טריים החבית (י)	10.7 טריים הכנה (בד של סאן לורנצו)
1448	11-5.10 טריים הסלמה	1.3.0 אונקיות החבית (י); 20 טריים החבית (ת)	1.18.0 אונקיות (מעיל ללא שרוולים); 10 טריים הכנה (בד כחול של מיורקה); 17 טריים הכנה (בד כחול)
1449	3.15-12 טריים הסלמה	1.12.0 אונקיות החבית (י)	10 טריים הכנה (בד); 10 טריים הכנה (בד כחול); 9 טריים הכנה (בד ירוק); 18 טריים הכנה (בד); 11-10 טריים הכנה (בד של ברצלונה); 12-10.4 טריים הכנה ז(בד תכלת מג'ירונה); 11 טריים הכנה (בד כחול של מיורקה)
1450	18-4.8 טריים הסלמה	8.10 טריים הסלמה (י); אונקיה החבית (י); 20-24.2 טריים החבית (ת)	1.8.0 אונקיות הכנה (בד חום של פירנצה)
1451	14-7.3 טריים הסלמה	2-1.10.0 אונקיות הקווינטאל (ע); אונקיה הקנטר (ע); 18 טריים החבית (ת); 1.12.0 אונקיות החבית (י)	8 אונקיות 1 חתיכה (בד של מיורקה); 1.18.0 אונקיות (מעיל של נשים); 1.1 טריים הכנה (אריג גם)
1452	23-12 טריים הסלמה	18 טריים – 2.24.0 אונקיות הקווינטאל (ע); 1.4.0-1.10.0 אונקיות החבית (י)	1.12.0 אונקיות (חולצה); 2 אונקיות (חולצת נשים); 6 פיוריני (חצאית נשים); אונקיה הכנה (אריג גם)

השנה	דגנים (תבואה, חיטה)	יין/תירוש/ענבים	אריגים
1453	10-7 טריים הסלמה	15 טריים – 1.26.8 אונקיות החבית (י); 18 טריים – 2.6.0 אונקיות הקווינטאל (ע); 1.18.0 אונקיות הקנטר (ע); אונקיה החבית (ת)	12 טריים (חולצה); 12 טריים הכנה (בד ירוק של מורקה); 13 טריים הכנה (בד אדום של סאן גובאני); 12 טריים הכנה (בד); 10 טריים הכנה (בד ירוק של ברצלונה)
1454	7 טריים הסלמה	14 טריים – 1.18.0 אונקיות הקווינטאל (ע); אונקיה החבית (י); 20 טריים החבית (ת)	6.10 טריים (חולצה); 24 טריים (מעיל משי ללא שרולים); 25 טריים (בגד מבד של לונדון); 14.19.9 אונקיות פיוריני (חולצת נשים); 11.5-9 טריים הכנה (בד); 6.9 טריים הכנה (אריג גם); 9.10 טריים הכנה (בד של ברצלונה)
1455	5-3.1 טריים הסלמה	4.10 טריים – 1.12.0 אונקיות החבית (י); 10 טריים הסלמה (י); 21 טריים – 1.29.0 אונקיות הקווינטאל (ע); 18-5.5 טריים החבית (ת); 2.5-1.7 טריים הסלמה (ת)	7.5-27 טריים הכנה (בד); 4 טריים הפלמו (בד); 1.6-4 טריים הכנה (בד לבן); 18-16.10 טריים (חולצה); אונקיות 1-1.14.0 (חולצת נשים); 27 טריים (מעיל); אונקיה הכנה (קטיפה); 16 טריים הכנה (בד בלוויס Belvis); 10 טריים הכנה (בד ירוק וחום)
1456	12-3.10 טריים הסלמה; פיוריני הסלמה	2-1.12.0 אונקיות הקווינטאל (ע); 3.12 טריים – 1.15.0 אונקיות החבית (י); 1.0.6 אונקיות הסלמה (י); 12- 27 טריים החבית (ת); 7.10 טריים הסלמה (ת)	18 טריים – 4 אונקיות (חולצה); 1.15.0-1 אונקיות (חצאית לנשים); 2.3.0 אונקיות (מעיל לנשים); 1.6.0 אונקיות (כנ"ל); 18.14-1.4 טריים הפלמו (בד); 10 טריים הכנה (בד של סאן לורנצו); 12 טריים הכנה (בד מפרפיניאן); 9.10 טריים הכנה (בד כחול); 12-8.8 טריים הכנה (בד ירוק); 16 טריים הכנה (בד של בלוויס); 20 טריים (מעיל נשים)
1457	15.17-1.2 טריים הסלמה	11 טריים – אונקיה החבית (י); 6 12.10-טריים הסלמה (י); 1-1.24.0 אונקיות הקווינטאל (ע); 13-12 טריים החבית (ת)	2.3.0 אונקיות הכנה (משי); 1.1.0 אונקיות (חצאית נשים מבד קטלאני); 10 טריים – 3.3.0 אונקיות הכנה (בד); 2.2-3.14 טריים הפלמו (בד); 1.10-1.37 הכנה (בד צמר); 20 טריים הכנה (בד כחול); 12 טריים הכנה (בד של סאן לורנצו)

השנה	דגנים (תבואה, חיטה)	יין/תירוש/ענבים	אריגים
1458	23-4.10 טריים הסלמה	2.6.0 אונקיות הקווינטאל (ע); 7.10 - 9.10 הסלמה (י); 7.2.17-4 פיוריני החבית (י); 9 טריים - אונקיה החבית (ת)	1-1.1 טריים הכנה (בד גס); 25-27 טריים הכנה (בד של לונדון); 2.16 טריים הכנה (בד עבה); 3.14 טריים - 2.16.3 אונקיות הכנה (בד); 12.7-6.17 טריים (בד של מיורקה); 18-16 טריים הכנה (בד כחול); 13.10 טריים הכנה (בד של ג'נובה); 12.8-9.7½ טריים הכנה (בד לבן של ברצלונה); 16 טריים (חולצה); 18 טריים הכנה (קטיפה)
1459	14-3 טריים הסלמה	2 אונקיות הקווינטאל (ע); 15 טריים - 1.24.0 אונקיות החבית (י); 6.15-6 טריים החבית (ת); 6.12-3.2 טריים הסלמה (י)	2.14 טריים - 1.15.0 אונקיות הכנה (בד); 3.14-2.7 טריים הפלמו (בד); 22 טריים (חצאית של נשים); 18 גרנה הכנה (בד גם); אונקיה הכנה (בד מזרחי גם); 3 אונקיות (כיסוי ראש לנשים); 1.1.10 אונקיות (מעיל רחב של נשים); 2.18.0 אונקיות (מעיל); אונקיה (מעיל של נשים); אונקיה הכנה (בד אדום וירוק של פירנצה); 10.5 טריים - אונקיה הכנה (בד של פירנצה); 18 טריים (חולצה כחולה); 10.7 טריים הכנה (בד כחול); 1.7 טריים הכנה (בד לבן)
1460	12-3 טריים הסלמה	20 טריים - 2 אונקיות החבית (י); 28 טריים הקווינטאל (ע); 25-8 טריים החבית (ת)	2.6 טריים - 1.3.0 אונקיות הכנה (בד); 2.6 טריים הכנה (בד גס); 11-8 טריים הכנה (בד אדום); 3-1.12.0 אונקיות (חצאית); 3 טריים (מעיל של גבר); 23 טריים (מעיל); 2 אונקיות (חצאית נשים); 11 טריים הכנה (בד חום של פרפיניאן)
1461	8.1-2.15 טריים הסלמה	11-4.8 טריים הסלמה (י); 5.5 טריים החבית (י); 22-18 החבית (ת)	8-28.8 טריים הכנה (בד); אונקיה (חולצה); 24 טריים הכנה (בד גס מבורגונדיה); 22 טריים הכנה (בד כחול מלונדון); 2.15.0 אונקיות (מעיל נשים); 12 טריים הכנה (בד ירוק)

השנה	דגנים (תבואה, חיטה)	יין/תירוש/ענבים	אריגים
1462	14-3.5 טריים הסלמה	3.1 טריים – 1.21.0 אונקיות החבית (י); 6-2.8 טריים הסלמה (י); 22-5 טריים החבית (ת); 1.18.0 אונקיות הקווינטאל (ע)	7 טריים – 1.13.0 אונקיות הכנה (בד); 1.7.0 אונקיות (חצאית); 13-14.2 טריים הכנה (בד של מיורקה); 6 טריים הכנה (בד של קרקסון); 21 טריים הכנה (קטיפה); 20-9.8 טריים הכנה (קטיפה כחולה); 13 טריים הכנה (בד ירוק); 10 טריים הכנה (בד כחול); 1.7 טריים הכנה (בד מסטורילה mastorella)
1463	11.7-2 טריים הסלמה	5.5 טריים – 2.16.0 אונקיות (י); 20-16 טריים החבית (י); 4.16-3.4 הסלמה (ת); 8.5-8 טריים החבית (ת)	9 טריים הכנה (בד גס); 2.24.0 אונקיות (חולצת נשים מבד של פירנצה); 25 טריים (חצאית יד שנייה); 2.6.0 אונקיות (מעיל); 3.8 טריים – 1.5.0 אונקיות (בד); 3.7 טריים הפלמו (בד); 1.28.10 אונקיות (מעיל); אונקיה (חולצת נשים ירוקה); 25.10 טריים הכנה (בד אדום); 13.10 טריים הכנה (בד כחול)
1464	15-3.10 טריים	16 טריים – 1.18.0 אונקיות החבית (י); 4 טריים הסלמה (י); 22-5.4 טריים החבית (ת)	5 טריים – 7 אונקיות הכנה (בד); 3.18 טריים הפלמו (בד); 3-1.18.0 אונקיות הכנה (קטיפה); 20 טריים (מעיל רחב); אונקיה (מעיל); 14 טריים הכנה (בד מלנגידוק); 14 טריים הכנה (בד ממיורקה); 14 טריים הכנה (בד מוולנסיה); 12 טריים הכנה (בד כחול מוולנסיה); 17-9.10 טריים הכנה (בד כחול); 12 טריים הכנה (בד אדום ממיוורקה)
1465	14 גרנה הטומינו; 15-5 טריים הסלמה	4.10 טריים – אונקיה החבית (י); 7.10 טריים החבית (ת); 5.10 טריים הסלמה (ת)	10 טריים – 1.5.0 אונקיות הכנה (בד); 6 אונקיות הכנה (בד של גינובה); 3.10 טריים הפלמו (בד); 2 אונקיות (חצאית); 16-4.1 טריים הכנה (בד של מיורקה); 4.2 טריים הפלמו (בד של לונדון)
1466	20-3.15 טריים הסלמה	2.6.0-17.10 אונקיות החבית (י); 3.12 טריים – 1.4.0 אונקיות החבית (ת)	1.5 טריים הכנה (בד לבן); 2-2.3.15 אונקיות הכנה (קטיפה); 9-28 טריים הכנה (בד); 1.3.0 אונקיות (מעיל); 23 טריים (מעיל ללא שרוול); 20 טריים (חולצה); 6 טריים הכנה (בד ארגמן purpurigno)

השנה	דגנים (תבואה, חיטה)	יין/תירוש/ענבים	אריגים
1467	12-4 טריים הסלמה	20 טריים – אונקיה החבית (י); 6 טריים הסלמה (י); 18 טריים – 1.3.0 אונקיות (ת)	3-29 טריים הכנה (בד); 1.5 טריים הכנה (בד אדום כבד קוסטנציה Costancia); 2.2 טריים – 2.21.0 אונקיות (חצאית); טרי הכנה (בד כבד); טרי – 1.12.0 אונקיות הכנה (קטיפה); אונקיה (מעיל נשים ללא שרוול מבד של פירנצה); 1.18.0 אונקיות הכנה (משי משוזר חוטי כסף וזהב); 26 טריים – אונקיה הכנה (בד של לונדון); אונקיה (חולצת נשים יד שנייה); 2-1.3.0 אונקיות (חולצת נשים חדשה); 1.2.0 אונקיות הכנה (בד של פירנצה); 10 טריים הכנה (בד כחול של קרקסון); 1.6.0 אונקיות (חצאית נשים יד שנייה); 20 טריים הכנה (בד צרפתי)
1468	14.2-5 טריים הסלמה	25-3.15 טריים החבית (ת); 2.6 טריים הסלמה (ת)	15.10 טריים הכנה (בד שחור); 1.3.0 אונקיות (חולצת גבר כחולה); אונקיה (חולצה); 2.15.0 אונקיות (חולצת נשים); 7 טריים – 1.14.0 אונקיות הכנה (בד כחול); 18-14 הכנה (בד של סאן לורנצו); 1.7 טריים הכנה (בד מסטורילה); 16 טריים הכנה (בד צמר); 13 טריים הכנה (בד של וולנסיה); 1.5.0 טריים (בד)
1469	3 טריים – 1.7.6 אונקיות הסלמה	2.20.0-1.12.0 אונקיות הקווינטאל (ע); 1.21.0 אונקיות החבית (י); 18 טריים – אונקיה החבית (ת); 6-3 טריים הסלמה (ת)	3.2 טריים (בד גס); 17 טריים (מעיל); 18 טריים (חולצה שחורה); 10 דוקאטי של וויניציאה (שמלה מקטיפה כחולה); 1.12.0 אונקיות (מעיל נשים רחב ובטנת קטיפה); 1.2.0-1 אונקיות הכנה (בד של לונדון); 12 טריים הכנה (בד לבן); 10 טריים הכנה (בד כחול של ג'נובה); 15 טריים הכנה (בד); אונקיה הכנה (בד חום של פירנצה); 10 טריים הכנה (בד חום)

השנה	דגנים (תבואה, חיטה)	יין/תירוש/ענבים	אריגים
1470	10.1-3 טריים הסלמה	24 טריים – 3.6.0 אונקיות הקווינטאל (ע); 6-12 טריים הסלמה (י); 21 טריים החבית (י); 18 טריים – 1.6.0 אונקיות החבית (ת); 6 טריים הסלמה (ת)	4 טריים הכנה (בד); 11 טריים הכנה (בד תכלת); 1-1.6.0 אונקיות הכנה (בד של לונדון); 3.12.0 אונקיות (חצאית נשים רקומה); 3.1.0 אונקיות (חצאית נשים ירוקה מבד של פירנצה); 3.1.10 אונקיות (חצאית); 9 טריים הכנה (בד של מיורקה); 1.21.0 אונקיות (מעיל נשים); 1.5.0 אונקיות הכנה (בד שחור של פירנצה); 18 טריים הכנה (בד כחול של פירנצה); 10 טריים הכנה (בד כחול); 10-10.10 טריים הכנה (בד של ג'נובה); 14 טריים הכנה (בד שחור); 12 טריים (חולצה)
1471	13.10-4 טריים הסלמה	24 טריים – 1.24.0 אונקיות הקווינטאל (ע); 9-17 טריים החבית (ת); 4-4.10 טריים הסלמה (ת)	24 טריים הכנה (בד לבן); 9.10 טריים הכנה (בד ירוק של ג'נובה); 12-13 טריים הכנה (בד של מיורקה); אונקיה (חולצה גבר מבד כחול של לונדון, יד שנייה); 10 טריים הכנה (בד כחול); אונקיה הכנה (בד טורקיז של פירנצה); 9 טריים הכנה (בד כחול של ג'נובה); 13 טריים הכנה (בד כחול של מיורקה); 1.12.0 אונקיות הכנה (בד שחור של פירנצה); 1.10 טריים הכנה (בד צמר); 4 אונקיות (חצאית); 11.2-17 טריים הכנה (בד); 10 טריים הכנה (בד כחול צרפתי)
1472	15-3.4 טריים הסלמה	24 טריים – 1.10.5 אונקיות החבית (י); 1.24.0-1.18.0 אונקיות הקווינטאל (ע); 8-24 טריים החבית (ת)	21.1 טריים הכנה (בד גס); 3 טריים הכנה (בד לבן); 1.3.0 אונקיות (חולצת נשים); 14-16 טריים הכנה (בד); 10.24 טריים הכנה (בד של לונדון); 1.18 טריים הכנה (בד צמר); 11-12 טריים הכנה (בד כחול); 1.3.0-1.13.0 אונקיות (חולצה כחולה); 1.18.0 אונקיות (חצאית כחולה); 15 טריים הכנה (בד ירוק)

השנה	דגנים (תבואה, חיטה)	יין/תירוש/ענבים	אריגים
1473	15-6.15 טריים הסלמה	2.18.0-1.9.0 אונקיות הקווינטאל (ע); 22-1 טריים החבית (ת)	2.12.0 אונקיות (מעיל); 4.10 טריים הכנה (בד כחול של מיורקה); 15.10-16 טריים הכנה (בד); 2.12.0 אונקיות (בגד של פירנצה); 1.5 טריים הפלמו (בד); 1.2 טריים (בד של קריזיה Carisia); 11.10 טריים הכנה (בד של מיורקה); 12 טריים (מעיל כחול); 1.16 טריים הכנה (בד צמר)
1474	20-4.7 טריים הסלמה	27 טריים – 1.22.0 אונקיות הקווינטאל (ע); 1.12.0 אונקיות החבית (י); 12 טריים – 1.6.0 אונקיות החבית (ת); 9 טריים הסלמה (ת)	3 אונקיות (מעיל מבד של לונדון); 1.12.0-1.9.0 אונקיות (חצאית); 2.2.0-1.17.0 אונקיות (חולצת נשים); 17-8 טריים הכנה (בד); 14-12 טריים הכנה (בד של מיורקה); 2 אונקיות (חולצת גבר שחורה מיד שנייה); 1.2.0 אונקיות הכנה (בד של לונדון); אונקיה הכנה (בד שחור); 1.3.0 אונקיות (חצאית נשים); אונקיה הכנה (בד של פירנצה); 4.10 טריים הפלמו (בד של לונדון); 1.10 טריים (בד של מיורקה)
1475	3 טריים – אונקיה הסלמה	15.0.13½ טריים – 2.10.0 אונקיות החבית (י); 4.10 טריים – אונקיה החבית (ת)	1.3.0 אונקיה (מעיל של גבר); אונקיות (חצאית של נשים); 3.12.0 אונקיות (חצאית); 2 אונקיות (מעיל בלי שרוול של נשים); 18.10-3.15 טריים הפלמו (בד); 4 טריים – 1.17.0 אונקיות הכנה (בד); 8 טריים הכנה (בד שחור של מיורקה); 10 טריים הכנה (בד ירוק בהיר של מיורקה); 28 טריים – אונקיה הכנה (בד של לונדון); 12 טריים הכנה (בד ספרדי); 24 טריים הכנה (בד שחור); 12-13.10 טריים הכנה (בד של מיורקה); 1.5 טריים הכנה (בד לבן)

השנה	דגנים (תבואה, חיטה)	יין/תירוש/ענבים	אריגים
1476	20-3 טריים הסלמה	2.6.0-1.12.0 אונקיות הקווינטאל (ע); 28 טריים החבית (ת); 15-5.15 טריים הסלמה (ת)	אונקיה (מעיל רחב); 18 טריים (מעיל מבד של ברצלונה); 1.24.0-1 אונקיות (חצאית); 1.7.0; אונקיות (מעיל ללא שרוול); 2.10-10.12 טריים הכנה (בד); 2.10; טריים הכנה (בד לבן של פוליצי); 1.14 טריים הכנה (פשתן); 27 טריים (מעיל מבד של לונדון); 2-1 אונקיות (מעיל מבד כחול של לונדון); 20 טריים הכנה (בד של מילאנו); 3 טריים הפלמו (בד של לונדון); 1.10.0 אונקיות הכנה (בד כחול); 8 טריים הכנה (בד שחור של ג'נובה); 12 טריים הכנה (בד כחול של מיורקה)
1477	25.16-5.2 טריים הסלמה	24 טריים – 2.24.0 אונקיות הקווינטאל (ע); 1.25.0-1.20.0 אונקיות החבית (י); 24-6 טריים החבית (ת); 11-4.2 טריים הסלמה (ת)	28 טריים החבילה (בד); 1.16-12 טריים הכנה (בד); 2.18.0 אונקיות (חולצת נשים מבד של פירנצה); 2 אונקיות (מעיל); 4 אונקיות (מעיל מבד של פירנצה); 15.15½ טריים (מעיל רחב); 2-1 אונקיות (חולצה); 1.5 טריים הפלמו (בד צרפתי חום); 11 טריים הכנה (בד צרפתי חום); טרי הכנה (בד גם); 8.7-6.8 טריים הכנה (בד אבלות שחור וכחול של ג'נובה); 4.3.0 אונקיות (מעיל קטיפה יד שנייה); 5 אונקיות (מעיל מבד של פירנצה מהודר); 1.5.0 אונקיות הכנה (בד תכלת של פירנצה); 1.1 טריים הפלמו (בד); 3.4-2.1 טריים הפלמו (בד של לונדון); 20 טריים הכנה (בד של ג'נובה); 1.1.0 אונקיות (חולצת נשים יד שנייה); 12 טריים הכנה (בד כחול של מיורקה); 5.5 טריים הכנה (בד לבן); 14 טריים הכנה (בד ירוק); 1.13 טריים הפלמו (בד ירוק); 23 טריים הכנה (בד של לנגידוק)

השנה	דגנים (תבואה, חיטה)	יין/תירוש/ענבים	אריגים
1478	9.10 טריים – 1 אונקיה הסלמה	1.19.0-1 אונקיות החבית (י); 13 טריים – 3.0.0 אונקיות הקווינטאל (ע); 7 פיוריני הקווינטאל (ע); 4-6.10 טריים הסלמה (ת); 13.18 טריים – אונקיה החבית (ת)	5.2.6-2.8.8 אונקיות החבילה (בד); 9.18.0-1.6.0 אונקיות (חולצה); 24 טריים (מעיל אבלים וברדס); 2.18.0-2.12.0 אונקיות (חולצת נשים); 1.16.0 אונקיות (מעיל כבד); 15 דוקאטי (מעיל נשים ללא שרוול); 4.15.0 אונקיות (מעיל ירוק מבד של פירנצה יד שנייה); 3.6.0 אונקיות (בגד מקטיפה שחורה יד שנייה); 1.6.0 אונקיות הכנה (בד של לונדון); 28 טריים הפלמו (בד של לונדון)
1479	8-2.1 טריים הסלמה	25 טריים – 1.13.0 אונקיות הקווינטאל (ע); 11-26 טריים החבית (ת)	22 טריים (חצאית); 1.9.0 אונקיות הכנה (בד של לונדון); 1.3.0 אונקיות הכנה (בד כחול); 1.3.10 אונקיות (מעיל נשים); 11.10 טריים הכנה (בד ירוק בהיר); אונקיה הכנה (בד שחור של מיורקה); 2 אונקיות (חצאית של נשים); 28 טריים (מעיל גדול); 3 אונקיות (מחוך)
1480	20 טריים הקנטר; 13-5 טריים הסלמה	13 טריים – 2.2.0 אונקיות הקווינטאל (ע); 14 פיוריני הקנטר (ע); 2-1.22.0 אונקיות החבית (י); 12 טריים – אונקיה החבית (ת); 8.10 טריים הסלמה	1.5 טריים הפלמו (בד); 5-12 טריים הכנה (בד); 18 גרנה הכנה (בד גס); 2.12½ טריים הכנה (בד לבן); 24 טריים (חולצה); אונקיה (מעיל רחב); 12 טריים – 1.1.0 אונקיות הכנה (בד של מיורקה); 1.7.0 אונקיות הכנה (בד של לונדון); 9.10-20 טריים הכנה (בד כחול של סאן ג'ובאני); 2.5 טריים הפלמו (בד של סאן ג'ובאני); 8 טריים הכנה (בד של סאן לורנצו); 1.12.0 אונקיות (מחוך)
1481	10-4 טריים הסלמה	2.6.0-1.9.0 אונקיות הקווינטאל (ע); 7-9½ פיוריני הקווינטאל (ע); 15 טריים החבית (ת)	1.18 טריים הכנה (פשתן עבה); אונקיה (חולצה שחורה); 18 פיוריני כנה (בד גס); 18 טריים הכנה (בד של סאן ג'ובאני); 1.11.0 אונקיות (בגד נשים כחול); 5.4 טריים הכנה (בד); 3 טריים הכנה (בד גס מכותנה ופשתן)

השנה	דגנים (תבואה, חיטה)	יין/תירוש/ענבים	אריגים
1482	11-4.10 טריים הסלמה	24 טריים – 1.19.0 אונקיות הקווינטאל (ע); 7-7½ פיוריני הקווינטאל (ע); 16-20 טריים החבית (ת); 3.10-4 טריים הסלמה (ת)	2.28.9 אונקיות (מעיל שחור ללא שרוולים); 4 טריים הכנה (בד גס מכותנה ופשתן); 2.6.12 אונקיות (מעיל רחב של ברוג' Bruges); 2.12.0-1.10.0 אונקיות (מעיל רחב); 73-12.5.0 אונקיות (חבילה של בד מיורקה); 2.1½ טריים הכנה (בד הולנדי); 3 דוקאטי של וויניציאה ו-1.10 טריים (חולצה); 10-12 טריים הכנה (בד); 12 טריים הכנה (בד מיורקה); 12-12½ טריים הכנה (בת כחול של מיורקה); 4.5 טריים הפלמו (בד של לונדון); 1.5.0 אונקיות הכנה (בד של לונדון); 1.5.0 אונקיות הכנה (בד מצמר); 4 טריים הפלמו (בד ירוק של לונדון); 2.10 טריים הפלמו (בד כחול); 1.18 טריים הפלמו (בד כחול של מיורקה); 14.15 טריים הכנה (בד שחור של מיורקה); 10 טריים הכנה (בד ירוק של מיורקה); 15 טריים הכנה (בד של סאן ג'ובאני); 24 טריים (מעיל של לונדון); 1.2.0 אונקיות (חצאית)
1483	5 טריים – אונקיה הסלמה	1.18.0-1.10.0 אונקיות הקווינטאל (ע); 4 פיוריני הקווינטאל (ע); 10-18 טריים – 1.12.0 אונקיות החבית (י); 9-17 טריים החבית (ת); 4 טריים הסלמה (ת)	7.10.0 אונקיות חבילה (בד); 3.8.12 אונקיות חבילה (בד גס צרפתי); 6 אונקיות (מעיל לבן ללא שרוול); אונקיה (מעיל); 10 טריים הכנה (בד שחור); 18 טריים הכנה (בד של מיורקה); 18 טריים (מעיל רחב כחול)
1484	22-6 טריים הסלמה	20 טריים – 2 אונקיות הקווינטאל (ע); 25 טריים – 2.6.0 אונקיות החבית (י); 2½ גרנה הקווארטוצ'ו (י); 16 טריים – אונקיה החבית (ת)	15 גרנה הפלמו (בד); 6.10 טריים הכנה (בד); 1.18-2 טריים הפלמו (בד של מיורקה); 6 טריים הפלמו (בד של לונדון); 12 טריים הכנה (בד); 2.12.0 אונקיות (מחוך לנשים); 8 טריים הכנה (בד גמבילינו gambillino); 7.15 טריים הכנה (בד סרגי sargi); 12 טריים הכנה (בד של ברצלונה); 16 טריים הכנה (בד של קטלוניה); 1.6.0 אונקיות (מעיל רחב של לונדון)

השנה	דגנים (תבואה, חיטה)	יין/תירוש/ענבים	אריגים
1485	22.15-6 טריים הסלמה	17-15 טריים החבית (ת); 15 טריים החבית (י)	15.10 טריים הכנה (בד); 2.3.0; אונקיות (חצאים של נשים); 18.10; טריים הכנה (בד של ברצלונה); 9.15 טריים הכנה (בד בלקניטה); 1.17.0; אונקיות (בגד blanketta); נשים כחול; 4.12.0; אונקיות (חולצה); 1.12.0; אונקיות (מעיל כבד)
1486	24-6 טריים הסלמה	24.10 טריים הקווינטאל (ע); 24; טריים – 1.8.0 אונקיות החבית (ת)	1.3.0 אונקיות (מעיל ללא שרוול); 20 טריים (חולצה); אונקיה הכנה (בד כחול של לונדון); 10.2 טריים הכנה (בד שחור)
1487	10.3-5.2 טריים הסלמה		3.6.0 אונקיות (מעיל ללא שרוול); אונקיה (חצאית לנשים)
1488	10-6 טריים הסלמה	אונקיה החבית (י); 16-7.10 טריים הקרטילו (ת); 9 טריים החבית (ת)	18 טריים (מעיל רחב); 4.4.0; אונקיות (מעיל ירוק בהיר מבד של פירנצה); 3 פיוריני הכנה (בד של מיורקה); 9 טריים (חצאית); 1.18.0 אונקיות (בגד נשים); 1.2.0 אונקיות (חולצה)
1489	12-5.3 טריים הסלמה	1.18.0 אונקיות הקווינטאל (ע); 15-18 טריים החבית (ת); 9-8 טריים הקרטילו (ת); 9.3 טריים החבית (י); 2.15-2 טריים הסלמה (ת)	24 טריים (בגד מבד שחור); 4 טריים הפלמו (בד שחור); 16 טריים הכנה (בד כחול של וויניציאה); 17 טריים הכנה (בד שחור של מיורקה); 12-11 טריים (חולצה); 1.7.0 אונקיות (חצאית אדומה); ½ פיוריני הכנה (בד דק); 3.15-1.7 טריים הכנה (בד); 2.4 טריים הכנה (בד אבלים חום ממורקה)
1490	17-3.4 טריים	15 טריים – 2.4.10 אונקיות הקווינטאל (ע); 8 פיוריני הקווינטאל (ע); 25-12 טריים החבית (ת)	7 טריים – אונקיה הכנה (בד); 3.9.0 אונקיות (בגד); 2 אונקיות (מעיל רחב); 20 טריים – 3.18.0 אונקיות (חולצה); 24 טריים (חצאית של נשים); 8 פיוריני (חצאית חומה של גברים)

השנה	דגנים (תבואה, חיטה)	יין/תירוש/ענבים	אריגים
1491	3.8-24 טריים הסלמה	21 טריים – 1.18.0 אונקיות הקווינטאל (ע); 1.20.0-1.6.0 אונקיות החבית (י); 15 טריים – אונקיה החבית (ת); 7.1 טריים הסלמה (ת)	27 טריים (מעיל כבד); 2 אונקיות (מעיל); 2.7.0 אונקיות הכנה (בד ירוק של פירנצה); 7 אונקיות (חצאית רקומה); 15 טריים (חולצת גברים); 22 טריים הכנה (בד הולנדי); 3.26.0 אונקיות הכנה (משי); 2.12.0-1.24.0 אונקיות (חצאית נשים); 5.4 טריים הפלמו (בד של לונדון); 26 טריים (חצאית מבד צרפתי); 24 טריים – 4.18.0 אונקיות (חצאית); 24 טריים הכנה (בד); 1.24.0 אונקיות (חולצה); 29 טריים (חצאית נשים); 9 פיוריני (מעיל מבד של מיורקה); 3 אונקיות (חצאית ירוקה); 7-6 פיוריני (מעיל); 2.3.10 אונקיות הכנה (בד חום); 7 פיוריני (בגד נשים ירוק יד שנייה); פיוריני הכנה (בד ירוק); אונקיה (חולצה חומה יד שנייה); 9 פיוריני הכנה (משי)
1492	11-8.1 טריים הסלמה	21 טריים החבית (י); 1.24.0 אונקיות הקווינטאל (ע); 22 טריים החבית (ת)	15 טריים (מעיל); 3.5.0 אונקיות (מעיל נשים שחור); 1.24.0 אונקיות – 26 פיוריני (חצאית); 20 טריים הכנה (בד שחור); 2.1 הכנה (בד צמר לבן)

ביבליוגרפיה

קיצורים

ASI	<i>Archivio Storico Italiano</i>
ASM	<i>Archivio Storico Messinese</i>
ASPN	<i>Archivio Storico per le Province Napolitane</i>
ASS	<i>Archivio Storico Siciliano</i>
ASSi	<i>Archivio Storico Siracusano</i>
ASSO	<i>Archivio Storico per la Sicilia Orientale</i>
AV	<i>Archivio Veneto</i>
BSC	<i>Bollettino Storico Catanese</i>
DSSS	<i>Documenti per servire alla Storia di Sicilia</i>
EeS	<i>Economia e Storia</i>
HUCA	<i>Hebrew Union College Annual</i>
JJB	<i>Journal of Jewish Bibliography</i>
JJS	<i>Journal of Jewish Studies</i>
JQR	<i>Jewish Quarterly Review</i>
MG	<i>Materia Giudaica</i>
MGH	<i>Monumenta Germaniae Historica</i>
MRH	<i>Mediterranean Historical Review</i>
NS	<i>Notizie degli Scavi</i>
PAAJR	<i>Proceedings of the American Academy for Jewish Research</i>
QM	<i>Quaderni Medievali</i>
OS	<i>Quaderni Storici</i>
RAS	<i>Rassegna degli Archivi di Stato</i>
REJ	<i>Revue des Etudes Juives</i>
RH	<i>Revue Historique</i>
RI	<i>Rivista Israelitica</i>
RMI	<i>Rassegna Mensile di Israel</i>
SA	<i>Sicilia Archeologica</i>
SM	<i>Studi Magrebini</i>
VI	<i>Vessillo Israelitico</i>
ZfHB	<i>Zeitschrift für Hebraische Bibliographie</i>
ZGJD	<i>Zeitschrift für die Geschichte der Juden in Deutschland</i>
(ע)	ערבית

- אבו אל-פידא, ע., אלמחיצה פי אח'באר אלבשר, קהיר 1325 [1907] (ע)
 אבולעפיה, א., וזאת ליהודה, גנוי חכמת הקבלה (מהדיר יילינק, א.), ליפסיה 1853
 אבולעפיה, א., אוצר עדן גנוז (מהדיר גרוס, ג.), ירושלים 2000
 אבן אליאת'יר, ע., אלכאמל פי אליתא'ריח, ביירות 1965 (ע)
 אבן חוקל, מ., כתאב צורת אל'ארץ, 2 כ', ביירות 1964 (תרגום צרפתי: *Configuration de la Terre*, [Kramers, J.H., Wiet, G., eds.] (ע)
 אבן ח'לדון, מ., כתאב אל'עבר, ביירות 1958 (ע)
 אברמסון, ש., עניינות בספרות הגאונים: מחקרים בספרות הגאונים ותשובותיהם בדפוס ובכתב־יד, ירושלים 1974
 אברמסון, ש., ר' נסים בן יעקב
 אחימעץ בן פלטיאל, מגילת אחימעץ (מהדיר קלאר, ב.), ירושלים 1944
 אלאחדב, יצחק בן שלמה, שירי יצחק בן שלמה אלחדב (מהדיר רענן, א.), לוד 1988
 אלאחדב, יצחק בן שלמה, הגדה של פסח (מהדיר שפיגל, י.ש.), ירושלים 2000
 אסף, ש., ביקורת על גנוי קדם ג', קרית ספר 2 (1925), עמ' 182-184
 אסף, ש. (מהדיר), מקורות לתולדות החינוך בישראל, 4 כ', תל־אביב 1947-1926
 אסף, ש., מנוי נשים לאפיטרופוסות, המשפט העברי 2 (1927), עמ' 75-80
 אסף, ש. (מהדיר), תשובות הגאונים, ד' כרכים, ירושלים 1942-1927
 אסף, ש., 'תליינים יהודים', תרביץ 5 (1934), עמ' 224-226
 אסף, ש., 'עבדים וסחר עבדים בימי הביניים', ציון 4 (1939), עמ' 91-125; 5 (1940), עמ' 271-280
 אסף, ש., מקורות ומחקרים, ירושלים 1946
 אסף, ש., 'מכתבים מקיראון ומאלכסנדריה לר' יוסף אבו עוכל', תרביץ 20 (1949), עמ' 177-190
 אפשטיין, י.ג., 'לתנועה המשיחית בסיקיליה', תרביץ 11 (1940), עמ' 218-219
 אפשטיין, י.ג., מחקרים בלשון התלמוד ובלשונות שמיות (מהדיר מלמד, ע"צ), 3 ח', (ב-4), ירושלים 1983-1991
 ארבל, ב., 'יהודים, צמיחת הקפיטליזם וקאמביו: אשראי מסחרי וביטוח ימי בעולם הים התיכון בראשית העת החדשה', ציון 69 (2004), עמ' 157-202
 אשכולי, א.ז., 'על התנועה המשיחית בסיקיליה', תרביץ 10 (1940), עמ' 207-217
 אשכולי, א.ז., התנועות המשיחיות בישראל, ירושלים 1956
 ביינארט, ח., גירוש ספרד, ירושלים 1996
 בן־ששון, מ., 'בני המגרב וקשריהם לארץ ישראל במאות ט-יא', שלם 5 (1987), עמ' 31-82
 בן־ששון, מ. (מהדיר), יהודי סיציליה, ירושלים
 בער, י., תולדות היהודים בספרד הנוצרית, תל אביב 1959
 ברון, ש., 'מלוא הריבונות האפוסטולית ושעבוד היהודים בימי הביניים', ספר היובל לבער, ירושלים 1960, עמ' 102-124
 ברסלבסקי, י., 'על המסחר היהודי בין הים התיכון והודו במאה הי"ב', ציון 7 (1941/2), עמ' 135-139
 גויטיין, ש.ד., 'תשובות חדשות בכתב ידו של הרמב"ם', תרביץ 28 (1959), עמ' 190-196
 גויטיין, ש.ד., 'ידיעות על נגידי קיראון ועל רבנו נסים', ציון 27 (1962), עמ' 11-23
 גויטיין, ש.ד., 'אוטוגראף של הרמב"ם ומכתב אליו מאת אחותו מרים', תרביץ 32 (1963), עמ' 184-194
 גויטיין, ש.ד., 'איגרת לבראט בן משה בן סגמאר דיין העיר אלמהדיה', תרביץ 36 (1967), עמ' 59-72

- גויטיין, ש.ד., 'מסחר היהודים בים התיכון בתחילת המאה האחת עשרה', תרביץ 36 (1967), עמ' 395-366;
37 (1968), עמ' 48-77, 159-190
- גויטיין, ש.ד., 'עוללות מארכיונו של יוסף בן עוכל', תרביץ 38 (1969), עמ' 18-42
- גויטיין, ש.ד., 'היישוב בארץ ישראל בראשית האיסלאם ובתקופת הצלבנים לאור כתבי הגניזה', ירושלים
1980
- גולאק, א., אוצר השטרות, ירושלים 1926
- גולדשמיט, ד., מחקרי תפילה ופיוט, ירושלים 1978
- גיל, מ., הטוסטרים, תל-אביב 1981
- גיל, מ., ארץ ישראל בתקופה המוסלמית הראשונה 634-1099, 3 כ', תל-אביב 1983 (תרגום אנגלי של כ' א'
A History of Palestine 634-1099, Cambridge 1992)
- גיל, מ., 'חמישה מכתבים מארכיונו של אבן עוכל', ספר זיכרון לבן-ששון, ירושלים 1989, עמ' 227-250
- גיל, מ., 'שני פרקים בתולדות היהודים בסיציליה לאור כתבי הגניזה', דברי הקונגרס העולמי האחד-עשר
למדעי היהדות, חטיבה ב' כ' א', ירושלים 1994, עמ' 129-132
- גיל, מ., במלכות ישמעאל בתקופת הגאונים, 4 כ', תל-אביב 1997 (תרגום אנגלי של כ' א' *Jews in Islamic
Countries in the Middle Ages*, Leiden-Boston 2004)
- גיל, מ., 'הובלה ימית במאה האחת-עשרה לאור כתבי הגניזה', מפגש הצלבנים והמוסלמים בארץ ישראל,
תל-אביב 2007, עמ' 151-190
- גיל, מ., סימנסון, ש., 'עוד לתולדות היהודים בסיציליה בתקופה הנורמאנית', ספר היוכל לקארפי, תל-אביב
1996, עמ' 23-57
- דודזון, י., 'חזונים כמנהג המערבים שהתגוררו בסיציליה', ספר זכרון לפוזננסקי, וארשה 1927, עמ' 59-77
- הירשברג, ח.ז., תולדות היהודים באפריקה הצפונית, ב' כ', ירושלים 1965
- הקר, י., 'קבוצת איגרות על גירוש היהודים מספרד ומסיציליה ועל גורל המגורשים', ספר יובל ליעקב כץ,
ירושלים 1980, עמ' 64-97
- הרטום, א., דוד, א., 'ר' אברהם ירא מברטנורא ואיגרותיו מארץ ישראל', יהודים באיטליה, לציון שנת המאה
להולדתו של מ"ד קאסוטו, ירושלים 1988, עמ' 24-108
- ורטנברג, א., איגרת המספר ליצחק בן שלמה אל אחדב (סיציליה המאה ה-14), פרק באלגברה עברית, עבודת
דוקטור, אוניברסיטת ת"א 2007
- זלדס, ג., 'תעודת גניזה על יהודי סיציליה בתקופה הערבית – הערכה מחודשת', ציון 53 (1988), עמ'
57-64
- זלדס, ג., 'יהודי סיציליה בתקופת מעבר בין שלטון מוסלמי לשלטון נורמני-נוצרי במאות י"ב-וי"ג', (עבודת
גמר במכונת כתיבה), ירושלים 1990
- זלדס, ג., 'מעשה מופלא בסיציליה: הוספות ובירורים לענין "התנועה המשיחית בסיציליה"', ציון 58 (1993),
עמ' 347-363
- זלדס, ג., 'היהודים המתנצרים בסיציליה לפני ואחרי הגירוש (1460-1550)', (עבודת דוקטור. במכונת
כתיבה), תל אביב 1997
- זלדס, ג., 'דונה אולליה טמרית סאנצ'ז, הקרבן הראשון של האינקוויזיציה בסיציליה – פרשת הגירתה של
משפחת אנוסים ספרדית רמת מעלה לסיציליה', פעמים 69 (1997), עמ' 43-55
- זלדס, ג., "כבורחת מפני הנחש" – התמודדות נשים יהודיות בסיציליה בדור הגירוש עם המרת בעליהן,
פעמים 82 (2000), עמ' 50-63
- זלדס, ג., 'קווים לדמותם של הנוצרים החדשים בסיציליה', ציון 65 (2000), עמ' 307-342

- זלדס, נ., "ויש להם כח מאת המלך" - שלטון עצמי יהודי בסיציליה, קהל ישראל, ירושלים 2004, ב', עמ' 174-153
- זלדס, נ., 'שלוש צוואות של נוצרים חדשים (נאופיטי) מסיציליה בדור הגירוש', פעמים 103 (2005), עמ' 128-101
- זלדס, נ., פרנקל, מ., 'המסחר עם סיציליה - סוחרים יהודים במסחר היס-תיכוני במאות השתיים-עשרה והשלוש-עשרה', מיכאל 14 (1997), עמ' 137-89
- זנה, י., 'מנהג האנדלוזים שהתגוררו בסיציליה', *JJB* 3 (1942), עמ' 87-84
- יהודאי גאון, הלכות פסוקות (הו"ל ששון, ש.), ירושלים 1950
- יחיאל ניסים מפיסה, מאמר חיי עולם (הו"ל רוזנטאל, ג.ב.), ב: *Banking and Finance among Jews in Renaissance Italy*, ניו יורק 1962
- יערי, א. (מהדיר), מסעות ארץ ישראל, תל אביב 1946
- יערי, א. (מהדיר), אגרות ארץ ישראל, תל אביב 1949
- מסנות, שמואל בן ניסים, מעין גנים: כולל פירוש על איוב (מהדיר באבער, ש.), ברלין 1899
- משה בן מימון, שאלות ותשובות הרמב"ם (מהדיר בלאו, י.), ג' כ', ירושלים 1961-1958
- אלינווירי, א., נהאית אל-ארב פי פונן אל-אדב, 33 ג', קהיר 1998-1923 (ע)
- נחלון, א., קהל ותקנות קהל בתקופת הגאונים לפי תשובותיהם ודבריהם, ירושלים 2001
- ניסים בן יעקב (מקראון), חמשה ספרים, שרידים מחיבוריו (מהדיר אברמסון, ש.), ירושלים 1965
- נתן בן יחיאל, ערוך השלם (הו"ל קאהוט, י.), 9 ח', ניו יורק 1955.
- סולוביצ'יק, ח., היין בימי הבינים: יין נסך: פרק בתולדות ההלכה באשכנז, ירושלים 2008
- סימונסון, ש., 'שערורית הגט תמריונטורוצו', תרביץ 38 (1959), עמ' 392-375
- סימונסון, ש., תולדות היהודים בדוכסות מנטובה, 2 כ', ירושלים 1964-1962
- סימונסון, ש., הכס הקדוש והיהודים, תל אביב 1994
- סימונסון, ש., 'השבט השלושה עשר', מיכאל 14 (1997), עמ' 76-51
- סימונסון, ש., 'יוסף הכהן בג'נובה', כנס יוסף הכהן, ג'נובה 1996, איטליה 15-13 (2001), עמ' 130-119
- סרמוניטה, י., 'נוסח התפילה של יהודי סיציליה', ספר זיכרון לקאסוטו, ירושלים 1988, עמ' 217-131
- עובדיה מברטניורא, 'איגרות', ב: ר' עובדיה ירא מברטניורא ואיגרותיו מארץ ישראל, (הו"ל הרטום, מ., דוד, א.), ביהודים באיטליה, מחקרים במלאת מאה שנה להולדתו של מ"ד קאסוטו. נדפס שנית ב: מאיטליה לירושלים, איגרותיו של ר' עובדיה מברטניורא מארץ ישראל, רמת גן 1997
- עמנואל הרומי, מחברות (מהדיר הברמן, א.מ.), תל אביב 1946
- ענו, צדקיה, שיבולי הלקט (מהדיר באבער, ש.), ווילנא 1886
- עקנין (אבן), יוסף, התגלות הסודות והופעת המאורות. פרוש שיר השירים (מהדיר הלקין, א.ש.), ירושלים 1964
- פוזנסקי, ש., 'ילקוט תלמוד תורה של יעקב בן חננאל הסיקלי', הצופה מארץ הגר 3 (1914), עמ' 22-1
- פלרמו, ג., 'התיישבות יהודי סיציליה באדמות האצילים', ספונות 7 (22) (1999), עמ' 138-83
- פרידמן, מ. ע., רבוי נשים בישראל, ירושלים 1986
- פריימאן, א., 'קנינה על גירוש ספרד', ספר זכרון לחיות, וינה 1933, ח"ע, עמ' רל"ו-רמ"ז
- פריימן, א.ח., סדר קידושין ונישואין, ירושלים 1945
- קוטשר, י., מילים ותולדותיהן, ירושלים 1961
- קולון, יוסף (מהר"ק), שאלות ותשובות, וויניציאה 1519
- קופפר, א., 'קונטרס ארץ ישראל', קובץ על יד 7 (17), ירושלים 1968, עמ' 107-101

- רבינוביץ, מ., 'פיוט לפורים (מרבי יצחק אלאחדב, מתוך כתב־יד)', מזרח ומערב 3 (1929), עמ' 219-223
 רות, ב., 'לתולדות גולי סיציליה', ארץ ישראל 3 (1954), עמ' 230-234
 שבתי דונולו, מבוא לספר חכמוני, ב: מלא חפנים, (הו"ל גייגר, א.), ברלין 1840, מח"ע, עמ' 29-33
 שהם שטיינר, א., חריגים בעל כורחם: משוגעים ומצורעים בחברה היהודית באירופה בימי הביניים, ירושלים
 2008
 שירמן, י., 'הפולמוס של שלמה בונפיד בנכבדי סאראגוסה', קובץ על יד 4 (14) (1946), עמ' 4-64
 שלום, ג., 'ספר התמר לאבו אפלח הסרקסטי', קרית ספר 3 (1926), עמ' 181-222
 שלמה בן אדרת (הרשב"א), שאלות ותשובות, מהדורות שונות
 שמלצר, מ., "'מחזור בלתי נודע" וספר שפתי רגנות', ארשת 5 (1972), עמ' 122-130
 תירוש־בקר, ע., 'הגלוסות הערביות שב"מקרי דרדיקי" בנוסחו האיטלקי, מה טיבן? איטליה 9 (1990), ח"ע,
 עמ' 37-77

- Abrahams, I. (ed.), *Hebrew Ethical Wills*, 2 vols., Philadelphia 1926
 Abulafia, D., *The Two Italies. Economic Relations between the Norman Kingdom of Sicily and the Northern Communes*, Cambridge 1977
 Abulafia, D., 'Sul commercio del grano siciliano nel tardo duecento'. *XI Congresso della Corona d'Aragona: la societa mediterranea all'epoca del Vespro 2*, Palermo 1983, pp. 5-22
 Abulafia, D., 'Una comunita ebraica della Sicilia occidentale', *ASSO* 80 (1984), pp. 159-190
 Abulafia, D., 'Catalan Merchants and the Western Mediterranean: Studies in the Notarial Acts of Barcelona and Sicily, 1236-1300', *Viator* 16 (1985), pp. 209-242
 Abulafia, D., 'Asia, Africa and the Trade of Mediaeval Europe', *Cambridge Economic History*, Cambridge 1987, pp. 402-473
 Abulafia, D., *Italy, Sicily and the Mediterranean 1100-1400*. London 1987
 Abulafia, D., *Frederick II, a Medieval Emperor*, London 1988
 Abulafia, D., 'The End of Muslim Sicily', in: *Commerce and Conquest in the Mediterranean 1100-1500*, Variorum Reprints, London 1993
 Abulafia, D., 'Ethnic Variety and its Implications: Frederick II's Relations with Jews and Muslims', *Intellectual Life at the Court of Frederick II. Hohenstaufen* (Tronzo, W., ed.), Washington 1994, pp. 213-224
 Abulafia, D., 'Le attività economiche degli ebrei siciliani attorno al 1300', *Gli ebrei in Sicilia sino all'espulsione del 1492, Atti del V convegno internazionale Italia Judaica*, Palermo 1992, Rome 1995, pp. 89-95
 Abulafia, D., 'Le comunità di Sicilia dagli arabi all'espulsione', *Storia d'Italia, Annali* 11, (Vivanti, C., ed.), Torino 1996, pp. 47-82
 Abulafia, D., 'Die Verfolgung der Juden in Süditalien und Sizilien (1290-1541)', *Judenvertreibungen in Mittelalter und früher Neuzeit*, (Burgard, F., et al. eds.), Hannover 1999, pp. 99-118
 Abulafia, D., 'The Servitude of Jews and Muslims in the Mediaeval Mediterranean', *Mélanges de l'Ecole française de Rome* 112(2) (2000), pp. 687-714
 Abulafia, D., 'The Jews in Sicily under the Norman and Hohenstaufen Rulers', *Ebrei e Sicilia*, Palermo 2002, pp. 69-92

- Abulafia, D., 'The First *Servi Camere Regie* in Sicily', *Mediterraneo, Mezzogiorno, Europa, Studi in onore di Fonseca, C.D.* I, Bari 2004, pp. 1-13
- Abulafia, D., 'The Jews of Sicily and Southern Italy: Economic Activity, *Wirtschaftsgeschichte der mittelalterlichen Juden*', *Schriften des Historischen Kollegs Kolloquien* 71 (2008), pp. 49-62
- Acta curie felicis urbis Panormi (Atti della città di Palermo)* 1 (Pollaci Nuccio, F., e Gnoffo, D., eds.), Palermo 1892, 1982; – do – 2 (Dentici Buccellato, R. M., ed.), Palermo 1983; – do – 3 (Citarda, L., ed.), Palermo 1984; – do – 4 (Lo Forte Scirpo, M.R., ed.) Palermo 1985; – do – 5 (Corrao, P., ed.) Palermo 1986; – do – 6 (Sciaccia, L., ed.), Palermo 1987; – do – 8 (Bilello, C., Massa, A., eds.), Palermo 1993; – do – 9 (Bilello, C., Bonanno, F., Massa, A., eds.), Palermo 1999; – do – 10 (Santoro, D., ed.), Palermo 2002; – do – 11 (Sardina P., ed.) Palermo 1994; – do – 12 (Sardina, P., ed.) Palermo 1996.
- Acta Iuratorum et Consili Civitatis et Insule Maltae* (Wettinger, G., ed.), Palermo 1993
- Adamesteanu, D., 'I primi documenti epigrafici paleocristiani nel retroterra di Gela', *Atti della Accademia Nazionale dei Lincei, Classe Scienze morali, storiche e filologiche*, S. 8, vol. 10 (1955), pp. 562-571
- Adamesteanu, D., 'Nuovi documenti paleocristiani nella Sicilia centro-meridionale', *Bollettino d'Arte* 1963, pp. 259-274
- Agius, D. A., *Siculo Arabic*, London-New York 1996
- Ahmad, A., *A History of Islamic Sicily*, Edinburgh 1975
- Allegra, A., Giacobello, P., *Signum perfidorum Iudeorum: Gli ebrei a Messina attraverso i secoli*, Messina 2006
- Amari, M. (ed.), *Biblioteca Arabo-Sicula*, 2 vols., Turin 1880-81 (repr. Bologna 1982)
- Amari, M., *Storia dei musulmani di Sicilia*, 3 vols., Catania 1935-1937
- Amico, A., see Starrabba
- Amico, V., *Dizionario topografico della Sicilia*, 2 vols., Palermo 1855 (repr. Bologna 1983)
- Amore, A., 'La predicazione del B. Matteo d'Agrigento a Barcellona e Valenza', *Archivum Franciscanum Historicum* 49 (1956), pp. 255-335.
- Amore, A., 'Nuovi documenti sull'attività del Matteo d'Agrigento nella Spagna ed in Sicilia', *Archivum Franciscanum Historicum* 52 (1959), pp. 12-42
- Anatoli, J(a' aqov), *Il Pungolo dei Discepoli (Malmad ha-talmidim); Il sapere di un ebreo e Federico II*, (Pepi, L., ed.), 2 vols., Palermo 2004
- Andreata, M., 'La traduzione latina del Cantico dei Cantici eseguita da Flavio Mitridate per Pico della Mirandola', *MG VIII/1* (2003), pp. 177-189
- Andreata, M., 'Guglielmo Raimondo Moncada traduttore di Lewi ben Geršom: la traduzione Latina de Commento al Cantico dei cantici eseguita per Pico della Mirandola', in: *Guglielmo Raimondo Moncada alias Flavio Mitridate. Un ebreo converso siciliano, Atti del Convegno Internazionale Caltabellotta (Agrigento), 23-24 ottobre 2004*, Palermo 2008, pp. 101-134
- Andreata, M., Campanini, S., 'Bibliographia Mithridatica', *Atti del Convegno Internazionale Caltabellotta (Agrigento), 23-24 ottobre 2004*, Palermo 2008, pp. 241-258

- Annales Cavenses* (Pertz, G.H., ed.), *MGH SS III*, Hanover 1839
- Architettura judaica in Italia: ebraismo, sito, memoria dei luoghi*, Palermo 1994
- Arias, P. E., Comiso. 'Esplorazione di edificio romano e di varie zone della città antica', *NS* 1937, pp. 456-475
- Arieti, S., 'Mose da Palermo e le traduzioni dei Trattati di Mascalcia di Ippocrate Indiano', in: *Gli ebrei in Sicilia, Studi in onore di Mons. Benedetto Rocco*, Palermo 1998, pp. 55-63
- Aronius, J. (ed.), *Regesten zur Geschichte der Juden im Frankischen und Deutschen Reiche bis zum Jahre 1273*, Berlin 1902
- Ashtor, E., 'The Jews in the Mediterranean Trade in the Fifteenth Century', *Festschrift Kellenbenz*, Stuttgart 1978, pp. 441-454
- Ashtor, E., 'Palermitan Jewry in the Fifteenth Century', *HUCA* 50 (1979), pp. 219-251
- Ashtor, E., 'Gli ebrei nel commercio mediterraneo nell'alto medioevo', *Gli ebrei nell'alto medioevo, Settimane di Studio del Centro Italiano di Studi sull'alto medioevo* 26, Spoleto 1980, pp. 401-464
- Ashtor, E., 'Le fin du Judaïsme sicilien', *REJ* 142 (1983), pp. 323-347
- Ashtor, E., *The Jews and the Mediterranean Economy*, London 1983
- Ashtor, E., 'Trapani e il commercio internazionale nel basso medioevo', *La Fardelliana* 2 (1983), pp. 5-30
- Ashtor, E., 'The Jews in the Mediterranean Trade in the Later Middle Ages', *HUCA* 55 (1984), pp. 159-178
- Ashtor, E., 'The Jews of Trapani in the Later Middle Ages', *Studi Medievali S. 3*, 25 (1984), pp. 1-30
- Ashtor, E., 'Alfonso il Magnanimo e i Mameluchi', *ASI* 142 (1984), pp. 3-30
- Assemblea Regionale Siciliana, L'età normanna e sveva in Sicilia, Mostra storico-documentaria e bibliografica*, Palermo 1994
- Atti, see *Acta*
- Auria, V., *Dell'Origine ed antichità di Cefalù*, Palermo 1656 (repr. Bologna 1978)
- Backman, C., *The Decline and Fall of Medieval Sicily*, Cambridge 1995
- Baer, F. (ed.), *Die Juden im Christlichen Spanien*, 2 vols., Berlin 1929-1936
- Baer, F., *Studien zur Geschichte der Juden im Konigreich Aragonien*, Berlin 1913
- Barberi, G.L., *Liber de Secretiis* (Mazzarese Fardella, E., ed.), *Acta Italica* 11, Milan 1966
- Baron, S.W., *The Jewish Community*, 3 vols., Philadelphia 1948
- Baron, S.W., *A Social and Religious History of the Jews*, 19 vols., New York 1952-1983
- Baron, S. W., 'Medieval Nationalism and Jewish Serfdom', *Studies in Honour of A. Neuman*, Philadelphia 1962, pp. 17-48
- Bartolucci, G., '"Ut Boemis cum Italis": Flavio Mitridate e l'eresia valdo-hussita'. *Flavio Mitridate mediatore fra culture nel contesto del ebraismo siciliano del XV secolo. Atti del convegno internazionale Caltabellotta 30 giugno-1 luglio 2008* (בדפוס)
- Bashan, E., *Captivity and Ransom in Jewish Society in the Mediterranean 1391-1830*, Ramat Gan 1980

- Baviera Albanese, A., *Diritto pubblico e istituzioni amministrative in Sicilia. Le fonti*, Rome 1974
- Beit-Arie, M., 'Additamenta to G. Tamani's Article on Hebrew Manuscripts copied in Sicily', *Henoch* 15 (1993), pp. 359-361
- Beit-Arie, M., Richler, B. (comps.), *Hebrew Manuscripts in the Vatican Library*, Citta del Vaticano 2008
- Beloch, G., *La popolazione antica della Sicilia*, Palermo 1889 (repr. Bologna 1981)
- Beloch, K.J., *Bevolkungsgeschichte Italiens*, 3 vols., Berlin-Leipzig 1937-61
- Benjamin of Tudela, *Itinerary* (Adler, E.N., ed.), London 1907
- Ben-Simon, M., 'Un'iscrizione ebraica nella chiesa di S. Giovanni Battista a Siracusa', *RMI* 66 (2000), pp. 99-104
- Beritelli e La Via, G., *Notizie storiche di Nicosia*, Palermo 1852 (repr. Bologna 1973)
- Bernabo Brea, L., 'L'ipogeo funerario ebraico', *Meligunis Lipara* VII (1995), pp. 12-17
- Bernstein, S., 'The "Unknown Mahzor": in the Library of the Jewish Theological Seminary of America', *JJB* 3 (1942), pp. 32-42
- Bevilacqua Krasner, M., 'Re, Regine, Franciscani, Domenicani ed ebrei in Sicilia del XIV e XV secolo. potere politico, potere religioso e comunita ebraiche in Sicilia', *ASS*, S. IV, 24 (1998), pp. 61-91
- Bevilacqua Krasner, M., 'Abraham ben Shmuel Abulafia e Arnaldo de Villanova: due esperienze religiose in Sicilia', *Ebrei e Sicilia*, Palermo 2002, pp. 193-200
- Bevilacqua Krasner, M., 'Il notarius Iudeorum nella comunita ebraica di Palermo nel XV secolo', *Sefer Yuhasin* XX (2004), pp. 19-37
- Bevilacqua Krasner, M., 'Sicilia e meridione', *Sefer Yuhasin* XXI-XXII (2005-6), pp. 25-38
- [Bevilacqua] Krasner, M., 'L'onomastica degli ebrei di Palermo nei secoli XIV e XV: nuove prospettive di ricerca', *Atti del convegno internazionale dell' AISG, Siracusa 25-27 settembre 2005*, *MG* XI/1-2 (2006), pp. 97-112
- [Bevilacqua] Krasner, M., 'Aspetti politici e rapporti istituzionali comuni tra le comunità ebraiche sarde e quelle siciliane nei secoli XIV e XV: La politica di Martino l'Umano (1396-1410)', *MG* XII/1-2 (2007), pp. 177-186
- Biondi, C., Perani, M., 'Il testamento di un ebreo catanese del 1392 con firme dei testi in ebraico', *Atti del convegno internazionale dell' AISG, Siracusa 25-27 settembre 2005*, *MG* XI/1-2 (2006), pp. 217-228
- Blumenkranz, B., *Juifs et chrétiens dans le monde occidental*, Paris 1960
- Blumenkranz, B. (ed.), *Les auteurs chrétiens latins, du moyen âge sur les juifs et le judaïsme*, Paris 1962
- Bobzin, H., 'Guglielmo Raimondo Moncada e la sua traduzione della sura 21 ("dei profeti")', in: *Guglielmo Raimondo Moncada alias Flavio Mitridate. Un ebreo converso siciliano*, *Atti del Convegno Internazionale Caltabellotta (Agrigento), 23-24 ottobre 2004*, Palermo 2008, pp. 173-184
- Boesch Gajano, S., 'Per una storia degli ebrei in Occidente tra antichità e medioevo. La testimonianza di Gregorio Magno', *OM* 8 (1979), pp. 12-43

- Bollweg, J.A., 'Sense of a Mission: Arnau de Vilanova on the Conversion of Muslims and Jews', *Iberia and the Mediterranean World of the Middle Ages, Studies in Honour of R.I. Burns I*, Leiden-New York-Koln 1995, pp. 50-71
- Bonanni, G., Mirabella, V., *Delle antiche Siracuse*, 2 vols., Palermo 1717 (repr. Bologna 1987)
- Bono, S., 'La schiavitù e la storia del Mediterraneo', *Nuove Effemeridi* 54 (2001), pp. 6-19
- Bonomi, L., 'Cimiteri paleocristiani di Sofiana', *Rivista Archeologica Cristiana* 40 (1964), pp. 169-222
- Boscolo, U., 'Le strutture sociali dei paesi della Corona d'Aragona: La feudalità in Sicilia, in Sardegna e nel Napoletano', *La Corona d'Aragona e il Mediterraneo: aspetti e problemi comuni, da Alfonso il Magnanimo a Ferdinando il Cattolico (1416-1516)*, IX Congresso di Storia della Corona d'Aragona, Napoli 1973, 1, Napoli 1978, pp. 181-190
- Bozzo, S.V., *Note storiche siciliane del secolo XIV. Avvenimenti e guerre che seguirono il Vespro dalla pace di Caltabellotta alla morte di re Federico II l'Aragonese (1302-37)*, Palermo 1882
- Braudel, F., *Capitalism and Modern Life 1400-1800*, Glasgow 1974
- Breithaupt, J.F., *Christliche Helden Insel Malta, mit eygentlicher derselben Landschaft wahrere Beschreibung*, Frankfurt 1632
- Bresc, H., 'Les livres et la culture a Palerme sous Alphonse le Magnanime', *Melanges d'Archeologie et d'Histoire* 81 (1969), pp. 321-386
- Bresc, H. (ed.), *Livre et société en Sicile 1299-1499*, Palermo 1971
- Bresc, H., 'Pantelleria entre l'islam et la chrétienté', *Cahiers de Tunisie* 19 (1971), pp. 105-127
- Bresc, H., 'Les jardins de Palerme (1290-1460)', *Melanges de l'Ecole française de Rome, Moyen-Age* 84 (1972), pp. 55-127
- Bresc, H., 'Documents on Frederick IV of Sicily's Intervention in Malta 1372', *Papers of the British School at Rome* 41 (1973), pp. 180-200
- Bresc, H., 'Documents Siciliens', *Razo* 4 (1984), pp. 109-114
- Bresc, H., *Un monde Méditerranéen. Économie et Société en Sicile 1300-1450*, 2 vols., Rome 1986
- Bresc, H., *Politique et société en Sicile XIIe-XVe siècles*, [Aldershot] 1990
- Bresc, H., 'Il notariato nella società siciliana medioevale', *Politique et société en Sicile*, Aldershot 1990, pp. 191-220
- Bresc, H., 'L'Agriculture sicilienne entre autoconsommation et exportation', *Le Italie del Tardo Medioevo*, Pisa 1990, pp. 449-462
- Bresc, H., 'Un marché rural: Corleone en Sicile 1375-1420', *Anuario de estudios medievales* 24 (1994), pp. 371-393
- Bresc, H., 'L'artisanat juif sicilien: culture et technique', *Gli ebrei in Sicilia, Studi in onore di Mons. Benedetto Rocco*, Palermo 1998, pp. 65-87
- Bresc, H., 'Reflets dans une goutte d'eau: le carnet de Girard de Guy, Marchand Catalan à Termini', *ASM* 77 (1998), pp. 47 (תרפ"ס)
- Bresc, H., 'Le marchand de Corleone, Finances, pouvoirs et mémoire', *Hommage à Jean Favier*, Paris 1999, pp. 469-477

- Bresc, H., *Arabi per lingua ebrei per religione*, Palermo 2001
- Bresc, H., 'Dans les pores de la production et au-dela: les juifs, l'activite agricole et l'economie latifondiaire', *Ebrei e Sicilia*, Palermo 2002, pp. 103-126
- Bresc, H., 'L'expulsion des Juifs de Sicilie', in: *L'Expulsion des Juifs de Provence et de l'Europe Meditteraneeen (XVe-XVIe siecles); Exils et conversions*, Paris-Louvain 2005, pp. 59-76
- Bresc, H., 'La schiavitu in casa degli ebrei siciliana tra Tre e Quattrocento', *QS* 26 (2007), pp. 679-698
- Bresc, H., 'Le judaisme sicilien: caracteres generaux et particularites', in: *Guglielmo Raimondo Moncada alias Flavio Mitridate. Un ebreo converso siciliano, Atti del Convegno Internazionale Caltabellotta (Agrigento), 23-24 ottobre 2004*, Palermo 2008, pp. 1-22
- Bresc, H., Goitein, S.D., 'Un inventaire dotal de juifs siliens (1479)', *Melanges d'Archeologie et d'Histoire* 82, (1970), pp. 903-917
- Bresc-Bautier, G., *Artistes patriciens et confreries*, Rome 1979
- Bresc-Bautier, G., Bresc, H., 'Il corallo siciliano nel mediterraneo medievale', *La Fardelliana* 2-3 (1982), pp. 39-49
- Bresc-Bautier, G., Bresc, H., 'Maramma, i mestieri della costruzione nella Sicilia medievale', in: *I mestieri, Atti del II Congresso internazionale di studi antropologici Siciliani*, Palermo 1983, pp. 145-184
- Brunneck (v.), W. (ed.), *Siciliens Mittelalterliche Stadtrechte*, 2 vols., Halle 1881
- Brunschvig, R., *La Berberie orientale sous les Hafšides, des origines a la fin du XVe siecle*, 2 vols. Paris 1940-47
- Brusa, A., 'Federico II e gli ebrei', *Arch. Stor. Pugliese* 31 (1978), pp. 133f.
- Bucaria, N., 'Antichi anelli e sigilli giudaici in Sicilia', *SA XXVIII* (1995), pp. 129-134
- Bucaria N., *Sicilia Judaica*, Palermo 1996
- Bucaria, N., 'I beni culturali ebraici in Sicilia', *RMI* 70(3) (2004), pp. 145-164
- Bucaria, N., 'Benedetto Rocco e gli Studi giudaici in Sicilia', *Gli ebrei in Sicilia, Studi in onore di Mons. Benedetto Rocco*, Palermo 1998, pp. 21-31
- Bucaria, N., 'Antiche lucerne giudaiche in Sicilia', *Gli ebrei in Sicilia, Studi in onore di Mons. Benedetto Rocco*, Palermo 1998, pp. 259-269
- Bucaria, N., 'L'archeologia giudaica in Sicilia', *MG* 3 (1997), pp. 44-49
- Bucaria, N., 'Dui pari di puma d'argento: l'arte ebraica in Sicilia', *Kalōs* 13/2 (2001), pp. 4-13
- Bucaria, N., 'Tra storia e leggenda: gli ebrei in Sicilia', *Ebrei e Sicilia*, Palermo 2002, pp. 17-30
- Bucaria, N., 'Sub vocabulo ebraico vocatur. Ebraismi medievali in Sicilia', in: *Il mio cuore e a Oriente לבי במזרח*, *Studi di linguistica storica, filologia e cultura ebraica dedicati a Maria Luisa Mayer Modena, Quaderni di Acme* 101, Milano 2008, pp. 389-413
- Bucaria, N., 'Familienstrukturen als Wirtschaftsfaktor und Solidaritätsnetzwerk bei den Juden Siziliens im hohen und späten Mittelalter, Beziehungsnetze Aschkenasischer Juden während des Mittelalters und der frühen Neuzeit', *Forschungen zur Geschichte der Juden, Abhandlungen Bd. 20* (Müller, J.R., Hrsg.), Hannover 2009, pp. 261-274

- Bucaria, N., Cassuto, D., 'La sinagoga e i miqweh di Palermo alla luce dei documenti e delle scoperte archeologiche', *ASS*, S. IV, vol. XXXI (2005), pp. 171-209.
- Bucaria, N., Scibilia, P., 'Nuovi documenti sull'espulsione degli ebrei dalla Sicilia', *Italia* 17 (2006), pp. 93-125
- Buonfiglio Costanzo, G., *Messina città nobilissima*, Messina 1738 (repr. Bologna 1976)
- Buonfiglio Costanzo, G., *Dell'Historia Siciliana*, 2 vols., Messina 1738-39 (repr. Bologna 1976)
- Burgarella, P., 'Diego de Obregon e i primi anni del Sant'Uffizio in Sicilia (1500-1514)', *ASS*, S. 3, 20 (1972), pp. 257-327
- Burgarella, P., *Nozioni di diplomatica Siciliana*, Palermo 1978
- Burgarella, P., 'Le pergamene del monastero della Martorana', *ASS* S. IV, 4 (1978), pp. 55-110
- Burgarella, P. (ed.), *Le imbreviature del notaio Adamo de Citella a Palermo (Registro: 1286-1287)*, Rome 1981
- Burgaretta, D., *Il Purim di Siracusa* (Tesi di Laurea), Roma "La Sapienza" 2000-2001
- Burgaretta, D., 'Un documento giudeo-arabo siciliano conservato a Siracusa', *Italia* XVI (2004), pp. 7-40
- Burgaretta, D., 'La ketubbah di Caltabellotta', *Hebraica Hereditas, Studi in onore di Cesare Colafemmina*, Napoli 2005, pp. 1-26
- Burgaretta, D., 'Il Purim di Siracusa', *Atti del convegno internazionale dell' AISG, Siracusa 25-27 settembre 2005*, *MG* XI/1-2 (2006), pp. 51-80
- Burgaretta, D., 'La ketubbah del fondo SS. Salvatore della Biblioteca Regionale di Messina', *MG* XII/1-2 (2007), pp. 257-264
- Burgaretta, D., 'Ipotesi di rilettura dell'epigrafe in giudeo-arabo di Sicilia conservata a Messina', *Italia* 19 (2009), pp. 7-21
- Cadier, L., *L'Amministrazione della Sicilia Angioina*, Palermo 1974
- Caecilius Calactinus, *Fragmenta* (Ofenloch, E., ed.), Leipzig 1907
- Caglià, A., *Nomenclatura familiare Siculo-Italica*, Messina 1840 (repr. Bologna 1989)
- Cahen, C., *Le régime féodal de l'Italie Normande*, Paris 1940
- Caietanus (Gaietano), O., *Vitae Sanctorum Siculorum*, 2 vols., Palermo 1657
- Calabrese, G., 'Il registro del notaio Pietro Pellegrino de Mineo (1428-1431)', *ASSO* 89-90 (1993-94), pp. 205-341
- Calderone, S., 'Per la storia dell'elemento giudaico nella Sicilia imperiale', *Rendiconti dell'Accademia Nazionale dei Lincei, Classe scienze morali, storiche e filologiche* S. 8, vol. 10 (1955), pp. 489-502
- Calderone, S., 'Comunità ebraiche e Cristianesimo in Sicilia nei primi secoli dell'era volgare', *Atti del Convegno Il Cristianesimo in Sicilia dalle origini a Gregorio Magno (Caltanissetta 1985)*, Caltanissetta 1987, pp. 41-60
- Calisse, C., *Storia del parlamento in Sicilia dalla fondazione alla caduta della monarchia*, Turin 1887 (repr. Bologna 1985)
- Campanini, S., 'Pici Mirandulensis Bibliotheca Cabbalistica Latina. Sulle traduzioni latine di opere

- cabbalistiche eseguite da Flavio Mitridate per Pico della Mirandola', *MG* VII/1 (2002), pp. 90-96.
- Campanini, S., 'Guglielmo Raimondo Moncada (alias Flavio Mitridates) traduttore di opere cabbalistiche', in: *Guglielmo Raimondo Moncada alias Flavio Mitridate. Un ebreo converso siciliano, Atti del Convegno Internazionale Caltabellotta (Agrigento), 23-24 ottobre 2004* (Perani, M., ed.), Palermo 2008, pp. 49-88
- Campanini, S., 'Elazar da Worms nelle traduzioni ebraico-latine di Mitridate per Pico della Mirandola', *Flavio Mitridate mediatore fra culture nel contesto del ebraismo siciliano del XV secolo. Atti del convegno internazionale Caltabellotta 30 giugno-1 luglio 2008* (בדפוס)
- Cancila, O., 'Le gabelle della secrezia di Trapani', *ASSO* 67 (1971), pp. 131-189
- Cancila, R., 'Il censimento della popolazione siciliana del 1505 e la nuova ripartizione del carico fiscale', *ASSO* 85 (1989), pp. 69-116
- Cancila, R., 'Congiure e rivolte nella Sicilia del Cinquecento', *Mediterranea, Ricerche Storiche* 9 (2007), pp. 47-62
- Cappelli, A., *Cronologia, Cronografia e calendario perpetuo dal principio dell'era cristiana ai giorni nostri*, Milano 1930 (repr. 1952)
- Caraffa, P., *Compendio storico della nobile ed esemplare città di Messina*, Venice 1670 (repr. Bologna 1975)
- Carcani, C. (ed.), *Constitutiones regum regni utriusque Siciliae mandante Friderico II imperatore per Petrum de Vineam concinnatae*, Naples 1786
- Carini, I., 'Altro documento sulla rotella rossa', *ASS* 13 (1888), pp. 402-404
- Carini, I., 'Un ebreo siciliano del secolo XIV', *ASS* 15 (1890), p. 191
- Carini, I., 'Per la storia dell'ebraismo', *ASS* 15 (1890), p. 115
- Carini, I., 'Per la storia della rotella rossa', *ASS* 16 (1891), p. 235
- Carini, I., 'Guglielmo Raimondo Moncada', *ASS* 22 (1897), pp. 485-492
- Carpi, D., *L'Individuo e la collettività*, Firenze 2002
- Carrera, P., *Delle memorie storiche della città di Catania*, 2 vols., Catania 1639 (repr. Bologna 1987)
- Caselli, P., 'Il disegno del tempo. Annotazioni sul rapporto tra configurazione dello spazio e ritualità nelle giudeche siciliane', in: *Architettura Judaica in Italia* (1994), pp. 105-111
- Caselli, P., 'Spazio ebraico e ritualità', *Gli ebrei in Sicilia sino all'espulsione del 1492, Atti del V convegno internazionale Italia Judaica, Palermo 1992, Rome 1995*, pp. 423-428
- Caspar, E., *Roger II (1101-1154) und die Gründung der normannisch-sicilischen Monarchie*, Innsbruck 1904
- Cassuto, D., 'La meschita di Palermo', in: *Architettura Judaica in Italia* (1994), pp. 29-39
- Cassuto, D., 'Osservazioni sull'interpretazione della lapide sepolcrale di Caltabellotta', *Gli ebrei in Sicilia, Studi in onore di Mons. Benedetto Rocco*, Palermo 1998, pp. 287-292
- Cassuto, D., 'Il Miqweh di Casa Bianca a Siracusa: confronto con il Miqweh ebraico tradizionale', *Ebrei e Sicilia*, Palermo 2002, pp. 201-208
- Cassuto, D., Bucaria, N., 'Nuove iscrizioni ebraiche dalla Sicilia', *RMI* 70, 2 (2004), pp. 115-126.

- Cassuto, U., 'Wer war der Orientalist Mithridates?' *ZGJD* 5 (1934), pp. 230-236
- Catalano-Tirrito, M. (ed.), *Storia documentata dell R. Università di Catania, Appendice*, Catania 1913
- Cedrenus, G., *Synopsis Historiarum* (Beckker, I., ed.), 2 vols., Bonn 1838
- Cerone, F., 'La politica orientale di Alfonso di Aragona', *ASPN* 27 (1902), pp. 3-13, 380-456, 555-634, 774-852; 28 (1903), pp. 154-212
- Cerone, F., 'Alfonso il Magnanimo ed Abu 'Omar Othman', *ASSO* 9(1) (1912), pp. 45-70
- Chalandon, F., *Histoire de la domination normande en Italia et en Sicilie*, 2 vols., Paris 1907
- Chamizer, M., 'R. Achitubs aus Palermo hebraische Übersetzung der Logica des Maimuni', *ZfHB* 10 (1906), pp. 171-173
- Chamizer, M., 'R. Achitubs aus Palermo hebraische Übersetzung der Logica Maimunis', *Festschrift Hermann Cohen*, Leipzig 1912, pp. 423-456
- Chillemi, F., 'La Giudecca di Messina', *Citta e Territorio* 5 (1996), pp. 5-13
- Chillemi, F., 'La Giudecca di Limina nell'alto valle d'Agro' (Storie di Storia 22), *Capo Peloro* III/11 (1997), pp. 29-30
- Chillemi, F., 'Le comunità ebraiche medioevali nei Peloritani', *Capo Peloro* III (1997), pp. 27-29
- Chillemi, F., 'Le giudecche dei Nebrodi tra assimilazione forzata ed espulsione', *Atti del convegno (Patti 13-14 giugno 1998), Problemi e aspetti di storia dei Nebrodi*, pp. 53-71
- Chillemi, F., 'La giudecca di Castoreale. Una comunità ebraica medievale nei Peloritani', *Paleokastro* XIII (2004), pp. 13-16
- Chillemi, F., *Testimonianze ebraiche a Messina*, Messina 2009
- Ciccarelli, D., (ed.), *Il tabulario di S. Maria di Malfinò* 1 (1093-1302), Messina 1986
- Ciccarelli, D., et al. (eds.), 'Il tabulario di S. Bartolomeo', *Schede medievali* 30-31 (1996), pp. 169-231
- Cohen, M.R., *Jewish Self-Government in Medieval Egypt*, Princeton 1980
- Cohen, M.R., 'What was the Pact of 'Umar? A Literary-Historical Study', *Jerusalem Studies in Arabic and Islam* 23 (1999), pp. 100-157
- Cohn, W., *Die Geschichte der sizilischen Flotte unter der Regierung Konrads IV und Manfreds*, Berlin 1920
- Cohn, W., *L'Età degli Hohenstaufen in Sicilia*, Catania 1932. (German orig.: *Das Zeitalter der Hohenstaufen in Sizilien, ein Beitrag zur Entstehung des modernen Beamtenstaates*, Breslau 1925)
- Cohn, W., 'Jüdische Übersetzer am Hofe Karls I von Anjou, König von Sizilien (1266-85)', *MGWJ* 79 (1935), pp. 245-260 (= *Juden und Staufer in Unteritalien und Sizilien*, Aalen 1978, pp. 50-64)
- Cohn, W., *Juden und Staufer in Unteritalien und Sizilien*, Aalen 1978 (repr.)
- Colafemmina, C., 'Insediamenti e condizioni degli ebrei nell'Italia meridionale e insulare', *Gli ebrei nell'alto medioevo, Settimane di Studio del Centro Italiano di Studi sull'alto medioevo* 26, 2 vols., Spoleto 1980, 1, pp. 197-227

- Colafermina, C., 'Archeologia ed epigrafia ebraica nell'Italia meridionale', *Atti del I convegno internazionale Italia Judaica, Bari 1981*, Rome 1983, pp. 199-211
- Colafermina, C., 'Ipogei Ebraici in Sicilia', *Gli ebrei in Sicilia sino all'espulsione del 1492, Atti del V convegno internazionale Italia Judaica, Palermo 1992*, Rome 1995, pp. 304-329
- Colafermina, C., *Per la storia degli ebrei in Calabria*, Soveria Mannelli 1996
- Colafermina, C., 'Un copista ebreo a Demenna nel 1472', *Gli ebrei in Sicilia, Studi in onore di Mons. Benedetto Rocco*, Palermo 1998, pp. 89-98
- Colafermina, C., 'Oltre lo Stretto', *Ebrei e Sicilia*, Palermo 2002, pp. 219-222
- Colafermina, C., 'Sull'iscrizione di Berakah ben Sa'adyah ha-Zaqen Faqqas di Siracusa', *MG X/2* (2005), pp. 313-318
- Colafermina, C., 'Il donatore del *Kior* di Siculiana (Agrigento)', *Sefer Yuhasin XXI-XXII* (2005-6), pp. 23-24
- Colafermina, C., 'Una piccola comunita ebraica siciliana: San Filippo d'Argirò, Citta e vita cittadina nei paesi dell'area mediterranea secoli XI-XV', *Atti del convegno internazionale in onore di Salvatore Tramontana* (Saitta, B., ed.), Roma 2006 (תדפיס)
- Colafermina, C., Corsi, P., Dibenedetto, G. (eds.), *La presenza ebraica in Puglia. Fonti documentarie e bibliografiche*, Bari 1981
- Colesanti, G.T., 'Frammenti di microstoria ebraica della Sicilia orientale in un libro contabile catalano del XV secolo', *Atti del convegno internazionale dell' AISG, Siracusa 25-27 settembre 2005, MG XI/1-2* (2006), pp. 229-236
- Collura, P. (ed.), *Le piu antiche carte dell'archivio capitolare di Agrigento*, Palermo 1960.
- Coloni, V., *Legge ebraica e leggi locali*, Milano 1945
- Coloni, V., 'Sull'ammissibilità degli ebrei alla laurea anteriormente al secolo XIX', *RMI* 16 (1950), pp. 202-216
- Coloni, V., *Gli ebrei nel sistema del diritto comune*, Milano 1956
- Coloni, V., *Judaica Minora*, Milano 1983
- Conde y Delgado de Molina, R., *La Expulsión de los Judíos de la Corona de Aragón*, Zaragoza 1991
- Coniglione, M.A., *La provincia domenicana di Sicilia. Notizie storiche documentate*, Catania 1937/8
- Conrad, H., Lieck-Buyken (v.d.), T., Wagner, W. (eds.), *Die Konstitutionen Friedrich II von Hohenstaufen für sein Konigreich Sizilien*, 3 vols., Koln-Wien 1973-86
- Coppola, F., 'Ebraismo a Trapani. Traffici nel mediterraneo occidentale', *La Fardelliana* 14 (1995), pp. 157-184
- Coppola, F., 'La comunita ebraica di Monte San Giuliano nei documenti della R. Cancelleria', *Valderice '98*, Palermo 1998, pp. 3-11
- Corrazol, G., 'Menahem da Recanati tra Flavio Mitridate e Pico della Mirandola', *Flavio Mitridate mediatore fra culture nel contesto del ebraismo siciliano del XV secolo. Atti del convegno internazionale Caltabellotta 30 giugno-1 luglio 2008* (בדפוס)
- Cosentino, G., 'Nuovi documenti sulla inquisizione in Sicilia', *ASS* 10 (1885), pp. 72-98

- Costantino, G., 'Le relazioni degli ebrei trapanesi con il regno Hafside di Tunisi sotto Alfonso V', *Mediterranea* 5/14 (2008), pp. 505-526
- Cozza-Luzi, G., Lagumina, B. (eds.), *La cronaca siculo-saracena di Cambridge*, DSSS IV/2, Palermo 1890
- Cracco Ruggini, L., 'La Sicilia fra Roma e Bisanzio', *Storia della Sicilia* III, Napoli 1980, pp. 1-96
- Crawford, F.M., *Southern Italy and Sicily and the Rulers of the South*, New York 1905
- Cuomo Ferretti, L., 'Preliminari per una rivalutazione linguistica del Maqre Dardeqe', *Actes du XVIIIe Congres International de Linguistiques et Philologie Romanes V*, Tübingen 1988, pp. 159-167
- Curbera, J.B., 'Jewish Names from Sicily', *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik* 110 (1996), pp. 297-300
- Curti, G., 'Gli ebrei in Sicilia', in: *Architettura judaica in Italia* (1994), pp. 123-125
- Curti, G., 'La Giudecca di Palermo. Città nella città', *Architettura judaica in Italia* (1994), pp. 132-136
- Cusa, S. (ed.), *I diplomi greci et arabi di Sicilia*, 2 vols., Palermo 1868-82
- Cusumano, V., *Storia dei banchi della Sicilia*, Palermo 1974 (repr.)
- Dal Bo, F., 'Una lettura dall'Epistola ai Romani nella traduzione Latina de le Porte della Giustizia di Yosef Gikatilla eseguita da Mitridate per Pico', *Flavio Mitridate mediatore fra culture nel contesto del ebraismo siciliano del XV secolo. Atti del convegno internazionale Caltabellotta 30 giugno-1 luglio 2008* (בדפוס)
- D'Alessandro, V., *Politica e società nella Sicilia aragonese*, Palermo 1963
- D'Alessandro, V., *Terra nobili e borghesi nella Sicilia medievale*, Palermo 1994
- D'Alessandro, V., Giarrizzo, G., *La Sicilia dal Vespro all'unità d'Italia*, Torino 1989
- Daneu, A., *L'arte trapanese del corallo*, Palermo 1964
- Dara, S., 'Alcamo Iudaica, Storia e documenti inediti del XV secolo di una comunità ebraica siciliana', *La Fardelliana* 18 (1999), pp. 5-64
- Dasberg, L., *Untersuchungen über die Entwertung des Judenstatus im 11 Jahrhundert*, Paris 1965
- David, A., 'The Jewish Settlement in Palestine in the Mameluk Period (1260-1516)', in: *The Jewish Settlement in Palestine 634-1881* (Carmel, A., Schafer, P., Benartzi, Y., eds.), Wiesbaden 1990, pp. 40-85
- David, A., 'Jewish Intellectual Life at the Turn of the Sixteenth Century Kingdom of Naples according to Hebrew Sources', *MG* XI/1-2 (2004), pp. 143-152
- De Grossis, J. B., *Catania Sacra*, Catania 1654
- De La Torre, A. (ed.), *Documentos sobre relaciones internacionales de los Reyes Catolicos*, 6 vols., Barcelona 1949-1966
- De Los Rios, A.J., *Historia social politica y religiosa de los Judios de España y Portugal*, 2 vols., Madrid 1876
- De Luca, P., 'Privilegio di Federico II per il monastero di Benedittini del S. Salvatore di San Marco d'Alunzio', *Benedictina* 25 (1978), pp. 372-376

- De Michele, M., *L'Ebraismo di Termini Imerese a cura del notaio J. Candioto*, Termini Imerese 1950
- De Vio, M. (ed.), *Felicitis et fidelissimae urbis Panormitanae selecta aliquot privilegia*, Palermo 1706 (repr. 1990)
- Del Giudice, G. (ed.), *Codice Diplomatico del regno di Carlo I^o e II° d'Angiò*, 2 = 3 vols., Napoli 1863-1902
- Del Treppo, M., *I mercanti catalani e l'espansione della corona d'Aragona nel mediterraneo*, Napoli 1972
- Del Treppo, M., 'La "Corona d'Aragona" e il mediterraneo, La Corona d'Aragona e il Mediterraneo: aspetti e problemi comuni, da Alfonso in Magnanimo a Ferdinando il Cattolico (1416-1516)', *IX Congresso di Storia della Corona d'Aragona, Napoli 1973*, 1, Napoli 1978, pp. 301-331
- Della Pergola, S., 'La popolazione ebraica in Italia nel contesto ebraico globale', *Storia d'Italia, Annali* 11/2, Torino 1997, pp. 897-936
- Di Blasi e Gambacorta, G.E., *Storia cronologica de' vicere, luogotenenti e presidenti del regno di Sicilia*, 3 vols., Palermo 1790-2
- Di Ferro, G.M., *Biografia degli uomini illustri Trapanesi*, 4 vols., Trapani 1830-50 (repr. Bologna 1973)
- Di Giovanni, G., *L'Ebraismo della Sicilia, ricercato ed esposto*, Palermo 1784
- Di Giovanni, V., *Sul porto antico e su le mura, le piazze e i bagni di Palermo*, Palermo 1884
- Di Giovanni, V., *La topografia antica di Palermo dal secolo X al XV*, 2 vols., Palermo 1889-90
- Di Girolamo, C., 'Gli Alfabetin e la lingua degli ebrei in Sicilia nel Medioevo', *MG* 3 (1997), pp. 50-55
- Di Martino, G., 'Il sistema tributario degli aragonesi in Sicilia (1282-1516)', *ASS* 4-5 (1938-9), pp. 83-145
- Di Matteo, S. (ed.), 'La Giudecca di Palermo dal X al XV secolo', in: *Fonti per la storia dell'espulsione degli ebrei dalla Sicilia* (Giuffrida, Sparti, Di Matteo eds.), Palermo 1992, pp. 61-84
- Di Pasquale, A., 'Sugli ebrei di Sicilia verso la fine del XV secolo', *Atti dell'Accademia di Scienze Lettere e Arti di Palermo* S. V, 9 (1988-9), pp. 197-216
- Di Stefano, G., 'Alcune tombe giudaiche in una necropoli romana nella Sicilia orientale. Nuovi dati sul sincretismo magico e religioso nell'entroterra di Camarina', *Gli ebrei in Sicilia, Studi in onore di Mons. Benedetto Rocco*, Palermo 1998, pp. 271-284
- Dilcher, H., *Die Sizilische Gesetzgebung Kaiser Friedrich II. Quellen der Constitutionen von Melfi und Ihrer Novellen*, Köln-Wien 1975
- Drago, C., 'La comunità ebraica in Demenna e in San Marco fino all'espulsione del 1492', *Nuove ricerche nel Valdemone medievale, (Atti del convegno di S. Marco d'Alunzio dell'11 settembre 2004)*, Sant'Agata di Militello 2005, pp. 63-127
- Drory, A., 'The Jewish Settlement in Jerusalem in the Mamluk Period', *The Jerusalem Cathedra* 1 (1981), pp. 190-213
- Elbogen, I., 'Messina', *RI* 1 (1904), pp. 108-111

- Emanuele e Gaetani, F.M., *Della Sicilia nobile*, 5 vols., Palermo 1754-75 (repr. Bologna 1986)
- Engel, E., 'A Palaeographical Analysis of Mithridates' Hebrew Autographs, in: *Guglielmo Raimondo Moncada alias Flavio Mitridate. Un ebreo converso siciliano, Atti del Convegno Internazionale Caltabellotta (Agrigento), 23-24 ottobre 2004* (Perani, M., ed.), Palermo 2008, pp. 201-224
- Epstein, S.R., 'The Textile Industry and the Foreign Cloth Trade in Late Medieval Sicily (1300-1500): a "Colonial" Relationship?', *Journal of Medieval History* 15 (1989), pp. 141-183
- Epstein, S.R., *An Island for itself. Economic Development and Social Change in Late Medieval Sicily*, Cambridge 1992
- Esposito, A., 'Ebrei siciliani a Roma fra Quattro e Cinquecento', *Hebraica Hereditas, Studi in onore di Cesare Colafemmina*, Napoli 2005, pp. 59-66
- Esposito, A., Procaccia, M., 'La "schola siculorum de Urbe"; la fine della storia?' *Gli ebrei in Sicilia sino all'espulsione del 1492, Atti del V convegno internazionale Italia Judaica, Palermo 1992*, Rome 1995, pp. 412-422
- Falkenhausen (von), V., 'L'Ebraismo dell'Italia meridionale nell'eta bizantina (secoli VI-XI)', *L'Ebraismo dell'Italia meridionale peninsulare dalle origini al 1541, Atti del Convegno internazionale di studio organizzato dall'universita degli studi della Basilicata, Potenza-Venosa, 20-24 settembre 1992*, Galatina 1996, pp. 25-46
- Fallico, G., 'Fonti Spagnole per la storia di Sicilia nell'eta moderna', *RAS* 31 (1971), pp. 26-62
- Fasola, U.M., 'Le due catacombe ebraiche di Villa Torlonia', *Rivista di Archeologia Cristiana* 52 (1976), pp. 7-62
- Fatta, F., 'La rappresentazione della "Tenda cosmica"', *Gli ebrei in Sicilia sino all'espulsione del 1492, Atti del V convegno internazionale Italia Judaica, Palermo 1992*, Rome 1995, pp. 429-437
- Ferorelli, *Gli ebrei nell'Italia meridionale dall'eta romana al secolo XVIII*, Torino 1915
- Ferrara, F., *Storia di Catania*, Catania 1829 (repr. Bologna 1974)
- Ferrua, A., 'Osservazioni sulle iscrizioni cristiane catanesi', *BSC* (1938), pp. 60-74
- Ferrua, A., 'Addenda et corrigenda al Corpus Inscriptionum Judaicarum', *Epigraphica* 3 (1941), pp. 30-46
- Ferrua, A., 'Antichità cristiane: le catacombe di Malta', *Civiltà Cattolica* 100 (1949), pp. 505-515
- Ferrua, A., 'In margine al Congresso Internazionale di Epigrafia', *ASSi* 4 (1958), pp. 171-173
- Filangieri, R. (ed.), *I registri della Cancelleria Angioina*, 22 vols., Naples 1954-69
- Finke, H. (ed.), *Acta Aragonensia*, 3 vols., Aalen 1968
- Finkelstein, L., *Jewish Self-Government in the Middle Ages*, New York 1924
- Fita, F., 'Fray Felipe de Barbieri y la Inquisición española', *Boletín de la R. Academia de la Historia* 16 (1890), pp. 563-572
- Fodale, S., 'Il riscatto dei siciliani "cattivi" in Barberia (XIV-XV secolo)', *QM* 12 (1981), pp. 61-84
- Fodale, S., 'Un ebreo trapanese ambasciatore dei Martini a Tunisi: Samuele Sala', *Studia historica et philologica in honorem M. Batllori*, Rome 1984, pp. 275-280

- Fodale, S., 'Mose Bonavogla e il contestato Iudicatus Generalis sugli ebrei siciliani', *Studi in onore di Mons. Benedetto Rocco*, Palermo 1998, pp. 99-109
- Fontana, C., *Gli ebrei in Catania nel secolo XV*, Catania 1901
- Fraenkel, S., 'Jüdisch-Arabisches I. Zu den Genizah Dokumenten aus Kairo', *JQR OS* 17 (1904/5), pp. 384-88
- Franchi, A., Rocco, B., *La pace di Caltabellotta: 1302 e la ratifica di Bonifacio VIII: 1303*, Palermo 1987
- Freimann, A., 'Jewish Scribes in Medieval Italy', *Marx Jubilee Vol.*, New York 1950, pp. 315-345
- Frey, J.B. (ed.), *Corpus Inscriptionum Iudaicarum* I, Rome 1936 (repr. New York 1975, + Lifshitz, B., *Prolegomenon*)
- Gallo, C.D., Oliva, G., *Gli annali della città di Messina*, 3 vols., Messina 1877-1892 (repr. Bologna 1980)
- Galloway, J.H., *The Sugar Cane Industry. An Historical Geography from its Origins to 1914*, Cambridge 1989
- Gams, P.B., *Series Episcoporum Ecclesiae Catholicae*, Graz 1957
- Garaffa, M.L., 'Caratteri topologici dell'insediamento ebraico nella Sicilia occidentale', in: *Architettura judaica in Italia 1994*, pp. 41-61
- Garaffa, M.L., 'Caratteri topologici dell'insediamento ebraico nella Sicilia occidentale', *Gli ebrei in Sicilia sino all'espulsione del 1492, Atti del V.convegno internazionale Italia Judaica, Palermo 1992*, Rome 1995, pp. 268-295
- García-Ballester, L., McVaugh, M.R., Rubio-Vela, A., 'Medieval Licensing and Learning in Fourteenth Century Valencia', *Transactions of the American Philosophical Society* 79/6, Philadelphia 1989
- Garbini, G., 'Un'iscrizione ebraica ad Erice (Trapani)', *Annali dell'Istituto Orientale di Napoli*, N.S. 17/4 (1967) pp. 335-337
- Gardner, A., *The Lascarids of Nicaea*, London 1912
- Garufi, C.A., *Ricerche sugli usi nuziali nel medio evo in Sicilia*, Palermo 1897 (repr. Bologna 1978)
- Garufi, C.A. (ed.), *I documenti inediti dell'epoca normanna in Sicilia* 1, DSSS 1/18, Palermo 1899
- Garufi, C.A., 'Le isole Eolie a proposito del "Constitutum" dell'abate Ambrogio del 1095', *ASSO* 9 (1912), pp. 159-97
- Garufi, C.A., 'Il più antico diploma purpureo con scrittura greca ad oro della cancelleria normanna in Sicilia per il protonobilissimo Cristodulo', *ASS NS* 47-48 (1927), pp. 105-136
- Garufi, C.A., 'Censimento e catasto della popolazione servile. Nuovi studi e ricerche sull'ordinamento amministrativo dei normanni in Sicilia nei secoli XI e XII', *ASS* 49 (1928), pp. 1-100
- Gaudioso, M., *La questione demaniale in Catania e nei casali del Bosco etneo*, Catania 1971
- Gaudioso, M., *La comunità ebraica di Catania nei secoli XIV e XV*, Catania 1974
- Gebbia, C., 'Comunità ebraiche nella Sicilia imperiale e tardo antica', *ASSO* 75 (1979), pp. 241-275

- Gebbia, C., *Presenze giudaiche nella Sicilia antica e tardoantica*, Palermo 1996
- Genuardi, L., *Palermo*, Rome 1929
- Gerardi, M., Scandaliato, A., *La Giudecca di Sciacca tra XIV e XV secolo, e la donna ebrea siciliana nel Medioevo*, Castelvetro 1992
- Gerardi, M., Scandaliato, A., 'Lingua, istruzione e scuole dell'Ebraismo siciliano nel Medioevo', *Sefer Yuhasin* X-XI (1994-5), pp. 23-42
- Gerardi, M., Scandaliato, A., 'Judeorum terrae Saccae', *Gli ebrei in Sicilia sino all'espulsione del 1492, Atti del V convegno internazionale Italia Judaica, Palermo 1992*, Rome 1995, pp. 438-452
- Gerardi, M., Scandaliato, A., 'Gli ebrei in Sicilia nel medioevo: cultura e lingua', *ASS S. IV*, 21-22 (1995/6), pp. 115-133
- Gerardi, M., Scandaliato A., 'Note sugli ebrei di Sciacca alla fine del XV secolo', *Gli ebrei in Sicilia dal tardoantico al medioevo, Studi in onore di Mons. Benedetto Rocco*, Palermo 1998, pp. 221-241
- Gertwagen, R., 'Geniza Letters: Maritime Difficulties along the Alexandria-Palermo Route', *Communication in the Jewish Diaspora* (Menache, S., ed.) Leiden-New York-Koln 1996
- Giambruno, S. (ed.), *Il tabulario del monastero di S. Margherita di Polizzi*, Palermo 1909
- Giambruno, S., Genuardi, L. (eds.), *Capitoli inediti delle città demaniali di Sicilia approvati sino al 1458 I*, Palermo 1918
- Giansiracusa, P., *Ortygia: illustrazione dei quartieri della città medievale*. Siracusa 1981
- Giardina, C., 'L'istituto del vicere di Sicilia', *ASS* 51 (1931), pp. 189-294
- Giardina, C. (ed.), *Capitoli e privilegi di Messina*, Palermo 1937 (Memorie e documenti di storia siciliana. Serie 2, 1)
- Giarrizzo, G., 'La Sicilia dal Cinquecento all'unità d'Italia', in: D'Alessandro, V., Giarrizzo, G., *La Sicilia dal Vespro all'unità d'Italia*, Storia d'Italia 16, Torino 1989, pp. 97-793
- Gil, M., 'The Jews in Sicily under Muslim Rule in the Light of Geniza Documents', *Atti del I Convegno internazionale Italia Judaica, Bari 1981*, Rome 1983, pp. 87-134
- Gil, M., 'The Babylonian Yeshivot and the Maghrib in the Early Middle Ages', *PAAJR* 57 (1991), pp. 69-120
- Gil, M., 'Sicily 827-1072. In Light of the Geniza Documents and Parallel Sources', *Gli ebrei in Sicilia sino all'espulsione del 1492, Atti del V Convegno internazionale Italia Judaica Palermo 1992*, Rome 1995, pp. 96-171
- Gil, M., 'Shipping in the Mediterranean in the Eleventh century A.D. as Reflected in Documents from the Cairo Geniza', *Journal of Near Eastern Studies* 67 (2008), pp. 247-292
- Giordano, G., 'Comunità e famiglie ebraiche a Palermo e in Sicilia tra XIV e XV secolo: rapporti di diritto privato e aspetti istituzionali, Fonti archivistiche e ricerca demografica', *Atti del Convegno internazionale, Trieste 23-26 aprile 1990. II*, Roma 1996, pp. 1353-1366
- Giuffrida, A., "'Lu Quartieri di lu Cassaru". Note sul quartiere del Cassaro a Palermo nella prima metà del secolo XV'. *Mélanges de l'école française de Rome, Moyen-Age Temps Modernes* 83 (1971), pp. 439-482

- Giuffrida, A., 'Schiavitù e mercato del lavoro nella Sicilia rinascimentale', *Nuove Effemeridi* 14 (54) (2001) 11, pp. 30-46
- Giuffrida, A., 'Contratti matrimoniali e doti nella comunità ebraica palermitana nel 1480', *Ebrei e Sicilia*, Palermo 2002, pp. 185-192
- Giuffrida, A., 'Grano contro ebrei. Un'ipotesi per il riequilibrio della bilancia commerciale siciliana al momento dell'esodo (1492)', *Mediterranea*, 3/4 (2006), pp. 443-464
- Giuffrida, A., Rocco, B., 'Una bilingue arabo-sicula', *Annali dell'Istituto Orientale di Napoli* 34 (n.s. 24) (1974), pp. 109-122
- Giuffrida, A., Rocco, B., 'Documenti giudeo-arabi nel secolo XV a Palermo', *SM* 8 (1976), pp. 53-110
- Giuffrida, R., Sparti, A., Di Matteo, S. (eds.), *Fonti per la storia dell'espulsione degli ebrei dalla Sicilia*, Palermo 1992
- Giunta, F., *Aragonesi e Catalani nel mediterraneo*, 2 vols., Palermo 1973
- Giunta, F., *La Sicilia Aragonesa*, Palermo 1980
- Giunta, F., 'Il vespro e l'esperienza della 'comunitas Siciliae'. Il baronaggio e la soluzione catalano-aragonese dalle fine dell'indipendenza al viceregni spagnolo', *Storia della Sicilia* III, Napoli 1980, pp. 305-407
- Giunta, F., 'Una "inquisitio" dei Cattolici sulla cacciata degli ebrei dalla Sicilia', *Studi di storia economica Toscana nel medioevo e nel rinascimento in memoria de Federigo Melis* (Biblioteca del "Bollettino Storico Pisano", Collana Storica 33), Pisa 1987, pp. 173-178
- Giunta, F. et al. (eds.), *Acta Aragonensia*, 2 vols., Palermo 1972 (DSSS 1/27-28)
- Giunta, F., Sciascia, L., 'Sui beni patrimoniali degli ebrei de Palermo', *Gli ebrei in Sicilia sino all'espulsione del 1492, Atti del V convegno internazionale Italia Judaica, Palermo 1992*, Rome 1995, pp. 172-252
- Giunta, G., 'Gli ebrei in Sicilia', *Problemi Siciliani* 9, 6, (1932), pp. 109-111
- Giura, V., 'La Sicilia e gli ebrei: un lungo addio', *Ebrei e Sicilia*, Palermo 2002, pp. 209-218
- Goitein, S.D., 'Glimpses from the Cairo Geniza on Naval Warfare in the Mediterranean and on the Mongol Invasion', *Studi orientalisti in onore di Giorgio della Vida* 1, Rome 1956, pp. 393-405
- Goitein, S.D., *A Mediterranean Society*, 5 vols., Berkeley 1967-1988
- Goitein, S.D., 'Sicily and Southern Italy in the Cairo Geniza Documents', *ASSO* 67 (1971), pp. 9-33
- Goitein, S.D. (ed.), *Letters of Medieval Jewish Traders*, Princeton 1973
- Goitein, S.D., 'The Jewish Family of the High Middle Ages as Revealed by the Documents of the Cairo Geniza', *Gli ebrei dell'alto medio evo, Settimane di Studio del Centro Italiano di Studi sull'alto medioevo* 26, 2 vols., Spoleto 1980, 2, pp. 713-738.
- Goitein, S.D., Friedman, A. (eds.), *India Traders of the Middle Ages* (India Book 1), Leiden-Boston 2008
- Golb, N., 'A Judeo-Arabic Court Document of Syracuse A.D. 1020', *Journal of Near Eastern Studies* 32 (1973), pp. 105-123

- Golb, N., Pritsak, O. (eds.), *Khazarian Hebrew Documents of the Tenth Century*, Ithaca and London 1982
- Goldstein, B.R., 'Descriptions of Astronomical Instruments in Hebrew, From Deferent to Equant', *Studies in Honour of E.S. Kennedy* (King, D.A. and Saliba, G., eds.), New York 1987 [*Annals of the New York Academy of Sciences*, vol. 500], pp. 105-141
- Goldstein, B.R., Chabas, J., 'Isaac Ibn al-Hadib and Flavius Mithridates: The Diffusion of an Iberian Astronomical Tradition in the Late Middle Ages', *Journal for the History of Astronomy* 37 (2) (2006), pp. 147-172
- Gottheil, R., Worrell, W.H. (eds.), *Fragments from the Cairo Geniza in the Freer Collection*, New York 1927
- Gozzo, S.M., 'Due sermoni inediti del Beato Matteo di Agrigento (secolo XV)', *Noscere Sancti, Miscellanea in memoria di Agostino Amore*, Roma 1982, pp. 245-281
- Gozzo, S.M., 'Fra Matteo predicatore degli ebrei e dei saraceni in Sicilia e nella Spagna tra gli anni 1438-1430', *Studi e ricerche sul Beato Matteo O.F.M.*, Roma 1987, pp. 380-383
- Graditi, S., 'Fonti notarili inedite per la storia degli ebrei in Sicilia', *Gli ebrei in Sicilia sino all'espulsione del 1492, Atti del V convegno internazionale Italia Judaica, Palermo 1992*, Rome 1995, pp. 55-74
- Gregorio, R., *Opere scelte*, Palermo 1845
- Grevin, B., 'Un témoin majeur du rôle des communautés juives de Sicile dans la préservation et la diffusion en Italie d'un savoir sur l'arabe et l'islam au XVe siècle: les notes interlineaires et marginales du "Coran de Mithridate" (ms. Vat. Hebr. 357)', in: *Chrétiens juifs et musulmans dans le Méditerranée médiévale. Études en hommage à Henri Bresc*, Paris 2008, pp. 45-56
- Grévin, B., 'Flavio Mitridate glossatore del Corano', *Flavio Mitridate mediatore fra culture nel contesto del ebraismo siciliano del XV secolo. Atti del convegno internazionale Caltabellotta 30 giugno-1 luglio 2008* (בדפוס)
- Grévin, B., Mandalà, G., 'Le rôle de communautés juives sicilienne dans la transmission des savoirs arabes en Italie 13e-15e siècles', *La Frontière Méditerranéenne du 15e au 17e siècle, Colloque International 17-20 juin 2009*, Centre d'études supérieures de la Renaissance, Tours (בדפוס)
- Grillo, R., 'Un documento inedito sulla giudecca di Sciacca', *ASS S.* 3 17 (1968), pp. 89-91.
- Grüll, T., 'Conquerors, Patriarchs and the Law of the Lord: Interpretation of a Late Jewish Epitaph', *Arctos* 34 (2000), pp. 23-37
- Gubernale, G.A., *Dizionario biografico degli uomini illustri della provincia di Siracusa*, Floridia 1909 (repr. Bologna 1977)
- Gudemann, M., *Geschichte des Erziehungswesens und der Cultur der abendlandischen Juden während des Mittelalters und der neueren Zeit*, 3 vols., Wien 1880-4
- Gulotta, P. (ed.), *Le imbreviature del notaio Adamo de Citella a Palermo (Registro: 1298-1299)*, Rome 1982
- Hames, J.H., 'From Calabria Comes the Law and the Word of the Lord from Sicily: The Holy Land in the Thought of Joachim of Fiore and Abraham Abulafia', *MHR* 20/2 (2005), pp. 187-199

- Hillgarth, J.N., *The Spanish Kingdoms*, 2 vols., Oxford 1976
- Hinojosa Montalvo, J., *The Jews of the Kingdom of Valencia*, Jerusalem 1993
- Hinz, W., *Islamische Masse und Gewichte*, Leiden 1970
- Hirschfeld, H., 'The Arabic Portion of the Cairo Geniza at Cambridge', *JQR OS* 16 (1904), pp. 573-78
- Hofer, J., *Johannes von Capestrano, ein Leben im Kampf um die Reform der Kirche*, Innsbruck 1936
- Holm, A., *Storia della moneta siciliana*, Bologna 1984
- Horowitz, E.S., 'Towards a Social History of Jewish Popular Religion: R. Obadiah of Bertinoro on the Jews of Palermo', *Journal of Religious History* 2 (1992), pp. 138-151
- Houben, H., 'Die Tolerierung Andersgläubiger im normannisch-staufischen Süditalien, Die Begegnung des Westens mit dem Osten', *Kongressakten des 4 Symposions des Mediävistenverbandes in Köln 1991 aus Anlass des 1000 Todesjahres der Kaiserin Theophanu*, Sigmaringen 1993, pp. 75-87
- Houben, H., 'Möglichkeiten und Grenzen religiöser Toleranz im normannisch-staufischen Königreich Sizilien', *Deutsches Archiv für Erforschung des Mittelalters* 50 (1994), pp. 159-198
- Houben, H., 'Neue Quellen zur Geschichte der Juden und Sarazenen im Königreich Sizilien (1275-1280)', *Quellen und Forschungen aus Italienischen Archiven und Bibliotheken* 74 (1994), pp. 335-359
- Houben, H., 'Gli ebrei nell'Italia meridionale tra la metà dell'XI e l'inizio del XIII secolo', *Itinerari di ricerca storica* 6 (1992), pp. 2-28; *L'Ebraismo dell'Italia Meridionale Peninsulare dalle origini al 1541, Atti del Convegno internazionale Potenza 1992*, Galatina 1996, pp. 47-64
- Houben, H., *Roger II of Sicily: a Ruler between East and West*, Cambridge 2002
- Houben, H., 'Federico II e gli ebrei', *Nuova Rivista Storica* (Roma) 85.2 (2001), pp. 325-346
- Huillard-Breholles, J.L.A., *Historia Diplomatica Friderici secundi*, 6 vols., Paris 1852-1861
- Idel, M., *The Mystical Experience in Abraham Abulafia*, Albany 1988
- Idel, M., 'The Ecstatic Kabbalah of Abraham Abulafia in Sicily', *Gli ebrei in Sicilia sino all'espulsione del 1492, Atti del V Convegno internazionale Italia Judaica, Palermo 1992*, Rome 1995, pp. 330-340
- Idel, M., 'Vetus Talmud. Yechiel of Paris and Flavius Mithridates'. *Flavio Mitridate mediatore fra culture nel contesto del ebraismo siciliano del XV secolo. Atti del convegno internazionale Caltabellotta 30 giugno-1 luglio 2008* (בדפוס)
- Irwin, R., 'Iqta' and the end of the Crusader States', *The Eastern Mediterranean Lands in the Period of the Crusades*, Warminster 1977, pp. 62-77
- Italia, A., *La Sicilia feudale*, Genova-Roma-Napoli 1940
- Jellinek, A., 'Abraham ben Samuel Abulafia', in: *Auswahl kabbalistischer Mystik*, Leipzig 1853, pp. 16-26.
- Johns, J., *Arabic Administration in Norman Sicily*, Cambridge 2002
- Johns, J., '1066 and all that. What was the (real) date of the Norman Invasion of Sicily', *Journal of Arabic and Islamic Studies* (בדפוס)

- Juster, J., *Les juifs dans l'empire romain*, 2 vols., Paris 1914
- Kamp, N., *Kirche und Monarchie im Staufischen Konigreich Sizilien*, 4 vols., Munich 1973-82
- Kantorowicz, E., *Kaiser Friedrich II*, Berlin 1927 (English version, London 1967)
- Kantorowicz, E., *Ergänzungsband*, Berlin 1931
- Kaufmann, D., 'Contributions a l'histoire des juifs en Italie', *REJ* 20 (1890), pp. 34-72
- Kisch, G., *Forschungen zur Rechts- und Sozialgeschichte der Juden in Deutschland während des Mittelalters*, Zurich 1955
- Kisch, G., *The Jews in Medieval Germany*, New York 1970
- Kislinger, E., 'Juden im bizantinischen Sizilien', *Ebrei e Sicilia*, Palermo 2002, pp. 59-68
- Kraemer, J.L., 'Return from Messina, a Letter from the Cairo Geniza', *MHR* 4 (1989), pp. 364-374
- Kriegel, M., 'La prise d'une décision: l'expulsion des juifs d'Espagne en 1492', *RH* 260 (1978), pp. 49-90
- Lacerenza, G., 'Magia giudaica nella Sicilia tardoantica', *Studi in onore di Mons. Benedetto Rocco*, Palermo 1998, pp. 293-310
- Lacerenza, G., 'Gli amuleti giudaici e sincretistici nella Sicilia tardoantica e bizantina', *Ebrei e Sicilia*, Palermo 2002, pp. 53-68
- La Corona d'Aragona: un patrimonio comune per Italia e Spagna (secc. XIV-XV)*. Ministero per i Beni Culturali e Ambientali e Deputazione di Storia Patria per la Sardegna, (Mostra), Cagliari 1989
- La Duca, R., 'Fonti storiche sugli ebrei di Palermo', in: *Architettura judaica in Italia* (1994), pp. 115-118
- La Franca, R., 'Ebraismo, sito, memoria dei luoghi', in: *Architettura judaica in Italia*, pp. 19-28
- La Franca, R., 'Caratteri insediativi e memoria dei luoghi ebraici di Sicilia', *Gli ebrei in Sicilia sino all'espulsione del 1492, Atti del V convegno internazionale Italia Judaica, Palermo 1992*, Rome 1995, pp. 253-267
- Lagumina, B., 'Due bolle di Sisto IV a favore di Gulielmo Raimondo Moncada e l'uso delle riserve dei benefici in Sicilia', *ASS* 3 (1878), pp. 347-359
- Lagumina, B., 'L'iscrizione ebraica di San Marco', *ASS NS* 8 (1883), pp. 187-190, 517-518
- Lagumina, B., 'Iscrizione ebraica di Trapani', *ASS NS* 11 (1887), pp. 446-447
- Lagumina, B., 'Di alcune iscrizioni ebraiche scoperte nelle demolizioni di baluardi siracusani', *NS* 1889, pp. 198-201
- Lagumina, B., 'Nota sull'iscrizione quadrilingue esistente nel museo nazionale di Palermo', *ASS* 15 (1890), pp. 108-110
- Lagumina, B., 'Iscrizioni ebraiche di Siracusa', *NS* 1893, pp. 54-55
- Lagumina, B., 'Le giudaiche di Palermo e di Messina descritte da Obadia da Bertinoro', *Atti della R. Accademia di Scienze Lettere ed Arti (Palermo)* S. 3, 4 (1896), pp. 3-22
- Lagumina, B., e G. (eds.), *Codice diplomatico dei Giudei di Sicilia*, 3 vols., Palermo 1884-1909
- Lalinde Abadia, J., 'Los parlamentos y demas instituciones representativas', *La Corona d'Aragona e il Mediterraneo: aspetti e problemi comuni, da Alfonso il Magnanimo a Ferdinando il Cattolico*

- (1416-1516), *IX Congresso di Storia della Corona d Aragona*, Napoli 1973, 1, Napoli 1978, pp. 103-179
- La Lumia, I., *Gli ebrei siciliani*, *Studi di storia siciliana*, 2 vols., Palermo 1870, 2, pp. 1-55 (*Storie siciliane*, 4 vols, Palermo 1881-83, 2, pp. 481-547; repr. Palermo 1984)
- La Mantia, G. (ed.), *Consuetudini delle città di Sicilia*, Palermo 1862
- La Mantia, G. (ed.), *Codice diplomatico dei re Aragonesi di Sicilia*, 2 vols., Palermo 1918-1956 (DSSS 1/23, 24)
- La Mantia, V. (ed.), *I privilegi di Messina (1129-1816)*, Palermo 1897
- La Mantia, V. (ed.), *Antiche consuetudini delle città di Sicilia*, Palermo 1900
- La Mantia, V., *Le tonnare in Sicilia*, Palermo 1901
- La Mantia, V., *L'Inquisizione in Sicilia, serie dei rilasciati al braccio secolare*, Palermo 1904
- La Mantia, V. (ed.), *Le pandette delle gabelle regie antiche e nuove di Sicilia nel secolo XIV*, Palermo 1906
- La Mantia, V., *Origine e vicende dell'inquisizione in Sicilia*, Palermo 1977
- Langmuir, G., "'Iudei nostri" and the Beginning of Capetian Legislation', *Traditio* 16 (1960), pp. 203-239
- Langmuir, G., 'Tanquam servi: The Change in Jewish Status in French Law about 1200', *Les Juifs dans l'Histoire de France* (Yardeni, M., ed.), Leiden 1980, pp. 24-54
- Laredo, A.I., *Les noms des Juifs de Maroc*, Madrid 1978
- La Rocca, L., 'Gli ebrei di Catania nell'osservanza delle feste di rito romano', *ASSO* 5 (1908), pp. 235-241
- Lattes, M., 'Di un mercatante ebreo siracusano', *AV* 6 (1873), pp. 322-323 (VI 43 (1895), pp. 256-257)
- Leon, H.J., *The Jews of Ancient Rome*, Philadelphia 1960
- Leone, S., 'Lineamenti di una storia delle corporazioni in Sicilia nei secoli XIV-XVII', *ASSi* 2 (1956), pp. 82-95
- Levi della Vida, G., *Ricerche sulla formazione del più antico fondo dei manoscritti orientali della Biblioteca Vaticana*, Città del Vaticano 1939
- Lévy, T., 'L'Algèbre arabe dans les textes hébraïques (I). Un ouvrage inédit d'Isaac ben Salomon Al-Ahdab (XIVe siècle)', *Arabic Sciences and Philosophy* 13 (2003), pp. 269-301
- Libertini, G., 'Epigrafe giudaico-latina rinvenuta a Catania', *Atti della R. Accademia delle Scienze (Turin)* 64 (1929), pp. 185-195
- Libro Rosso della città di Marsala* (Provenzano, M. ed.), Marsala 1992
- Lichtenstadter, I., 'The Distinctive Dress of Non-Muslims in Islamic Countries', *Historia Iudaica* 5 (1943), pp. 35-52
- Lifshitz, B., 'Notes d'epigraphie grecque', *Revue Biblique* 70 (1963), pp. 255-265
- Lifshitz, B., *Prolegomenon*, תרצה Frey
- Li Gotti, E., *Volgare nostro siculo*, Firenze 1951
- Lionti, F., 'Gli ebrei e la festa di Santo Stefano protomartire', *ASS NS* 8 (1883), pp. 463-482
- Lionti, F., 'Sulla sinagoga di Marsala', *ASS NS* 8 (1883), pp. 149-155

- Lionti, F., 'La rotella rossa', *ASS NS* 8 (1883), pp. 156-169
- Lionti, F., 'Le usure presso gli ebrei di Sicilia', *ASS NS* 9 (1884), pp. 195-211
- Lionti, F., 'Le magistrature presso gli ebrei di Sicilia', *ASS NS* 9 (1884), pp. 328-371
- Lionti, F., 'I ministri della religione presso gli ebrei di Sicilia', *ASS NS* 10 (1885), pp. 131-136
- Lionti, F., 'Protesta di un ebreo della giudecca di Palermo', *ASS NS* 14 (1889), pp. 128-133
- Lionti, F. (ed.), *Codice Diplomatico di Alfonso il Magnanimo* (1416-1417), Palermo 1891 (DSSS I/15)
- Ljubic, S. (ed.), *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium* 1, Zagreb 1868
- Llompart, G., 'La fecha y circunstancias del arribo de los 'Rimmonim' de la catedral de Mallorca', *Sefarad* 30 (1970), pp. 48-51
- Lo Jacono, T., *Judaica Salem*, Palermo 1990
- Loeb, I., 'Reglement des juifs de Castille en 1432 compare avec les reglements de juifs de Sicile et d'autres pays', *REJ* 13 (1886), pp. 187-216
- Loeb, I., 'Le nombre des juifs de Castile et d'Espagne au moyen-age', *REJ* 14 (1887), pp. 161-183
- Lombardo Ricevuto, G., 'Gli ebrei di Sicilia nel medioevo attraverso le pubblicazioni della Societa Siciliana di Storia Patria', *Atti del Congresso Storico Internazionale sulla presenza della Sicilia nella cultura degli ultimi cento anni*, Palermo 1973, Palermo 1975, pp. 86-93
- Longo Adorno, M., 'Una comunita ebraica nella Sicilia medievale: gli ebrei di Messina tra autonomia e subordinazione', *Clio* 35 (1999), pp. 615-635
- Longo Adorno, M., Martino, M., 'Condizione giuridica degli ebrei di Sicilia dal periodo arabo all'espulsione del 1492', *Ebrei e Sicilia*, Palermo 2002, pp. 97-102
- Lopez, R., *Genova marinara del duecento. Benedetto Zaccaria ammiraglio e mercante*, Messina-Milano 1933
- Lopez, R., 'The Norman Conquest of Sicily', in: *A History of the Crusades* (Setton, K.M. ed.) 6 vols., Madison 1969-90, 1, pp. 54-67
- Lopez, R., Raymond, I.W. (eds.), *Medieval Trade in the Mediterranean World*, New York 1955
- Lourie, E., 'A Jewish Mercenary in the Service of the King of Aragon', *REJ* 137 (1978), pp. 367-373
- Luzzati, M., 'Ebrei siciliani a Pisa agli inizi del quattrocento', *Studi in onore di Mons. Benedetto Rocco*, Palermo 1998, pp. 111-116
- Luzzati, M., 'Carne "cristiana" e carne "ebraica": la bocciaria della judaica di Palermo', *Ebrei e Sicilia*, Palermo 2002, pp. 135-137
- Luzzatto, L., 'Ebrei siciliani', *VI* 26 (1878), pp. 286-288; 33 (1885), pp. 146-148; 35 (1887), pp. 247-249; 53 (1905), pp. 324-327, 457-458
- Mack Smith, D., *Storia della Sicilia medievale e moderna*, Bari 1971 (English version: *History of Sicily, Mediaeval Sicily*, London 1968)
- Magovero Fina, A., *Ebrei a Castelmuro, pagine di storia inedita*, Palermo 1992
- Maiorana, G., *Il registro notarile di Giovanni Maiorana (1297-1300)*, (De Stefano, A., ed.), Palermo 1943 (ed. 2: Sparti, A., ed., Palermo 1982)
- Malaterra, G., 'De rebus gestis Rogerii Calabriae et Siciliae comitis et Roberti fratris eius', in: *Muratori, Rerum Italicorum Scriptores* V, Bologna 1975f. (repr.)

- Mancuso, A., *Judaiche di casa nostra: Siti e caratteri costruttivi dell'antica giudecca di Santa Lucia del Mela*, Alcamo 2002
- Mancuso, M.R., 'Insediamenti ebraici in Sicilia', in: *Architettura judaica in Italia* (1994), pp. 127-230
- Mandala, G., 'La migrazione degli ebrei del *Garbum* in Sicilia', *Atti del convegno internazionale dell' AISG, Siracusa 25-27 settembre 2005*, *MG* XI/1-2 (2006), pp. 179-200
- Mandala, G., 'Ahituv ben Yshaq da Palermo, medico, filosofo e traduttore del secolo XIII', *MG* XIII/1-2 (2008), pp. 35-61
- Mandala, G., 'Il maestro del padre di Flavio Mitridate: lo spagnolo Yshaq al-Ahdab nella Sicilia di fine Trecento, *Flavio Mitridate mediatore fra culture nel contesto del ebraismo siciliano del XV secolo*.' *Atti del convegno internazionale Caltabellotta 30 giugno-1 luglio 2008* (בדפוס)
- Mandalari, M., 'Gli ebrei di Randazzo nel secolo XV', *VI* 50 (1902), pp. 115-118
- Manganaro, G., 'Iscrizioni tardo-imperiali di Catania', *Atti del III Congresso Internazionale di Epigrafica Greca e Latina*, Rome 1959, pp. 347-351
- Manganaro, G., 'Ancora di due epigrafi giudaiche di Catania prive di simboli', *ASSi* 5-6 (1959-1960), pp. 201-202
- Manganaro, G., 'Iscrizione latine e greche di Catania e di Taormina', *Siculorum Gymnasium*, n.s. 14 (1961), pp. 192-198
- Manganaro, G., 'Giudei grecanici nella Sicilia imperiale. Documentazione epigrafica e figurativa', *Ebrei e Sicilia*, Palermo 2002, pp. 31-41
- Mann, J., 'Responsa of the Babylonian Gaonim as a Source of Jewish History', *JQR* 7 (1916), pp. 457-90; 9 (1918/9), pp. 139-79; 10 (1919/20), pp. 121-51, 309-65; 11 (1920/1), pp. 433-71
- Mann, J., *The Jews in Egypt and Palestine under the Fatimid Caliphs*, 2 vols., Oxford 1920
- Mann, J., *Texts and Studies in Jewish History and Literature*, 2 vols., Cincinnati-Philadelphia 1931-35
- Manni Piraino, M.T., *Iscrizione greche lapidarie del Museo di Palermo*, Palermo 1972
- Marongiu, A., 'Gli ebrei di Salerno nei documenti dei secoli X-XIII', *ASPN* 62 (1937), pp. 238-266
- Marrone, A., *Ebrei e giudaismo a Bivona (1428-1547)*, Bivona 2000
- Marrone, G., *La schiavitù nella società mediterranea dell'età moderna*, Caltanissetta-Roma 1972
- Martino, G., 'La Judaica di Messina', *Città e Territorio*, luglio/agosto 1997, pp. 20-31
- Matteo da Girgenti, *Sermones varii*, (Amore, A. ed.), Roma 1960
- Matthew, D., *The Norman Kingdom of Sicily*, Cambridge 1992
- Mazzamuto, A., 'L'insediamento ebraico in Sicilia dal periodo arabo all'espulsione del 1492', in: *Architettura judaica in Italia* (1994), pp. 83-95
- Mazzamuto, A., 'Storia e progetto del miqwe di Casa Bianca nella giudecca di Siracusa', *Quaderni dell'Istituto siciliano di studi ebraici* (1999), pp. 17-21
- Mazzamuto, A., 'Il miqwe di Casa Bianca nella giudecca di Siracusa', *RMI* 66 (2000), pp. 89-98
- Mazzamuto, S., Mineo, E.I., 'Sulla condizione giuridica degli ebrei in Sicilia nel tardo medioevo. Tra autonomia e subordinazione', in: *Architettura judaica in Italia* (1994), pp. 73-77
- Mazzamuto, S., Mineo, E. I., 'Sulla condizione giuridica degli ebrei in Sicilia', *Gli ebrei in Sicilia*

- sino all'espulsione del 1492, *Atti del V Convegno internazionale Italia Judaica, Palermo 1992*, Rome 1995, pp. 453-462
- Mazzarese Fardella, E. (ed.), *Il Tabulario Belmonte*, Palermo 1983
- Meli, A., *Istoria antica e moderna della città di San Marco*, Messina 1984
- Melis, F., 'L'area Catalano-Aragonese nel sistema economico del mediterraneo occidentale', *La Corona d'Aragona e il Mediterraneo: aspetti e problemi comuni, da Alfonso il Magnanimo a Ferdinando il Cattolico (1416-1516)*, IX. Congresso di Storia della Corona d'Aragona, Napoli 1973, 1, Napoli 1978, pp. 191-209
- Menager, L.R., *Amiratus, l'Emirat et les origines de l'Amiraute (XI-XIII siècles)*, Paris 1960
- Menager, L.R. (ed.), *Recueil des actes des ducs Normans d'Italie (1046-1127)*, Bari 1981
- Menager, L.R., *Hommes et institutions de l'Italie normande*, London 1981
- Merkel, P.J., *Commentatio qua iuris siculi sive assisarum regum regni Siciliae fragmenta ex codicibus manu scriptis proponuntur*, Halle 1856
- Meshullam da Volterra, *Viaggio in terra d'Israele*, (trad. Veronese, A.), Rimini 1989
- Messina, il ritorno delle memoria, Mostra*, Messina 1994
- Messina, A., 'Le comunità ebraiche della Sicilia nella documentazione archeologica', *Henoch* 3 (1981), pp. 200-219
- Messinas, E.V., 'The Ties between the Jews of Sicily and the Jews of Greece', *Ebrei e Sicilia*, Palermo 2002, pp. 246-256
- Meyerson, M.D., 'Religious Change, Regionalism, and Royal Power in the Spain of Fernando and Isabel', *Iberia and the Mediterranean World of the Middle Ages, Studies in Honour of R.I. Burns* I. Leiden-New York-Koln 1995, pp. 96-112
- Mifsud, A., 'Tracce dell'antica vitalità giudaica Maltese', *Archivum Melitense* 1919 (תרפ"ס)
- Milano, A., *Storia degli ebrei italiani nel Levante*, Firenze 1949
- Milano, A., 'Nuovi luci sulla emigrazione degli ebrei italiani nel cinquecento verso il Levante', *RMI* 19 (1953), pp. 174-178
- Milano, A., 'The Number of the Jews in Sicily at the Time of their Expulsion in 1492', *Jewish Social Studies* 15 (1953), pp. 25-32 ('La consistenza numerica degli ebrei di Sicilia al momento della loro espulsione', *RMI* 20 (1954), pp. 16-24)
- Milano, A., 'Vicende economiche degli ebrei nell'Italia meridionale ed insulare durante il medioevo', *RMI* 20 (1954), pp. 76-89, 110-122, 155-174, 217-222, 276-281, 322-331, 372-384
- Milano, A., *Storia degli ebrei in Italia*, Turin 1963
- Minervini, L., 'Il contributo di Giuseppe Sermoneta alla storia della linguistica degli ebrei Siciliani', *Italia* 13-15 (2001), pp. 125-136
- Minervini, L., 'Le parole e le cose. Vita e cultura ebraica nelle pubblicazioni del Centro di Studi Filologici e Linguistici Siciliani', *Ebrei e Sicilia*, Palermo 2002, pp. 257-264
- Minieri-Riccio, C., *Il regno di Carlo I d'Angiò negli anni 1271 e 1272*, Napoli 1875
- Minieri-Riccio, C., *Della dominazione angioina nel reame di Sicilia, Studi storici estratti da' registri della Cancelleria Angioina di Napoli*, Napoli 1876
- Mitridathes, Flavius, *Sermo de Passione Domini* (Wirszubski, C. ed.), Jerusalem 1963

- Modica Scala, G., *Le comunità ebraiche nella contea di Modica*, Modica 1978
- Mogavero Fina, A., *Gli ebrei a Castelbuono*, Palermo 1992
- Mondello, F., 'Due iscrizioni ebraiche', *ASS NS* 8 (1883), pp. 110-111
- Mongitore, A., *Bibliotheca sicula*, 2 vols., Palermo 1708-14 (repr. Bologna 1971)
- Mongitore, A. (ed.), *Monumenta historica sacrae domus mansionis SS Trinitatis*, Palermo 1721
- Mongitore, A. (ed.), *Bullae Privilegia et Instrumenta Panormitanae Metropolitanae Ecclesiae*, Palermo 1734
- Mongitore, A., *Della Sicilia ricercata*, 2 vols., Palermo 1742-43 (repr. Bologna 1977)
- Monter, W., *Frontiers of Heresy. The Spanish Inquisition from the Basque Lands to Sicily*, Cambridge 1990
- Morabito, V., 'La comunità ebraica di Marsala e il giudaismo non rabbinico e caraita', *Studi in onore di Mons. Benedetto Rocco*, Palermo 1998, pp. 117-156
- Morabito, V., 'Les particularités de la communauté juive de Syracuse (Sicile) à la fin du XIVe siècle', *Jewish Studies at the Turn of the Twentieth Century I*, Boston-Leiden-Koln 1999, pp. 459-467 (EAJS Congress Toledo 1998)
- Mortillaro, V. (ed.), *Catalogo ragionato dei diplomi esistenti nel Tabulario della Cattedrale di Palermo*, Palermo 1842
- Mortillaro, V., *Nuovo dizionario Siciliano-Italiano*, Palermo 1876 (repr. Bologna 1970)
- Motzkin, A.L., *The Arabic Correspondence of Judge Elijah and his Family (Papers from the Cairo Geniza); A Chapter in the Social History of Thirteenth Century Egypt*, University of Pennsylvania, PhD, 1965, 2 vols., University Microfilms, Inc., Ann Arbor, Michigan.
- Mugnos, F., *Teatro geneologico delle famiglie nobili, titolate, feudatarie ed antiche nobili del fidelissimo regno di Sicilia viventi ed estinte*, 3 vols., Palermo 1647-70 (repr. Bologna 1979)
- Mulè, V., 'Argenta Judea Siracusana pellegrina a Gerusalemme', *ASSi S. III*, 13 (1999), pp. 149-160
- Mulè, V., *Le comunità ebraiche della Sicilia orientale fino al 1492*, tesi di laurea. Università di Roma 2002
- Mulè, V., 'Ebrei tra Siracusa e Malta nel '400', *ASSi S. III*, XVI (2002), pp. 101-122
- Mulè V., 'La medicina ebraica in Sicilia orientale nel secondo Medioevo', *Schede Medievali* 40 (2002), pp. 155-170
- Mulè, V., 'Beniamino Romano ebreo siracusano: documenti inediti dell'archivio della Corona d'Aragona', *MG VIII/2* (2003), pp. 343-350
- Mulè, V., 'La comunità ebraica di Siracusa nel '400: aspetti di vita economica e sociale', *RMI LXIX* (2003), pp. 59-86
- Mulè, V., 'Nuovi documenti sulle comunità ebraiche della Sicilia orientale: Messina, Catania, Siracusa', *MG IX/1-2* (2004), pp. 231-240
- Mulè, V., 'Nuovi documenti sulla comunità ebraica di Messina nel XV secolo', *Percorsi di storia ebraica, Atti del convegno internazionale Cividale del Friuli*, Udine 2005, pp. 397-408
- Mulè, V., 'La comunità ebraica di Catania nelle fonti notarili del XV secolo', *Hebraica Hereditas, Studi in onore di Cesare Colafemmina*, Napoli 2005, pp. 107-122

- Mule, V., *Mercanti, banchieri e prestatori ebrei nella Sicilia del XV secolo. Profilo, attività, relazioni familiari e sociali*, tesi di dottorato, Università di Pisa [2007/8]
- Mule, V., 'Gli ebrei di Caltabellotta e la famiglia de Luna', in: *Guglielmo Raimondo Moncada alias Flavio Mitridate. Un ebreo converso siciliano, Atti del Convegno Internazionale Caltabellotta (Agrigento), 23-24 ottobre 2004* (Perani, M., ed.), Palermo 2008, pp. 225-240
- Mule, V., 'II II° Convegno Internazionale su Flavio Mitridate mediatore fra culture, Caltabellotta, 30 giugno – 1 luglio 2008', *MG XIII/1-2* (2008), pp. 408-414
- Mule, V., 'Matteo da Girgenti' (בדפוס)
- Mule Bertolo, G., *Caltanissetta nei tempi che furono e nei tempi che sono*, Caltanissetta 1906 (repr. Bologna 1984)
- Napoli, F., *Storia della città di Mazara*, Mazara 1932 (repr. Bologna 1980)
- Natan ben Sa'adyah Har'ar, *Le porte della giustizia (Ša'are Sedeq)*, (Idel, M., ed.), Milano 2001
- Nef, A., 'La langue écrite de juifs de Sicile au x^v siècle', in: *Bresc, H., et Veauvy, C., Mutations d'identités en Méditerranée*, Paris 2000, pp. 85-95
- Nef, A., 'Gli ebrei di Sicilia: ebrei di lingua araba', *Ebrei e Sicilia*, Palermo 2002, pp. 169-178
- Neubauer, A., 'Gudemann, Geschichte des Erziehungswesens', *REJ* 9 (1884), pp. 144-151
- Nicolosi, P., *Gli ebrei a Catania*, Catania 1988
- Nicotra, V., *Dizionario Siciliano-Italiano*, Catania 1883 (repr. Bologna 1974)
- Norwich, J.J., *The Normans in the South 1016-1130*, London 1970
- Noy, D. (ed.), *Jewish Inscriptions of Western Europe, Italy (excluding the city of Rome), Spain and Gaul*, Cambridge 1993
- Oliveri, F., *Il casale giudaico Pietra-Ciaramitaro nel comune di Prizzi*, Palermo 1979
- Oliveri, F., 'Giudei, fenici e musulmani di Sicilia', *Gli ebrei in Sicilia sino all'espulsione del 1492, Atti del V convegno internazionale Italia Judaica, Palermo 1992*, Rome 1995, pp. 296-303
- Oliveri, F., 'I giudei nella topomastica siciliana', *Architettura judaica in Italia (1994)*, pp. 79-83
- Oliveri, F., 'Jewish Women in Ancient and Medieval Sicily', *Proceedings of the Eleventh Congress of Jewish Studies B/1*, Jerusalem 1994, Engl. Sect., pp. 130-134
- Oliveri, F., 'L'Espulsione dei giudei e la fine del giudaismo siciliano', *Quaderni dell'Istituto siciliano di studi ebraici*, (1997), pp. 41-54
- Oliveri, F., 'Giudei e cultura popolare in Sicilia', *Quaderni dell'Istituto siciliano di studi ebraici* (1997), pp. 33-40
- Oliveri, F., 'Frammenti ceramici da Monte Giudecca e Portella dei Giudei', *Quaderni dell'Istituto siciliano di Studi Ebraici* (1997), pp. 23-31.
- Oliveri, F., *Il Miqve della Giudecca di Siracusa*, Syracuse 1999
- Orlando, D., *Il feudalismo in Sicilia*, Palermo 1847 (repr. Bologna 1980)
- Orlando, D. (ed.), *Un codice di leggi e diplomi siciliani nel medioevo*, Palermo 1857
- Oro, J.G., *Cisneros y la reforma del clero Español en tiempo de los reyes católicos*, Madrid 1971
- Orsi, P., 'Nuovi ipogei di sette cristiane e giudaiche ai Cappuccini in Siracusa', *Romische Quartalschrift* 14 (1900), pp. 194-197

- Orsi, P., 'Siracusa – Piccole catacombe di sette ereticali e di ebrei nel predio S. Giuliano ai Cappuccini', *NS* 1900, p. 209
- Orsi, P., 'Acireale', *NS* 1903, pp. 442-3
- Orsi, P., 'Siracusa – Piccole catacombe di sette nella regione S. Lucia-Cappuccini', *NS* 1915, pp. 205-08
- Otto v. Freising, *Gesta Fredirici Imperatoris*, (Wilmans, R., ed.), MGH SS XX, Hanover 1868
- Ouerfelli, M., 'Le rôle des communautés juives dans la production et le commerce du sucre en Méditerranée au Moyen Âge: les exemples de l'Égypte et de la Sicile, in: *Chrétiens juifs et musulmans dans le Méditerranée médiévale*. *Études en hommage à Henri Bresc*, Paris 2008, pp. 57-74
- Outhwaite, B.M., 'Taylor-Schechter Genizah Research Unit', *Ebrei e Sicilia*, Palermo 2002, pp. 93-95
- Ovadia of Bertinoro, 'Epistola', in: Neubauer, A., 'Zwei Briefe Obadjah's aus Bartenuro', *Jahrbuch für die Geschichte der Juden und des Judentums* 3 (1863), pp. 193-270
- Pace, B., *Arte e civiltà della Sicilia antica*, 4 vols., Milan 1935-49
- Pace, M., *L'Antichità di Caltagirone città gratissima della Sicilia*, Naples 1631 (repr. Bologna 1973)
- Pagnano, G., 'La giudecca di Siracusa', in: *Architettura judaica in Italia* (1994), pp. 63-71
- Pagoto, G., *Notizie della giudaica di Monte San Giuliano nei secoli XIII, XIV e XV*, pp. 55 (ms. 262, Biblioteca Fardelliana, Trapani).
- Palermo, G., 'New Evidence about the Slaughter of the Jews in Modica, Noto and elsewhere in Sicily (1474)', *Henoch* XII (2000), pp. 247-317
- Paramo, L., *De origine et progressu Officii Sanctae Inquisitionis*, Madrid 1598
- Parkes, J., *The Jews in the Mediaeval Community*, London 1938
- Pavoncello, N., 'Due epigrafi ebraiche', *Rivista degli Studi Orientali* 56 (1982), pp. 47-53
- Penet, H. (ed.), *Le chartrier de Santa Maria di Messina (1250-1500)*, 2 vols., Messina 1998-2007
- Penet, H., 'Séparés mais assimilés. Les juifs de Messine à la fin du Moyen Âge (XIVe-XVe siècles)', in: *Chrétiens juifs et musulmans dans le Méditerranée médiévale. Études en hommage à Henri Bresc*, Paris 2008, pp. 91-101
- Pepi, L., 'Alcune note sul Malmad-ha-talmidim di Ja'aqov Anatoli', *Gli ebrei in Sicilia sino all'espulsione del 1492, Atti del V Convegno internazionale Italia Judaica, Palermo 1992*, Rome 1995, pp. 370-381
- Pepi, L., 'Ja'qov Anatoli intellettuale ebreo alla corte di Federico II', *Studi in onore di Mons. Benedetto Rocco*, Palermo 1998, pp. 157-166
- Pepi, L., 'Gli ebrei a Palermo nel Medioevo', *Schede Medievali* 34-35 (1998), pp. 141-160.
- Pepi, L., 'Rapporto filosofia-rivelazione nel Malmad ha-talmidim di Ja'aqov Anatoli', *Schede Medievali* 38 (2000), pp. 128-145
- Perani, M., 'Le firme in giudeo-arabo degli ebrei di Sicilia in atti notarili di Caltabellotta, Polizzi e Sciacca', *Hebraica Hereditas. Studi in onore di Cesare Colafemmina*, Napoli 2005, pp. 143-236.

- Perani, M., 'Le firme in ebraico e in giudeo-arabo dei Bulfarag, parenti di Guglielmo Raimondo Moncada in atti dei notai di Sciacca e Caltabellotta e nella ketubbah di Giv'at Lot', in: *Guglielmo Raimondo Moncada alias Flavio Mitridate. Un ebreo converso siciliano, Atti del Convegno Internazionale Caltabellotta (Agrigento), 23-24 ottobre 2004*, Palermo 2008, pp. 135-150
- Perani, M., 'Alla ricerca del Miqveh perduto di Palermo. Come trasformare un'ipotesi in una scoperta', *MG* XIII/1-2 (2008), pp. 385-396
- Perani, M., 'I colophon dei manoscritti ebraici, cabbalistici e di altro soggetto, copiati in Sicilia nei secoli XIV e XV espressione della cultura ebraica dell'isola', *Flavio Mitridate mediatore fra culture nel contesto del ebraismo siciliano del XV secolo. Atti del convegno internazionale Caltabellotta 30 giugno-1 luglio 2008* (בדפוס)
- Percolla, V., *Biografie degli uomini illustri Catanesi*, Catania 1842 (repr. Bologna 1977)
- Percy, W.A., 'The Indirect Taxes of the Medieval Kingdom of Sicily', *Italian Quarterly* 22 (85), (1981), pp. 73-85.
- Peri, I., *Citta e campagna in Sicilia*, 2 vols., Palermo 1953-6 (Atti della Accademia di Scienze Lettere ed Arti di Palermo, S. 4, vol. 13, p. 2, fasc. 1 e 4)
- Peri, I., *Il villanaggio in Sicilia*, Palermo 1965
- Peri, I., *Uomini, citta e campagne in Sicilia dall'XI al XIII secolo*, Bari 1978
- Peri, I., *La Sicilia dopo il vespro, uomini, citta e campagne 1282-1376*, Bari 1982
- Peri, I., *Restaurazione e pacifico stato in Sicilia 1377-1501*, Bari 1988
- Peri, I., *Villani e cavalieri nella Sicilia medievale*, Bari 1993
- Perles, J., 'Ahron ben Gerson Aboularabi', *REJ* 21 (1890), pp. 246-269
- Pertile, A., *Storia del diritto italiano*, 6 vols, 2^a ed., Bologna 1965-6 (repr.)
- Petino, G., 'Per la storia della canna da zucchero in Sicilia agli inizi dell'età moderna', *ASSO* 65 (1969), pp. 97-125
- Piccitto, G., et al., (eds.) *Vocabolario siciliano*, 5 vols., Palermo 1977-2002
- Picone, G., *Memorie storiche agrigentine*, Girgenti 1866 (repr. Agrigento 1982)
- Piemontese, A.M., 'Il Corano latino di Ficino e i Corani arabi di Pico e Monchates', *Rinascimento* 36 (1996), pp. 227-273
- Piemontese, A.M., 'Codici giudeo-arabi di Sicilia', *Ebrei e Sicilia*, Palermo 2002, pp. 179-184
- Piemontese, A.M., 'Guglielmo Raimondo Moncada alla Corte di Urbino', in: *Guglielmo Raimondo Moncada alias Flavio Mitridate. Un ebreo converso siciliano, Atti del Convegno Internazionale Caltabellotta (Agrigento), 23-24 ottobre 2004*, Palermo 2008, pp. 151-172
- Piemontese, A.M., 'Moncada. Pico della Mirandola arabista e la pentade umanistica delle lingue', *Flavio Mitridate mediatore fra culture nel contesto del ebraismo siciliano del XV secolo. Atti del convegno internazionale Caltabellotta 30 giugno-1 luglio 2008* (בדפוס)
- Pirro, R., *Sicilia Sacra*, 2 vols., Palermo 1733 (repr. Bologna 1987)
- Pitrè, G., *Medici, chirurghi, barbieri e speciali antichi in Sicilia*, Palermo (1910), repr. 2003
- Pitterman, M., 'Sicilian Jewry', *Rhode Island Jewish Historical Notes* 8 (1979), pp. 99-119
- Polonio, V. (ed.), *Notai genovesi in oltremare. Atti rogati a Cipro da Lamberto di Sambuceto*, Genoa 1982

- Poorthuis, M., Safrai, C., 'Fresh Water for a Tired Soul; Pregnancy and Messianic Desire in a Mediaeval Jewish Document from Sicily (found in the Geniza of Cairo)', *Women and Miracle Stories, a Multidisciplinary Exploration*, Leiden 2001, pp. 123-144.
- Powell, J.M. (ed.), *The Liber Augustalis or Constitutions of Melfi Promulgated by Emperor Frederick II for the Kingdom of Sicily in 1231*, Syracuse (NY) 1971
- Poznanski, S., 'Ephraim b. Shemaria de Fostat et l'academie palestinienne', *REJ* 48 (1904), pp. 146-175
- Precopi Lombardo, A., 'Due contratti nel Registro Maiorana nascondono un prestito usuraio', *La Fardelliana* 2 (1983), pp. 201-206
- Precopi Lombardo, A., 'Medici ebrei nella Sicilia medievale', *Trapani* 29 (1984), pp. 25-28
- Precopi Lombardo, A., 'Virdimura, dottoressa ebrea del medioevo siciliano', *La Fardelliana* 3 (1984), pp. 361-364
- Precopi Lombardo, A., 'Attività artigianali e commerciali degli ebrei in Sicilia', *Libera Università Trapani* 4 (1985), pp. 159-168
- Precopi Lombardo, A., 'Dell'usura degli ebrei in Sicilia', *Libera Università Trapani* 5, n. 14 (1986), pp. 157-161
- Precopi Lombardo, A., 'Gli ebrei di Sicilia nella bufera dell'espulsione', *Libera Università Trapani* 5 (1986), pp. 173-188
- Precopi Lombardo, A., 'Le magistrature ebraiche in Sicilia', *Libera Università Trapani* 9 (1990), pp. 135-150
- Precopi Lombardo, A., 'La componente ebraica durante il regno di Federico III', *L'Eta di Federico II nella Sicilia Centro Meridionale, Atti delle giornate di studio, Gela 8-9 dicembre 1990*, Agrigento 1991, pp. 43-52
- Precopi Lombardo, A., 'Le comunità ebraiche del Trapanese nei documenti editi e inediti del XV secolo', *Gli ebrei in Sicilia sino all'espulsione del 1492, Atti del V convegno internazionale Italia Judaica, Palermo 1992*, Rome 1995, pp. 463-500
- Precopi Lombardo, A., 'L'Università ebraica di Marsala', *Marsala, I luoghi e la memoria*, Marsala 1997, pp. 182-189
- Precopi Lombardo, A., 'La condizione femminile nelle comunità ebraiche di Sicilia', *ASS*, S. IV. 24 (1998), pp. 93-119
- Privilegia urbis Panormi collecta iussu Praetoris Petri Specialis*, Accademia Nazionale di Scienze Lettere ed Arti Palermo, Palermo 1992 (ed. anastatica ms. BComP Qq H 125)
- Privitera, S., *Storia di Siracusa*, 2 vols., Naples 1878 (repr. Bologna 1979)
- Régne, J., *History of the Jews in Aragon* (Assis, Y. ed.), Jerusalem 1978
- Reinach, H., 'Quid Judaeo cum Verre?', *REJ* 26 (1893), pp. 36-46
- Renda, F., *La fine del giudaismo siciliano*, Palermo 1993
- Renda, F., 'L'inquisizione e gli ebrei in Sicilia', *L'inquisizione e gli ebrei in Italia*, Bari 1994, pp. 121-160
- Renda, F., 'Gli ebrei prima e dopo il 1492', *Gli ebrei in Sicilia sino all'espulsione del 1492, Atti del V Convegno internazionale Italia Judaica, Palermo 1992*, Rome 1995, pp. 31-54

- Renda, F., 'I marrani di Sicilia', *Storia d'Italia, Annali* 11 (1), Torino 1996, pp. 679-705
- Renda, F., *L'Inquisizione in Sicilia*, Palermo 1997
- Rezasco, G., *Segno degli ebrei*, Genova 1889
- Riccardus de S. Germano, *Chronicum Siculum*, (Garufi, C.A., ed.), Muratori, L.A., *Rerum Italicorum Scriptores* 7/2, Bologna 1937
- Ripoll, M., *Bullarium Ordinis Praedicatorum*, 8 vols., Rome 1729-1740
- Rizzitano, U., 'La conquista musulmana', *Storia della Sicilia* III, Napoli 1980, pp. 97-176
- Rizzo Marino, A., 'Gli ebrei di Mazara nei secoli quattordicesimo e quindicesimo', *Atti della Società trapanese per la Storia Patria* 1971, (תדפיס).
- Rizzo Pavone, R. M., 'Gli archivi di Stato Siciliani e le fonti per la storia degli ebrei', *Gli ebrei in Sicilia sino all'espulsione del 1492, Atti del V Convegno internazionale Italia Judaica, Palermo 1992*, Rome 1995, pp. 75-88
- Rocco, B., 'Due lapidi sepolcrali ebraiche', *RS* 1 (1968), pp. 34-37
- Rocco, B., 'Non pozzo ma tomba', *SA* 1 (1968), pp. 45-49
- Rocco, B., 'La Grotta di Monte Gallo (iscrizioni e disegni)', *SA* 2 (1969), pp. 18-29
- Rocco, B., 'Due iscrizioni fenicie di Mozia', *SA* 3 (1970), pp. 33-36
- Rocco, B., 'Frammenti di un codice ebraico recuperato a Palermo', *ASS S.* 3, 20 (1970), pp. 9-18
- Rocco, B., 'Un documento giudeo-arabo a Trapani nel secolo XV', *Studi dedicati a C. Trasselli*, Soveria Mannelli 1983, pp. 577-581
- Rocco, B., 'La formula finale del Sacramentum Iudeorum', *Bollettino del Centro di Studi Filologici e Linguistici Siciliani* 15 (1986), pp. 408-414
- Rocco, B., 'Iscrizione giudeo-araba a Messina', *Vetera Christianorum* 29 (1992), pp. 345-357
- Rocco, B., 'Tre candelabri musulmani con iscrizioni ebraiche nella Galleria Regionale de Palazzo Abatellis in Palermo', *Ho Theologos* 2 (1992), pp. 253-268
- Rocco, B., 'Note su una lapide medievale ebraica di Palermo', *Sefer Yithasin* 8 (1992), pp. 41-49
- Rocco B., 'La dedica quattrocentesca nella sinagoga di Mazara', *Ho Theologos* NS 13 (1995), pp. 245-251
- Rocco, B., 'Lapide sepolcrale ebraica del secolo XV a Caltabellotta', *Ho Theologos* NS 13, (1995), pp. 369-374
- Rocco, B., 'Le tre lingue usate dagli ebrei in Sicilia dal sec. XII al sec. XV', *Gli ebrei in Sicilia sino all'espulsione del 1492, Atti del V Convegno internazionale Italia Judaica, Palermo 1992*, Rome 1995, pp. 355-369
- Rocco, B., 'Un'epigrafe ebraica inedita a Siculiana (Agrigento)', *Nicolaus* XXII (1995), pp. 237-245
- Rocco, B., 'La sinagoga quattrocentesca di Agira. Dedicata in ebraico', *Ho Theologos*, NS 14 (1996), pp. 129-138
- Rocco, B., 'Il giudeo-arabo e il siciliano nei secoli XII-XV: influssi reciproci', *Atti de XXI Congresso internazionale di linguistica e filologia romanza, Palermo 1995*, Tübingen 1998, pp. 539-545
- Rocco, B., 'Lapide medievale ebraica a Palermo', *Atti dell'Accademia di Scienze Lettere e Arti di Palermo* (בדפיס)

- Rogierus de Hoveden, *Annales*, Frankfurt 1601; MGH SS 27, (Liebermann, F. ed.), Hannover 1885; Engl. Trans., 2 vols. London 1853
- Romano, D., 'El judío Jucef Ravaya, tesorero real, en la ocupacion de Sicilia (fines de 1282)', *XI Congresso di Storia della Corona d'Aragona* 4, Palermo 1984, pp. 149-159
- Romualdus Salernitanus, *Chronicon (Annales)*, MGH SS 19, Hannover 1868, pp. 387-461 (Muratori, SS, Nuova ed. VII/1)
- Rossi, M., 'La ricerca dei resti materiali dell'insediamento degli ebrei in Sicilia – le fonti', in: *Architettura judaica in Italia* (1994), pp. 119-120
- Rotella, S. G., 'Giovanni di Giovanni: Chronicler of the Jews in Sicily', *The Most Ancient of Minorities. The Jews of Italy*, (Pugliese, S., Westport, eds.), Connecticut – London 2002, pp. 105-115.
- Roth, C., 'The Jews of Malta', *Transactions of the Jewish Historical Society* 12 (1931), pp. 187-251
- Roth, C., 'Un movimento sionistico in Italia nel 1456', *Israel* 11.10.1934
- Roth, C., *History of the Jews in Italy*, Philadelphia 1946
- Roth, C., 'The Qualification of Jewish Physicians in the Middle Ages', *Speculum* 28 (1953), pp. 834-843
- Roth, C., 'Jewish Intellectual Life in Medieval Sicily', *JOR* 47 (1956-57), pp. 317-335 (=Gleanings, New York 1967, pp. 62-80)
- Roth, C., 'The Messina Synagogue Inscription: or Alas Poor Zunz', *Scritti Guido Bedarida*, Florence 1966, pp. 187-193
- Rozen, M., *Jews of Istanbul*, Boston 2002
- Rubin, U., 'Apes, Pigs and the Islamic Identity', *Israel Oriental Studies* XVII (1997), pp. 89-105
- Runciman, S., *The Sicilian Vespers*, Cambridge 1988
- Russo, A.R., *I Peralta e il Val di Mazara nel XIV e XV secolo*, Caltanissetta-Roma 2003
- Rutgers, L.V., 'Interaction and its Limits: Some Notes on the Jews of Sicily in Late Antiquity', *Zeitschrift für Epigraphik und Papyrologie* 115 (1997), pp. 245-256
- Rutgers, L.V., 'Gli ebrei in Sicilia nel tardoantico', *Ebrei e Sicilia*, Palermo 2002, pp. 43-52
- Ryder, A., *Alfonso the Magnanimous, King of Aragon, Naples and Sicily 1396-1458*, Oxford 1990
- Sabbadini, R. (ed.), *Storia documentata della R. università di Catania*, Catania 1898
- Salinas, A., 'Di un registro notarile di Giovanni Majorana notajo di Monte San Giuliano nel secolo XIII', *ASS NS* 8 (1883), pp. 435-462
- Salah, A. N. (comp.), *Bibliografia ebraico-sicula*, Leonforte 2002
- San Martino de Spucches, F., *La storia dei feudi e dei titoli nobiliari de Sicilia dalla loro origine ai nostri giorni* (1923), 10 vols., Palermo 1924-1941
- Santoro, D., *Messina l'indomita*, Caltanissetta-Roma 2003
- Sardina, P., *Palermo e i Chiaramonte splendore e tramonto di una signoria*, Caltanissetta-Roma 2003
- Scalisi, N., 'Presenza ebraica a Corleone fra il XIV e il XV secolo', *Atti de I Congresso internazionale*

- di archeologia della Sicilia bizantina, Corleone 18 luglio – 2 agosto 1998, Byzantino Sicula IV*, Palermo 2002, pp. 295-305
- Scandaliato, A., 'La Giudecca di Caltabellotta nel XV secolo', *La Fardelliana* XII (1993) (תדפיס)
- Scandaliato, A., 'La giudecca di Termini Imerese nel XV secolo: Il divorzio tra Lazzaro Sacerdote e Perna', *Atti della Accademia di Scienze lettere e arti di Palermo* 1993-4 (תדפיס)
- Scandaliato, A., 'Il contratto di un copista ebreo a Trapani nel 1470', *Sefer Yuhasin* 12 (1996), pp. 41-43.
- Scandaliato, A., 'Donne ebre e donne cristiane nel medioevo in Sicilia', *Quaderni dell'istituto Siciliano di studi ebraici*, Palermo ca. 1997, pp. 15-21
- Scandaliato, A., 'Una causa di divorzio tra ebrei di Sciacca nel 1474', *Sefer Yuhasin* 13 (1997), pp. 45-47
- Scandaliato, A., 'Ebrei a Siracusa nel basso medioevo. Primi risultati della ricerca', *MG* 4 (1998), pp. 8-12
- Scandaliato, A., 'Momenti di vita ebraica a Trapani nel quattrocento', *Studi in onore di Mons. Benedetto Rocco*, Palermo 1998, pp. 167-219
- Scandaliato, A., 'Gli ebrei di Sicilia alla luce delle fonti notarili del XV secolo', *Jewish Studies at the Turn of the 20th Century*, Leiden-Boston-Koln 1999, I. pp. 513-520 [Convegno Toledo 1998]
- Scandaliato, A., 'Nuovi documenti sugli ebrei di Termini Imerese nel XV secolo', *Sefer Yuhasin* XIV-XV (1998-1999), pp. 23-40
- Scandaliato, A., 'I cimiteri ebraici di Sciacca e Caltabellotta nel XV secolo', *MG* 5 (1999), pp. 15-18
- Scandaliato, A., *L'ultimo canto di Ester; Donne ebre del medioevo in Sicilia*, Palermo 1999
- Scandaliato, A., 'Sviluppo urbano e aspetti di vita comunitaria a Caltabellotta attraverso alcune carte notarili', *Sefer Yuhasin* 16-17 (2000-1), pp. 7-28
- Scandaliato, A., 'La "Meschita Iudeorum" a Siracusa', *RMI* 67 (2001) (Saggi sull'ebraismo italiano in memoria di Yehudā Nello Pavoncello), pp. 291-302
- Scandaliato, A., 'Siti ebraici dell'Ortigia medievale alla luce delle fonti notarili', *MG* 6/1 (2001), pp. 2-4
- Scandaliato, A., 'Schiavi di ebrei ed ebrei schiavi nel Quattrocento siciliano', *Atti del convegno internazionale: La schiavitù nel Mediterraneo di età moderna, Nuove Effermeridi* XIV, n. 54 (2001), pp. 20-29
- Scandaliato, A., 'Note sugli ebrei a Polizzi Generosa nel XV secolo', *MG* 7/1 (2002), pp. 105-111 [Judaica Minora, pp. 237-9: תוספות ב:]
- Scandaliato, A., 'Guglielmo Raimondo Moncada alias Flavio Mitridate, ebreo convertito di Caltabellotta', *Sefer Yuhasin* XVIII-XIX (2002-03), pp. 3-9
- Scandaliato, A., 'Le radici familiari e culturali di Guglielmo Raimondo Moncada, ebreo convertito del rinascimento nell'Isola dello Specchio', *Una Manna Buona per Mantova, Studi in onore di Vittore Colorni per il suo 92° compleanno*, Firenze 2004, pp. 203-240
- Scandaliato, A., 'Le radici siciliane di Flavio Mitridate', *Sefer Yuhasin* XX (2004), pp. 3-17

- Scandaliato, A., 'Guglielmo Raimondo Moncada, e il suo background culturale: un caso siciliano esemplare di interculturalità tra ebraismo cristianesimo e islam', *L'Interculturalità dell'ebraismo* (Perani, M. ed.), Ravenna 2004, pp. 269-285
- Scandaliato, A., 'Oligarchie ebraiche, conflitti e dinamiche di potere nella Sicilia de Quattrocento', *Hebraica Hereditas, Studi in onore di Cesare Colafemmina*, Napoli 2005, pp. 315-338
- Scandaliato, A., *Judaica minora sicula*, Firenze 2006
- Scandaliato, A., 'Nuove fonti per la storia degli ebrei in Sicilia', *Judaica minora sicula*, Firenze 2006, pp. 15-24
- Scandaliato, A., 'Quartieri ebraici in Sicilia', *Judaica minora sicula*, Firenze 2006, pp. 25-30
- Scandaliato, A., 'Ebrei e convertiti a Caltabellotta alle soglie dell'età moderna', *Judaica minora sicula*, Firenze 2006, pp. 179-189
- Scandaliato, A., 'I bagni ebraici: l'esempio di Siracusa', *Judaica Minora Sicula*, Firenze 2006, pp. 399-422
- Scandaliato, A., 'Guglielmo Raimondo Moncada e la cultura del rinascimento in Sicilia', *Judaica minora sicula*, Firenze 2006, pp. 507-517
- Scandaliato, A., 'Due illustri medici nella Sicilia del XV', *Atti del convegno internazionale dell'AISG, Siracusa 25-27 settembre 2005, MG XI/1-2* (2006), pp. 81-86
- Scandaliato, A., 'Haec est eius ultima voluntas: donne e costume ebraico nella Sicilia del Quattrocento', *Donne nella storia degli ebrei d'Italia*, Firenze 2007, pp. 85-96
- Scandaliato, A., 'Guglielmo Raimondo Moncada. Nuovi documenti sulla sua origine caltabellottese e la sua formazione saccense', in: *Guglielmo Raimondo Moncada alias Flavio Mitridate. Un ebreo converso siciliano, Atti del Convegno Internazionale Caltabellotta (Agrigento), 23-24 ottobre 2004*, Palermo 2008, pp. 89-100
- Scandaliato, A., 'Gli ebrei nel commercio siciliano del grano del XV secolo', *MG XIII/1-2* (2008), pp. 169-178
- Scandaliato, A., 'Guglielmo Raimondo Moncada e Annio da Viterbo: proposte di identificazione e prospettive di ricerca', *Flavio Mitridate mediatore fra culture nel contesto del ebraismo siciliano del XV secolo. Atti del convegno internazionale Caltabellotta 30 giugno-1 luglio 2008* (בדפוס)
- Scandaliato, A., Mulè, N., *La sinagoga e il bagno rituale degli ebrei di Siracusa*, Firenze 2002
- Scarlata, M., Sciascia, L. (eds.), *Documenti sulla luogotenenza di Federico d'Aragona*, Palermo 1978 [Acta Siculo-Aragonensia, NS II]
- Scheiber, A., Malachi, Z., 'Letter from Sicily to Hasdai Ibn Shaprut', *PAAJR* 41-42 (1973-74), pp. 207-218
- Scherer, J.E., *Die Rechtsverhältnisse der Juden in den deutsch-österreichischen Ländern*, Leipzig 1901
- Schirmann, J., 'Zur Geschichte der hebraischen Poesie in Apulien und Sizilien', *Mitteilungen des Forschungsinstituts für hebraische Dichtung* 1 (1933), pp. 96-147
- Scholem, G., *Major Trends in Jewish Mysticism*, New York 1941

- Schramm, M., 'Friedrich II von Hohenstaufen und die Arabische Wissenschaft', *International Workshop: Experience and Knowledge Structures in Arabic and Latin Sciences, Max Planck Insitut for the History of Science*, Berlin 1997
- Schreiner, P. (ed.), *Die Byzantinischen Kleinchroniken*, Corpus Fontium Historiae Byzantinae XII/1, Wien 1975
- Schubring, G., *Topografia storica di Agrigento*. Agrigento 1887 (repr. Bologna 1980)
- Schurer, E., *Geschichte des jüdischen Volkes im Zeitalter Jesu Christi*, 4 vols., Leipzig 1901-9
- Schwarzfuchs, S., 'The Sicilian Jewish Community in the Ottoman Empire', *Gli ebrei in Sicilia sino all'espulsione del 1492, Atti del V Convegno internazionale Italia Judaica, Palermo 1992*, Rome 1995, pp. 397-411
- Schwarzfuchs, S., 'Les juifs de Sicile en dehors de la Sicile', *Ebrei e Sicilia*, Palermo 2002, pp. 243-245
- Sciacca, S., 'Phylakterion con iscrizione magica greco-ebraica proveniente della Sicilia sud-orientale', *Kakalos* 28/9 (1982/3), pp. 87-104
- Sciuti Russi, V., 'Ebrei, inquisizione, parlamenti nella Sicilia del primo Cinquecento', *L'inquisizione e gli ebrei in Italia*, Bari 1996, pp. 161-178
- Secret, F., 'Qui etait l'orientaliste Mithridate', *REJ* 96 (1957), pp. 96-102
- Sella, P. (ed.), *Rationes Decimarum Italiae nei secoli XIII e XIV*. Sicilia, Rome 1944
- Sella, Q. (ed.), *Pandetta delle gabelle e dei diritti della curia di Messina*, (Miscellanea di Storia Italiana 10), Turin 1870
- Senigaglia, Q., 'La condizione giuridica degli ebrei in Sicilia', *Rivista Italiana per le Scienze Giuridiche* 41 (1906), pp. 75-102
- Sernoneta, J. (ed.), *Alfabetin: Traduzione giudeo-siciliana in caratteri ebraici del servizio della Pentecoste*, Palermo 1994
- Sernoneta, G. (J), 'La traduzione siciliana dell'Alfabetin di Pentecoste e la prova dell'esistenza di un dialetto siciliano', *Gli ebrei in Sicilia sino all'espulsione del 1492, Atti del V Convegno internazionale Italia Judaica, Palermo 1992*, Rome 1995, pp. 341-346
- Shatzmiller, J., 'Jewish Physicians in Sicily', *Gli ebrei in Sicilia sino all'espulsione del 1492, Atti del V Convegno internazionale Italia Judaica, Palermo 1992*, Rome 1995, pp. 347-354
- Siciliano Villanueva, L. (ed.), *Raccolta delle Consuetudini Siciliane*, Palermo 1894 (DSSS 2/IV)
- Siciliano Villanueva, L., Struppa, S. (eds.), *Consuetudini di Marsala*, Palermo 1900 (DSSS 2/V)
- Signorello, M., 'Canna da zucchero e trappetti a Marsala', *Mediterranea Ricerche Storiche* 3/7 (2006), pp. 223-250
- Silvestri, G. (ed.), *De rebus regni Siciliae. Documenti inediti estratti dall'archivio della Corona d'Aragona e pubblicati dalla sovrintendenza agli archivi della Sicilia + Appendice*, Palermo 1882-1892 (DSSS 1/V)
- Simonsen, D., 'Le Pourim de Saragosse est un Pourim de Syracuse', *REJ* 59 (1910), pp. 90-95
- Simonsohn, S., 'Gli ebrei a Siracusa ed il loro cimitero', *ASSi* 9 (1963), pp. 8-20
- Simonsohn, 'The Hebrew Revival among early Medieval European Jews', *Baron Jubilee Vol.*, 3 vols., New York 1974, 2, pp. 831-858

- Simonsohn, S., *The Jews in the Duchy on Mantua*, Jerusalem 1977
- Simonsohn, S., *The Jews in the Duchy of Milan*, 4 vols. (A Documentary History of the Jews in Italy, vols. 1-4), Jerusalem 1982-6
- Simonsohn, S., 'La "Limpieza de Sangre" y la iglesia', *II Congreso Internacional Encuentro de Las Tres Culturas*, Toledo 1983, pp. 299-310
- Simonsohn, S., 'Divieto di trasportare ebrei in Palestina', *Atti del 2 Convegno Internazionale Italia Judaica, Genova 1984*, Rome 1986, pp. 129-148
- Simonsohn, S., *The Apostolic See and the Jews*, 8 vols., Toronto 1988-1991
- Simonsohn, S., 'Some Well-known Jewish Converts in the Renaissance', *REJ* 148 (1989), pp. 17-52
- Simonsohn, S., 'La sede apostolica e gli ebrei della Sicilia', *We-Zo't Le-Angelo, Raccolta di studi giudaici in memoria di Angelo Vivian*, Bologna 1993, pp. 511-526
- Simonsohn, S., 'Prolegomena ad una storia degli ebrei in Sicilia', *Gli ebrei in Sicilia sino all'espulsione del 1492, Atti del VI Convegno internazionale Italia Judaica, Palermo 1992*, Rome 1995, pp. 15-30
- Simonsohn, S., 'Giovanni Pico della Mirandola on Jews and Judaism', *From Witness to Witchcraft, Jews and Judaism in Medieval Christian Thought, Wolfenbuttelar Mittelalter-Studien* 11, Wiesbaden 1996, pp. 403-418
- Simonsohn, S., *The Jews in Sicily*, 18 vols. (A Documentary History of the Jews in Italy, vols. 13, 16-32), Leiden-New York-Koln-Boston 1997-2010
- Simonsohn, S., 'Maritime Trade in the Eastern Mediterranean in the Eleventh Century: The Case of the Jewish Merchants in Sicily', *Convegno Economia e Territorio nel Medioevo, Barcelona 1996, Archivio Storico del Sannio* NS 4 (1999), pp. 65-81
- Simonsohn, S., 'Epigrafia ebraica in Sicilia', *Annali della Scuola Normale Superiore di Pisa* S. IV, Quaderni 2 (1999), pp. 509-529
- Simonsohn, S., 'Il mezzogiorno normanno-svevo visto dal mondo ebraico', *Il mezzogiorno normanno-svevo visto dall'Europa e dal mondo mediterraneo, Atti della tredicesime giornate normanno-sveve, Bari 21-24 ottobre 1997*, Bari 1999, pp. 327-340
- Simonsohn, S., Sizilien: 'Ein Jahrtausend (mehr oder weniger) "guter Nachbarschaft"', *Europas Juden im Mittelalter*, Cluse, C., ed.), Trier 2004, pp. 121-138 (English version: Sicily: 'A Millennium of Convivenza (or almost)', *The Jews of Europe in the Middle Ages (Tenth to Fifteenth Centuries)*, CELAMA 4, Turnhout 2004, pp. 105-122
- Simonsohn, S., 'The Thirteenth Tribe', *Una Manna Buona per Mantova, Studi in onore di Vittore Colorni per il suo 92° compleanno*, Firenze 2004, pp. 117-146
- Simonsohn, S., 'The Jews and the Law: the Sicilian Model', *Hebraica Hereditas, Studi in onore di Cesare Colafemmina*, Napoli 2005, pp. 339-352
- Simonsohn, S., 'Aliyyah di ebrei siciliani nel Quattrocento', *Atti del convegno internazionale dell' AISG, Siracusa 25-27 settembre 2005, MG* XI/1-2 (2006), pp. 43-50
- Simonsohn, S., 'Guglielmo Raimondo Moncada: un converso alla convergenza di tre culture:

- L'ebraica, cristiana e islamica', in: *Guglielmo Raimondo Moncada alias Flavio Mitridate. Un ebreo converso siciliano, Atti del Convegno Internazionale Caltabellotta (Agrigento), 23-24 ottobre 2004*, Palermo 2008, pp. 23-32
- Simonsohn, S., 'I rapporti fra la Sardegna a la Sicilia' (בדפוס)
- Sipione, E., 'I Caprera dalle viscontee in Catalogna alla contea di Modica', *ASSi NS* 2 (1972-3), pp. 109-175
- Sirat, C., 'Les traducteurs juifs a la cour de rois de Sicile et de Naples', *Colloque international du CNRS, Traduction et traducteurs au moyen age, 26-28 mai 1986*, Paris 1989, pp. 169-190
- Sirat, C., Beit-Arie, M., *Manuscripts medievales portant des indications de date jusqu'a 1540*, 2 (4) vols., Paris-Jerusalem 1972-80
- Slousch, N., 'Elegie de Moise Rimos, martyr juif a Palerme du XVI siecle', *Centenario della nascita di Michele Amari*, Palermo 1910, 2, pp. 19 (תדפיס)
- Solarino, R., *La Contea di Modica*, 2 vols., Ragusa 1981
- Solin, H., 'Minima sicula', *Studi in onore di Mons. Benedetto Rocco*, Palermo 1998, pp. 311-312
- Sosma Munoz, J.A. (ed.), *El establecimiento de la Inquisicion en Aragon (1484-1486). Documentos para su estudio*, Zaragoza 1987
- Spahr, R., *Le monete siciliane dai Bizantini a Carlo I. d'Angiò (582-1282)*, Zurich 1976
- Sparti, A. (ed.), *Fonti per la storia del corallo nel medioevo mediterraneo*, Palermo 1986
- Sparti, A., 'Gli ebrei siciliani e l'arte de corallo', *Ebrei e Sicilia*, Palermo 2002, pp. 137-162
- Spata, G. (ed.), *Le pergamene greche esistenti nel grande archivio di Palermo*, Palermo 1862
- Starr, J., *The Jews in the Byzantine Empire*, Athens 1939
- Starr, J., 'Jewish Life in Crete', *PAAJR* 12 (1942), pp. 59-114
- Starr, J., *Romania*, Paris 1949
- Starrabba, R., 'Censimento della popolazione di Palermo', *Saggio di ricerche fatte nell'archivio del comune di Palermo*, Palermo 1871, pp. 13-16
- Starrabba, R., 'Di un documento riguardante la giudecca di Palermo', *ASS* 1 (1873), pp. 89-102
- Starrabba, R., 'Processo di fellonia contro frate Simone del Pozzo vescovo di Catania (1392)', *ASS* 1 (1873), pp. 174-200, 399-442
- Starrabba, R., 'Documenti riguardanti la Sicilia sotto re Martino I esistenti nell'Archivio della Corona di Aragon', *ASS* 3 (1875), pp. 137-176
- Starrabba, R., 'Transazione tra il comune e la giudecca di Palermo del 2 novembre 1491', *ASS NS* 1 (1876), pp. 454-468
- Starrabba, R., 'Un nuovo codice di taluni capitoli del re Federigo (1310)', *ASS NS*, 2 (1877), pp. 212-218
- Starrabba, R., 'Guglielmo Raimondo Moncada ebreo convertito siciliano del secolo XV', *ASS NS* 3 (1878), pp. 15-91
- Starrabba, R., 'Documenti relativi a un episodio delle guerre tra le fazioni latina e catalana ai tempi di re Lodovico d'Aragona', *ASS NS* 9 (1884), pp. 157f.
- Starrabba, R. (ed.), 'Catalogo ragionato di un protocollo del notaio Adamo de Citella 1298-99 che

- si conserva nell'Archivio comunale di Palermo', *ASS NS* 12 (1887), pp. 56f., 394f.; 13 (1888), pp. 73f., 291f., 443f.; 14 (1889), pp. 165f.
- Starrabba, R., Amico, A. (eds.), *I diplomi della cattedrale di Messina*, Palermo 1888
- Steinschneider, M., 'Donnolo. Pharnakologische Fragmente aus dem 10 Jahrhundert nebst Beiträgen zur Literatur der Salernitaner', *Virchows Archiv für pathologische Anatomie* 38 (1867), pp. 65-91; 39 (1867), pp. 296-336
- Steinschneider, M., *Die Hebraischen Übersetzungen des Mittelalters und die Juden als Dolmetscher*, Berlin 1893
- Steinschneider, M., *Die Arabische Literatur der Juden*, Frankfurt 1902
- Stern, S., 'A Twelfth Century Circle of Hebrew Poets in Sicily', *JJS* 5 (1954), pp. 60-79, 110-113 ('Un circolo di poeti siciliani ebrei nel secolo XII', *Bollettino del Centro di Studi Filologici e Linguistici Siciliani* 4 (1956) (תדפיס))
- Stern, S.M., 'Tari. The Quarter Dinar', *Studi Medievali NS* 3, vol. 11 (1) (1970), pp. 177-207
- Stillman, N.A., *East-West Relations in the Islamic Mediterranean in the Early Eleventh Century: A Study in the Geniza Correspondence of the House of Ibn 'Awkal*, PhD Dissertation, University of Pennsylvania 1970
- Stillman, N.A., 'The Eleventh Century Merchant House of Ibn 'Awkal', *Journal of the Economic and Social History of the Orient* 16 (1973), pp. 15f.
- Storia della Sicilia*, 10 vols., Naples 1979-1980
- Straus, R., *Die Juden im Konigreich Sizilien unter Normannen und Staufern*, Heidelberg 1910 (Palermo 1992)
- Strazzeri, M. V., 'I giudei di San Fratello', *Ubi neque aerugo neque tineae demolitur*, *Studi in onore di Luigi Pellegrini per i suoi settanta anni*, (Del Fuoco, M.G. ed.), Napoli 2006, pp. 647-689
- Suda (Suidas)*, (Adler, A., ed.), 5 vols., Leipzig 1928-38
- Synan, E.A., *The Popes and the Jews in the Middle Ages*, New York 1965
- Takayama, H., *The Administration of the Norman Kingdom of Sicily*, Leiden-New York-Koln 1993
- Tamani, G., 'Manoscritti ebraici copiati in Sicilia nei secoli XIV-XV', *Henoch* 15 (1993), pp. 107-112
- Tamassia, N., 'Stranieri ed ebrei nell'Italia meridionale dall'età Romana alla Sveva', *Atti del R. Istituto Veneto di Scienze, Lettere ed Arti* 63 (1903-4), pp. 757-839
- Tasca, C. (ed.), *Gli ebrei in Sardegna nel XIV secolo, società, cultura, istituzioni*, Cagliari 1992
- Tasca, C., 'Aspetti economici e sociali delle comunità ebraiche sarde nel quattrocento. Nuovi contributi', *MG XI/1-2* (2006), pp. 87-96
- Tasca, C. (ed.), *Ebrei e società in Sardegna nel XV secolo, Fonti archivistiche e nuovi spunti di ricerca*, Firenze 2008
- Ta-Shma, I., 'La cultura religiosa, The Chain of the Tradition. South-Italian Rabbinic Literature in the 12th and 13th Centuries', *L'Ebraismo dell'Italia meridionale peninsulare dalle origine al 1541, Atti del convegno internazionale Potenza-Venosa, 20-24 settembre 1992*, Galatina 1996, pp. 169-176

- Testa, F. (ed.), *Capitula Regni Siciliae*, 2 vols., Palermo 1741
- Testa, F., *De vita et rebus gestis Federici II Siciliae Regis*, Palermo 1775
- 'Theodosius monachus de Syracusane urbis expugnatione', in: *Caietanus, Vitae Sanctorum Siculorum 2, Appendix; Muratori, L.A., Rerum Italicarum Scriptores 1/2*, Milan 1725
- Toaff, A., 'Gli ebrei siciliani in Italia dopo l'espulsione. Storia di un'integrazione', *Gli ebrei in Sicilia sino all'espulsione del 1492, Atti del V Convegno internazionale Italia Judaica, Palermo 1992*, Rome 1995, pp. 382-396
- Toaff, A., 'L'espulsione degli ebrei dalla Sicilia', *Movimientos migratorios y expulsiones en la diaspora occidental, Terceros encuentros iudaicos de Tudela, 14-17 de julio de 1998*, Navarra 2000, pp. 185-198.
- Toomaspoeg, K., 'La Magione dei Cavalieri Teutonici e gli ebrei siciliani', *Ebrei e Sicilia*, Palermo 2002, pp. 299-302
- Toomaspoeg, K., *Les teutoniques en Sicilie (1197-1492)*, Rome 2003
- Toomaspoeg, K., 'Les allemands, les juifs et le musulmans en Sicile: exemple d'un cohabitation medievale', in: *Chretiens juifs et musulmans dans le Mediterranee medievale. Etudes en hommage a Henri Bresc*, Paris 2008, pp. 115-130
- Tramontana, S., *Michele da Piazza e il potere baronale in Sicilia*, Messina-Firenze 1963
- Tramontana, S., 'Qualche considerazioni su aspetti, anche religiosi, della questione ebraica nell'eta di Roberto il Guiscardo, Roberto il Guiscardo e il suo tempo', *Atti delle prime giornate normanno-sveve, Bari, 28-29 maggio 1973*, Roma 1975, pp. 263-277
- Tramontana, S., 'La Sicilia dall'insediamento normanno al Vespro (1061-1282)', *Storia della Sicilia III*, Naples 1980
- Trasselli, C., 'Sull'economia siciliana nei secoli XIV e XV', *Annali della Facoltà Economia e Commercio di Palermo*, 2 (1948), pp. 70-77
- Trasselli, C., *Sicilia, Levante e Tunisia nei secoli XIV*. Trapani 1951 (repr. in *Mediterraneo e Sicilia*, pp. 71-169)
- Trasselli, C., 'La canna da zucchero nell'agro palermitano nel secolo XV', *Annali della Facoltà di economia e commercio Università di Palermo* 7 (1953), pp. 115-124
- Trasselli, C., 'Sulla diffusione degli ebrei e sull'importanza della cultura e della lingua ebraica in Sicilia, particolarmente in Trapani e in Palermo nel secolo XV', *Bollettino del Centro di Studi Filologici e Linguistici Siciliani* 2 (1954), pp. 376-382
- Trasselli, C., 'Sull'espulsione degli ebrei della Sicilia', *Annali della Facoltà di Economia e Commercio di Palermo* 8 (1954), pp. 25 (תדפיס)
- Trasselli, C., 'Ricerche sulla popolazione di Sicilia nel secolo XV', *Atti dell'Accademia di Scienze Lettere e Arti di Palermo*, S 4, 15 (1954-55), pp. 213-271
- Trasselli, C., *Società ed economia a Sciacca nel XV secolo, Mostra storico-bibliografica di Sciacca*, Palermo 1955 (in: *Mediterraneo e Sicilia*, pp. 229f.)
- Trasselli, C., 'Produzione e commercio dello zucchero in Sicilia dal XIII al XIX sec.', *EeS* 2 (1955), pp. 325-342

- Trasselli, C., 'Prezzi dei panni a Palermo nel sec. XIV', *EeS* 3 (1956), pp. 88-90
- Trasselli, C., 'Tessuti di lana siciliani a Palermo nel XIV secolo', *EeS* 3 (1956), pp. 303-16
- Trasselli, C., 'Il mercato dei panni a Palermo nella prima metà del XV secolo', *EeS* 4 (1957), pp. 140-166
- Trasselli, C., *Note per la storia dei banchi in Sicilia*, 2 vols., 1959-1968
- Trasselli, C., 'Credito, interessi e usura a Trapani nel sec. XV', *Bolletino Cassa di Risparmio* 3 (1963), pp. 3-12
- Trasselli, C., 'Sulla popolazione di Palermo nei secoli XIII-XIV', *EeS* 11 (1964), pp. 329-344
- Trasselli, C., 'Miniere siciliane nei secoli XV e XVI', *EeS* 11 (1964), pp. 511-531
- Trasselli, C., 'Ricerche sulla seta siciliana (secoli XIV-XVII)', *EeS* 12 (1965), pp. 213-258
- Trasselli, C., 'Sugli ebrei in Sicilia', *Nuovi Quaderni del Meridione* 7 (1969), pp. 41-51
- Trasselli, C., 'Una questione sul popolamento della Sicilia', *EeS* 16 (1969), pp. 398-407
- Trasselli, C., 'Su le finanze siciliane da Bianca ai vicere', *IV Congresso de la Corona de 'Aragon, Mallorca, 25 September – 2 October 1955, Actas y comunicaciones II*, Barcelona 1970 (repr. in *Mediterraneo e Sicilia*, pp. 171-228)
- Trasselli, C., 'Alcamo. un comune feudale alla fine del trecento', *Atti della Societa trapanese per la storia patria*, Trapani 1971, pp. 5-97
- Trasselli, C., 'Considerazioni sulla schiavitù in Sicilia alla fine del medioevo', *Clio* VIII (1972), pp. 67-90
- Trasselli, C., *Mediterraneo e Sicilia all'inizio dell'epoca moderna*, Cosenza 1977.
- Trasselli, C., *Siciliani fra quattrocento e cinquecento*, Messina 1981
- Trasselli, C., *Da Ferdinando il Cattolico a Carlo V. L'esperienza siciliana 1475-1525*, Palermo 1982
- Trasselli, C., *Storia dello zucchero siciliano*, Caltanissetta-Roma 1982
- Trolli, D., 'Le traduzioni di Mosè da Palermo', *Studi su antichi trattati di veterinaria*, Parma 1990, pp. 43-57
- Tusa, V., 'Scavi medioevali a Palermo', *SA* 6 (1973), pp. 57-61
- Udina Martorell, F., 'La organizacion politico-administrativa de la Corona de Aragon (1416-1516)', *La Corona d'Aragona e il Mediterraneo: aspetti e problemi comuni, da Alfonso il Magnanimo a Ferdinando il Cattolico (1416-1516)*, IX Congresso di Storia della Corona d'Aragona, Napoli 1973, 1, Napoli 1978, pp. 49-83
- Udovitch, A. L., 'Formalism and Informalism in Social and Economic Institutions of the Medieval Islamic World', in: *Individualism and Conformity in Classical Islam* (Banani, A., Vryonis, S., eds.), Wiesbaden 1977
- Udovitch, A. L., 'Time Sea and Society: Duration of Commercial Voyages on the Southern Shores of the Mediterranean during the High Middle Ages', *La Navigazione Mediterranea nell'Alto Medioevo, Settimane di studio sull'alto medioevo* 25, 2 vols., Spoleto 1978, 2, pp. 503-563
- Udovitch, A.L., 'Muslims and Jews in the World of Frederic II: Boundaries and Communication', *Princeton Papers in Near Eastern Studies* 2 (1993), pp. 83-104 ('Juifs et musulmans en Sicilie aux XIe-XIIIe siècles: Espace et communication', *Hesperis Tamuda* 37 (1999), pp. 15-30)

- Valguarnera, M., *Discorso dell'origine ed antichità di Palermo e dei primi abitatori della Sicilia e dell'Italia*, Palermo 1614 (repr. Bologna 1977)
- Van Cleve, T.C., *The Emperor Frederick II of Hohenstaufen, Immutator Mundi*, Oxford 1972
- Vella, A.P., *The Tribunal of the Inquisition in Malta*, Malta 1964 (Royal University of Malta Historical Studies # 1)
- Ventura, D., *Edilizia urbanistica ed aspetti di vita economica e sociale a Catania nel '400*, Catania 1984
- Ventura, D., *Randazzo e il suo territorio tra medioevo e prima età moderna*, Caltanissetta-Roma 1991
- Ventura, D., 'Medici ebrei a Catania', in: *Medici e medicina a Catania*, (Alberghina, M. ed.), Catania 2001, pp. 34-39
- Verdirame, G., 'Un saggio dei più antichi capitoli concessi dal re Alfonso d'Aragona alla città di Catania', in: *Studi storici e giuridici dedicati e offerti a Federico Ciccaglione I*, Catania 1909, pp. 438-465
- Verlinden, C., *L'Esclavage dans l'Europe médiévale*, 2 vols., Bruges 1955-77
- Vicens Vives, J., *Fernando el Católico, príncipe de Aragón, rey de Sicilia 1458-1478*, Madrid 1952
- Villanova, A. de, *Obres Catalanes* (Batllori, M., ed.), 2 vols., Barcelona 1947
- Vincenti, L., '"Comunità" ebraica Palermitana', *Rassegna Siciliana di storia e cultura* VI (1998), pp. 139-158
- Viola, O., *Saggio di bibliografia storica Catanese*, Catania 1902 (repr. Bologna 1986)
- Vitali L., *Licata città demaniale*, Licata 1909 (repr. Bologna 1974)
- Viterbo, A., 'Il rito liturgico e le feste degli ebrei in Sicilia', *Ebrei e Sicilia*, Palermo 2002, pp. 127-133
- Vivacqua, S., 'Coesistenza di cultura nel tardo medioevo', *QM* 34 (1992), pp. 225-236
- Vivacqua, S., 'Gli ebrei in Sicilia nel medioevo', *QM* 34 (1992), pp. 237-246
- Vogelstein, H., Rieger, P., *Geschichte der Juden in Rom*, 2 vols., Berlin 1895-6
- Wadding, L., *Annales Minorum*, 30 vols., Rome etc. 1731-1951.
- Wansbrough, J., 'A Judaeo-Arabic Document from Sicily', *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, 30 (1967), pp. 305-313
- Wartenberg, I., 'Iggeret ha-Mispar by Isaac b. Solomon al-Ahdab (Sicily 14th Century)', *Judaica* 64 (2008), pp. 18-36, 149-161
- Wenninger, M.J., 'Zur Promotion jüdischer Ärzte durch Kaiser Friedrich III', *Aschkenas* 5/2 (1995), pp. 413-424
- Wettinger, G., *The Jews of Malta in the Late Middle Ages*, Malta 1985
- White, L.W., *Latin Monasticism in Norman Sicily*, Cambridge, Mass. 1938
- Wies, E.W., *Friedrich II von Hohenstaufen: Messias oder Antichrist*, München 1994
- Winkelmann, E. (ed.), *Acta Imperii inedita saeculi XIII: Urkunden und Briefe zur Geschichte des Kaiserreichs Sicilien in den Jahren 1198-1400*, 2 vols., Innsbruck 1880-85
- Zaffuto Rovello, R., *Universitas Calatanixette 1086-1516*, Caltanissetta-Roma 1991

- Zeldes, N., "'Dalla Sicilia pessime notizie". Testimonianze di ebrei sulla conquista normanna della Sicilia', *Quaderni dell'istituto siciliano di studi ebraici*, Palermo ca. 1997, pp. 7-13
- Zeldes, N., 'The Account Books of the Spanish Inquisition in Sicily as a Source for the Study of Material Culture in a Mediterranean Country', *MHR* 14 (1999), pp. 68-94
- Zeldes, N., 'The Last Will and Testament of a Sicilian converso', *REJ* 159 (2000), pp. 447-459
- Zeldes, N., 'Testimonium. Ad piraticam exercendam: Two 'Piratical' Contracts from early Sixteenth-Century Sicily', *MHR* 15 (2000), pp. 111-116
- Zeldes, N., 'Un tragico ritorno: schiavi ebrei in Sicilia dopo la conquista spagnola di Tripoli (1510)', *Atti del convegno internazionale: La schiavitù nel Mediterraneo di età moderna, Nuove Effemeridi XIV*, n. 54 (2001), pp. 47-55
- Zeldes, N., 'The Extraordinary Career of Ferrando de Aragona, a Sicilian Convert in the Service of Fernando the Catholic', *Hispania Judaica Bulletin* 3 (2001), pp. 97-125
- Zeldes, N., 'Incident in Messina: Letters of Ferdinand the Catholic Concerning Portuguese Conversos Caught on their Way to Constantinople', *Sefarad* 62 (2002), pp. 401-427
- Zeldes, N., 'The Converted Jews of Sicily', *Ebrei e Sicilia*, Palermo 2002, pp. 223-242
- Zeldes, N., *"The Former Jews of this Kingdom". Sicilian Converts after the Expulsion 1492-1516*, Leiden-Boston 2003
- Zeldes, N., 'The Queen's Property: Isabel I and the Jews and Converts of the Sicilian Camera Reginale after the 1492 Expulsion', *Hispania Judaica Bulletin* 4 (2004), pp. 70-85
- Zeldes, N., 'Sefer Josippon and Judeo-Christian Cultural Encounters in Late Medieval Sicily', *Hebraica Hereditas, Studi in onore di Cesare Colafemmina*, Napoli 2005, pp. 387-403
- Zeldes, N., 'The Diffusion of Sepher Yosippon in Sicily and its role in the relations between Jews and Christians', *Atti del convegno internazionale dell' AISG, Siracusa 25-27 settembre 2005, MG XI/1-2* (2006), pp. 169-178
- Zeldes, N., 'The Last Multi-Cultural Encounter in Medieval Sicily: a Dominican Scholar, an Arabic Inscription, and a Jewish Legend', *MHR* 21/2 (2006), pp. 159-191
- Zeldes, N., 'Diffusion of Sicilian Exiles and their Culture as Reflected in Hebrew Colophons', *Hispania Judaica Bulletin* 5 (2007), pp. 303-332
- Zeldes, N., 'Sicilian Converts in the Contemporary Mediterranean Context (1492-1499)', in: *Guglielmo Raimondo Moncada alias Flavio Mitridate. Un ebreo converso siciliano, Atti del Convegno internazionale Caltabellotta (Agrigento), 23-24 ottobre 2004*, Palermo 2008, pp. 33-48
- Zeldes, N., 'Lingua e cultura di un ebreo siciliano mediatore fra culture. Il background ebraico di Flavio Mithridate', *Atti del Convegno internazionale Caltabellotta, 30 giugno-1 luglio 2008* (נדפוס)
- Zeldes, N., 'Sefardi and Sicilian Exiles in the Kingdom of Naples: Settlement, Community Formation and Crisis', *Hispania Judaica* 6 (2008), pp. 237-265
- Zeldes, N., Frankel, M., 'Trade with Sicily – Jewish Merchants in Mediterranean Trade', *Studi in onore di Mons. Benedetto Rocco*, Palermo 1998, pp. 243-256

- Zeno, R. (ed.), *Documenti per la storia del diritto marittimo nei secoli XIII e XIV*, Torino 1936
- Zielinski, H., (ed.), *Tancredi et Willelmi III. regum diplomata*, Codex Diplomaticus regni Siciliae, Ser. 1/V, Koln-Wien 1982
- Zonta, M., 'La filosofia ebraica medievale in Sicilia', in: *Ebrei e Sicilia*, Palermo 2002, pp. 163-168
- Zonta, M., 'Guglielmo Raimondo Moncada traduttore di Maimonide', in: *Guglielmo Raimondo Moncada alias Flavio Mitridate. Un ebreo converso siciliano*, Atti del Convegno Internazionale Caltabellotta (Agrigento), 23-24 ottobre 2004, Palermo 2008, pp. 185-200
- Zonta, M., 'Moncada filosofo nelle sue traduzioni', *Flavio Mitridate mediatore fra culture nel contesto del ebraismo siciliano del XV secolo. Atti del convegno internazionale Caltabellotta 30 giugno-1 luglio 2008* (בדפוס)
- Zosimus, Vita (Gaetano, O., ed.), *Acta Sanctorum*, Mart. III, 935-40, Paris 1865
- Zotenberg, H., *Catalogue des manuscrits hebreux et samaritains de la Bibliotheque imperiale*, Paris 1866
- Zunz, L., 'Geschichte der Juden in Sicilien', *Zur Geschichte und Literatur*, Berlin 1845, pp. 848-534 ('Storia degli ebrei in Sicilia', ASS NS 4 (1879), pp. 69-113)
- Zunz, L., *Literaturgeschichte de synagogalen Poesie*, Berlin 1865
- Zunz, L., *Die Ritus des synagogalen Gottesdienstes*, Berlin 1919

מפתח שמות

אברהם בן חביב 78	אבו חוסיין 22, 23, 74	(ההבאה הראשונה בטכסט
אברהם בן יוסף וסטירה כואינו	אבו סעיד בן אבו אליחסן	מכילה את הכתיב הלטיני של
482	אל־אבזרי 33, 34	המלה)
אברהם בן יצחק 439	אבו עבדאללה מוחמד בן	[...] אחות חיים מונסור, אשת
אברהם בן יצחק המכונה יושע	עבד־אלרחמן אל־צאג בן	יוסף קופיו 476
318	אל־באבא אל־אנדלוסי (אבן	[...] אחות סדונו ומוסה עלושי,
אברהם בן מוסוטו דה גואיללמו	אל־באבא) 23, 24	אשת מוסה רומנו 488
308	אבו עומר עותמן, שליט תוניסיה	[...] בת אייטי ופרנה, אשת
אברהם בן מנואל סיוינה 401	117	יהודה דה סנסונו 483
אברהם בן ניסים חיון 455, 456	אבו פאריס עבד־אלעזיז אל־	[...] בת גאודיאו סמריה, אשת
אברהם בן פרוגיו וסדוטה דה	מתוכל, סולטן תוניסיה 114	אברהם בן שלמה 489
גאודיאו 492	אבטילי (משפחה) ור' גם	[...] בת דה אוריפיצי, אשת
אברהם בן פרחיה יג'ו 32, 33	בשמותיהם הפרטיים 193	ניסמילו דה שמואלי 474
אברהם בן שלמה 489	אביגיל בת אלימלך סצ'רדוטו	[...] בת וויניוני וגאיוסה דה
אברהם בס, רופא 415	392	מיניכי, אשת ברגונו לוי 476
אברהם דה טרמיני 345, 346	אביה (אברהם) סבע, רופא,	[...] בת טוביה כינילו, אשת
אברהם דה מיניכי 481	נוטריון וסופר 266, 293	סיבטן אוריפיצי 480
אברהם דה מסינה 336, 337	אבן זרקלה 317	[...] בת יוסף ניפוס, אשת יעקב
אברהם דה פאנו 320	אבן סינה 318-320	לוי 482
אברהם דה רגוזה 118	אברהם [...] 490	[...] בת סימינטו דה בולפרג',
אברהם דרון 305	אברהם אבולעפיה, מקובל 43,	אשת שלום לו מסטרו 486
אברהם חיון 324	66, 80, 312, 314, 315, 317,	[...] בת עמנואלה וטוטה דה
אברהם טבוזה 275, 276	461	ישראל, אשת מינוכו רומנו
אברהם לו בל 485	אברהם אבילם המכונה סעדיה	490
אברהם לו מדיקו 484	386	[...] בת שלמה שמרי, אשת
אברהם מדואי, נוטריון 266	אברהם אבן דאוד 317	מרכיכי סופן 477
אברהם מטריפולי 396	אברהם אבנ(ל)דב, נוטריון 261,	[...] בת שמואל ולאיינה אקטוני,
אברהם מרגוזה 363	265, 266	אשת מנואל אליגריטו 487
אברהם ספרדי, רופא, רב,	אברהם אוריפיצי 451	[...] דה אהרון 480
נוטריון וסופר 131, 266,	אברהם אוריפיקי 342, 343	[...] דה כילפה 481
293, 364	אברהם אזרה 123	[...] סעידי 483
אברהם ספרט 401	אברהם בואלי 256	[...] עלוש 482
אברהם סצ'רדוטו 252, 402	אברהם בינדירה 310	אבו איברהים ישמעאל בן
אברהם סצ'רדוטו 413	אברהם בלסטר, ר' גם אברהם	אברהם ברהון תהרתי 20
אברהם עמורי 38	מרגוזה 122	אבו אליברכאת בן אבו אליחסן 33
אברהם קולורני 363	אברהם בן אברהם גריקו 485	אבו אל־סורור אבן אבו עלי
אברהם רביבי 483	אברהם בן אפרים 317	33, 34
אברהם שיפוני 182, 432, 485,	אברהם בן ארון המכונה ארוך	אבו אפלאח הסרקסטי 63
490	317	אבו זיכרי בן יוסף הכהן החזן 78
אברהם שניור 423	אברהם בן גאודיאו דה רנדאצו	אבו זכריה יחיא אבן משויה 318
אברם בן יוסף וקרה סצ'רדוטו	493	

- 487
 אברמו, אברם, ר' אברהם
 אברמוכו 437
 אגואטי סמרני 490
 אגוסטינו פיטיטו, קברניט 453
 אגטה, מומרה 194
 אגטה, קדושה 12, 363
 אגלטה (משפחה) ור' גם
 בשמותיהם הפרטיים 191, 194
 אגרונה בת בנימינו דה מיניאטו,
 אשת בינידיטו מיסיריה 476
 אדוניה דה אדוניה, נוטריון 266
 אדיליאיד, דוכסית 29, 30
 אדמו אסמונדו, נשיא 468
 אהרון, רופא 299
 אהרון אזני 311, 345, 351, 352,
 360, 371, 372, 387, 409,
 488, 491, 493
 אהרון בן אברהם דה סצ'רדוטו
 דה ג'ירקי, רופא ורוקח 349,
 350
 אהרון בן גרשון אבולרבי 226,
 314, 315
 אהרון בן יעקב כואינו 402
 אהרון בן מוסי קומפניה 151,
 425
 אהרון בן מוסיסי רביבי 488
 אהרון בן משה מסיני 319
 אהרון דה סאן מרקו 350
 אהרון טגואיל 485
 אהרון כואינו (כהן) 289
 אהרון כסוני 297
 אהרון סצ'רדוטו, המכנה שופי
 402
 אהרון ענף 487
 אהרון פאכס, רופא 108
 אהרון (פיטרו) רביבי, מומר
 396, 397
 אהרון רוסו 480
 אוברטו פאלאמוניקה 37
 אוברטינו דה מריני, ארכיהמון
 פלרמו 344
 אוגוסטוס, קיסר 11, 62
 אוגוסטינו סבט, שודד ים 382
 אוגוסטינוס, קדוש 55, 268,
 280, 421
- אודואקר 5
 אוטו מפרייזינג, הגמון 77
 אויגניוס הרביעי, אפיפיור 118,
 271, 315
 אולגה אלמנת ריצ'יו גרוכולה
 378
 אוליוו סוטילה 179
 אום אלכיר 45, 62
 אום אלעיו 33
 אונופריו גרפיאו, ברון פרטנה
 99
 אונורטו דה גאודיאו 474
 אופמיה, ממלאת מקום המלך
 פידיריקו השלישי 109
 אורבנוס החמישי, אפיפיור 271
 אורליוס שמואל 12, 13, 42,
 47, 459
 אורלנדו דה אוולה, קברניט 370
 אורלנדו דה אלגונה 343
 אורלנדו דה אמטה 329
 אזני (משפחה) ור' גם
 בשמותיהם הפרטיים 351,
 371, 391, 392, 409
 אזרה לו פרסטי 403
 אזרנו אזני 310
 אזרנו בן בוסקה אקטוני 478
 אזרנו מונכטולו 375, 376
 אזרנו מיגרוזו 342, 343
 אזרנו קווינטינו 342, 344, 345,
 401, 402
 אזרנו שבתינו 484
 אזרנו אקטוני 476
 אחיה בן יעקב 109
 אחיטוב בן יצחק, רב 66, 314,
 461
 אחימעץ בן פלטיאל, כרוניסט 16
 אחמד אבן איברהים אבן אלעזר
 316, 318
 אחמד אבן יוסוף אלעקל, אמיר
 19
 אחמד אלנווירי 18
 אטיניס 12
 איברהים אבן אחמד 17
 איזבלה, בת המלך פרדיננדו
 151, 166
 איזבלה, מלכת ספרד 3, 10,
 104, 105, 130, 132, 256,
- 263, 276, 268, 381, 416,
 420, 421, 457, 462
 איזקו, ר' יצחק
 אייטו בן מוסה ומינינה לו פרסטי
 490
 אייטי 483
 אייטי גריקו 488
 אייטי דה מרצוקו 478
 איירנו סטרנו 476
 אינה בת מוסה טורי, אשת ברכה
 כואינו 484
 אינוקנטיוס הרביעי, אפיפיור 7
 אינוקנטיוס השמיני, אפיפיור
 103, 130, 278
 אירניוס 12
 אישמעיל אבולפיידה 18
 אכנו מיזוק 326
 אל-אשרף סייף אדין ברשבי,
 סולטן 117
 אלגונה (משפחה) ור' גם
 בשמותיהם הפרטיים 9
 אלויזיו, כומר 327
 אלויזיו דה קמפו 330
 אלויזיו (דה) רקוויזנס (דון),
 קנצל'ריוס, ברון פנטלריה
 ואדון מרסאלה 202, 291,
 435, 447, 451, 453
 אלזיטה 303, 457
 אלחמיקה 70
 אלטדונה אלמנת בינידיטו חזני
 400
 אלטדונה, אשת מינטו דה
 ליאוצ'יו 486
 אלטדונה, אשת מרדוך חבירה
 401, 478
 אלטדונה, אשת סימינטו
 אוריפיצי 476
 אלטדונה, אשת שלמה שילק
 347
 אלטדונה בת ברכונו וסטירה
 לו קוויינו, אשת סעדיה דה
 גאודיאו 489
 אלטדונה בת יוסף וסטילה בונט,
 אשת לאונה ענפי 483
 אלטדונה בת מוסה וגאודיאוסה
 שארו, אשת שלמה דה סנסונו
 485

- אליאונורה דה גואלבס 357
אליאנה בת דניאל וקונטיסה
חגיגי, אשת סימינטו יצחקא
475
אליגרה, אשת בילו שמעון 414,
415
אליגרנציה, אשת תומאסיו דה
ארדואינו 378
אליה בלם 488, 491
אליה בן אלבצק אלידימונשי
(מדימינה) 45
אליה בן אליחדד 59
אליה בן בוסקה בן פרינו סלה
113, 114
אליה בן גאודיא, רופא 377
אליה בן מנואל סיוינה 401
אליה בן עמנואלה וסגה דה
מינינו 486
אליה בן שלמה וסטירה דה
רחמינו 492
אליה גריקו, נוטריון 266
אליה דה ויטה 386
אליה דה סנסונו 485, 490
אליה דלאל 317
אליה טאורמינה 482
אליה טלבי 486
אליה כואינו 482
אליה מלכי 476
אליה מפירארה 225
אליה מצרפת 115
אליה סלה 91, 382
אליה קמוזו 206
(א)ליה ריוז 387, 388
אליהו הנביא 15, 16, 322
אליזביטה, אשת פייטרו דה
גרפיאו 136
אלימלך סצ'רדוטו (הסב), רופא
349, 350
אלימלך בן אליעזר סצ'רדוטו
(הנכד) 311, 392, 489
אליסנדרו פראנצ'סקי 280, 443
אליעזר, ר' לוארו
אלישיב דינר 478
אלכסנדר הרביעי, אפיפיור 37
אלכסנדר השישי, בורג'יה,
אפיפיור 10, 416, 454
אלכסנדר השלישי, אפיפיור
- 42, 30
אלימנסורי 317, 318
אליסיקאווי 70
אלפונסו, יורש העצר של
פורטוגל 151
אלפונסו דה מדריגל 244
אלפונסו דה מטריקו 371
אלפונסו הראשון (החמישי),
מלך אראגון וסיציליה 8-10,
89-94, 108, 115-124, 134,
136, 139, 140, 144-149,
179-181, 192, 193, 200,
207, 208, 210, 227, 242,
243, 246-249, 253, 256,
258, 260-263, 266, 271-
273, 275, 277, 281, 286-
289, 298, 300, 302, 304,
305, 307, 308, 335, 336,
351, 354, 363, 368, 379,
380, 382, 393, 397-399,
407, 412-414, 462, 467
אלפונסו קרילו דה אלבורנוז,
הגמון קטניה 349
אלפריו דה לאופנטה 437
אלקומורי 70
אמברוזיו, הגמון ליפארי 45
אמורוזו פרנס 364, 370
אמירנו מלמט 482
אמרוני ברברוסה 414
אנג'ילה, אשת מוסה אוריפיצי
486, 492
אנג'ילה בת בריונו שימאלי
המכונה ג'ינטילומו וריקה,
אשת בוסקה סצ'רדוטו 486
אנג'ילה בת מוסה שיריבי, אשת
מרדוך לו פרסטי 484
אנג'ילה בת שלמה דה ליאוצ'יו,
אשת שלמה שמי 485
אנג'ילו דה ליאוצ'יו 487, 488
אנג'ילונז מלטיזי, נוטריון 266,
404
אנג'ילילה, אשת בינדיקו דה
בינדיקטו 398
אנג'ילילה בת פרוספרו ואניזיה
בונוויליה, אשת גרציאנו אוני
493
אנדראה ביונדו 384
- אנדראה דה בומריו, מדפיס 320
אנדראה דה נבארו 139
אנדראה דה ספיציאלי, שופט
היהודים 242, 243, 251
אנדראה דה פיסיס, שופט
היהודים 242, 243
אנדראה דה פרוטה 243
אנדראה ווילה 100
אנדראה מונטניולה 352
אנדראה מרנגה 362
אנדראה נווארו 227, 228, 249,
334
אנדראה סטאיטי 261
אנדראה קיארמונטה 9, 110
אנדראה רמולו 135
אנדריאה, ר' אנדראה
אנטולי בן יוסף, רב 45, 60, 63
אנטוניו אוליזנה, יועץ המלך
136
אנטוניו בלסאן, אינקוויזיטור
272
אנטוניו בן אנריקו דה בוסקו
136
אנטוניו ד'אליסנדרו, רופא ראשי
350
אנטוניו דה בילומו 381
אנטוניו דה ביקיטה 308
אנטוניו דה לה פיניה,
אינקוויזיטור 434
אנטוניו דה לונה (פרלטה), רוזן
קלטבילוטה, צ'מברלין 192,
300, 430, 453
אנטוניו דה מונטקטיני, רוזן
אדורנו 87, 188
אנטוניו דה מוריטו, אב מנזר
329
אנטוניו דה מיכלה, נוטריון 191,
198
אנטוניו דה נוקיו, כומר 361
אנטוניו דה פודיו, הגמון 250
אנטוניו דה פריסיו, ראש מנזר
92
אנטוניו דה רוסו ספטורה, רוזן
ונשיא 95, 269, 414, 469
אנטוניו דה רייה, שופט 401
אנטוניו דה רנדאצו 333
אנטוניו דה שיאקה 331, 347,

ארקולה דה קריטו, ברון 97	בשמותיהם הפרטיים 206,	348
בולארה בת שלמה אקטון, אשת	216	אנטוניו ירקנה 442
צילי נשיפה 489	אסה, שפחה 367	אנטוניו סין 268, 269
בולכירה אקטוני 478	אסתר 60	אנטוניו קרדונה, משנה למלך
בולכירה דה טרמיס 477	אסתר בת פרוספרו בנווליה	ונשיא 91, 468
בולכירה פרישישה 480	311	אנטוניו רומנו 138
בולכירו קנינו 378, 379	אסטרוג ראואיה 81	אניזיה, אשת בוסקה נבואי 475
בולפרגיו בן אהרון פכאס 108	אסטרוגה ראואיה 81	אניזיה, אשת מוסה דה מירה
בולפרגיו בן וויטה שושן 109	אסטרוק דה בידרידה 302, 303	487
בולפראכיו (בולפרגיו) בן יוסף	אסיס בינדירה 310, 311	אניזיה, אשת סיביטן דה מיניכי
פקאס 116	אסתר, אשת דניאל כונינה 477	486
בנאמיכו 307	אסתר, אשת לאונה בריכה 479	אניזיה, אשת סיביטן שכרונ
בנדונה 98	אסתר, אשת מוסה טגואיל 477	483, 393
בנדר, עבד משוחרר 25, 49	אסתר, אשת מנאל [...] 479	אניזיה, אשת פרוספרו בנווליה
בונה אלמנת סירה ניפוס 410,	אסתר בת דונטו אורפיצי, אשת	311, 392, 489, 493
411	אפרים שיפוני 476	אניזיה, אשת שלמה דה מסנה
בונה בת יוסף כאכי, אשת יעקב	אסתר בת חאואד קוסו, אשת	475
שבתינו 478	מלכי כתיב 489	אניזיה בת פסקאלי ועזיזה
בונה בת ישעיה שלום, אשת	אסתר בת ליאוצו וזכרונה	סצ'רדוטו, אשת מוסה מירה
ויטה מגוני 490	כואינו, אשת לאונה אוריפיצי	477
בנו דה מדיקו 377, 378	480	אניזיה ככרונ 488
בנווליה (משפחה) ור' גם	אסתר בת פרוספרו ואניזיה	אנכיניזה, אשת בוסקה כיפריאנו
בשמותיהם הפרטיים 247,	בנווליה, אשת אלימלך	476
250, 254, 261, 277, 298,	סצ'רדואו 392, 489	אנסלדו די גריגוריו 334
311, 351, 391, 392, 411,	(א)פרים אורה 372	אנריקו ר' גם היינריך
426, 412	אפרים בן יצחק 33	אנריקו בן נריו דה פוג'בונסי
בנווליה כואינו 492	אפרים בן ישמעאל אליג'והרי	340
בנוונטורה, אשת אנג'ילו דה	68, 69	אנריקו דה אמודיא 373, 374
ליאוציו 487, 489	אפרים בן מוסה שיפוני 476	אנריקו דה בוסקו, אביר 136,
בנוונטורה, אשת מרדוך שימאל	אפרים בן שמריה 49	285
477	אפרים פרג' 490	אנריקו דה סטאיטי 229, 436,
בנוונטורה, אשת סיביטן דה	אקוואטו, רופא 220, 257	437
מדיקו 487	ארג'נטה, אשת יוסף מג'רג'טי	אנריקו די פאצ'ו 178
בנוו(י)נטורה, אשת רובינו דה	228	אנריקו ונטימיליה, אביר 136
גאלינו 405	ארון, ארונה, ר' אהרון	אנריקו ונטימיליה, רוזן ומרקז
בנוונטורה בת אזורנו וזיזה	ארטלה אלגונה 9, 271	גרצ'י ואדון רוצילה, אדמירל
שבתינו, אשת ברכה בינה 484	ארטלה סצ'רדוטו, דיין כללי	381, 448
בנוונטורה בת מוסה וג'ימולה	ורופא 163	אנריקו לוגרדי, אינקויזיטור
רוסו, אשת משה יאנרוטו 492	אריה בן יהודה 31	256, 272
בנויטה 37	ארכימדס 317	אנריקו סטטילה 138
בניודה בונדבי, ר' יהודה בן דוד	ארכימיזה, אשת גאויוצ'ו דה	אנריקו קיארמונטה, רוזן
בניפקיוס השמיני, אפיפיור 8	בינה 404	ואדמירל 110, 338
בונסיניורה קנט 355, 486	ארנאו (ארנלדו) דה בילנובה	אנריקו רוסו, ברון של צ'רמי
בונפיליה, אשת בינדיקטוס	(ווילנובה) 83, 246, 248,	103, 198
קנט 482	271, 276, 462	אנריקו רוסו, ברון של
בונפיליו דולכי 490	ארנלדו רוג'ירו דה פאלאס,	קלטוטורו 193
	משנה למלך 468	אנריקס (משפחה) ור' גם

- בוסאן, שפחה 403
 בוסקט ריצ'ו 199
 בוסק (משפחה) ור' גם
 בשמותיהם הפרטיים 298
 בוסק, רופא 36, 54, 107
 בוסק דה אנילו 399
 בוסק דה טריפולי 476
 בוסק טרבוסי 373
 בוסק נוגי 122, 263
 בוסק סומאטו, רופא 405, 406
 בוסק פורטוגליסי 287
 בוסק פכיפה 331, 347, 348
 בוסק קאוסני 357
 בוסקה 404
 בוסקה אזני 492
 בוסקה איספה 310
 בוסקה אכינה 348
 בוסקה ארואיט, חייט 357
 בוסקה באלאם 372, 373
 בוסקה בונז 393
 בוסקה בן מוסוטו דה גואיללמו 308
 בוסקה בן רובינו סצ'רדוטו 486
 בוסקה בן רפאל דה דניאל 402
 בוסקה בן שלמה ומסעודה לו פרסטי 491
 בוסקה בן שמואל וסטירה כושה 489
 בוסקה דה אוריפיצי 355, 356
 בוסקה דה אקטונו 357, 371
 בוסקה דה בודו 479
 בוסקה דה בוירה 476
 בוסקה דה בינדיטו 490
 בוסקה דה טריפולי 344, 345
 בוסקה דה מנחם 308, 405
 בוסקה דה סידיקה 479
 בוסקה טגואיל, צורף 360
 בוסקה טגואף 362
 בוסקה כושה 439
 בוסקה כיפריאנו 476
 בוסקה לאוריפיקי 97
 בוסקה לו פרסטי 403, 480
 בוסקה לו פרסטי 485
 בוסקה לוי 474
 בוסקה מינציל 491
 בוסקה מלטיזי, נוטריון 266
 בוסקה מלכי 481
 בוסקה מקסטלוטראנו 483
 בוסקה נכואי 475
 בוסקה ניסים 489
 בוסקה סגיטונו, רופא 309
 בוסקה ספניולו 312
 בוסקה סצ'רדוטו 413
 בוסקה קטלנו 338
 בוסקה רומנו 485
 בוסקה שמואלי 483, 487
 בוסקו (משפחה) ור' גם
 בשמותיהם הפרטיים 285
 בוסקונה שלו, מורה 380
 בורג'יה (משפחה) ור' גם
 בשמותיהם הפרטיים 10
 בורך (מבורך, אימבורך, אינבורך) דה אישה 279, 333, 407
 בטו סצ'רדוטו (כהן) 97, 194, 195
 בטיסטה דה טורפיאנו 457
 בטיסטה לומברדו, בנקאי 432-434
 בטיסטה פוסנובה 387
 בטיסטה פלטמונה, משנה למלך ונשיא 140, 147, 382, 468
 ביאנקה בת פיטרו השני 135
 ביאנקה, מלכת סיציליה 9, 87, 89, 90, 111, 113-116, 140, 188, 197, 200, 222, 263, 334, 467
 ביכי מירמיכי 111
 בילה, אשת ברכה סופר 483
 בילה, אשת דוד 86
 בילה, אשת סדונו רביבי 483
 בילה די פאייה, רופאה 348
 בילו שמעון 414
 בילומו גר(י) קו 269, 273, 289, 390, 391
 בילומו סצ'רדוטו, חייט 357
 בינדיטו, ר' גם ברוך
 בינדיטו אזני 120
 בינדיטו בנאסי, צורף 360
 בינדיטו בן בוסקה ומריניה דה בינדיטו 490
 בינדיטו בן מגואל, מנתח 349, 350
 בינדיטו דה בינדיטו 393, 483
 בינדיטו דה ג'רכיו, נוטריון 266, 398
 בינדיטו דה טריפולי 363
 בינדיטו דה לוי 364
 בינדיטו דה מלטה 348
 בינדיטו דה סירגוזיה 487
 בינדיטו דה פטרנו 178
 בינדיטו דה קונסולה, כומר 331
 בינדיטו חזני 400
 בינדיטו חכים, רופא 307
 בינדיטו לו פרסטי 403
 בינדיטו מוטו 348
 בינדיטו מוסארו 102
 בינדיטו מטאורמינה 87, 115, 191
 בינדיטו מיסיריה 476
 בינדיטו מלטנוזה 375
 בינדיטו מפוליצי 375
 בינדיטו מצרפת 115
 בינדיטו נתן 302
 בינדיטו עמר 404
 בינדיקטו דה בינדיקטו 398
 בינדי(ק)טו קנט (כנט) 360, 482
 בינדיקטוס השלושה עשר, אפיפיור נגדי 93, 94, 120, 249, 270
 בית אריה, מלאכי 313, 316
 בכולו, מנתח 195
 בכי אקטנו 111
 בלאם-בלם (משפחה) ור' גם
 בשמותיהם הפרטיים 391
 בלדסאר דה ברברה 137
 בלוויזי (משפחה) ור' גם
 בשמותיהם הפרטיים 210
 בליזאר 5, 15
 בלסקו דה אלגונה 83
 בנדי (משפחה) ור' גם
 בשמותיהם הפרטיים 139
 בני סצ'רדוטו 101
 בנימין בן שאול 383
 בנימין דה מיניכי 396, 397
 בנימין מטודילה 31, 32, 37, 40, 44, 45, 60, 358, 384, 460
 בנימין פיכירה 333
 בנימין רומאנו 218, 250, 310, 328-330, 371
 בנימינו דה מיניאטו 476

- ברתולומיאו מונטאפרטו 141,
177
ברתולומיאו סנרגה 457
ברתולומיאו פיניאטלי,
ארכיהגמון מסינה 38
ברתולומיאו פסקוס 329
גאודיאו, גאודיו, גאוויר' גם
יצחק
גאודיאו אבלדב, נוטריון 265,
314, 266
גאודיאו אמרונ 336
גאודיאו בולפרכיו (בולפרגיו),
נוטריון 266
גאודיאו בונוליה, ור' גם יצחק
407, 396, 266, 224
גאודיאו בילדב 414
גאודיאו בן אברהם, רופא 222
גאודיאו בן בולפרגיו פאכס 108
גאודיאו בן דוד, רופא 108
גאודיאו בן מנואל, מנתח 349,
350
גאודיאו גיבל 400, 363
גאודיאו דה גולפונה 347, 346,
357
גאודיאו דה רנדאצו 493
גאודיאו לו מדיקו 479
גאודיאו לו פרסטי, תותחן 131
גאודיאו מוסרילה 372, 371
גאודיאו ניפוס 297, 296
גאודיאו סמריה 489
גאודיאו פאקם, רופא 116
גאודיאו קסטילאנו 258
גאודיאוסה אלמנת יעקב כואינו
(כוחינו) 403, 402
גאודיאוסה אלמנת ניסים
מרנדאצו 402
גאודיאוסה אלמנת סירונ דה
אהרון, אשת לאונה דה אנילו
476
גאודיאוסה אלמנת פדלונה דה
מינינו, אשת פרינו סלה 479
גאודיאוסה אלמנת שואה דה
מסינה, אשת ליה פיסנו 484
גאודיאוסה, אשת אברהם שיפוני
485
גאודיאוסה, אשת אהרון אזני
ברכוננו טגואיל 219, 344, 345,
371
ברכוננו כואינו 479
ברכוננו כלה 357, 373
ברכוננו לו קוויינו 489
ברכוננו מדואי 331
ברכוננו מיזוק 372
ברכוננו מיזוק, רוקח 332, 347,
374, 378, 384
ברכוננו סלה 377, 378
ברכוננו סצ'רדוטו 478
ברכוננו סקוצו 100
ברכוננו פיקארה 490
ברכוננו פניכילו 328, 329
ברכוננו רוסו 323
ברכיה אבן פקודה 317
ברכם בן כלפון ריצ'יו, נפח 399
ברגריי דה מונפלוא 147
ברגריי דה קרו(א)ילס, משנה
למלך(?) 468
ברנרד דב גורדון 319
ברנרד מקליירו 55
ברנרדו אינבונורה 358
ברנרדו ג'ובאני דה קברירה,
רוזן מודיקה 191, 206, 216,
247, 413
ברנרדו דה וילנארי, אביר
וקברניט 385, 386
ברנרדו דה נוליוור 370
ברנרדו דה רקוויזנס, משנה
למלך 95, 149, 243, 364,
468, 469
ברנרדו ליכסנדרו, אינקוויזיטור
269
ברנרדו קסיסי 279
ברנרדינו דה סיינה 271
ברסלי מורסה, חייט 357
ברתולומיאו אווילנדה 136
ברתולומיאו גטאליה, ארכיהגמון
מסינה 262, 271
ברתולומיאו דה אווילנדה 371
ברתולומיאו דה בונניה 338
ברתולומיאו דה ג'ואיני 194
ברתולומיאו דה גלינה 261
ברתולומיאו דה יוניו,
קנצ'לריוס 138
ברתולומיאו דה קטניה 326
בנימינו כילפה 475
בסיליאוס הראשון, קיסר 16
בער, יצחק 3
בקטה דה ברברה 137
בראייה סיקיליאנו 488
ברגו לו רוסו 492
ברגוננו לוי 476
ברהון בן יצחק תהרתי 43
ברהון בן מוסה תהרתי 75
ברוך, ר' גם בינידיטו
ברוך 356
ברוך בן שלמה כהן 319
ברוני סרווידיאו 446
בריונו שימאלי המכונה
גינטילומו 486
בריוני דה שקטה, רופא 116,
117
בריס (משפחה) ור' גם
בשמותיהם הפרטיים 205
ברכה 211, 212
ברכה אזרה 399
ברכה בן מוסוטו בינה 484
ברכה בת פרחיה יג' 32
ברכה דה מינינו 490
ברכה דה שיביליאנו 492
ברכה האראט 474
ברכה כואינו 484
ברכה כוכואה 386, 387
ברכה כנכולה 492
ברכה לו פרסטי 491
ברכה ניסיו 372
ברכה סוסי 482
ברכה סופר 483
ברכה עשהאלי 358, 493
ברכה קלברנסי, המכונה לו
כיווארו 413
ברכוננו ארג'נטוויו 97
ברכוננו ארפי, צורף 392
ברכוננו בינה 475
ברכוננו בן ברכה לו פרסטי 491
ברכוננו בן כרילו פורמונה 475
ברכוננו גריקו 356
ברכוננו דה ברכה 306, 404, 405
ברכוננו דה מייו 479
ברכוננו דה מיניכטו 483
ברכוננו דה שלמה 475
ברכוננו זינכירי 275

- 488, 491, 493
 גאודיאוסה, אשת אונורטו דה
 גאודיאו 474
 גאודיאוסה, אשת אליה דה
 סנסונו 485
 גאודיאוסה, אשת בוסקה לו
 פרסטי 480
 גאודיאוסה, אשת ברכה עשהאלי
 493
 גאודיאוסה, אשת ברכונו זינכירי
 275
 גאודיאוסה, אשת גאודיאו
 סמריה 490
 גאודיאוסה, אשת ויטה ויטראנו
 476
 גאודיאוסה, אשת ויטה סבוקו
 480
 גאודיאוסה, אשת יוסף דה
 מנואלי 490
 גאודיאוסה, אשת יוסף דה
 סומאטו 479
 גאודיאוסה, אשת ליאוצ'ו סאמי
 393, 480
 גאודיאוסה, אשת מוסה לו ליאלי
 194
 גאודיאוסה, אשת מוסה קטלאני
 487
 גאודיאוסה, אשת מוסה שארו
 485
 גאודיאוסה, אשת מסעודו
 אשאלי 485
 גאודיאוסה, אשת מרדוך אכינה
 477
 גאודיאוסה, אשת מרדוך לו
 מסטרו 481
 גאודיאוסה, אשת ניסים דה
 אקטונו 485
 גאודיאוסה, אשת ניסים דה
 ברכונו 87
 גאודיאוסה, אשת סיביטני די
 אנילו 492
 גאודיאוסה, אשת סעדיה אורוטי
 483
 גאודיאוסה, אשת שבת רוג'ילה
 487
 גאודיאוסה, אשת שבתו גריקו
 492
- גאודיאוסה, אשת שמעון יצחק
 483
 גאודיאוסה בת בוסק סומאטו
 405
 גאודיאוסה בת בוסקה ורבקה
 לו פרסטי, אשת בוסקה רומנו
 485
 גאודיאוסה בת גלופו וריקה דה
 אמרונו, אשת מוסה וויניונו
 488
 גאודיאוסה בת יוסף רביבי, אשת
 שבת'נו טיביסי 474
 גאודיאוסה בת מוסטו
 ודיסיאטה גואיללמו, אשת
 מאיר בנאסוני 491
 גאודיאוסה בת מכלופו סאיה,
 אשת יוסף מאירם 483
 גאודיאוסה בת סיביטן דה
 ג'ראכיו, אשת מכלופו מנו
 482
 גאודיאוסה בת סקה וגאזילה דה
 סירקוויזה, אשת ברכונו דה
 מיניכטו 483
 גאודיאוסה בת ר' יונה עוזיאל,
 ארוסת משה נחמן (מנחם)
 308, 391, 478
 גאודיאוסה בת ר' ניסים וגרציאה
 סגיטוני, אשת מוסה דה
 בולפראג' 481
 גאודיאוסה דה בולפראג' אלמנת
 מימונו דה שבת'נלו, אשת
 מכלופו מניכי 489
 גאודיוס, נוטריון 36
 גאודנטי בת כרונו מלכו, אשת
 גבריאלה נשיא 492
 גאוויו דה גראכי 370
 גאוויו מטאורמינה 87
 גאוויו קונטי, רב'אומן 363
 גאוויוכצו לו פרסטי, תותחן 363
 גאוויוסה, אשת בוסקה לוי 474
 גאוויוסה, אשת דניאל דה אקטונו
 414
 גאוויוסה, אשת וויניוני מיניכי
 476
 גאוויוסה, אשת סעדיה דה אליה
 396
 גאוויוסה (גאודיאוסה) בת
- בולכיירה דה טרמיס, אשת
 מוסטו יצחק 391, 477
 גאוויוסה בת שבת' כוכינו, אשת
 כרונו כוכינו 474
 גאוויוצ'ו דה בינה 387, 388, 404
 גאיטני (משפחה) ור' גם
 בשמותיהם הפרטיים 198,
 217
 גאלופו דה אוריפיצי' 330
 גאלופו דה מיורנה 362
 גאלופו סנסוני 344
 גאלי, פיליפ 337, 341, 342
 ג'בארה, אמיר 71
 גבריאל דה ג'ירכיו, נוטריון 266
 גבריאל דה יוביירה 479
 גבריאל דה ליוצ'יו, נוטריון 266
 גבריאל דה מדיקו 328
 גבריאל דה מיניכי 330
 גבריאל דה מסינה 386
 גבריאל ויניוני 360
 גבריאל יצחק 492
 גבריאל (זאק) יצחק, נוטריון
 266, 310, 311
 גבריאל מוסארו 102
 גבריאל סנשס, גובר המלך 454
 גבריאל קטלנו 478
 גבריאל שיפוני 370, 393, 415
 גבריאלה אלבנעזר 252
 גבריאלה דה אלימנטו 384
 גבריאלה דה פינז 439
 גבריאלה נשיא 492
 גואידו דה פילנג'ירי 138
 גואידו לה קרפונה 182
 גואידו מאנאניה, הגמון צ'פאלו
 45, 51
 גואיללמו הראשון, מלך סיציליה
 30, 51, 467
 גואיללמו השלישי, מלך סיציליה
 467
 גואיללמו השני, מלך סיציליה
 467
 גואיללמו איוטמיכריסטו, ברוך
 קלטפמי, בנקאי 151, 191
 גואיללמו דה ליטו 333
 גואיללמו (דה) מונטניאס
 (מונקדה), משנה למלך 179,
 277, 298, 468

- גואיללמו דה ספוקם 375
 גואיללמו דה ספטורה 138
 גואיללמו דה פויאדם, גובר
 ומשנה למלך 99, 101, 128,
 183, 275, 469
 גואיללמו דה פיסטילונז 377
 גואיללמו דה פרלטה, נאמן
 ומשנה למלך 99, 101, 128,
 183, 275, 469
 גואיללמו דה קלמנסיה 303
 גואיללמו לו פירארו, נפת, מומר
 400
 גואיללמו ריימונדו מונקדה,
 מומר 127, 188, 189, 192,
 277-279, 309, 313, 315-
 317, 400, 401, 407, 415
 גואיללמו ריימונדו מונקדה, רוזן
 אדרנו, משנה למלך ונשיא
 277-279, 469
 גואיללמוס מלוספורריוס 29
 ג'ואיני (משפחה) ור' גם
 בשמותיהם הפרטיים 194
 גואלטריו דה כינכילו 326
 ג'ואנה, מלכת נאפולי 453
 גוארנריו דה ונטימיליה (הזקן),
 ברון אלקמו 139, 347
 גוארנריו דה ונטימיליה
 (הצעיר), אביר 189, 347
 ג'ובאן מיכלה סמפדהרוזה,
 שופט 434
 ג'ובאנה, מלכת נאפולי 9
 ג'ובאנה קברירה, רוזנת מודיקה
 98, 453
 ג'ובאני, אפוטרופוס 84, 212
 ג'ובאני, (אינפנטה) דוכס אתונה
 9
 ג'ובאני, (אינפנטה), משנה למלך
 9, 112, 136, 201, 225, 226,
 351, 363
 ג'ובאני (אינפנטה), בן פרדיננדו
 השני 416, 418
 ג'ובאני אנטוניו, רוזן ריג'יו 333
 ג'ובאני אנטוניו רומנו 138
 ג'ובאני אנריקו דה סטאיטי 425,
 426
 ג'ובאני בונאיוטו 102
 ג'ובאני בטיסטה צ'יבו, ר'
- אינוקנטיוס השמיני
 ג'ובאני בילינגריו 364
 ג'ובאני ביסאריון, חשמן 345
 ג'ובאני גואיללמו דה ונטימיליה,
 ברון צ'ימינה וספרלינגה 380,
 381, 438
 ג'ובאני גורריו, בנאי 361, 362
 ג'ובאני גלוורו, קנצ'לריוס 140
 ג'ובאני דה אבטלים, נשיא 243,
 244, 469
 ג'ובאני דה אג'ילו, הגמון קטניה
 51, 53
 ג'ובאני דה אומודיא 178
 ג'ובאני דה ארכאנג'ילו 128
 ג'ובאני דה בונאמיקן 342
 ג'ובאני דה ג'יווארה 440
 ג'ובאני דה ואלגוארנירה, ברון
 אזארו, נשיא 103, 129-131,
 139, 140, 151, 177, 228,
 229, 301, 469
 ג'ובאני דה ונטימיליה, מרקיו
 גרצ'י, אדמירל ומשנה למלך
 138, 139, 199, 215, 302,
 468
 ג'ובאני דה טריינה 333
 ג'ובאני דה כפיסטרانو,
 פרנציסקני 118, 226, 271
 ג'ובאני דה כרמשי 350
 ג'ובאני דה מדיקו, נוטריון 309
 ג'ובאני דה מדריגל 244
 ג'ובאני דה מונקאיו, משנה
 למלך 95, 243, 269, 395,
 469
 ג'ובאני דה מניסקלקו, נשיא 468
 ג'ובאני דה סגוטה (דון) 370
 ג'ובאני דה פטרנו, ארכיהגמון
 של פלרמו 105
 ג'ובאני דה פיסטויה, דומיניקני
 104, 130, 273
 ג'ובאני דה פלנלריו 24
 ג'ובאני דה פניאפיל, משנה
 למלך 468
 ג'ובאני דה קלוויליס 137
 ג'ובאני דה קרדונה ופרדס, רוזן
 ומשנה למלך 150, 151, 166,
 305, 350, 370, 469
 ג'ובאני (השני), מלך אראגון
- וסיציליה 10, 95, 99, 122-
 124, 149, 244, 248, 254,
 300, 305, 309, 310, 371,
 397, 467
 ג'ובאני יאניסי 364
 ג'ובאני יימו דה ונטימיליה 380,
 381
 ג'ובאני ימפיסי, נוטריון 189
 ג'ובאני יעקובו דה ספינולה,
 קברניט 456
 ג'ובאני מאיורנה, נוטריון 61, 79
 ג'ובאני מיימו 370
 ג'ובאני סירה 385
 ג'ובאני ספונארה 338
 ג'ובאני ספליטה 403
 ג'ובאני סרוונט 368
 ג'ובאני פודיו דה נוכו, משנה
 למלך 468
 ג'ובאני פילנג'ירי 138
 ג'ובאני פרנציסקו אבטילי, ברון
 קמראטה 446
 ג'ובאני קשפורטיו 136
 ג'ובאני ריצ'ו 334
 ג'ובאני תומאסו מונקדה, רוזן
 אדרנו ופטרנו, נשיא 131,
 445, 469
 גודפרדוס רונצ'וני, הגמון
 אגריג'נטו 38
 ג'ויה בת יעקב כואינו, אשת
 ויטה אובי 492
 ג'וליאנו בונפידה, נוטריון 89
 ג'וליאנו דה אמודיא 344, 374
 ג'וליאנו דה מילטו, אינקוויזיטור
 והגמון של צ'פאלו 274
 ג'וליאנו פגולו, קברניט 453
 גוליללמו, ר' גם גואיללמו
 גוליללמו ריימונדו דה
 מונטקטיני, מרקיו של מלטה
 87, 139
 גולליירמונו פאכס, רופא 118
 ג'ון דאנס סקוטוס, תאולוג 280
 גונדיסלוו דאיקוקה, שופט
 היהודים 242
 גונסלוו דה אישאר (דון) 146
 ג'וסטה, אשת אליסנדרו
 פראנציסקי 280, 443
 ג'ורג'ו וג'נאריו 378

- ג'יררדו ריצ'יו 387
גלופו קמולי 228
גלופו אמורנו 488, 479
גליאנו-גאליונו (משפחה) ור' גם
בשמותיהם הפרטיים 391
גליופוס דה ניצר 50
גליפה דה בינדיטו 488, 478
גלפונו 218
ג'נטון דה גרבונה 253
גסינה בת שבוגי וסטילה
בולפרג', אשת לוי דה קפיצי
488
גספאנו דה וונטימיליה 178
גספר דה אמיגדולה, רופא ראשי
350
גספר דה ספס, משנה למלך 98,
102-104, 129, 130, 150,
151, 183, 191, 228, 229,
244, 279, 290, 291, 323,
329, 333, 345, 364, 365,
370, 382, 395, 396, 469
ג'קובה, ר' יעקב
ג'קומו (השני), מלך סיציליה
466
גרואה (משפחה) ור' גם
בשמותיהם הפרטיים 194
גריגוריוס הראשון, הגדול,
אפיפיור 6, 15, 44, 47, 48,
55, 57, 67, 459
גריגוריוס התשיעי, אפיפיור
7, 35
גרישו לו פרסטי, מורה 309
גרציאה אלמנט גאודיאו ג'יבל
400, 401
גרציאה, אשת ר' ניסים סגיטוני
481
גרציאה בת בוסקה מכלי, אשת
סיביטו דה ר' יעקב 481
גרציאה בת סבט ולה כוינה
אבטי, אשת אליה טאורמינה
482
גרציאוסה אלמנט שלמה
מקלטג'ירונה 192
גרציאוסה, אשת סיביטן דה
בינדיטו 487
גרציאנו בן אהרון וגאודיאוסה
אזני 493
- ג'ורג'ו קוסטנציו 385
גיושה, אשת ברכונו דה ברכה
404
גזילה, אשת סקה דה סירקוזיה
483
גזילה בת אמירנו וחסינה מלמט,
אשת אברהם כואינו 482
גזילה בת מינטו מוסרילה, אשת
יהודה מוסרילה 355, 356,
480
גיאורגיום מניאשה 7, 19
גיאורגיום סדרנום 18
גייזיה אלמנט ברכונו בינה, אשת
עמנואלה סלה 475
ג'ילברטו דה בולוניה 426
ג'ילברטו ואלגוארנירה 178
ג'ילברטו טלמנקה, קנצ'ילריום
138
ג'ילברטו סנטלם (צינטלם), רוזן
קוליסאנו, משנה למלך 140,
279, 302
ג'ילברטוס, ראש מנזר 37
ג'ימה, אשת טוביה מטרפולי
404, 405
ג'ימה, אשת ישי לו רוסו 122
ג'ימולה, אשת ויטה עמר 474
ג'ימולה, אשת לוארו סצ'רדוטו
351, 392, 489
ג'ימולה, אשת מוסה רוסו 493
ג'ימולה בת אהרון וגאודיאוסה
אזני, אשת דוד כוינה 491
ג'ימולה בת יוסף וחרופה
אבודרם, אשת לוארו
סצ'רדוטו 311, 351, 392,
397, 482
ג'ימילה אלמנט יהודה סגיטוני
308
ג'ימילה, אשת יוסף קוויינו 489
ג'ימילה דה רספו 228
ג'ימילוננו נכ(ג) ואי 391, 392,
477, 480
ג'ינטו דה אקטוני 345
ג'ינטונה דה כירכינה, נוטריון
266, 289
ג'יספרטו דספאר, שופט
היהודים 242, 243
ג'יררד דה סולו 317, 318
- גרציאנו דה אקטונו 414
גרציאנו דה בינדיקטו 482
גרציאנו דה מיסנה 491
גרציאנו דינר 487
גרציאנו כירטה 372
גרציאנו נגואי, נוטריון 266
גרציאנו שבתינילו 309
ג'ררדו דה נוכיטו 382
ג'ררדו מקרי 244
ג'ררדו ספלטה 378
גרשון אבולרבי, תוכן 314
- דה לונה (משפחה) ור' גם
בשמותיהם הפרטיים 145,
189, 191, 193, 200, 213,
217
דה קמפו (משפחה) ור' גם
בשמותיהם הפרטיים 207
דוד [...] 479
דוד 481
דוד אברמוני 327, 333
דוד אזרוטי 323, 345
דוד בוס(א)ק, רופא 257, 282
דוד בן אהרון 317
דוד בן אהרון וגאודיאוסה אזני,
רופא 351, 352, 454, 455,
488
דוד בן אליה רופא 316
דוד בן גאודיאו וגאודיאוסה
סמריה 490
דוד בן יצחק ג'רכי 318
דוד בן עמר אל'מדיני 22, 23,
75
דוד גאזיני (גזני) 393, 483
דוד דה אהרון 475
דוד דה גליונו 475
דוד דה מדיקו 356
דוד דה (לו) מדיקו, רופא 329,
330, 352, 432, 445, 446,
448, 451, 452, 455
דוד דה מוסה 192
דוד דה מלטה 128
דוד דה מלטה 492
דוד דה קטניה 413
דוד בן חזני ומסעודה דה מסינה
485
דוד זרזני, חייט 357

- דוד כואינו 481, 363
 דוד כונינה 491
 דוד בימינו 337, 336
 דוד לוי 380, 379
 דוד מינצי 404
 דוד מנחם בן בוסקה 308
 דוד מנחם המכונה לו רוסו 307, 308
 דוד מפרטנו 211, 86
 דוד מקסטרוג'ובאני 311, 310
 דוד סיקונדי 474
 דוד סכרונזי 41
 דוד ספניולו, חייט 357
 דוד פראג'י 374
 דוד פרכי 402
 דוד קלברסי 480
 דוד קמחי 226
 דוד קפיזי 252
 דוד קריווריו 268
 דוד רוג'ילה 475
 דוד ריגיטנו 118
 דוד שימאו 386
 דווצו פדואנו 329
 דולצ'ה, בת סימינטו וריקה
 שבתינו, אשת יוסף ג'יבאי
 391, 390
 דומיניקו ברטולו, אינקוויזיטור
 275, 274
 דומיניקו מיריזי 380
 דומיניקו ראם 468
 דונטו 285
 דונטו אוריפיצי 484
 דונטו דה ארם 229
 דונטו דה בונונטורה 487, 480
 דונטו כלפוני 97
 דונטו פוסי 491
 דונט(ו) קנט, מומר 452, 451,
 491
 דטולו דה מנואלי 491
 דיאלוזה בומק/בוניאק 355
 דיאלוסה בן בונסניורו קנט 486
 דיאומניו בן אליה ועזיזה בלם
 491
 דידק חמי 276
 דידקו דה לאונה, ארכידיאקון
 456
 דינו דה פמפרה 338
- דיסיאטה, אשת אברהם דה
 מיניכי 481
 דיסיאטה, אשת דוד [...] 479
 דיסיאטה, אשת דונטו קנט 491
 דיסיאטה, אשת מוסה יצחק 492
 דיסיאטה, אשת מוסוטו
 גואיללמו 491
 דיסיאטה, אשת סיביטן כיפו 455
 דיסיאטה בת מוסה ויינילה רוסו,
 אשת עזריה פרווינצאנו 484
 דמפנונה מלכה 477
 דנטה אליגיירי 314
 דניאל בלבו, רופא 352, 252
 דניאל דה אקטונו 414
 דניאל דה אקטונו, חלפן 328,
 329, 333, 369, 370, 382,
 383, 387, 388
 דניאל דה יוברדה 329
 דניאל חגיגי, נוטריון 266, 265
 דניאל יצחק 491
 דניאל כונינה 477
 דניאל כסוני 364
 דניאל לוי 355
 דניאל מילייני 362
 דניאל קלברייזי 336
 דניאלה בנאסוני 491
 דרונה בת מרדוך וסטילה אזני,
 אשת יוסף ג'יני 486
- האי גאון (רב) 26, 62, 63
 האראלד השלישי, מלך נורבגיה
 19
 הונוריוס הרביעי, אפיפיור 39,
 56
 היינריך, ר' גם אנריקו
 היינריך השביעי, קיסר 8
 היינריך השישי (אנריקו), מלך
 סיציליה, קיסר 7, 34, 54,
 460, 466
 הילוסה בת פרוג'יו סיווינה,
 אשת סדונו אובי 484
 הליה דה רוסו 367, 368
 הרברט ד'אורליאן 38
 הרדיה (משפחה) ור' גם
 בשמותיהם הפרטיים 208
 הרסיניה אחותה של שמחה,
 אשת ברכה האראט 474
- וויקטור, הגמון פלרמו 15
 וונטימיליה (משפחה) ור' גם
 בשמותיהם הפרטיים 8, 9,
 141, 189, 194, 195, 198,
 199, 211, 213, 220
 ויטה, ר' גם חיים
 ויטה אובי 492
 ויטה אזרה 328
 ויטה בן שלמה וריקה מגוני 490
 ויטה דה אניילו 371, 372
 ויטה דה כלפה 372
 ויטה דה מיסנה 492
 ויטה ויטראנו 476
 ויטה וירדי 269
 ויטה טנוג'יו, צורף 360
 ויטה יוביירה, גובר 309, 407
 ויטה יצחק 343
 ויטה לו ליאלי 194
 ויטה לוי 264
 ויטה מגוני 252, 379, 380
 ויטה מסירקוזה 113
 ויטה ניפוסו 332
 ויטה סאמי 302
 ויטה סבוקו 480
 ויטה עמר 344
 ויטה עמר 474
 ויטה עמר 479
 ויטה עמרה 361
 ויטה פיטירה, נוטריון 266
 ויטה שושן, רופא 108, 109,
 122, 205, 206
 ויטה שושן, רופא 122
 ויטה שיפוני, רופא 401
 ויטלה דה אלבר, רופא 113
 ויטלה דה גאודיאו 361
 וינילו מרנה 368
 וינצי(י)נטה פירר 253, 256, 273
 וירדימורה, אשת פסקוואלה דה
 מדיקו, רופא 348, 349, 411
 ולגוארנרה (משפחה) ור' גם
 בשמותיהם הפרטיים 141
- זאגאר, ר' קסייר
 זודו אובי 483
 זודו ניקיסיאוי 331
 זוסימוס, הגמון סירקוזה 16, 45
 זוסימיאנוס 12

- זיארונה כואינו 414
זיזה, ר' גם עזיזה
זיזה אלמנת ויטה דה פרטנה,
אשת לוצ'יו דה טומינה 478
זיזה, אשת אזורנו שבתינו 484
זיזה (עזיזה), אשת אליה בלם
491, 488
זיזה, אשת מוסה ברבוטו 477
זיזה בת לאונה כונינה, אשת
אהרון רוסו 480
זיזה בת ניסים וריקה מנחם,
אשת ניסים סצירדוטו 485
זכ(א)ר נחואי, בנקאי 372, 377,
382, 383
זכר (זכריה) בן עמר אל-מדיני,
נגיד 23-25, 44, 60, 75
זכרונה, אשת ליאוצו כואינו 480
זכרונה בת מרדכי וקומיירה
גריקו, אשת מכלופו גריקו
492
זכריה כוכואה 386, 387
זכריה פכיפה 331
זכרילה, אשת דטולו דה מנואלי
491
זמביטה בת שלמה ופלוס כוסינו,
אשת יוסף רביבי 476
זנדרה, אשת מנואל ווירו 491

חאואד קוסו 489
חואן דה קרדניאס 457
חוזה צינטיליס, משנה למלך 469
חוינה בת אברהם הספרדי 256
חוני דה מסינה 485
חיים, ר' גם ויטה
חיים אזרה 492
חיים איספוני 373
חיים בלבו 369
חיים בן מכלופו לוי 396
חיים בן עמר אל-מדיני 71, 75
חיים (חיימי) דה יונה 344, 345,
372, 373, 382, 383
חיים דה לוי 87
חיים דה לוי ממזארה 307
חיים דה שארו 295
חיים המכונה חלף בן יעקב
הספרדי 25, 27
חיים יונה, רב 315

חיים מונסור 476
חיינה, אשת סיביטן גזו 475
חלי אבן דלאה 51
חנה, אשת יהודה דה מיניכי
481, 403
חנה, אשת יוסף דה טריפולי 480
חנה, אשת מוסה דה טריפולי
481
חנה, אשת מינטו דה ניגר 404
חנה, אשת פרוג'יו סיוינה 483,
484
חנה, אשת שבת חוני 477
חנה, אשת שואה בולכיירה 491
חנה בת בונפיליו דולכי, אשת
יוסף פריוני 490
חנה בת ברכונו פיטירה 229
חנה בת דוד דה אסיסי, אשת
מרדוך דה אנריג'נטו 481
חנה בת יעקב סוסי, אשת עקיבא
בלבו 486
חנה בת יצחק ומיליכה סלה,
אשת שבת כואינו 478
חנה בת כיכוננו ועזיזה מטוטי
484
חנה בת מינטו ואלטדונה דה
ליאוצ'יו, אשת דיאלוסה
קנט 486
חנה דגואה, ארוסת סיביטן כיפו
491
חנה דה אוגוסטה 200, 333, 411
חנוך אל-קוסטג'יני 318
חנוריטו ג'רלדיני 131, 355,
364, 365
חנינה, אשת שאנגואלה שאלו
487
חנינה בת ג'ימילוננו טגואיל, אשת
ברכונו פורמונו 475
חנינו מדואי, מורה 30
חסדאי אבן שפרוט 18, 19
חסינה, אשת אמירנו מלמט 482
חסינה המכונה רוזה, אשת
מרדוך סילק 474
חסן (שמשם אל-דוולה), אמיר
7, 19
חסן אל-כלבי 6
חסן בן כלף 33
חרופה אלמנת סיבט דה ברשון
- 195
חרופה, אשת יוסף אבודרם 479,
482
טאליאוואה (משפחה) ור' גם
בשמותיהם הפרטיים 194
טוכיה כינילו 480
טוביה מטריפולי 377, 404, 405
טוטה, אשת בוסקה
מקסטלוטראנו 483
טוטה, אשת מוסוטו מנחם 485
טוטה, אשת סדונו סלה 114,
404
טוטה, אשת עמנואלה דה ישראל
490
טוטה בת פריוני וסטירה גריקו,
אשת שמואל קוויינו 489
טוטה המכונה אלטדונה, אשת
גאודיאו לו מדיקו 479
טוני לו ליאלי 194
טופום דה נוכלה 340
טנקרד(ו), מלך סיציליה 51, 467
טרסטמרה (משפחה) ור' גם
בשמותיהם הפרטיים 9

יאמו דה פרוטה 140
יאנה, אשת יעקב דה ליאוצ'יו
482
יאנה בת ברכונו וריילה
פיקארה, אשת יוסף עבדילה
490
יאנילה דה ברטולו 178
יאנינו בן רפאל דה דניאל 402
יאסון 12, 42
יאקו לו תורכו 220
יאקו שלמוני 115
יאקופו דה בונאנו 182
יג'ו (משפחה) ור' גם בשמותיהם
הפרטיים 31, 32, 44, 78
יהודה, המכונה לאונה
טורטווידי 217
יהודה, מסגר 61, 283
יהודה אדיאו 487
יהודה אינגליזי, אופה 336, 337
יהודה בן אליה אל-בצק 63
יהודה בן אליה דה סנסונו 483
יהודה בן דוד, רופא ורב 114

- יהודה בן מנשה 23
 יהודה בן משה סגמר 21, 73-75
 יהודה בן שלמה מוסקה 64
 יהודה דה ויטה 369, 483
 יהודה דה כגואיליה 403
 יהודה דה מיניכי 343, 345
 346, 403, 404, 481
 יהודה הסיציליאני 314
 יהודה כואינו 482
 יהודה כואינו, בן גיסים 359
 יהודה ברירי 477
 יהודה מוסרילה 355, 480
 יהושע בן אהרון, גאון 26
 יהושע בן יצחק יואל 318
 יהושע סדונו 490
 יוהלך המכונה סטילה, אשת
 שבת דה טרמיני 475
 יוהנס מרטיני דה לונה 253
 יום טוב קפיסי 393
 יומן בת פרחיה יג'ו 32
 יונה גירונדי (רב) 318
 יונה (דה) עוזיאל, רב 261, 296
 307, 308, 312, 355, 391
 יוסופו (יוסיפו) סופר, בורסקאי
 346
 יוסטום בו אמטיוס 13
 יוסטיניאן, קיסר 5, 48
 יוסיפו כתיב, רוקח 340
 יוסף, 'תותחן' 363
 יוסף אבודרחם, חייט 194
 יוסף אבודרם 479, 482
 יוסף אבן עקנין (ר') 62, 63
 יוסף אבנעזרה 474
 יוסף אבנעפיה, דיין כללי ורופא,
 112, 137, 257-260, 294
 299, 300, 302, 312, 349
 351, 379, 391, 412
 יוסף אוריפקס 193
 יוסף בונברדירי 363
 יוסף בונט 483
 יוסף בלונדו 413
 יוסף במבלו 493
 יוסף בן אהרון כואינו 311
 יוסף בן אייטי גריקו 488
 יוסף בן אליעזר הדיין 314
 יוסף בן בוסק סומאטו 405, 406
 יוסף בן בינדיטו המכונה דה
 ברקטה 226, 227
 יוסף בן ברכה ובילה סופר 483
 יוסף בן יהודה כרסני 319
 יוסף בן יעקב אבן עוכל 69-72
 יוסף בן יעקב כגואיליו 403
 יוסף בן מוסה תהרתי 23, 25
 27, 71
 יוסף בן מרדכי כואינו 480
 יוסף בן מתתיהו 312
 יוסף בן סיביטן ג'יבאי 390, 484
 יוסף בן סעדיה גמד 317
 יוסף בן פרח אליקביסי 20,
 22, 71
 יוסף בן פרחיה יג'ו 32, 33
 יוסף בן שבת, מומר 21
 יוסף בן שלמה וסוסה דה לו
 מסטרו 490
 יוסף בן שם טוב אבן ישוע 315
 יוסף בן שמואל אל'דני 20, 70
 יוסף ברבייטה 414
 יוסף גאודי 363
 יוסף גאזו 482
 יוסף ג'יני 486
 יוסף גרקו 386
 יוסף דאינה 480
 יוסף דה אמטו 382
 יוסף דה בינדיקטו 328, 372
 יוסף דה ברכונו 407
 יוסף דה טריפולי 480
 יוסף דה טריפולי 482
 יוסף דה לה יודיקה 374
 יוסף דה מדיו המכונה שבת
 112
 יוסף דה מיזינה 340
 יוסף דה מיניכי 401
 יוסף דה מגואלי 490
 יוסף דה מרקו, צורף 360
 יוסף דה סומאטו 479
 יוסף המכונה סימטורי 486
 יוסף חונינה (שונינה), דיין/
 רב 323
 יוסף טגואיל 489
 יוסף ירדנילו 198
 יוסף כאכי 478
 יוסף כואינו 362, 482
 יוסף כונינו 386
 יוסף כושה/כויה 344, 345
 יוסף כסכיס, נגר, רב אומן 122,
 354, 361, 365
 יוסף לגואי 485
 יוסף לו גאווירו 484
 יוסף לו מדיקו 269
 יוסף לו מדיקו 476
 יוסף לו מדיקו 488
 יוסף לו פרסטי 369, 444
 יוסף לוי 410
 יוסף מאירם, רופא 352, 483
 יוסף מגאזני 399
 יוסף מג'רג'ני 228
 יוסף מומו 338
 יוסף מיליכה 397, 398
 יוסף מלטנסי המכונה סופי 251
 יוסף ממונטניאנה 225
 יוסף מקטלוניה, רופא 109
 יוסף ניפוס 482
 יוסף סיווינה 401
 יוסף סצ'רדוטו 247, 310, 311
 יוסף סצ'רדוטו 487
 יוסף סרדיניולו 386
 יוסף עבדילה 490
 יוסף עזיזה 485
 יוסף פאקם, רופא 116
 יוסף פולייסי המכונה במבלו
 492
 יוסף פכיפה 347, 348
 יוסף פריוני 490
 יוסף קוויינו 489
 יוסף קולון (מהרי"ק) 224
 יוסף קופיו 476
 יוסף קרדמונו 484
 יוסף ראואיה 81, 143
 יוסף רביבי 476
 יוסף רביבי 492
 יוסף רומנו 481
 יוסף ריקסוני, דייג 413
 יוסף שוכי 229
 יוסף שמארה 481
 יוספוס, ר' יוסף
 יורדן רופוס 317
 יימו גואט, קברניט 439
 יינה אלמנת יוסף המכונה
 סימטורי, אשת סיביטן שאול
 486
 יינה בת אברהם וגאודיאוסה

- יעקובו ריסיניאנו 248
 יצחק, ר' גם גאודיאן
 יצחק, רבי 387
 יצחק אברבנאל 423
 יצחק אוריפיצי 296
 יצחק אוריפיצי, רופא 491
 יצחק בונווליה 116, 117, 224,
 407, 262
 יצחק בן אליה כהן, תוכן 314,
 319, 318
 יצחק בן דוד ממרסיי (מרסיליה),
 דיין כללי ורופא 90, 200,
 263, 259
 יצחק בן יהודה 34, 46, 78
 יצחק בן יהודה שויכאת 317
 יצחק בן יוסף ישראלי 318
 יצחק בן ניסים הרופא 317
 יצחק בו רובינו דאוסן 486
 יצחק בן רובינו דה מוסרילה
 395
 יצחק בן שלמה אל(א)חד(א)
 ב 226, 265, 266, 307, 312,
 314, 315, 318, 319
 יצחק בן שלמה המכונה גבל 317
 יצחק בס 489
 יצחק דה גואיללמו 123, 330,
 400, 399
 יצחק (ה)כהן 317, 318
 יצחק כונינה 342, 343
 יצחק לטיף 225
 יצחק מפיסה 455
 יצחק מרסאני 398
 יצחק סלה 478
 יצחק רבא, מוכר ספרים 320
 יצחק שמי 317
 יקן סוסי 481
 יקימי קוקואין 337, 338
 ירמיהו כהן, תוכן 314
 ירמיהו כואינו 445
 ירמיהו שימאלי 488
 ישוע בן ישמעאל אל-מכמורי
 22, 70
 ישוע בנכרימי, רופא ודיין כללי
 122, 262-264, 270, 271,
 295, 300, 351
 ישוע דה ריקרדו 356
 ישי לו רוסו 122
- יעקב דה סרגוזיה 364
 יעקב דה קריספו, מומר 277
 יעקב דקרי 381
 יעקב טודסקי, ארכיהגמון מסינה
 273
 יעקב כואינו 492
 יעקב כואינו (כוחינו) 402, 403
 יעקב לוי 482
 יעקב לוי 483
 יעקב לנדאו (ר') 320
 יעקב מאוניסי 390, 481
 יעקב מידואי, רופא 213
 יעקב מיניכי 413
 יעקב מלטי 344, 345
 יעקב מסעודי 483
 יעקב ניפוס 386
 יעקב סבוקי 480
 יעקב סוסי 487
 יעקב סיכר, מסגר 388
 יעקב סנו 487
 יעקב פקאס 386
 יעקב פריזיה, מוכר ספרים 320
 יעקב קריספו 138
 יעקב רוסטיקו 345, 346
 יעקב שאלו בן ארגנטה 350
 יעקב שבתינו 478
 יעקב שרכי 118-122, 124,
 125, 148, 149, 159, 180,
 181, 194, 246, 248-251,
 253, 254, 268, 288, 300,
 327, 380
 יעקובו דה אליזיה 386
 יעקובו דה בולוניה (בונוניה)
 342, 437
 יעקובו דה ויניציאה, דומיניקאני
 269
 יעקובו דה מאסי 327
 יעקובו דה נארו 453
 יעקובו דה קורינתו, נזיר 94,
 148
 יעקובו ורגנאלי 343
 יעקובו מזנו, אינקוויזיטור 274,
 275
 יעקובו פווה, כומר 454
 יעקובו פילה 356
 יעקובו רידה, אינקוויזיטור 274,
 275
- שיפוני, אשת אהרון טגואיל
 485
 יינה בת בוסקה וסטילה אזני,
 אשת שלמה בנאסאי 492
 יינה בת ירמיהו ולונה שימאלי,
 אשת בראייה סיקיליאנו 488
 יינלה, אשת מוסה רוסו 484
 ימינה בת שנגואלה שאלו, רופא,
 וחנינה, אשת מנואלה יאדלה
 487
 ינינו פרמוני 323
 יסוע, ר' ישוע
 יסי לו ריסטינו, בנקאי 382, 383
 יעקב (השני), מלך אראגון
 וסיציליה 8, 81, 82, 147,
 220, 257, 262, 357
 יעקב טגואיל 378, 380
 יעקב אבירה 396
 יעקב (א)בלדב (בילדב), נוטריון
 266, 307, 414, 480
 יעקב אגרכי הרופא 318
 יעקב אלחדב, בן יצחק 314
 יעקב בילכמיה 377
 יעקב בינה 329, 487
 יעקב בן אבא מרי אנטולי 64
 יעקב בן אשר 317, 320
 יעקב בן דניאל וניסה יצחק 491
 יעקב בן-חיון 383, 384
 יעקב בן חננאל הסיקילי 225,
 226, 315
 יעקב בן יהודה בן רומן, רופא
 326
 יעקב בן יום טוב קפיסי 393
 יעקב בן יוסף, רופא 109
 יעקב בן מכיר 317
 יעקב בן מנואל טגואיל 480
 יעקב בן סלמן אל-חרירי 20
 יעקב בן פדלון בן סלאח 51
 יעקב בן שמואל וסטירה כושה
 492
 יעקב דה אוריפיצי, רופא 109
 יעקב דה אנדרילו 362
 יעקב דה יהודה רומן, רופא 377
 יעקב דה ליאוציו 482
 יעקב דה ליאוציו, נוטריון 266
 יעקב דה מזארה 198
 יעקב דה סירקוזה 346

- ישי שמואל בן שם טוב הכהן
 319
 ישמעאל בן יוסף בן אבי עוקבה
 72
 ישמעאל בן פרח 20
 ישמעאל דה שיאן, נוטריון 266
 ישמעאל הלוי אל-אנדלוסי 70
 ישעיה בן יצחק 70
 ישעיה שלום 490
 ישראל אתן 318
 ישראל גריקן, רופא 131, 445,
 446
 ישראל דה כלופו 84
 ישראל דה מיניכי 102, 481
 ישראל דה סאן מרקו 357
 ישראל יקר 362
 בארונז (כיוונו) נגואי, נוטריון
 266, 265
 כגואינה 116
 כגואינה, אשת ליה רומנו 476
 כגואינה, אשת מרדוך חגיגי
 475
 כגואינה בת יעקב בילדב, אשת
 שמואל יעל 480
 כגואינה (לה כיינה, כאינה)
 בת סדונו ועזיזה סלה, אשת
 מכלופו סאמי 393, 480
 כגואינה רוסו 486
 כואינו כוכוזה 252
 כוכינה בת מרדוך דה פנורמו,
 אשת עמנואלה דה אנילו 480
 כזירה דה רובינו 367, 368
 כיוונו בנמיימון 383, 384
 כירונה, אשת ניסים (יצחק)
 כזטה 414
 כירונה בת יוסף וחנה דה
 טריפולי, אשת יוסף דאינה
 480
 כירונז בן דניאל ואסתר כונינה
 477
 כירונז ברכה 481
 כירונז חזני 345, 482
 כירונז מקטוטי 393
 כירונז מרגוזה 212
 כירונז סצ'רדוטו 479
 כירונז רוסו 328
 כירונזילה, אשת אורונז
 קווינטינו 401
 כיכונז מטוטי 484
 כילפה בן דוד, מסגר 326
 כירילו דה פרמונה 347
 כלוף בן מוסה אל-ברקי 70
 כלורי דה כלורי 403
 כלי מסמבוקה 329
 כלינה המכונה רוזה אלמנט
 שבת קווינטינו 411
 כלפון, חלפן 382
 כלפון ריצ'יו 399
 כנונו מילק 492
 כנינו 475
 כנינו, בנאי 361
 כנינו דה בלבו 344, 345
 כנינו מוניסי 338
 כנינו סצ'רדוטו 475
 כנינו קטלנו 478
 כסונה אלמנט בוסקה 404
 כסינה (משפחה) ור' גם
 בשמותיהם הפרטיים 208
 כרונו כוכינו 474
 כרונו לו פרסטי 403
 כרונו מלכו 492
 כריסטופארו דה בינדיקטיס
 243, 244
 כריסטינה די סלוו 452
 כתיבי (משפחה) ור' גם
 בשמותיהם הפרטיים 407
 לאו, ארכידיאקון 17
 לאו דה מסינה 386
 לאונה, ראה גם ליאוני
 לאונה, בנקאי 382, 383
 לאונה אורפיכי 182
 לאונה אוריפיצי 480
 לאונה בן אהרון ענפי 483
 לאונה בן יהודה דה מיניכי 403
 לאונה בריכה 479
 לאונה דה אנילו 476
 לאונה דה בינדיטו 482
 לאונה דה לה יודיקה 374
 לאונה דה לו מדיקו 342
 לאונה ויטה אוריפיקי 331
 לאונה כהן 338
 לאונה כואינו 405
 לאונה כואינו, רופא 311
 לאונה כונינה 480
 לאונה מלטנוזי, רופא 113
 לאונה מרגוזה 227
 לאונה סיגייגי 197
 לאונה ענף 487
 לאונה פלדלי 446
 לאונורה בת אלפונסו המלך
 147, 148, 159
 לאונטיה 12
 לאיינה, אשת שמואל אקטוני
 487
 לאונרדו דה ברתולומיאן, נשיא
 468
 לברט בן משה סגמר, דיין 21, 22
 לה כגואינה, ר' גם כגואינה
 לה כגואינה, אשת בוסקה
 סידיקה 479
 לה כגואינה, אשת סבט טירה
 484
 לה כגואינה בת שלמה וסטירה
 פריונו, אשת בוסקה כושה
 489
 לה כוינה, אשת סבט אבטי 482
 לו פאסוטו 198
 לואי התשיעי, מלך צרפת 39
 לואי מאנוז 146
 לואיגי, מלך סיציליה 9, 84, 85,
 108, 136, 207, 254, 255,
 277, 466
 לואיס, שליט אישאר ורוון
 בלשיט 423
 לוי בן גרשום (רלב"ג) 318
 לוי בן יוסף 317
 לוי דה כנטו 259
 לוי דה סגיטונו שויכת 307-309
 לוי דה קפיצי 488
 לויטה דוד המכונה לו רוסו 109
 לונה, אשת יהודה אדיאו 487
 לונה, אשת ירמיהו שימאלי 488
 לונה, אשת כנונו מילק 492
 לונה, אשת מכלופו דה סלוואנדו
 491
 לונה בת יהודה דה מיניכי 403
 לונה בת יוסף וגאודיאוסה דה
 מנואלי, אשת יוסף דה לו
 מסטרו 490

מדיקו (דל) (משפחה) ור' גם בשמותיהם הפרטיים 66, 445, 391, 351, 347, 118 מוחמד, נביא 29 מוחמד אבן חוקל 58 מוחמד אלדאזי 65, 317, 318 מוחמד אשייך, מושל תוניס ופס 303 מוכירה בת יעקב ובונה שבתנו, אשת אזורנו בן בוסקה אקטוני 478 מוכירה (מולכירה) בת ניסים וסעדיה המכונה אלטדונה גרישון, אשת שמואל קארו דה פורטוגאלו 477 מוליכה, אשת ניסים כילו 413 מולכירה, אשת אזורני אקטוני 76 מולכירה, אשת מוסה כירסי 485 מולכירה בת יוסף לו גאורו, אשת יוסף קרדמונו 484 מולכירה בת ניסים וסדונה גרשונה, אשת שמואל קארו 481 מולפדלי, אשת גאודיא דה גולפונה 347 מונה, אשת אמרוני ברברוסה 414 מונטאלטו (משפחה) ור' גם בשמותיהם הפרטיים 190 מונקדה (משפחה) ור' גם בשמותיהם הפרטיים 187- 195, 193, 189 מוסה אבטי 405 מוסה אדילה 131 מוסה אוריפיצי 360 מוסה אוריפיצי 492, 486 מוסא בוטרפו 492 מוסה בלבו 485 מוסה בן אבאלחי כלילה 23, 27 מוסה בן אהרון וסטילה ענף 487 מוסה בן בוסקה לו פרסטי 403, 439 מוסה בן בוסקה מינציל 491 מוסה בן יוסף ורחילה גאזו 482	ליאונילו ד'אסטה, מרקיו פירארה 147 ליאונרדו דה בונפידה 362 ליאונרדו דה בורדינו 276 ליאוצו קאוסני 357 ליאוצו כואינו 480 ליאוצ'ו כואינו 369, 386 ליברטינוס 48 ליה אובי 478 ליה בן פרגיו סוסי 492 ליה דה ויטה 386, 483 ליה (אליה) סלה 114 ליה (לאונה) לוי, נוטריון 266 ליה פיסנו 484 ליה פנקס 361, 362 ליה רומנו 476 ליה שבתו 403 לכוינה, אשת דוד דה מלטה 492 לנזונה פרדלה, סגן אדמירל 345, 385 לסיה ארינה 12, 13, 42, 459 לקואינה בת ארכנה 414 מאיו, ר' גם מאיר מאיו דה יוסף 355 מאיו בן סופן רבי יעקב, סנדלר 347 מאיר בן דניאלה בנאסוני 491 מאיר בן משה מרומה 64 מאיר בן שבתאי המכונה מועלם 318 מאיר בן שלמה אבן סהולה 319 מבורך פדלקסם 60, 65, 265, 266 מבשר בן פרחיה יג'ו 32 מג(א)זיני (משפחה) וראה גם בשמותיהם הפרטיים 379, 380, 391 מגלופו אילוני 115 מגלופו בן סמואלה סלה 97 מדואי (משפחה) ור' גם בשמותיהם הפרטיים 261, 351, 391 מדיני (משפחה) ור' גם בשמותיהם הפרטיים 75 מדיצי (משפחה) ור' גם בשמותיהם הפרטיים 391	לונה בת יוסף ופרנה רביבי, אשת אברהם דה גאוריא 492 לונה בת מוסה ורוזה יצחק, אשת גבראל יצחק 492 לונה בת מוסטו וטוטה מנחם, אשת אברהם גריקו 485 לונה בת ניסים וגאודיאוסה דה אקטונו, אלמנת מוסה דה מוסרילה, אשת אברהם לו בל 486 לונה בת שבת וגאודיאוסה רוג'ילה, אשת בינידיטו דה סירגוזיה 487 לונה בת סלוואטורה דה מילינו, מומר, ופרנה, אשת מוסה בלבו 485 לופס חימנס דוריאה, משנה למלך 92, 93, 95-100, 106, 119-123, 125-128, 130, 136, 150, 181, 187, 192, 201, 207, 215, 218, 220, 227, 228, 244, 247, 252, 256, 269, 273-275, 279, 287, 289, 291, 296, 297, 302, 304, 308, 309, 332, 335, 363, 368, 370, 380, 390, 399, 407, 411, 413, 414, 468, 469 לוצ'יה, אשת שלמה נחואי 274 לוצ'יו דה טומיני(י)ה 478 לוצ'יו סאמי 475 לוצ'יו (ליאוצ'ו) סאמי 371, 372, 387, 388, 393, 480 לוקה 415 לוקה בילכירה, בנקאי 383 לורנצו דה פינקולו 336 לוארו סצ'ירדוטו (אלני)עזר כהן, רופא 220, 311, 349, 350-352, 378, 392, 397, 444, 446, 455, 482 ליאה מיניכי 227 ליאו דה ינאצ'ו 354 ליאון יוסף מקרקסון 317, 318 ליאון עמרה 346 ליאונה מטרפני, כומר 327 ליאוני 96, 97 ליאוני מצ'פאלו 197
---	---	--

מוסוּטוּ מנחם 485	מוסה כנכולה, בנקאי 382, 383	מוסה בן יעקב כואינו 402
מוסטיביטה המכונה דיסיאטה	מוסה לאוריפיצי 479	מוסה בן ליאוצ'יו קשה 483
בת שם טוב דה מוסונט, אשת ג'מילונו נכ(ג)אי 477 391	מוסה לו פרסטי 490	מוסה בן מכלופו ולונה דה סלוואנדו 491
מוסי כלקוני 357	מוסה לוי 488	מוסה בן מרדוך קטלנו 478
מוסי לו כורכו 115	מוסה ליאוני, רופא 212	מוסה בן סומאטו וסג'יה דה בולפרג' 481
מוסי סדונילו המכונה סרוידיאו 446, 447	מוסה מוטו 333	מוסה ברבוטו 477
מוסי קומפניה 151, 425	מוסה מטריפולי 387	מוסה ברי 207
מוסיסי רביבי 488	מוסה מילק 451	מוסה ג'יברה 402
מוסעודה בת סיביטן וקרה דה ליאוצ'יו, אשת ניסים רוג'ילה 487	מוסה מינכי 97	מוסה גנוכי 338
מוסתנצור, חליף 19	מוסה מירה 438, 477	מוסה דה אבנששון 486
מועיו אבן בדיס, סולטאן 19, 21, 70, 71	מוסה סונינה, דיין 182	מוסה דה אמורי 489
מחמד (מוחמד) אבן איברהים	מוסה סלה 252	מוסה דה בינה 404
אלתומנה 7, 20–23, 44, 71	מוסה סנסריו 387, 388	מוסה דה בינידיטו 342, 343
מחמוד אבן מימון, מפקד צי 78	מוסה סצ'רדוטו 331	מוסה דה גאודיאו 474
מטאנו 200, 201	מוסה סצ'רדוטו 480	מוסה דה טריפולי 481
מיאלופו גריאינו ברברוסו 478	מוסה סצ'רדוטו 490	מוסה דה מוסה 478
מיימון בלבי 109	מוסה סקוצו 100	מוסה דה מוסרילה 485
מיכאל הרביעי, קיסר 19	מוסה עלושי 488	מוסה דה מיסנה 482
מיכאל סגיטוני 382, 383, 483	מוסה עמר 493	מוסה דה מירה 487
מיכילונג טיביסי 112	מוסה פכיפה 331, 332	מוסה דה מכלופו 97
מיכלה, ר' גם מיכאל	מוסה קטלאני 487	מוסה דה מסינה 194
מיכלה בן ניסים מרנדאצו 402	מוסה קלבריוי, נוטריון 266	מוסה דה מסינה 404
מיכלה דה בורגוס 227	מוסה קרדמוני 484	מוסה דה סירגויה 374
מיכלה סגיטוני 323	מוסה ראוואיה 81	מוסה דה סירקוסיה 479
מיכלה ריואטי 182	מוסה רומנו 488	מוסה דה פרובינצאנו 198
מיכלי קום 372	מוסה רוּסו 484	מוסה המכונה ליאה בלינה 252
מיליוראטו 82, 202	מוסה רוּסו 493	מוסה וויניוני 488
מילייה, אשת סיביטו ברבוטו 474	מוסה שארו 485	מוסה טאיולי 369
מיליכה אלמנת לאונה כואינו 405	מוסה שבתיגלו 396	מוסה טגואיל 477
מיליכה, אשת יצחק סלה 478	מוסה שיאקה 289, 345	מוסה טורי 484
מיליכה בת יקו סוסי, אשת סיביטה דה ליאוצו 481	מוסה שיליי 390	מוסה טורי, נגר 354
מיליכה בת מרווקן דה אסיסיו, אשת שלמה בלם 479	מוסה שיריבי 484	מוסה טורגרי 364
מיליכה בת שואה ועזיו דה גליונו, אשת סימינטו יצחק 485	מוסה שקי, דיין 265	מוסה יצחק 485
מיליכה דה אמרו, אשת ניסים סילמי 481	מוסוד, עבד 367	מוסה יצחק (אבי רוזה) 492
מיליסה בת סטירה, אשת יהודה	מוסוטה בת סיביטן דה מסינה, אשת סעדיה 476	מוסה יצחק (אבי לונה) 492
	מוסוטו 252	מוסה כואינו 411
	מוסטו בינה 484	מוסה כונינה (כונינו) 329, 359,
	מוסטו בן יצחק ולונה יצחק 477, 391, 392	402, 455
	מוסטו גואיללמו 491	מוסה כונינה 478
	מוסטו דה גואיללמו 308	מוסה כילפה 371, 372, 386,
	מוסטו מינויל 97	481
	מוסטו מינצי 328, 371, 374,	מוסה כירוסי 265, 403, 479,
	387, 388	485
		מוסה כירוסי 493
		מוסה כניסי 275, 276

- כואינו 482
מילכה אלמנת סיביתן ברבוטו
400, 306
מימון בן כלפה אליקביסי 25
מימון דה סידיקה, מסגר 367
מימונה, אשת מוסה סומאטו 477
מימונו דה שבתנילו 489
מינדוכו בן סנסונו וסוטה דה
סנסונו 488
מינדוכו מינדיל 278
מינדוקו שאול 484
מינוכו רומנו 490
מינורינה בת סעדיה ושונזה
יקורי, אשת דוד גאוני 393,
483
מינטו דה ליאוציו 486
מינטו מוסרילה 480, 355
מינטו סיווינה 402, 401
מיניי בן ברגו לו רוסו 492
מינינה, אשת מוסה לו פרסטי
490
מינינה בת ברכונו וסטירה לו
קוויינו, אשת מוסה דה אמורי
489
מינשי גרישו 482
מיסודו פדלי 338
מיסוטו דה גואיללמו 277
מירדוך (מרדוך) דה פנורמו,
בנקאי 383, 382
מישאל (סר) 78, 46, 34
מכלופו אקטוני 329
מכלופו בן שבתו וגאודיאוסה
גריקו 492
מכלופו בן שלמה מנו ממרסאלה
482
מכלופו ברברוסה 486
מכלופו דה אקטוני 415, 414
מכלופו דה סלואנדו 491
מכלופו כילפה, סופר 316
מכלופו לוי 396, 363
מכלופו מיניכי 489
מכלופו סאיה 483
מכלופו סאמי 393, 329
מכלופו רבי, רופא 352
מליירה בת מנואל וונדרה ווירו,
אשת שלמה טומיטי 491
מלכה בת דניאלו סולק, אשת
- מסעוד מינסין 474
מלכי כתיב 489
מלכיאורה בינה 363
מנה אלמנת מוסה שבתנילו 396
מנה, אשת יוסף רומנו 481
מנה, אשת יצחק בס 489
מנה בת פרוגי' סיווינה 402
מנואל [...] 479
מנואל, מלך פורטוגל 151
מנואל אקטוני 453
מנואל בלם 405
מנואל בן משה כתיבי 407
מנואל בן סיביתן אליגריטו 487
מנואל דה אקטוני 369, 387,
388
מנואל דה גירקיו 331
מנואל דה יונה 480
מנואל דה מלטה 362, 361
מנואל ווירו 491
מנואל כימיה 378, 358
מנואל מאוגוסטה 252
מנואל מקפריסין, רופא 251,
401
מנואל סיווינה 333, 401, 402,
478
מנואלה, רופא 398, 397
מנואלה בלם 481
מנואלה בן סיביתן ועזיזה יאדלה
487
מנואלה בת אליה וזיזה בלם,
אשת סטילאריו מוסרילה 488
מנואלה דה בורגוס, קברניט 227
מנואלה מאוגוסטה 189
מנואלה-מורדוק, רופא 109
מנואלה משיאקה 476
מנחם (משפחה) ור' גם
בשמותיהם הפרטיים 308,
406, 405, 391
מנלאוס מאלכסנדריה,
אסטרונום 314
מנפרד (ו) הוהנשטאופן, מלך 7,
38, 54, 466
מנפרידו בינה 413
מנפרידו דה לוקונטה 327
מנשה בן שמואל בן נון 319
מנשה דה מנחמו 486
מסה, אשת ברכונו ארפי 392,
- 393
מסי קסוני, בנקאי 382, 383
מסיו דה טודארו 328
מסיו רומנו 138
מסעוד מינסין 474
מסעודה אלמנת כרונו לו פרסטי
403
מסעודה, אשת חוני דה מדינה
485
מסעודה, אשת שבת כירוס 490
מסעודה, אשת שלמה לו פרסטי
491
מסעודה בת בוסקה וטוטה
מקסטלווטראנו, אשת סעדיה
דה ויטה 483
מסעודה בת ברכה ועזיזה לו
פרסטי, אשת בוסקה לו
פרסטי 491
מסעודה בת דמפנונה וסטירה
מלכה, אשת יהודה כרירי 477
מסעודה בת כלורי דה כלורי
403, 404
מסעודה בת מרדכי, אשת יעקב
בן יום טוב קפיסי 393, 479
מסעודו אשלי 485
מסעודו בדאו 482
מעמר 32, 33
מצליח בן אליה בן אל-בצק, רב
26, 43, 45, 59, 62, 63
מרגרט, מלכה 30
מרדוך אוריפיצי 372, 373
מרדוך אזני 486
מרדוך אכינה 477
מרדוך בולפרג' 306, 336
מרדוך בינה 345, 346
מרדוך בלו, בנקאי 383
מרדוך בן שואה 474
מרדוך גאזו 302
מרדוך דה אגריגנטו 481
מרדוך דה מיסנה 361
מרדוך דה סלבט 307
מרדוך דה פנורמו 480
מרדוך חבירה 401, 478
מרדוך חגיגי' 475
מרדוך לו מסטרו 481
מרדוך לו פרסטי 484
מרדוך לוי 475

- 272, 294, 300, 302, 304,
 312, 314, 315, 349, 351,
 352, 367, 396, 407
 משה במברו המכונה פולייסה
 363
 משה בן אליה אובי 318
 משה בן יהודה החזן 26
 משה בן יוסף אבן כשכיל 19
 משה בן יוסף יג' 32, 60, 78
 משה בן יחיא הבשם 27
 משה בן יצחק הלל 317
 משה בן מימון (רמב"ם) 32, 33,
 36, 45, 60, 63-66, 78, 79,
 318, 461
 משה בן מתתיהו חזן 317
 משה בן נתן 33
 משה בן פרוספרו בונווליה 392
 משה בן שמואל כתיבי, רופא
 111, 113, 118, 261, 287,
 302, 307, 347, 407
 משה גאודיאן, רופא 352
 משה דה גאודיאן (גאוויו), רופא
 111, 113
 משה דה לו מדיקו 121
 משה הלל 199
 משה יאנרוטו 493
 משה כהן 117
 משה כואינו (כהן) 265
 משה כירוזי, נוטריון 266, 289
 משה כירכנה, נוטריון 266
 משה כלילי, נוטריון 266
 משה לו ויקו, רופא 225
 משה ליאוצו 364
 משה מדואי, ר' משה בונווליה
 משה מנחם (נחמן) 308, 309,
 391, 392, 399, 478
 משה מפלרמו 64, 461
 משה סצ'רדוטו (כהן) 199
 משה עימרן הכהן 79
 משה רבי 380
 משה רימוס, רופא 315, 350
 משולם מוולטירה 225, 229
 מתוקה בת מיכאל סגיטוני, אשת
 יהודה דה ויטה 483
 מתיאו דה אזרו 378
 מתיאו דה מסינה, המכונה חזן
 387, 388
- 413, 467
 מרטינוס החמישי, אפיפיור 93,
 94, 118, 120, 121, 314, 315
 מרטינוס הרביעי, אפיפיור 88,
 254
 מריאנו אגלטה 371
 מריאנו דה פויין 380
 מריאנו לו טיניוסו 343
 מריה בת אלפונסו המלך 147,
 148, 159
 מריה, מלכת סיציליה 9, 84,
 87, 88, 109, 100, 111, 138,
 144, 195, 199, 200, 211,
 246, 254, 255, 258, 270,
 274, 285, 322, 378, 413,
 467
 מריומה בת מכלופו וסטירה
 ברברוסו, אשת שלמה דה
 מנחמו 486
 מרינו דה מסימו, רוזן אליפה
 147
 מרינו פיסנו 381
 מריניה, אשת בוסקה דה
 בינידיטו 490
 מריניה בת בוסקה ומיליזה
 לאוריפיצי, אשת בינידיטו דה
 בינידיטו 490
 מרכיבי סופן 477
 מרסוקה, אשת סופן מיסירה
 478
 מרצוקה, אשת מוסה דה בינה
 404
 מרצ'יאנו סלמונה, בנקאי 383
 מרצ'יאנוס, הגמון 11, 12
 מרקו סלמונה, בנקאי 383
 מרקואיס 356
 מרקטה, אשת סיבונו דה מלטה
 109
 מרקיוזיו, רוקח 377, 383
 משה אבן עזרא 62
 משה אבן תיבון 316
 משה אזני, רופא 131, 392, 409,
 445, 446, 451, 455, 489
 משה אל-גדאמסי 59
 משה בונווליה (חפץ), רופא ודיין
 כללי 91, 92, 115-118, 122,
 145, 146, 156, 260-266
- 388 מרדוך מרמיכי
 מרדוך סאמי 385, 386
 מרדוך סילק 474
 מרדוך ריקסו 346
 מרדוך שימאל 477
 מרדוכו דה סלוואטו 386
 מרדוכו (מרדוך) מרמיימונו
 327, 338, 384
 מרדוך קווינטינו 108, 299
 מרדכי 393, 479
 מרדכי בן שלמה הרופא 317
 מרדכי ברישה 414
 מרדכי גריקו 491, 492
 מרדכי כואינו 387, 388
 מרוואן 32
 מרונה, אשת לאונה דה בינידיטו
 482
 מרזוקה בת שלמה וסטירה
 מילכה אלמנת שואה לוי,
 אשת סנסונו דה סנסונו 493
 מרזוקו דה אסיסיו 479
 מרטינו דה טורס, משנה למלך
 260, 468
 מרטינו דה סנקטו סטיפאנו,
 אביר 135
 מרטינו הראשון (הצעיר), מלך
 סיציליה 2, 9, 84-89, 108-
 115, 124, 136, 138-140,
 144, 179, 188, 191, 192,
 195, 199, 200, 207, 211,
 213-215, 233, 241, 242,
 246, 250, 251, 254, 255,
 258, 259, 261, 268, 270-
 272, 274, 275, 281, 284-
 286, 295, 299, 300, 302,
 322, 334, 350, 353, 361,
 375, 376, 378, 379, 384,
 385, 391, 412, 413, 467
 מרטינו השני, דוכס מונבלנק,
 מלך אראגון וסיציליה 2, 9,
 84, 86-88, 109-115, 137-
 140, 144, 188, 191, 195,
 199, 200, 211, 246, 251,
 254, 255, 258, 259,
 270, 271, 274, 281, 284-
 286, 300, 302, 322, 330,
 353, 378, 379, 384, 385

- מתיאו לה בונייה, שופט 403
 מתיאו מילייני 373, 372
 מתיאו מקטניה, דומיניקני,
 אינקוויזיטור 89, 272, 274
 מתיאו סדיקונו, רופא 349, 350
 מתיאו צ'מרה דה ג'רג'נטי,
 נזיר־דרשן והגמון אגריג'נטו
 91, 93, 94, 116, 120, 248,
 271, 272
 מתתיה יוקסי, נוטריון 266

 נאסאס 15, 16, 48
 נהוראי בן ניסים 21, 22, 25, 75
 נהוראי גבאי 118
 נוטה בת מסעודו וסטירה בדאו,
 אשת מוסה גאזו 482
 נומשה(?), אשת מוסה כונינה
 478
 נופיאוס 12
 נחום בן ישמעאל אל־חדד 59
 נטלה דה אקטוני 329
 ניסה, אשת בינידיטו עמר 404
 ניסה, אשת דניאל יצחק 491
 ניסה בת ברכה ועזיזה דה מינינו,
 אשת דוד סמריה 490
 ניסה בת מוסה וסטירה לוי, אשת
 יוסף גריקו 488
 ניסים אזני 488
 ניסים אכטון 117, 317
 ניסים בינה 331, 332
 ניסים בן חיים 25, 27
 ניסים בן עטיה כואינו 359
 ניסים בן פדלונו סצ'רדוטו 485
 ניסים בן שבתאי אלפרג' 315,
 316
 ניסים בנבלו 252
 ניסים גזיני 477
 ניסים ג'יברה 324
 ניסים גמוקו 252
 ניסים גרישון 477
 ניסים גרשונה 481
 ניסים דה אהרון, מלווה 380,
 381, 488
 ניסים דה אקטונו 485
 ניסים דה ברכונו 86, 87
 ניסים דה מדיקו 386-388
 ניסים דה מיניכי 252

 ניסים דה ניסים 485
 ניסים דה סירגוזיה 309
 ניסים חכמיה 347
 ניסים יוני, מורה 309
 ניסים ילו 338
 ניסים כואינו 359
 ניסים (יצחק) כזטה 414
 ניסים מאווילה 66
 ניסים מאירס 439
 ניסים מימון 199
 ניסים מכדואי 354, 355
 ניסים מנחם 485
 ניסים מרנדאצו 402
 ניסים סגיטוני 481
 ניסים סייה 358, 386
 ניסים סילמי 481
 ניסים סנסוני 346
 ניסים סצ'רדוטו 486
 ניסים פרמוני, מתורגמן 114
 ניסים רוג'ילה 487
 ניסמילו דה שמואלי 474
 ניקולאוס החמישי, אפיפיור
 118, 119, 122, 123
 ניקולאוס השלישי, אפיפיור
 66, 88
 ניקולאס 317
 ניקולו באנו 331
 ניקולו דה אבילה, אביר 139
 ניקולו דה אנטוניו, נוטריון 135
 ניקולו דה אפריאה, נוטריון 182
 ניקולו דה בונפיליו, קברניט 446
 ניקולו דה גמברוטו 367
 ניקולו דה לה מניה, צורף 360
 ניקולו דה מרטינו 337
 ניקולו דה מתיאו 342
 ניקולו (דה) ספצ'יאל, משנה
 למלך 179, 247, 298, 367,
 414, 468
 ניקולו לטמינה 138
 ניקולו לי סרווי 354
 ניקולו מיליטאנו, אביר 139
 ניקולו מקיאווילי 457
 ניקולו סוטילה 111, 334, 335
 ניקולו סרפינה 356
 ניקולו פאפאלה, פרנצסקני,
 הגמון מלטה 247, 271
 ניקולו פרנקויליה, נוטריון 277

 ניקולו קסטניה, משנה למלך
 116, 468
 נכואי טגואיל 375
 נכו(א) רוסו 370
 נכונו בן מכלופו לוי 396
 נתן בן יחיאל 63
 נתן המאתי 318
 נתן יג'ו 32
 נתנאל המכונה דונטו בן יוסף
 אבנעזרה 474
 נתני דה לו טאורילו 439

 סאידונו־סעדון מורטורי 87
 סאיה בת סיביטני וויציני, אשת
 ברכונו לו פרסטי 491
 סאירה בת פריינו ניפוס, אשת
 בוסק דה טריפולי 476
 סאליונו דה רוסי 244
 סאמי (משפחה) ור' גם
 בשמותיהם הפרטיים 371,
 391
 סבהונו יוספי מצ'נטוריפה 257,
 282, 283
 סבוטו אלדואינו 328
 סבוטו כילפה 439
 סבוטו מוסרילה 488
 סבט אבטי 482
 סבט טירה 484
 סגה, אשת עמנואלה דה מינינו
 486
 סג'יה, אשת סומאטו דה בולפרג'
 481
 סג'יה בת דוד דה גליונו, אשת
 דוד דה אהרון 475
 סגיטה 406
 סגיטוני (משפחה) ור' גם
 בשמותיהם הפרטיים 391,
 405
 סגמר (משפחה) ור' גם
 בשמותיהם הפרטיים 75
 סדה 337, 338
 סדוטה, אשת פרוג'יו דה
 גאודיאו 492
 סדונה, אשת ניסים גרשונה 481
 סדונו אובי 484
 סדונו בן שמואל סלה 114, 265,
 329, 369-374, 382, 383

מיאלופו גריאינו ברברוסה,	סטילה, אשת [...] עלוש 482	386, 393, 404, 405, 478,
אשת שלמה סן שיביטלו 478	סטילה, אשת אהרון ענף 487	480
סטילה בת שבת לו מסטרו	סטילה, אשת אליה מלכי 476	סדונו גואדניו, נפח 122
המכונה לו קיקירו, אשת	סטילה, אשת אלישיב דינר 478	סדונו דה לו מדיקו 121
שמואל קומיסו 488	סטילה, אשת בוסק סומאטו 405,	סדונו כרס 356
סטילה בת שמואל ופרנה	406	סדונו עלושי 488
סומאטו, אשת מינשי גרישו	סטילה, אשת בוסקה אוני 492	סדונו רביבי 483
482	סטילה, אשת ויטה עמר 479	סדונו רוסו 358, 328
סטילה בת שמואל וקרה דה	סטילה, אשת יוסף בונט 483	סווסטה, אשת גואיללמו דה
מדיקו, אשת יצחק אוריפיצי	סטילה, אשת יעקב בינה 487	ספטורה 138
491	סטילה, אשת ישראל דה מיניכי	סוטטה המכונה אלטדונה
סטילאריו בן סבוטו ושביליה	481	אלמנת שמעון בנאסי 400
מוסרילה 488	סטילה, אשת ליה אובי 478	סוטייליאי 478
סטיפאנו דה גריניאנו 447	סטילה, אשת מוסה דה מוסה	סוכה דה נוכלה בן טופוס 340
סטיפאנוס הקדוש 88, 95, 124,	478	סוליימן הכהן 61
272	סטילה, אשת מוסה יצחק 485	סולימאן בן שאול האנדלוסי
סטירה 482	סטילה, אשת מרדוך אוני 486	אלואדישי 43
סטירה אחות שלמה בם, אשת	סטילה, אשת פרים יאלינו 488	סומאטו (משפחה) ור' גם
יצחק דאוסן 486	סטילה, אשת רשיבי דינר 396,	בשמותיהם הפרטיים 405,
סטירה אלמנת אליה טלבי, אשת	488	406
ניסים דה ניסים 485	סטילה, אשת שבוני בולפרג' 488	סומאטו דה בולפרג' 481
סטירה, אשת ברכונו לו קווינו	סטילה, אשת שבת בושישי 476	סונה אחות מסעודה 403
489	סטילה, אשת שיביטה מלנטיני	סונה בת בוסקה ולה כגואינה דה
סטירה, אשת דמפנונגה מלכה	492	סידיקה, אשת מוסה כירוס
477	סטילה (אסתר), אשת לוי דה	479
סטירה, אשת יוסף כואינו 482	סגיטונו 307-309, 391, 399,	סונה בת דוד ולכוינה דה מלטה,
סטירה, אשת מוסה לוי 488	405	אשת ברכה דה שיביליאנו
סטירה, אשת מכלופו ברברוסה	סטילה (סטירה), אשת אברהם	492
486	טבוזה 275, 276	סוסה, אשת שלמה דה לו מסטרו
סטירה, אשת מנשה דה מנחמו	סטילה בת בנימינו כילפה, אשת	490
486	סיבטן דה יונה 475	סוסה בת ברכה סוסי, אשת
סטירה, אשת מסעודו בדאו 482	סטילה בת גימילונו וריקה	סיביטה אורוט 482
סטירה, אשת פרינו גריקו 489	נגואי, אשת יעקב טגואיל 480	סופן ארן 191, 192
סטירה, אשת שלמה מילכה 493	סטילה בת דונטו אוריפיצי, אשת	סופן גילבי 328, 387, 388
סטירה, אשת שלמה פרינו 489	פרים שיפוני 484	סופן טגואיל 259, 342, 343,
סטירה, אשת שמואל כושה 489,	סטילה בת דטולו וזכרילה דה	413
492	מנואלי, אשת יעקב יצחק 491	סופן מיס(י)ריה 356, 478
סטירה בת אליה דה סנסונו,	סטילה בת יוסף וחרופה	סופן רבי יעקב, סנדלר 34
אשת יהושע סדונו 490	אבודרם, אשת ברכה כואינו	סוקי 228
סטירה בת יעקב מסעודי, אשת	479	סורי זיכארי (זיקירי), בנקאי
יעקב לוי 483	סטילה בת יעקב סבוקי, אשת	249, 382, 383
סטירה בת מוסה כירוס ואשת	מוסה סצ'רדוטו 480	סטילה אחות איירונו סטרנו 476
כלורי דה כלורי 403, 404	סטילה בת כנינו וריילה, אשת	סטילה אלמנת שבת דה טרמיני,
סטירה בת מוסה לאוריפיצי,	כנינו סצ'רדוטו 475	אשת יוסף לגואי 485
אשת שלמה דה רחמינו 479,	סטילה בת משה אוני, אשת יוסף	סטילה אלמנת שלמה פרגי,
492	טגואיל 489	אשת שלמה 484
סטירה בת מסעודו וגאודיאוסה	סטילה בת סוטייליאי אלמנת	סטילה, אשת [...] דה אהרון 480

- אשאל, אשת דוד דה מסינה 485
 סטירה בת סימינטו ועזיזה
 לו פרסטי, אשת אליה דה
 רחמינו 492
 סטירה בת רפאל ופרנה דה
 מינינו, אשת אליה דה מינינו
 486
 סטירה בת שלמה ופרנה
 קטלאנו, אשת מינדוכו דה
 סנסונו 488
 סטירקולה בת [...] סעידי, אשת
 מוסה קשה 483
 סטרוגה מאראגון 457, 456
 סטרוגו בומך 401, 400
 סטרוגו בניוסף 480
 סיבון, נוטריון 309, 266
 סיבונג דה מלטה 109
 סיביטה, סיביטן, ר' גם שיביטה,
 שיביטן
 סיביטה אזרוט 482
 סיביטה בינה 488
 סיביטה דה ליאוצו 481
 סיביטה טגואיל, בנקאי 383, 382
 סיביטה כונינה 451
 סיביטה מלטנוה 388, 387
 סיביטה פירארו, בנקאי 382,
 383
 סיביטו ברבוטו 474
 סיביטו דה ר' יעקב 481
 סיביטונו דה סכרונו 398
 סיביטילו בן בוסקה מנחם 308
 סיביטן אורפיצי 480
 סיביטן אליגריטו 487
 סיביטן בן ברכונו דה ברכה 404
 סיביטן ברבוטו 400
 סיביטן גזו 475
 סיביטן דה בינידיטו 487
 סיביטן דה ג'יראכיו 482
 סיביטן דה יונה 475
 סיביטן דה ליאוציו 487
 סיסיטן דה מדיקו 487
 סיביטן דה מינינכי 486
 סיביטן דה מסינה 476
 סיביטן דה סדונו 372, 371
 סיביטן טאיולי 369
 סיביטן יאדלה 487
 סיביטן כיפו 491, 455
 סיביטן סונינה 371, 182
 סיביטן סיווינה 402, 401
 סיביטן שאול 486
 סיביטן שכרוני 483, 393
 סיביטני אנילו 492
 סיגיסמונדו דה לונה, רוזן
 סקלפאנו וקמרלנגו 244, 243
 סידי בוטריאל כיידום אלכאידי
 114
 סיווינה (משפחה) ור' גם
 בשמותיהם הפרטיים 402
 סיטוטה, אשת לאונה ענף 487
 סיטוטה המכונה אלטדונה בת
 מרדוך סילק וחסינה המכונה
 רוזה, אשת נתנאל אבנעזרה
 474
 סיטונה בת מוסה ומולכיררה
 כיירסי, אשת שמואל לוי 403
 סיטיה בת ניסים וחינה טירה,
 אשת מוסה קרדמוני 484
 סיירו ספטפורה 326
 סימונה, ר' גם שמעון
 סימונה, דוכס 467
 סימונה אוטמיכריסטו 355, 354
 סימונה דה בולוניה, ארכיהגמון
 ונשיא 94, 95, 121, 139, 181,
 227, 228, 252, 269, 272,
 289, 304, 305, 469
 סימונה דה ולגוארנירה 138
 סימונה דה סטימו 407
 סימונה דל פוצו, דומיניקני
 ואינקוויזיטור 271, 250, 249
 סימונה מנשן 353
 סימונה פאטילה 177
 סימוניטו דה סטימו 179
 סימינטו, חלפן 203, 354, 355,
 377, 383, 384
 סימינטו, רב־אומן 363
 סימינטו אורפיצי 476
 סימינטו בן מוסה וסטילה יצחק
 485
 סימינטו ג'יני 372, 373, 481
 סימינטו דה אוגוסטה 200
 סימינטו דה פוליצ'י 345, 346,
 371, 372
 סימינטו טגואיל 269
 סימינטו יצחקה 475
 סימינטו כימיה 190, 191
 סימינטו כירכנה, נוטריון 266
 סימינטו לו פרסטי 492
 סימינטו שבתינו 390, 481, 484
 סימן טוב בן דוד ברצלוני 225,
 315
 סינה, אשת שלמה בניוסף 491
 סינטה 251, 250
 סיסיו דה אסיסיו, מתווך 405
 סיציליה, אשת ברתולומיאו
 מונטאפרטו 141
 סיקלגיטה, דוכסית 29, 30
 סיקסטוס הרביעי, אפיפיור 127,
 128, 273, 274, 276, 278,
 279
 סירה ניפואסי 411
 סירונו דה אנילו 477
 סית אלדאר בת אברהם 32
 סלה (משפחה) ור' גם
 בשמותיהם הפרטיים 113-
 115, 220, 250, 253, 298,
 345, 366, 371, 385, 391,
 442, 455
 סלוו (דה) ק(א)סיטה,
 אינקוויזיטור 127, 252, 269,
 272-275, 279, 367
 סלוו ניפואסי 367, 368
 סלוואטור דל פורטו, ברון
 סומאטינו 189
 סלוואטורה דה מילינו, מומר
 485
 סלומונה, סלומו, סלמונה ר'
 שלמה
 סלוק מקלטג'ירונה 239, 413
 סלי דארי, סופר 316
 סלמה (משפחה) ור' גם
 בשמותיהם הפרטיים 113
 סלמה בן יוסף אליגואל 71
 סלמה בן מוסה אליאספאקסי 21,
 73-75
 סלמונילו דה מדיקו 342, 343
 סמואלה, ר' גם שמואל
 סמואלה סלה 97
 סנטורו דה לינו 373
 סנטפאו (משפחה) ור' גם
 בשמותיהם הפרטיים 190

- סנסונו דה סנסונו 386, 439, 493
 סנסונו שוריטו 491
 סנשו דה לה מורילה, אביר 93, 94
 סנשו דה סרגוסיה, מוסיקאי 364
 סעדיה 268, 269
 סעדיה 476
 סעדיה אורוטי 483
 סעדיה ארם 481
 סעדיה בן גאודיא (יצחק), דיין כללי 263
 סעדיה בן יהודה דה מיניכי 403
 סעדיה בן ליה דה ויטה (דה מזארה) 483
 סעדיה דה אליה 396
 סעדיה דה בנווליה 370
 סעדיה דה גאודיא 489
 סעדיה דה גרציאנו, בנקאי 382, 383
 סעדיה דה קטניה 413
 סעדיה דקרי 381
 סעדיה המכונה אלטדונה, אשת ניסים גרישון 477
 סעדיה יקורי 393, 483
 סעדיה מפרלמו 96, 97, 212
 סעדיה מקלטגירונה 374
 סעדיה שרוני 365
 סעיד קווינטינו 337
 ספו 89, 90, 215
 ספיציאלי (משפחה) ור' גם בשמותיהם הפרטיים 189
 סצ'רדוטו (כהן) (משפחה) ור' גם בשמותיהם הפרטיים 392
 סקה דה סירקוזה 483
 עבדאללה, שפחה משוחררת 414
 עבדאללה אבן מנכוט 7
 עבדאלדחמן אבו ח'לדון 18
 עובדיה מברטינורו 15, 27, 122, 153, 203, 205, 209, 210, 225, 226, 229, 234, 246, 258, 283, 295, 305, 322-324, 331, 365, 394, 395, 427
 עומר, ח'ליף 17
 עזיזה אחיינית של שוקה דה נעמן, אשת אייטי דה מרצוקו 478
 עזיזה, אשת בוסקה שמואלי 487
 עזיזה, אשת ברכה דה מינינו 490
 עזיזה, אשת ברכה לו פרסטי 491
 עזיזה, אשת ברכונו דה שלמה 475
 עזיזה, אשת גרציאנו דה אקטונו 414
 עזיזה, אשת דוד סיקונדי 474
 עזיזה, אשת כיכוננו מטוטי 484
 עזיזה, אשת מוסה סצ'רדוטו 490
 עזיזה, אשת סדונו סלה 393, 480
 עזיזה, אשת סיביטן יאדלה 487
 עזיזה, אשת סימינטו לו פרסטי 492
 עזיזה, אשת פסקאלי סצ'רדוטו 477
 עזיזה, אשת שואה דה גליונו 485
 עזיזה, אשת שלמה יצחק 475
 עזיזה, אשת שמואל סלה 442
 עזיזה בת בוסקה וגאודיאוסה לו פרסטי, אשת מנואל דה יונה 480
 עזיזה בת גליפה ופרנה דה בינידיטו, אשת ניסים דה אהרון 488
 עזיזה בת דונטו וקילושה בנוונטורה, אשת מוסה ענף 487
 עזיזה בת כנינו וריקה קטלנו, אשת מוסה בן מרדוך קטלנו 478
 עזיזה בת מרדכי וקומיירה גריקו, אשת מוסה דה סלוואנדו 491
 עזיזה מלטנזי, אשת מוסה דה גאודיא 474
 עזריה טויל 451
 עזריה פרווינצאנו 484
 עטיה ניגרה 359
 עלי אבן אל-את'יר 18, 28
 עלי אבן גולה 65
 עלי אבן נימה (אבן אלחזואש) 7
 עלי בן חיים הכהן 25
 עלי בן תמים 22, 74
 עמנואל, ר' גם מנואל
 עמנואל בן יעקב בונפיל 318
 עמנואל דה אקטונו 371, 445
 עמנואל הרומי 314
 עמנואלה אזרה 447
 עמנואלה דה אנילו 480
 עמנואלה דה ישראל 490
 עמנואלה דה מינינו 486
 עמנואלה סלה 475
 עמר בן יהושע אל-חלבי 27
 עמר בן עזרון 75
 עמרון בן אליה 49
 עקיבא בלבו 486
 פאולו 279, 280
 פאולו בילכירה 373
 פאולו דה בילינג'ריו 327
 פאולוס, שליח 11, 55
 פאולוס השני, אפיפיור 96
 פאקיננו במבלו 479
 פדלה, אשת מוסה דה מיסנה 404
 פדלונה דה מינינו 479
 פדלוננו סצ'רדוטו 485
 פדרו (פייטרו) השלישי (הראשון מלך סיציליה), מלך אראגון 7, 8, 37, 56, 79, 81, 82, 107, 143, 144, 202, 214, 215, 330, 282
 פווינה, אשת אהרון רביבי 396
 פווינה בת רשיבי וסטילה דינר, אשת אהרון רביבי 488
 פולידורו דה לינו 373
 פוסיט דה ג'וספה 50
 פטרוצ'יו ספטורה 137
 פידיריקו, ר' גם פרידריך פידיריקו (אינפנטה) 82, 109, 357
 פידיריקו דה אלגונה 87
 פידיריקו דה בונאזאנו 138
 פידיריקו דה דיאנה 426
 פידיריקו דה ולדו 345, 346
 פידיריקו השלישי (הרביעי), מלך סיציליה 9, 85, 86, 108, 109, 135-137, 144, 171

- פלמה בת מוסה וסטילה דה
מוסה, אשת ברכונו ס'רדוטו
478
פלנילה (משפחה) ור' גם
בשמותיהם הפרטיים 199
פנטינוס 15
פסקאלי ס'רדוטו 477
פסקוואלי דה מדיקו 348, 349,
411
פציה בת לזארו וג'ימולה
ס'רדוטו, אשת שלמה אזני
489, 392, 351
פקאס, ר' גם פכאס (משפחה)
ור' גם בשמותיהם הפרטיים
391, 261
פרג' אבן סלים (שלם, שלמה)
461, 65, 61
פרג'יון מקמראטה 38
פרג'ינו נחואי 377
פרדיננדו דה מלינה, שופט 308
פרדיננדו הראשון, מלך אראגון
וסיציליה 9, 90, 112, 226,
467, 351
פרדיננדו השני, מלך ספרד 3,
10, 105, 115, 128-132,
151, 211, 225, 234, 256,
270, 290, 310, 381, 416-
425, 428-432, 436, 437,
448-450, 452-455, 457,
462, 467
פרדיננדו ווילסקוויס, משנה
למלך 260, 468
פרוג'יו דה גאודיאן 492
פרוג'יו דה מדיקו 342, 343
פרוג'יו מלטי 361, 362
פרוג'יו סיוינה 333, 401, 483,
484
פרים יאלינו 488
פרוכיו בן מוסה מירה 438
פרוספרו בנווליה, רופא 311,
323, 392, 426, 427, 445,
446, 493
פרופיאט דוראן 318
פרח בן יוסף אלקביסי 23
פרח בן ישמעאל אלקביסי 20,
21, 71
פרחיה בן יוסף יג'ו 32, 33, 60
- פייטרו דה פירו 364
פייטרו דה פלנילה 199
פייטרו דה פלרמו 177
פייטרו דה קמפו, ברון מוסומילי
380
פייטרו דה קרדונה, מומר 311
פייטרו דה רוקיזו 342
פייטרו השני, מלך סיציליה 9,
83, 84, 107, 108, 135, 202,
247, 255, 257, 299, 466
פייטרו לנצה, אדון אלונגו
(לונגו) 381
פייטרו ספיליקטה, נשיא 468
פייטרו פיניה 334
פייטרו פירירה, קברניט 383
פייטרו פליצ'ה, נשיא 468
פייטרו קראלט 114
פייטרו רנזאנו, דומיניקני 129,
273, 313
פיכוני פכאס 115, 188
פילינג'ירי (משפחה) ור' גם
בשמותיהם הפרטיים 214
פיליפ ממהדיה, סרים 28
פיליפו ברברי, אינקוויזיטור
274, 275
פיליפו דה כרמשי 350
פיליפו דה מרינו 135, 137
פיליפו דה פריסיו, ארכיהגמון
מסינה 255, 256
פיליפו ריג'יטאנו 379
פינה אלמנה 331
פיקו דה לה מירנדולה 277,
278, 316
פיראנדו דה ארגונה, ר' שלמה
אזני
פירונו דה יוויניו, שופט 135
פירוקיו דה ג'ואיני, ברון
קסטיליונה 97, 194
פירנטה, בן אלפונסו המלך,
מלך נאפולי 147, 148, 159,
456, 457
פכינו מרסילי 475
פלוס, אשת שלמה כוסינו 476
פלכנטיה, אשת מוסה דה מיסנה
482
פלמה, אשת ניקולו דה גמברוטו
367
- 195, 197, 200-202, 247,
257, 271, 284, 285, 334,
395, 466
פידיריקו השני (השלישי), מלך
סיציליה 8, 9, 82, 83, 88,
107, 131, 135, 187, 217,
223, 246, 257, 271, 276,
282, 378, 462, 466
פידיריקו (פרידריך) השלישי,
קיסר 351
פידיריקו ונטימיליה 140
פידיריקו מונטאפרטו 177
פידיריקו ממונטפלטרו, דוכס
אורבינו 278
פיטירה בן רפאל דה דניאל 402
פייטרו, ר' גם פדרו
פייטרו, בינידיקטיני 415
פייטרו אוילנדה 136
פייטרו בוסקיטו 377
פייטרו גאיטנו, ברון סורטונו
432
פייטרו ג'וליאנו צ'נטילים, נשיא
104, 292, 68
פייטרו גייטנו 136
פייטרו דה אימפרטורה 342
פייטרו דה אלבונה 385
פייטרו דה אראגון (אינפנטה),
משנה למלך 92, 118, 146,
468
פייטרו דה בולוניה 440, 441
פייטרו דה בונגניה, רוזן סמבוקה
333
פייטרו דה בונסיניורו 350
פייטרו דה בונסיניורו, שופט
138
פייטרו דה בורג'ו 243
פייטרו דה ברליונה 182
פייטרו דה גריגוריו 137
פייטרו דה גרפיאו 136
פייטרו דה טולידו 312
פייטרו דה לה כסינה, ברון
פלאצולו 190
פייטרו דה לה מונקה 137, 138
פייטרו דה לונה, ארכיהגמון של
מסינה 335
פייטרו דה מרטינו 138
פייטרו דה סנטראמו 205

- פרחיה בן נתן יג' 32
 פרידריך, ר' גם פידיריקו
 פרידריך השני (פידיריקו
 הראשון, מלך סיציליה), קיסר
 7, 30, 34-39, 44, 45, 54-
 56, 64, 102, 110, 111, 135,
 245, 250, 255, 274,
 339, 377, 460, 466, 471
 פריונו גריקו 489
 פריונו דה טאורמינה 218, 361,
 362
 פריונו דה מדיקו 261
 פריונו דה מרסיליה 378
 פריונו מומו 338
 פריונו מרמיימונו 332, 374
 פריונו ניפוס 476
 פריונו סובינה 189, 190
 פריונו סיג'יג' 197
 פריונו סלה 479
 פריונו סצ'רדוטו 228
 פרים שיפוני 484
 פרימי, בנאי 361, 362
 פריס, ארכיהגמון פלרמו 35
 פרכי (פרג') 406
 פרכיו בן משה כתיבי 407
 פרכיו לוי 356
 פרכיו (פרג') מסאן מרקו 386
 פרלטה (משפחה) ור' גם
 בשמותיהם הפרטיים 9, 198,
 200
 פרנה 228
 פרנה אלמנט ניסים סצ'רדוטו,
 אשת מוסה דה אבנשון 486
 פרנה, אשת אייטי 483
 פרנה, אשת גאודיו בלדב 414
 פרנה, אשת דוד מינצי 404
 פרנה, אשת דוד קלברסי 480
 פרנה, אשת יוסף לוי 410, 411
 פרנה, אשת יוסף רביבי 492
 פרנה, אשת כיירונו ברכה 481
 פרנה, אשת כיירונו חוני 482
 פרנה, אשת לזארו סצ'רדוטו
 351, 397
 פרנה, (לשעבר) אשת
 סלוואטורה דה מילינו, מומר
 485
 פרנה, אשת רפאל דה מינינו
 486
 פרנה, אשת שלמה קטלאנו 488
 פרנה, אשת שמואל סומאטו 482
 פרנה, אשת שמעון כונינה 478
 פרנה בת אגואטי סמרוני, אשת
 שלמה קטלאנו 490
 פרנה בת אליה כואינו, אשת
 יוסף דה טריפולי 482
 פרנה בת אניזיה ככרוני, אשת
 שלמה רוסו 488
 פרנה בת יוסף וגאודיאוסה דה
 סומאטו, אשת גבריאל דה
 יוביירה 479
 פרנה בת יוסף המכונה במבלו
 וריקה פולייסי, אשת ליה
 סוסי 492
 פרנה בת ליאוצ'ו וגאודיאוסה
 סאמי, אשת יוסף כואינו 480
 פרנה בת סיביטני וגאודיאוסה
 אנילו, אשת יעקב כושה 492
 פרנה בת פאקיני במבלו, אשת
 מוסה דה סירקוסייה 479
 פרנה בת שבת וסטילה בושישי,
 אשת מנואלה משיאקה 476
 פרנה בת שלמה וסינה בניוסף,
 אשת אפרים פרג' 490
 פרנה בת שמואל ועזיזה דה
 סדונו, אשת סנסונו שוריטו
 491
 פרנה בת שמואלה ניגר, אשת
 גליפה דה בינדיטו 478, 488
 פרנה כונינה 392
 פרננדו (פרדיננדו) דאקונייה,
 משנה למלך 104, 105, 130,
 131, 152, 177, 182, 184,
 211, 213, 224, 225, 249,
 250, 252, 273, 279, 280,
 290, 292, 293, 301, 303,
 331, 332, 355, 363, 364,
 396, 398, 421, 423-438,
 440-454, 456, 469
 פרנצ'סקו, קברניט 451
 פרנצ'סקו אנצ'ו, נשיא 469
 פרנצ'סקו גואיצ'רדיני 457
 פרנצ'סקו דה אראגונה 102
 פרנצ'סקו דה בולוניה,
 פרנצ'סקאני 104
 פרנצ'סקו דה ברברה 137
 פרנצ'סקו דה פורמיקה, נוטריון
 373
 פרנצ'סקו דה פיליס 456
 פרנצ'סקו וויטאליס, הגמון
 מזארה 88
 פרנצ'סקו טריקולי 101
 פרנצ'סקו מורנה 137
 פרנצ'סקו מרטורל 243, 244
 פרנצ'סקו סלה 135
 פרנצ'סקו פאטילה 177, 433,
 434
 פרץ טרבוט 321
 צדקיה ענו 64
 צולו דה מיליאצ'ו 413
 צ'ילי נישפה 489
 צלאח אדין, סולטן 225
 צמח ממלטה 98
 קאמורה בת אגואטי סמרוני,
 אשת אברהם [...] 490
 קבילה בת שבת ומסעודה
 כירוס, אשת איטו לו פרסטי
 490
 קברירה (קפרירה) (משפחה) ור'
 גם בשמותיהם הפרטיים 145,
 189-191, 198, 206, 207,
 211, 212, 216
 קוורינו דה רייצ'ו 372, 373
 קווינטינו (משפחה) וראה גם
 בשמותיהם הפרטיים 347
 קולה דה קלמנסיה 303
 קולה די פאצ'ו 178
 קולה סיירי 136
 קולה ספיצ'אלי 286
 קולה קרמאנו 247, 248
 קומיירה אלמנט חיים לוי 396
 קומיירה, אשת מרדכי גריקו
 491, 492
 קונטיסה, אשת דניאל חגיגי 475
 קונסולה בנאסאי, אשת דונטו
 פוסי 491
 קונסטנטין השני, מלך גיאורגיה
 457
 קונסטנצה, מלכה 7
 קונרד, ר' קוראדו

- קונרדין (קוראדינו)
הוהנשטאופן 7, 466
קוסטנצה בת פייטרו השני 135
קוסטנצה, מלכת אראגון
וסיציליה 81, 82
קוסטנצה, מלכת סיציליה, אשת
פידיריקו השלישי 109
קוסטנצו דה לה מנדינו 387
קוסטנציה, אשת פייטרו דה
גריגוריו 137
קוצי קנט, מומר 451, 452
קוראדו (קונרד), מלך סיציליה
466
קארמונטה (משפחה) ור' גם
בשמותיהם הפרטיים 8,
190-194, 199, 212, 218,
295, 334
קילוכיה בת ניסים ועזיזה אזני,
אשת דוד אזני 488
קילושה בת בולכיירה פרישישה,
אשת דונטו דה בוננונטורה
480, 487
קילושה בת פרוגיו וחנה
סיווינה, אשת זודו אובי 483
קיקיליוס מקלקטה (ארכגקטוס)
11, 12, 42, 62
קיקרו 12
קלוננימוס בן קלוננימוס 317
קליאופה 12
קליקסטוס השלישי, אפיפיור
273
קלמנטה הרביעי, אפיפיור 38
קסייר/ואגאר 274, 415
קפריה, ר' קברירה
קרדונה (משפחה) ור' גם
בשמותיהם הפרטיים 198,
199, 211
קרה אלמנת ויטה שיפוני 401
קרה אלמנת רפאל דה דניאל(ה),
אשת בונוויליה כואינו 402,
492
קרה, אשת יוסף סצ'רדוטו 487
קרה, אשת סטרוגו בניוסף 480
קרה, אשת סיביטן דה ליאוצ'יו
487
קרה, אשת שמואל דה מדיקו
491
- קרה בת גרציאנו וריקה דינר,
אשת שלמה כנכולה 487
קרו מורנה 137
קרואילס (משפחה) ור' גם
בשמותיהם הפרטיים 191,
199
ק(א)ריטו (דל) (משפחה) ור' גם
בשמותיהם הפרטיים 97, 212
קריסטופורו רומנו 138
קרלו, ר' גם שארל
קרלו, מלך נווארה 9
קרלו דה לונה, רוזן קלטבילוטה
128, 129
קרטונו (משפחה) וראה גם
בשמותיהם הפרטיים 178
קרפונה בת ברכה וגאודיאוסה
עשהאלי, אשת מוסה עמר
493
קרקלה, קיסר 47
- ראובן ממרסאלה 226, 397, 398
ראזולה אלמנת שלמה דה אנילו
399
רבא אקטן, נוטריון 227, 266
רבקה, אשת בוסקה לו פרסטי
485
רבקה בת סבט ולה כגואינה
טירה, אשת מינדוקו שאול
484
רבקה בת סיביטה בינה, אשת
יוסף לו מדיקו 488
רבקה בת שבת וחנה חוני, אשת
כיירונו כונינה 477
רג'ינה אלמנת דוד פרכי 402
רג'ינה, אשת בוסקה ניסים 489
רג'ינה בת דונטו ודיסיאטה קנט,
אשת דיאומניו בלם 491
רג'ינה בת סיביטן ואניזיה
שכרוני 393, 483
רג'ינה בת שואה וחנה בולכיירה,
אשת גרציאנו דה מיסנה 491
רדולף גרוספארמי, חשמן
וליגאט 38
רוביונה דה עוזואלי, ר' יונה
עוזיאל
רובינו ג'יברה 335, 393
רובינו דאוסן 486
- רובינו דה גאליונו 405
רובינו דה מלטה 382
רובינו דה מוסרילה 395
רובינו דה מרסאלה 385
רובינו לוי, נוטריון 266
רובינו סצ'רדוטו 486
רוברט דה אוצ'יטו, רוזן 29,
30, 45
רוברט מאנזיו, מלך נאפולי 8, 9
רוברט(ו) גיםקרד(ו), דוכס 29,
467
רוג'ירו, רופא ומומר 277, 349
רוג'ירו דה ספטורה 138
רוג'ירו דה פרוטה, משנה למלך
92, 137, 147, 199, 243,
261, 396, 413, 468
רוג'ירו הראשון, דוכס 7, 29, 30,
80, 467
רוג'ירו השני, מלך סיציליה 7,
28-31, 44, 46, 50, 64, 77,
153, 288, 467
רוזה אלמנת יצחק דה גואיללמו
123, 399
רוזה, אשת מוסה יצחק 492
רוזה, אשת ניסים גויני 477
רוזה, אשת פכינו מרסילי 475
רוזה בת מוסה ודיסיאטה יצחק,
אשת גבריאל יצחק 492
רומואלד, ארכיגמון של סלרנו
28
רומנוס לוקפנוס, קיסר 19
רופינוס מפיאצינצה, משנה
מטעם האפיפיור בסיציליה
35, 36
רחילה, אשת יוסף גאזו 482
רחילה בת ברכונו דה מייו, אשת
שבת דה מסינה 479
רחל (ריילה), אשת אברהם
רביבי 483
רחלה אלמנת יוסף מגאזני 399
רייהילה בת מוסה ואנג'ילה
אוריפיצי, אשת חיים אזרה
492
ריילה, אשת ברכונו פיקארה
490
ריילה, אשת כנינו 475
ריילה בת יוסף עזיזה, אשת

- רשיבי דינר 488, 396
- שארל (קרלו) הראשון, דוכס
אנוזי ומלך סיציליה 7, 30,
37-39, 56, 60, 61, 64, 65,
77, 460, 461, 466
שארל השמיני, מלך צרפת 455
שארל השני, דוכס אנוזי ומלך
נאפולי 39, 56
שבוני בולפרג' 488
שבותו מטוטי 414
שבת, ר' גם סבט
שבת אבטי, בנקאי 382, 383
שבת בושישי 476
שבת בינה 400
שבת בן מרדכי כואינו 478
שבת דה אלקילו 361, 362
שבת דה טרמיני 475
שבת דה טרמיני 485
שבת דה מסינה 479
שבת חזני 477
שבת כואינו 355-358
שבת כיריסי 490
שבת לו מסטרו המכונה לו
קיקירו 488
שבת קווינטינו 108, 277, 327,
342, 343, 411
שבת רוג'ילה 487
שבתאי בן זרח שבתנילו 318
שבתאי בן סעדיה דמנשי 318
שבתאי המכונה עזר 318
שבתו גריקו 492
שבתו דה רומנו, רופא 485
שבתי בן יהודה דה מיניכי 403
שבתי דה נארו 397, 398
שבתי דונולו, רופא 17
שבתי כואינו 338
שבתי פיררו המכונה כיכלה
371, 372
שבתיילו דה לנטיני 97
שבתינו, נוטריון 265, 266
שבתינו ארפי 392, 393
שבתינו ג'ירמי 87
שבתינו גר(י)קו 252, 415
שבתינו דה גרציאנו, בנקאי
382, 383
שבתינו דה מלטה 382
- שואה לו מדיקו 486
ריקה בת כנונו ולונה מילק,
אשת מוסה בוטריפו 492
ריקה בת מוסה ואניזיה דה
מירה, אשת יעקב סנו 487
ריקה בת מוסה וגאודיאוסה
קטלאני, אשת מוסה לוי 487
ריקה בת מרדוך ואלטדונה
חבירה, אשת מנואל סיווינה
478
ריקה בת מרדוך וגאודיאוסה לו
מסטרו, אשת סימינטו ג'יני
481
ריקה בת סדונו ובילה רביבי,
אשת יוסף סופר 483
ריקה בת סיביטן וגרציאוסה
דה בינדיטו, אשת אברם
סצ'רדוטו 487
ריקה בת סעדיה וגאודיאוסה
אזרוטי, אשת שואה יצחק
483
ריקה בת שיביטה וסטילה
מלנטיני, אשת מיניי לו רוסו
492
ריקה מסירקוזה 87
ריקרדו דה פילנג'ירי, רוזן סאן
מרקו 434
ריקרדו דה קלטבוטורו 326
ריקרדו פלמרי, ארכיהגמון
סירקוזה 42
רמבלדו דה קורבריה, אביר 385
רמון פירילוס, משנה למלך 380,
468
רפאל אפרים 189
רפאל דה דניאל(ה) 402, 403,
492
רפאל דה ויטה 370
רפאל דה מינינו 486
רפאל כואינו 451
רפאל כטי, נוטריון 266
רפאל כתיב 276
רפאל לו פרסטי, רופא 131
רפאל מירמיכי 109
רפאל מפלרמו 302
רפאל ריארי, חשמן 329
רקוויזנס (משפחה) ור' גם
בשמותיהם הפרטיים 210
- שבתו דה רומנו 485
ריימונד דה פיצוליס, ארכיהגמון
של מסינה 212, 256
ריימונדו דה ריפה 349
ריימונדו ליזולה 139
ריימונדו סנטפאו, נשיא 469
ריימונדו פירילוס, משנה למלך
262
ריימונדיטה ונטימיליה, רוזנת
אדרנו 131
ריינלדו קריספי, שופט 136, 137
ריינריו אגלטה, ברון קסטילמרה
דל גולפו 345
רייסו (ראיז, ראיס) דה רגוזה,
רופא ודיין כללי 114, 115,
159, 284, 285, 304
ריכרדו דה קולוטורטו 138
ריני מאנוזי, מלך נאפולי 10
רינלדו סוטילה 179
רינלדו קריספו 409
ריקה אלמנת מנואלה בלם, אשת
דוד כואינו 481
ריקה, אשת בריונו שימאלי
המכונה ג'ינטילומו 486
ריקה, אשת ג'ימילוננו נגואי 480
ריקה, אשת גלופו אמורנו 479,
488
ריקה, אשת גרציאנו דינר 487
ריקה, אשת דוד רוג'ילה 475
ריקה, אשת יוסף פולייסי 492
ריקה, אשת כנינו קטלנו 478
ריקה, אשת מוסה אבטי 405
ריקה, אשת מנואל בלם 405,
406
ריקה, אשת מנואל סיווינה 401
ריקה, אשת מרדוך לוי 475
ריקה, אשת ניסים מנחם 485
ריקה, אשת סימינטו שבתינו
390, 481, 484
ריקה, אשת סעדיה ארם 481
ריקה, אשת שמואל רוסו 476
ריקה בת דניאל וקונטיסה
חגיגי, אשת סימינטו יצחק
475
ריקה בת כיירונו סצ'רדוטו,
אשת שמואל סצ'רדוטו 479
ריקה בת כגואינה רוסו, אשת

- שבתינו דה פלרמו 433
 שבתינו טיביסי 474
 שבתינו כסוני 433
 שבתינו מוטו 348
 שבתינו סיגילמס 227
 שבתינו סצ'רדוטו 399
 שבתינו פרניכי 252
 שבתינו ג'ימה 413
 שואה, אשת בנימין דה מיניכי 396
 שואה בולכיירה 491
 שואה דה גליונו 485
 שואה דה מיסנה 359
 שואה דה מסינה 484
 שואה יצחק 483
 שואה לוי 493
 שואה כודישי המכונה כברילה 346
 שואה לו מדיקו 486
 שונוזה, אשת סעדיה יקורי 393, 483
 שוקה דה נעמן 478
 שטיינשניידר, מוריץ 63
 שיביטה, ר' גם סיביטה
 שיביטה מלנטיני 492
 שיביטה (סיביטה) מנחם 308, 399
 שיביטינו סילאק, צורף 360
 שיביטלו טאורמינה, נוטריון 266
 שיביטן, נוטריון 265, 266
 שיביטן גאזו 302
 שיביטן נובילה 329
 שיביטן סוסי 329
 שיביליה, אשת סבוטו מוסרילה 488
 שיביליה, בת מוסה שיליי(ה),
 אשת יעקב מאנוסי 390, 391, 481, 396
 שיירונה בת מוסה כירוס, אשת
 אברהם דה רנדאצו 493
 שימוחה, אחותו של שלמה
 אבנלדב 395
 שימיחה, אשת יוסף שמארה 481
 שינגואל בן ברכונו דה ברכה 404
 שלום בן שלמה המכונה
 ירושלמי 318
- שלום לו מסטרו 486
 שלום סטרנו 361, 362
 שלמה 275, 276
 שלמה 311
 שלמה 484
 שלמה, בנאי 361
 שלמה אבנלדב (אבילדב,
 בילדב), רופא 395, 452
 שלמה אזר 120
 שלמה אזרה 344
 שלמה אנילו 127, 188, 279,
 309, 333, 399, 400
 שלמה אקטון 489
 שלמה בונפיד, משורר 315
 שלמה בלם 479
 שלמה בן אדרת (רשב"א) 66,
 461
 שלמה בן אליה וגאודיאוסה דה
 סנסונו 485
 שלמה בן ג'נטונה כירכינה,
 נוטריון 266
 שלמה בן מכלופו פיסטויה, טוחן
 336, 337
 שלמה בן מנשה וסטירה דה
 מנחמו 486
 שלמה בן משה אזני (פיראנדו
 דה ארגונה), רופא ומומר
 351, 352, 392, 454, 455,
 489
 [שלמה?] בן משה אל-גדאמסי
 59, 62
 שלמה בן רוג'ירו, רופא 277,
 349
 שלמה בן שיביטלו 478
 שלמה בנאסאי 492
 שלמה בנאסי 358
 שלמה בניוסף 356, 360, 403,
 490
 שלמה בס (גבריאלי זואטרי),
 רופא, מומר 190, 486
 שלמה גגיגי 386
 שלמה גואדניו 414
 שלמה גזו 338
 שלמה גזיס, חייט 357
 שלמה דה אלבה 342, 343
 שלמה דה גרישון, רופא 128
 שלמה דה לו מסטרו 490
- שלמה דה ליאוצ'יו 485
 שלמה דה מיניקי 338
 שלמה דה מלטה 348
 שלמה דה מסנה 475
 שלמה דה רחמינו 479, 492
 שלמה חכים המכונה בילקכילה
 276
 שלמה טומיטי 491
 שלמה טיטאן 227, 381
 שלמה יצחק 377
 שלמה יצחק 475
 שלמה יצחקי (רש"י) 320
 שלמה כואינו 380, 381
 שלמה כוסינו 476
 שלמה ככנה, נוטריון 266
 שלמה כנכולה 487
 שלמה כתיבי 373
 שלמה לו פרסטי 491
 שלמה לו פרסטי, רופא 118
 שלמה לו רוסו 307
 שלמה מאראגון 109
 שלמה מטריפולי 329, 330
 שלמה מילכה 493
 שלמה מנו 482
 שלמה מקלטג'ירונה 192
 שלמה מקמראטה, מנתח 195
 שלמה נגואי 338
 שלמה נחואי, רוקח 384, 385
 שלמה נחו(א)י המכונה לו רוסו
 274, 295
 שלמה סופיה, נוטריון 265, 266
 שלמה סיציליאנו 372
 שלמה סמרונו 386
 שלמה סעדיה 413
 שלמה סצ'רדוטו 484
 שלמה עמר 396
 שלמה פרג'יון, בנאי 362
 שלמה פריוני 489
 שלמה פרמו, חייט 357
 שלמה צ'יצ'יליאנו (שלמה אזני?)
 352
 שלמה קטלאנו 488, 490
 שלמה רביבי 439
 שלמה רביבי, מסגר 304
 שלמה רוסו 387, 388
 שלמה רוסו 488
 שלמה רוסו, סתת 362

- שלמה רוסי 338
 שלמה שילק 347, 346
 שלמה שמי 485
 שלמוני כיאנלו 333, 332
 שלמונילו מגוינו 380, 379
 שם טוב דה מוסונט 391
 שמואל אבן תיבון 317
 שמואל אקטוני 487
 שמואל בן בוסקה בן פרינו סלה
 113, 114, 301, 302
 שמואל בן ברשון 219
 שמואל בן הושענה 25
 שמואל בן יונה סיבוני 188
 שמואל בן יוסף הרופא 319
 שמואל בן יוסף יג'ו 32, 33
 שמואל בן יוסף וג'מילה קווינו
 489
 שמואל בן ניסים אל מסנות
 סיקילי 315
 שמואל בן סדונו דה ברכונו,
 מומר (גואיללמו דה
 מונטניאס) 277
 שמואל בן סדונו סלה (מומר:
 פאולו) 114, 131, 280, 404,
 405, 442
 שמואל בן ראובן המכונה
 מרצאוי 318
 שמואל דה אכינו 363
 שמואל דה מאיו 295
 שמואל דה מדיקו 491
 שמואל דה סימינטו 269
 שמואל דה קטניה 413
 שמואל הנגיד 62
 שמואל יעל 480
 שמואל יצחק 385
 שמואל כואינו 359
 שמואל כואינו 414
 שמואל כואינו, נוטריון 266
 שמואל כושה/כוייה 344, 345,
 489, 492
 שמואל כירסי 439
 שמואל כתיבי 113
 שמואל לוי 485
 שמואל ליבררה 228
 שמואל מיירס 265
 שמואל מרזוק 348
 שמואל נחואי, בנקאי 382, 383
 שמואל סומאטו 482
 שמואל סלה 313
 שמואל סצ'רדוטו 479
 שמואל קארו 481
 שמואל קארו דה פורטוגאלו 477
 שמואל קודי 385
 שמואל קומיסו 488
 שמואל רוביאן 372
 שמואל רוסו 372
 שמואל רוסו 476
 שמואל ריצו 370
 שמואלה ניג'ר 478
 שמחה בת משה הג'יג', אשת
 מרדוך בן שואה 474
 שמחה הכהן 79
 שמחה המכונה גאיוסה בת
 ברכונו דה שלמה ועזיזה,
 אשת לוצ'יו סאמי 475
 שמעון בן ניסים, נוטריון 266
 שמעון יצחק 483
 שמעון כונינה 478
 שמעון בנאסי 400
 שמעון מיסואה 109
 שמעון מרמיכי 388
 שנגואלה שאלו, רופא 487
 תאודוסיוס, נזיר 17
 תהרתי (משפחה) ור' גם
 בשמותיהם הפרטיים 75
 תומ(א)ס אקווינס, תאולוג 35,
 55, 246
 תומאס דה הרבס, הגמון
 סירקוזה 113, 114, 301
 תומאס מטורקווימדה,
 אינקוויזיטור 417, 418, 420,
 421, 462
 תומאס קריספי, ארכיהגמון של
 פלרמו 261
 תומסיו קריספו 251, 252, 401
 תימיתיו דה פיטור 382
 תמים אל מועיז 22, 23

מפתח מקומות

283-281, 271, 268, 265	אלכסנדריה 20-23, 27, 46, 63	(ההבאה הראשונה בטכסט
303, 302, 299, 298, 293	68-71, 73, 78, 79, 229, 314	מכילה את הכתיב הלטיני של
321, 316, 313, 312, 307	אלמריה 69	המלה)
339-337, 332, 330, 326	אלקמו 127, 145, 153, 160	
352-349, 348, 346, 344	164, 166, 169, 189-191	אגריג'נטו 13, 14, 20, 27
364, 360, 357, 356, 354	234, 248, 329, 347, 363	36-38, 42, 61, 65, 68, 71
377, 374, 373, 367, 366	372, 432, 449, 485, 490	89, 95-98, 105, 110, 111
393, 390-388, 386-382	492	116, 135, 139, 141, 144
422-420, 401, 399, 397	אמלפי 70	152, 154-157, 159, 160
461, 457, 456, 436, 431	אנגיארי 319	164, 166, 169, 173, 176
492, 471, 466, 463	אנגליה 8, 28, 374, 420, 421	180, 188, 189, 193, 195
ארינילה 345, 344	465	201, 207, 212, 215, 218
אריצ'ה, ר' מונטה סאן גזילאנו	אנוז' 5, 7-10, 37-39, 44-46	223, 233-235, 243, 244
ארץ ישראל 12, 26, 27, 33, 42	56, 60, 61, 64-66, 83, 137	247, 250, 251, 266, 268
-225, 149, 139, 123, 63, 49	202, 223, 265, 460, 461	269, 272, 274, 275, 279
323, 315, 300, 249, 229	466	292, 295, 299, 309, 322
ארצ'וויה 92, 363	אנטיוכיה 11	332-335, 352, 357, 369
ארצות השפלה 278, 374, 386	אנבי 8	371, 381, 396, 399, 400
523, 521	אפריקה הצפונית 5, 6, 17	424, 429-433, 442, 448
ארקליאה קתוליקה 108, 205	19-25, 27, 28, 31-33, 37	449, 451, 454, 461, 479
אשכנז, ר' גם גרמניה 26, 319	38, 43, 44, 46, 56, 58-60	אדורנו (אדרנו) 87, 115, 131
407, 397, 396, 331	63, 67-69, 71, 74-76, 78	165, 167, 170, 187, 188
אתונה 9	79, 114, 126, 217, 218	235, 237, 250, 277, 430
	223, 225, 228, 275, 277	431, 449
באוצינה 189, 235	302, 303, 311-313, 321	אוגוסטה 43, 102, 160, 164
בארי 30, 364	345, 366, 368, 383-387	166, 169, 189, 199, 200
בבל 26	413, 429, 430, 435, 443	217, 235, 346, 381, 430
בגדאד 19, 26, 33, 58, 62	459, 460, 463	431, 449
72, 63	אצי (קסטילו) 9, 187, 235	אויליה 66
בוטירה 30, 42, 50, 160, 164	אציראלה 14, 40	אוניון 271, 490
235, 190, 169, 166	אראגון 1, 2, 7-10, 37-40, 56	אוטרנטו 150, 151
בולוניה 355	61, 63, 66, 77, 79, 81-83	אורבינו 278
בונג'יה 345, 344	86, 95, 96, 106, 107, 113	אוריה 17
בוקירי 100, 190, 235	114, 116, 132, 134, 135	אוריסטנו 384
בורג' 102	143-145, 152, 171, 172	איים בליאריים, ר' מיורקה
בורגונדיה 227, 514	185, 188, 189, 195, 200	אימפריה עות'מנית, ר' תורכיה
בושיר 20	203, 206, 209, 210, 212	איסכיה 117
בושמי 190, 235	214, 215, 217-220, 222	אישאר 423
בזה 130, 131	223, 226, 229, 232, 239	אלבניה 355, 360
ביוונה (סציליה) 102, 160	241, 246, 249, 251, 253	אלגירו 302, 326, 370
164, 166, 169, 189, 190	254, 255, 258, 263, 265	אליפה 147

טאורמינה 6, 14, 46, 87, 89,	385, 377	235, 430, 432, 446, 447,
94, 101, 102, 104, 140,	גרמניה 34, 54, 226, 273, 278,	449, 451, 486
143, 145, 154-157, 159,	312, 320, 331, 421, 463	ביוונה (קלבריה) 451
161, 164, 166, 169, 183,	גרנדה 130, 131, 151, 152,	ביזנטיון 5-7, 15-20, 23, 24,
184, 194, 195, 200, 212,	166, 211, 301, 420, 455	26, 29, 30, 45, 47, 48, 57,
214, 218, 220, 237, 244,	גרניטי 160, 164, 166, 169,	71, 72, 74, 76-78, 121,
250, 268, 272-275, 330,	200, 236	459, 466, 470
331, 350, 430, 442, 444,	ג'רצ'י 131, 132, 139, 154-157,	ביירות 229
447, 449, 450	159, 161, 164, 166, 169,	ביניוונטו 7
טווי 218, 237	199, 200, 215, 236, 302,	ביסאלו 81
טולידו 423	317, 381, 413, 432, 448,	ביסקאיה 451
טוסה 220, 238	449	בירגו 132, 201
טורה דיל גרקו 119		בלקנים 224, 321, 456
טירצינה 384	דימינה, ר' גם סאן מרקו	בלשיט 423
טליאקוצו 7	ד'אלונציו 27, 42, 43, 76,	ברוג' 521
טרביה 339, 344	199, 214, 317, 318	ברצלונה 2, 99, 114, 124, 125,
טרואינה 152, 161, 166, 169,	דמסיס 20	358, 369, 375, 381, 383-
170, 198, 220, 237, 415,	דמשק 226, 315	385, 407, 512-514, 519,
433, 451		521, 522
טרואל 54	הודו 17, 32, 77, 78	ברקה 33, 71, 367, 388
טרוויזו 314	הוהנשטאופן 5, 7, 30, 34-37,	גאיטה 117, 385, 386
טרופאה 146, 156, 446	42, 46, 47, 51, 53-56, 60,	
טרטריה 231	78, 79, 81, 188, 246, 281,	גארבו (=ג'רבה/צפון אפריקה)
טריפולי 46, 68, 72, 367, 385,	460, 466, 471	36, 37
387	הולנד, ר' ארצות השפלה	ג'בל נפוסה 367, 368
טרמיני אימרוזה 14, 29, 37, 46,	וויטרבו 278	גוזו 37, 43, 66, 111, 120, 145,
63, 89, 127, 145, 154-157,	ווינדיקארי 87	154-157, 159, 161, 164,
159-161, 166, 169,	וויניציאה 79, 226, 229, 302,	167, 169, 200, 201, 236,
190, 191, 193, 195, 198,	311, 321, 360, 381, 382,	238, 247, 256, 258, 263,
217, 219, 220, 222, 237,	385-387, 409, 471, 506,	266, 302, 350, 357, 371,
244, 250, 253, 266, 267,	516, 521, 522	383-385, 429, 440, 442,
273, 282, 306, 311, 328,	וויציני 101, 109, 140, 143,	451, 460
329, 344, 347, 350, 351,	154-157, 159, 161, 164,	גזיה 457
361, 362, 371, 374, 378,	166, 169, 190, 222, 238,	גזילאנה 160, 164, 166, 169,
382, 387, 392, 397, 404,	263, 413	187, 200, 236, 275, 299,
409, 430, 432, 442, 446-	וויקרי 83, 164, 166, 169, 222,	333, 360, 364, 411, 432,
444, 448, 449, 451, 455,	238	447, 448
482, 486, 489	וולונה 457	גיאורגיה 457
טרנובה, ר' גילה	וולנסיה 223, 227, 302, 350,	גיברלטר 33
טרנטו 17	375, 387, 515, 516	גירונה 81, 485, 512
טרפני 7, 27, 34, 38, 39, 43,		ג'י(לה) (טירנובה) 42, 45, 99,
46, 53, 61, 68, 69, 78-80,	זארה 217	190, 192, 199, 220, 236,
85-88, 91, 92, 97, 102, 103,		97, 118, 197, 279, 354,
110-114, 117, 125, 126,	חברון 226, 315	374, 375, 377, 384, 439,
131, 136, 140-145, 148-	חצי האי ערב 77	441, 452, 456, 514-517,
151, 153-157, 159, 161,		519
164, 166, 169, 173-176,		ג'רבה 36, 37, 56, 58, 117,

369, 367, 345, 344, 310	לנגידוק 519, 515	187, 185-183, 180, 179
409, 397, 386, 385, 370	לנטיני 12, 14, 43, 86, 90, 109	206, 202, 194, 191, 189
451, 449, 448, 442, 432	157-154, 145, 143, 140	226-223, 221-219, 213
483, 481, 476, 456, 453	169, 166, 164, 161, 159	246, 237, 234, 233, 228
492	492, 440, 236, 201, 200	258, 257, 252-250, 247
מזארינו 45		274, 271, 266, 265, 261
מירקה 302, 315, 350, 353	מגרב, ר' אפריקה הצפונית	285-289, 291-293, 295-
422, 383, 375, 374, 360	מדינה 201	316, 315, 307, 303, 299
523-517, 515-511, 423	מדינת האפיפיור 37, 226	333, 329, 328, 324, 323
מילאנו 519	מהדיה 20, 21, 27, 28, 32, 63	347, 345, 344, 340, 336
מילאצו 32, 104, 116, 161	74, 71, 69	362, 359-357, 352, 348
184, 183, 169, 167, 164	מודיקה 2, 44, 45, 95-101	377, 375, 373-368, 363
431, 236, 214, 213, 205	145, 128-126, 106, 105	391, 388-385, 382-379
מיליטילו 205, 236, 250	187, 169, 166, 164, 161	412, 405-403, 396, 393
מינאו 90, 102, 108, 109, 115	212, 207, 206, 191, 190	427, 425, 424, 415, 414
167, 164, 161, 143, 140	248, 247, 239, 236, 216	439-439, 436, 432, 430, 429
206, 205, 180, 179, 169	313, 276, 270, 269, 266	452, 448-450, 445, 442
348, 338, 263, 250, 236	453, 451, 449	493-474, 459, 457, 456
356	מונדילו 345	
מיסטרטה 161, 164, 167, 169	מונטאלבנו 97	יוון 30, 42, 43, 45, 46, 50, 51
236, 206, 193	מונטה סאן גיליאנו 14, 40, 61	321, 312, 77, 60, 53
מלוואזיה 30	99, 91, 88, 87, 85, 80, 79	49, 45, 44, 26, 25, 24
מלטה 7, 11, 12, 17, 22, 27	142, 140, 137, 111, 110	315, 314, 229-225, 149
98, 89, 87, 66, 43, 42, 37	164, 161, 159, 151-157	397, 396, 381
123, 120, 111, 105, 103	213, 206, 187, 169, 167	
139, 132, 131, 129, 124	270, 258, 248, 244, 236	כריתים 122
159, 157-154, 149, 145	318, 315, 283, 276, 271	
174, 169, 167, 164, 161	356, 347, 339, 336, 326	לאון 421
226, 218, 217, 201, 200	399, 377, 372, 367, 360	לאונפונטה 218
247, 244, 243, 238, 236	449, 442, 432, 413, 404	לוב 368
266, 263, 258, 256, 249	492, 485, 479, 475	לומברדיה 320, 371
351, 301, 293, 276, 272	מונטלאונה 456	לונגו 381
395, 385-383, 371, 368	מונר(י)אלה 206, 236, 327	לונדון 375, 513-523
434, 429, 424, 405, 397	454, 346, 329	לוצ'ירה 7
451, 449, 442, 440, 435	מוסומילי 103, 207, 236, 380	ליטא 224
489, 460	מוציה 14, 40, 206, 207, 236	ליליבאו 14, 40, 43
מלפי 34, 39, 54, 56, 246, 376	357	לימינה 185
460, 377	מורצ'יה 130	לינגואגלוסה 97, 187
מנגלור 32	מזארה 6, 20-24, 27, 32, 33	ליסבון 455
מנטובה 320, 363	63, 51, 46, 44, 43, 38, 37	ליפארי 14, 29, 31, 43-46, 50
מסינה 9, 10, 19, 21, 22, 27	100, 88, 78-73, 71, 69, 68	446, 384, 383, 373, 222
-43, 40, 38-36, 34-31, 28	145, 140, 122, 121, 102	ליקטה 95, 131, 145, 154-157
86, 69, 66, 63, 60, 53, 46	161, 159, 157-154, 146	169, 166, 164, 161, 159
102, 101, 95, 92, 91, 82	180, 174, 169, 167, 164	244, 236, 207, 201, 199
112, 111, 109, 108, 105	236, 203, 202, 194, 181	442, 424, 386, 385, 318
122-120, 118, 116, 115	275, 266, 255, 252, 244	476, 449
-144, 138-135, 131, 127	307, 300, 295, 294, 276	למברט (למברג/לבו?) 224

222, 45, 43	,147, 145, 144, 137, 122	,156-154, 152-149, 146
סאן פיליפו ד'ארג'ירו (אגירה)	,262, 227, 226, 203, 202	,167, 164, 161, 159, 158
,159, 158, 156-154, 109	,352, 320, 313, 300, 278	,181, 179, 176-173, 169
,187, 170, 167, 165, 162	,437, 387, 386, 384, 377	,197, 195, 193, 187, 185
415, 237, 214, 213	456-453, 451, 439	,214-211, 205-203, 200
סאן פיליפו דל מילה 214, 187	,164, 162, 122, 98, 89	,230, 229, 227, 223, 220
סאן פראטילו 185	,236, 234, 207, 169, 167	-249, 247, 243, 238-232
סאן קורדרו 345	,309, 295, 267-265, 244	,263-260, 256, 255, 251
סאן תיאודרו 374	,442, 432, 424, 370, 310	,275, 273-271, 267-265
סבוקה (סווקה) 162, 105, 89	457, 456, 449	,293, 288, 287, 285, 279
,215, 185, 170, 167, 165	נווארה 295, 228, 22, 9	,313, 304, 302-298, 295
,255, 251, 250, 237, 216	נוטו 93, 92, 90, 44, 22, 14, 7	,351, 336-334, 328, 316
449, 430, 273, 268	,138, 116, 106, 100-98, 95	,364, 363, 357, 355, 354
סביליה 394, 357, 182	,156-154, 145, 142, 139	,379, 377-375, 368, 367
סוטירה 170, 167, 165, 162	,167, 164, 162, 159, 158	,391, 388, 386, 385, 383
237, 218	,233, 207, 181, 180, 170	,414, 411, 401, 397-394
סומאטינו 189	,335, 333, 319, 244, 236	,435, 431, 429-427, 425
סוסה 20	,430, 372, 355, 348, 336	,449-446, 440, 438, 437
סופיאנה 222, 45, 14, 12	449, 442	,460, 459, 456-454, 451
סורטינו 432, 237, 217	נורבגיה 19	493, 492, 474, 471
סוריה 226, 114, 33, 27	נורמנדיה 25, 23-19, 18, 7-5	,28-26, 23, 21-19, 6
סיוטה 33	,58, 54-49, 45-42, 35-27	,63, 59, 49, 44, 43, 33, 32
סין 77	,80, 79, 77, 74, 67, 63, 60	,229, 142, 140, 117, 79-67
סיסניק 385	471, 467, 460, 459	460, 323
סיקוליאנה 189	ניקוסיה 150, 142, 140, 138	מרוקו 403, 33
סירקוזה 19, 17-14, 12, 11, 6	,162, 159, 158, 156-153	מרסאלה 53, 43, 37, 14, 8
,45, 44, 42, 40, 37, 27, 26	,183, 174, 170, 167, 165	,102, 95, 93, 89, 88, 81, 80
,76, 69, 63, 60-57, 53-51	,236, 228, 207, 198, 193	,140, 124, 110, 109, 103
,101, 99, 98, 93, 88-85, 80	-269, 250, 249, 244, 243	,156-154, 150, 145, 143
,137, 130, 114-109, 104	,359, 304, 297, 274, 271	,167, 164, 161, 159, 158
,149, 146-144, 142, 138	,442, 432, 424, 400, 370	,202, 181, 180, 176, 169
,162, 159-157, 155, 154	457, 452, 449-446	,233, 226, 213, 206, 203
,176-173, 170, 167, 165		,258, 255, 250, 244, 236
,189, 187, 185, 181-179	סאן גז'יאנו 344	,294, 291, 275, 272, 269
,208, 207, 202, 200, 190	סאן גורג'יו 451, 344	,315, 309, 307, 299, 295
,222, 220, 218, 217, 212	סאן ויטו לו קאפו 358	,347, 340, 328, 318, 317
,238-234, 229-226, 223	סאן לוצ'ידו 446	,382, 375, 372, 369, 355
-258, 256, 254, 251, 240	סאן מרקו דיאלונציו 45, 43, 30	,404, 398, 393, 386, 385
,273, 268-266, 263, 260	-150, 148, 144, 143, 87, 82	,432, 424, 415, 414, 409
,300, 295, 294, 285-283	,159, 158, 156-154, 152	-449, 447, 446, 442, 435
,315, 314, 310, 304, 303	,170, 169, 167, 165, 162	491, 482, 480, 456, 453
,346, 329, 327, 319-317	,211, 199, 198, 184, 183	מרסיי 303, 302, 90, 69, 63, 6, 8
,371, 370, 368, 360, 357	,310, 282, 238, 237, 214	385, 358
,381, 379, 378, 375, 374	,425, 375, 349, 317, 311	
,429, 395, 392, 388-384	449-446, 435, 434, 430	נאסו 222, 44, 29
,459, 454, 453, 440, 432	סאן ניקולו 345	נאפולי 92, 65, 64, 39, 10, 8
460	סאן סלואטורה דה פטליה 29	,121, 119-117, 115, 94

360	,167 ,165 ,162 ,159-157	סלמי 101, 140, 143, 154, 155,
פלנדריה, ר' ארצות השפלה	237, 214, 211, 170	,167 ,165 ,162 ,159-157
פלנסיה 130	351, 349, 320, 260	,237 ,233 ,213 ,180 ,170
פלרמו 6-10, 14, 15, 17, 18,	357, 344	,292 ,291 ,251 ,250 ,244
,40, 39, 37-31, 29, 27-20	פוליה 315	,449 ,442 ,432 ,315 ,295
,54, 53, 51, 49, 46-42	פוליצי 89, 90, 95, 113, 138,	492, 476, 454, 453, 451
,86-83, 80, 76-74, 72-56	-157, 155, 154, 145, 142	סלנטו 345
,105, 99-96, 94, 93, 88	,170, 167, 165, 162, 159	סלרנו 28, 30, 56, 64, 65, 92,
,118, 113, 111, 109-107	,212, 211, 194, 181, 180	388, 374
,131-127, 125, 123-120	,243, 240, 237, 224, 217	סמבוקה 213, 237, 269, 329,
,142, 140-138, 136, 135	,299, 266, 251, 248, 244	333
-152, 150, 149, 146-144	,375, 361, 348, 319, 307	סמינרה 350
,162, 160, 158-156, 154	,424, 413, 396, 390, 382	סנטה לוצייה דל מלה 104, 105,
,182-173, 170, 168, 165	,453, 449, 448, 442, 432	,159-157, 155, 154, 116
,193, 191-189, 187, 185	519, 489, 487, 481	,183, 170, 167, 165, 162
,206, 203-199, 197, 194	פוסטאט 20-23, 25, 27, 32,	,250, 237, 215, 214, 184
-223, 220, 218, 214-208	,74, 72-69, 63, 49, 44, 33	449, 448, 442
,234, 233, 231-227, 225	79, 75	סנטה מריה דה לו בוסקו 100,
-246, 244, 242, 240-237	פורדנונה 351	101
-256, 255, 253-250, 248	פורטוגל 151, 276, 356, 357,	סנטה מריה מג'ורה 92
,285, 282, 277-265, 262	477, 421	ספ(א)קס 21, 74, 385
,303-292, 290, 288, 287	פורקטה טרמה 317	ספקפורנו 99
,319, 317-310, 308-305	פטליה, פיטליה, ר' סאן	ספרד 1-3, 5, 6, 10, 17, 19,
,340-326, 324-322, 320	סלואטורה דה פטליה	,69, 64, 63, 27, 25, 23-21
-354, 352, 351, 349-342	פטרליה 211, 237, 448	,107, 106, 103, 96, 77
,387-369, 365-359, 357	פטרנו 86, 109, 131, 140, 143,	,171, 151, 134, 132-130
-407, 405-400, 398-390	,211, 170, 167, 165, 162	,229, 226, 223, 222, 172
,433-423, 415-413, 411	,445, 433, 430, 318, 237	,265, 263, 258, 246, 240
-444, 442-440, 438-436	480	,285, 281, 278, 276, 274
-459, 457, 455-451, 449	פטרס 314	-319, 315-311, 307, 303
493-474, 461	פיאנה די לי אלבניזי 187	,389, 388, 383, 356, 321
פמגוסטה 302	פיאצה ארמרינה 92, 99, 116,	,416, 411, 397, 396, 394
,237, 210, 170	,159-157, 155, 154, 143	,442, 432, 429, 420-425
,435, 429, 384, 383, 253	,176, 170, 167, 165, 162	,465, 463-461, 457-455
456, 451, 446, 445, 442	,244, 243, 237, 229, 211	518, 493, 471, 466
פניקיה 43, 44, 46, 206	,383, 381, 380, 335, 272	ספרלינגה 380
פס 303	,442, 432, 430, 424, 396	סקלפאני 217, 237, 243
פרובנס 10, 63, 224, 225, 313,	475, 449, 447	סרגוסה 315, 321, 364, 423
440	פיסה 339, 354, 375, 409, 455,	סרדאן 423, 432
פרטנה 99, 178	פיקרצי 330, 339	סרדיניה 8, 114, 201, 253, 281,
פריצי 328	פירארה 147, 320, 512	,370, 368, 359, 356, 302
פרלה 101	פירנצה 124, 354, 374, 375,	486, 422-420, 386-383
פרנקווילה 109	-514, 511, 403, 384, 378	
פרנקופונטה 199	523, 522, 520	עדן 32, 77, 315
פרס 72, 77	פלאצולו 15, 168, 170, 190,	עכו 19
פרפיניאן 375, 513, 514	451, 236, 208	
	פלמה דה מיורקה 193, 350,	פאטי 32, 82, 101, 154, 155,

424, 423, 413, 353, 335	קטניה 10, 12, 13, 16, 25	צור 22
-446, 442, 435, 432-430	47, 44-42, 40, 37, 31, 29	ציטדילה מאקארי/פאקינו 14
486, 451, 449	88, 87, 69, 60, 53, 51	40
קלטוטורו 193, 235	118, 115, 112, 103, 101	צימינה 83, 162, 165, 168
קלטטרסי 100	146-143, 138, 131, 122	236, 198, 197, 187, 170
קלטניסיטה 158, 163, 165, 168	160, 158-156, 154, 149	449, 438, 380, 347, 252
430, 235, 193, 187, 170	171, 170, 168, 165, 163	482, 480, 478, 451
קלטפימי 151, 190, 191, 235	185, 180, 179, 176, 174	ציטוריפה 222, 257, 282, 457
248	200, 197-195, 189-187	ציפאלו 45, 51, 58, 109, 145
קלייארי 114, 357, 384	227, 226, 213, 211, 205	168, 165, 162, 160, 159
385	248, 243, 235-233, 230	199-197, 194, 193, 170
קלקטה 11, 42, 62	265, 263-261, 252-250	236, 220, 211, 207, 206
קלשיבטה 99, 100, 140, 143	278, 277, 271, 269, 266	424, 387, 345, 275, 274
163, 160, 158-156, 154	297, 295, 294, 289-287	454, 452, 451
207, 191, 170, 168, 165	319, 314, 311-309, 298	ציפלוניה 30
432, 431, 244, 235, 233	338, 336-334, 331, 330	צימי 103, 152, 170, 198, 236
449, 442	363, 357, 355, 349, 348	451, 447
קמראטה 38, 163, 165, 168	390, 382, 380, 379, 369	צרפת 7, 8, 10, 37-39, 51, 56
318, 235, 195, 193, 170	426-423, 415, 413, 406	271, 146, 115, 69, 64, 63
447, 446, 432, 360, 357	444, 442, 440, 431-429	455, 421, 416, 411, 374
489, 485, 451, 449	457, 452, 449-447, 445	519, 517, 516, 463, 460
קסארו 36, 44, 45, 208-210	485, 476, 474, 459	523, 521
252, 249, 248, 234, 229	קיארמונטה גולפי (אקרילה) 12	
356, 347, 342, 298, 277	328, 236, 198, 42	קאוקניה 14, 40
408, 407, 403-400, 376	קיוסה סקלפאני 198, 236	קהיר 6, 18, 27, 31, 44, 63, 71
477, 415	קירואן 6, 20, 21, 27, 43, 63	460, 459, 77
קסטיליונה 97, 101, 155-158	75, 74, 71	קואנקה 54, 130
170, 168, 165, 163, 160	קלבריה 31, 36, 146, 157, 200	קולסאנו 198, 199, 236, 302
449, 430, 235, 194	384, 358, 350, 331, 330	קומיזו 14, 42
קסטילמארה דל גולפו 184, 235	446, 441, 437, 413, 385	קומינו 42, 43, 66, 461
346-344	511, 456, 451, 448	קומפוסטילה 130
קסטילנה סיקולה 194, 235	קלטביאנו 87, 191, 235	קורוניה 11, 42
קסטלבוואנו 194, 235	קלטבילוטטה 8, 128, 129, 135	קורינת 30
קסטלוטראנו 168, 170, 194	160, 152, 145, 143, 140	קורלאונה 101, 104, 145, 154
483, 235	175, 170, 168, 165, 163	165, 163, 160, 158-156
קסטרוג'ובאני (אינה) 23, 103	277, 244, 235, 193-191	200-198, 180, 170, 168
142, 139-137, 130, 105	309, 300, 299, 295, 279	360, 347, 333, 236, 233
165, 163, 160, 158-155	359, 336, 333, 316, 315	476, 474, 405, 404, 378
195, 193, 191, 170, 168	407, 405, 394, 382, 361	קורפו 30, 122, 457
235, 233, 218, 213, 211	-451, 449, 448, 432-430	קושטא 5, 6, 19, 226, 321, 455
335, 268, 250, 249, 244	488, 480, 479, 453	קואל סיבני/קואלה שיבה 190
442, 432, 431, 382, 349	קלטג'ירונה 91-93, 99, 100	קטלוניה 9, 10, 109, 117, 207
451, 449, 448	143, 140, 128, 105, 102	307, 272, 256, 226, 223
קסטרונו(או)בו 90, 155, 163	160, 158-156, 154, 146	381, 375, 374, 370, 369
235, 195, 170, 168, 165	180, 170, 168, 165, 163	511, 423, 401, 384, 383
449-447, 442, 238	233, 211, 205, 193, 192	521, 513
קסטוראלה 91, 92, 95, 105	299, 277, 244, 239, 235	קטנוזארו 131, 355

,145-143 ,139 ,128 ,127	רודוס 229	-155 ,150 ,143 ,140 ,127
,160 ,158-155 ,152 ,150	רומה 5, 6, 11-13, 15, 25, 30	,168 ,165 ,163, 160 ,158
,174 ,170 ,168 ,166 ,163	,66 ,64 ,62 ,57-42 ,40 ,36	,195 ,181 ,176 ,174 ,170
,189 ,187 ,185 ,180 ,176	,224 ,212 ,206 ,124 ,118	,250 ,249 ,244 ,235 ,197
,213 ,203 ,200 ,198 ,192	,314 ,279 ,278 ,266 ,225	,292 ,291 ,269 ,267 ,266
,243 ,237 ,233 ,216 ,215	,456 ,430 ,415 ,359 ,321	,357 ,336 ,335 ,295 ,294
,266 ,259 ,252-249 ,244	466 ,459	,442 ,437 ,430 ,398 ,395
,292 ,291 ,286 ,285 ,268	רומיטה 163, 166, 168, 170	449
,308 ,307 ,299 ,295 ,294	237 ,213	קספה 9
,329 ,324 ,323 ,317 ,310	רוסיה 224	קפואה 92
,361 ,357 ,353 ,336-333	רוצילה וולדמונה 381	קפריסין 251, 302, 384, 401
,376-371 ,369 ,367 ,363	ר(י)גיו קלבריה 118, 320, 333	קפיצי 163, 165, 168, 170, 193
,400 ,399 ,393 ,391 ,382	453 ,452 ,387 ,383 ,374	270 ,235 ,198
,432 ,431 ,423 ,406 ,405	רמלה 26	קקאמו 163, 166, 168, 170
-475 ,455 ,451 ,449 ,442	רנדאצו 122, 136, 137, 142	,297 ,248 ,235 ,191 ,190
491-488 ,482 ,481 ,479	,163 ,160 ,158-155 ,152	,453 ,451 ,449 ,432 ,329
שיקלי 105, 170, 215-217, 237	,213 ,212 ,170 ,168 ,166	486
שלוניקי 321	,263 ,256 ,250 ,244 ,237	קריני 194, 235, 339
	,310 ,290 ,275 ,271 ,270	קרקסון 514, 516
תביי 30	-380 ,366 ,363 ,350 ,311	קשטיליה 9, 10, 116, 223
תוניס, תוניסיה 6, 21, 31-33	,432 ,430 ,424 ,423 ,382	,387 ,377 ,357 ,259 ,228
,113 ,79 ,76 ,71 ,68 ,67	,480 ,451 ,449 ,442 ,433	422-420
,225 ,220 ,210 ,117 ,114	494 ,492 ,481	
-383 ,368 ,366 ,302 ,253	רקויה 101	רבאט (מלטה) 12, 201
463 ,389	רקלמוטו 96, 97, 187, 212, 237	רגוזה 14, 27, 42, 86, 87, 101
,151 ,150 ,149 ,96 ,3		,163 ,160 ,158-155 ,105
,253 ,234 ,230 ,226 ,183	שוויצריה 278	,198 ,190 ,170 ,168 ,166
,395 ,391 ,321 ,312 ,271	שונצינו (סונצינו) 320	,413 ,382 ,371 ,343 ,237
464 ,456 ,429	שיאקה 68, 69, 74, 84, 85, 91-	440 ,430
	,116 ,112 ,105 ,104 ,99 ,93	רגלבוטו 213, 237, 451

מפתח עניינים

295, 294, 228, 210, 124	268, 265, 251, 244-241	422, 359, 76, 72, אבני חן
412, 406	287, 286, 284, 275, 274	439, 410, 400, אבץ
369, 348, 76, אלום	303, 300, 297, 293, 292	373, אגוזים
83, אלכימאים	413, 409, 399, 376, 364	467, 17, 6, אגלבידים
310, 292, 220, 175, אלמוגים	426, 424, 422, 418, 414	אובסרובנטי, ר' פרנציסקאנים
372, 360-358, 348, 325	437, 435, 432, 429, 428	347, אוג
439, 437, 403, 400, 383	463, 457, 450-440, 438	אוגוסטינים 122
501, 498, 497, 495, 464	אוצרות, ר' מטמונים	אוגוסטלה 109, 135-144, 177,
505-503	אורוות 296, 408	463, 300, 232, 207, 178
אלמוואחדים 33, 48, 78	אורז 370	אוטונומיה, ר' גם קהילה, שיפוט
אלמורבידים 34	אורכיל 207	256, 115, 61, 58, 53, 48
אמלג 76	אות הקלון 17, 34, 45, 47, 48,	460, 389, 281, 264, 260
אנאלפביתים 306, 336, 410	117, 113, 108, 102, 82, 54	463, 462
אנוסים, ר' גם מומרים 274, 455	171, 131, 126, 124, 119	אוכמניות 357
אנטי נצרות (כתבים וכו') 96,	250, 248-246, 209, 191	אוכפים ואכפים 80, 346, 354,
150, 128-126, 100, 99	303, 299, 271, 254, 251	507, 506, 501, 499, 497
279, 275, 273, 270-268	460, 412, 411, 355, 335	אומנויות ואומנים 1, 2, 283,
434	אזרחים ואזרחות 47-56, 83,	389, 366-363, 360-353
אניות מלחמה 20, 21, 28, 30,	274, 240, 189, 131, 112	464
78, 77, 75, 74, 71-68, 32	463, 365, 355	אנומסטיקה 27, 109, 224,
154, 151-149, 145, 144	אטליזים 173, 174, 179, 181,	313, 312
382, 371, 370, 363, 160	306, 298, 294, 288, 247	אוניברסיטה, ר' קהילה,
445, 385	495, 336-334	קורפורציה
אניות סחר ונוסעים 20, 22, 23,	איגודים 361, 364, 365, 375	אוניברסיטאות והשכלה גבוהה
74, 72-68, 46, 33, 32, 27	איטלקית, ר' גם סיציליאנית 312	278, 260, 252, 218, 197
217, 203, 198, 126, 79	איובים 67	311, 310, 306, 301, 300
362, 302, 276, 229-226	איילים 411, 346	371, 353, 351, 349, 329
-385, 383, 377, 371-369	אינדיגו (ניל) 36, 73, 74, 76,	464, 463
435, 429-427, 423, 388	357, 79	אוסטרוגוטים 5, 459
447, 446, 441-439, 437	אינפלציה 133, 366	אופיום 350
457, 456, 453-451	אינקוויזיציה ואינקוויזיטורים 3,	אופים ואפייה 336, 337
384, 373, אנים	121, 119, 112, 92, 89, 86	אוצר המלכה 101, 130, 145,
344, 343, אנצ'ובי	240, 171, 148, 128, 124	454, 440, 368, 222, 147
317, 314, אסטרולב	262, 256-254, 252, 249	457
אסטרולוגים ואסטרולוגיה 314,	420, 418-416, 274-268	אוצר המלכות, ר' גם כתר 35,
319	465, 455, 434	104, 99, 98, 85, 81, 53, 36
אסטרונומים ואסטרונומיה 2,	איסור עלייה 226, 227	132, 125-123, 120, 116
319-317, 315, 314	איקטע 28, 29	148, 145, 141-138, 133
אסלאם ומוסלמים 1, 5-7, 11,	אירוסין 308, 390, 392, 394,	172, 171, 152, 151, 149
-48, 46-42, 35-33, 31-16	413	191, 181, 179-177, 174
64-62, 60-57, 54, 53, 51	אכסניות ובתי מחסה 15, 57, 58,	228, 225, 218, 198, 193

- בנקים ובנקאים 114, 75, 72
 ,296, 249, 191, 151, 119
 ,377, 376, 353, 313, 297
 ,434-432, 430-428, 382
 455, 447, 443, 441, 437
 בעלי אניות 23, 67, 68, 218
 387, 385, 384
 בעלי חיים, ר' בהמות
 בעלי מלאכה 2, 6, 77, 203
 ,306, 283, 218, 209, 206
 ,362, 361, 357-353, 343
 ,409, 404, 389, 368, 365
 508-494, 429, 428, 421
 בעלי מקצועות 6, 202, 353
 ,365, 353-348, 306, 283
 464, 411, 391
 בצורת 96, 120, 182, 325
 בקר 200, 329-327, 332, 333
 ,372, 371, 366, 346, 335
 494, 451, 403, 402, 386
 ברברים 6, 32
 ברברים (שבטים גרמניים) 5, 6
 ברווזים 328
 ברונזה 363, 364, 368, 386
 400
 ברונים ווסלים 2, 3, 8-10, 29
 ,129, 124, 120, 119, 86, 37
 ,151-147, 145, 135, 130
 ,223-185, 178, 171, 160
 ,253, 244, 241, 239, 233
 ,301, 299, 290, 277, 262
 ,418, 416, 380, 344, 326
 ,446, 443, 432, 428, 423
 463-461, 450
 ברורים, ר' פרוטי
 ברזל 209, 274, 343, 348, 353
 429, 410, 362, 354
 בשם ובשמים, ר' גם רוקחים 27
 365, 350, 92, 67, 44, 33
 בשר 85, 116, 172-174, 177
 ,330, 288, 249, 247, 181
 ,372, 369, 366, 336-334
 ,501, 497, 494, 410, 409
 505, 502
 בתי אב, ר' אח (מס)
 בתי בד 205, 318, 338, 408
 ,502, 500, 497, 495, 494
 ,411, 406, 404-400, 393
 ,446, 445, 443, 440, 428
 ,486, 480, 479, 477, 476
 ,508-498, 496, 492, 489
 523-510
 בגידה 111, 200, 201, 405
 בדולח 400
 בדים, ר' אריגים
 בהמות ובהמות משא 72, 80
 ,205, 200, 178, 174, 172
 ,329-325, 297, 294, 292
 ,360, 346, 335, 334, 332
 ,429, 408, 402, 385, 362
 ,450, 445, 443, 440, 434
 489
 בוראקם 76
 בורסקאות ובורסקאים 199
 ,391, 369, 354, 347, 346
 ,498, 497, 494, 477, 464
 504, 501, 500
 בוררים ובוררות 15, 59, 194
 ,342, 264, 259, 257, 240
 380, 371, 343
 בחירות 57, 60, 61, 111, 122
 ,281, 266, 264, 263, 128
 451, 426, 305, 294-284
 ביטוח ימי 381, 382
 ביוב 362, 409
 ביזיון המלכות 87, 111, 112
 405
 'בינוניים' 284, 285, 288, 304
 426, 392
 ביסקוויטים 146
 ביצי דגים 344, 345
 ביקורת, ר' ניהול חשבונות
 'בישול' או 'מאפה' (סוכר) 340
 בית אב (מס), ר' מס האח
 בית דינו של המלך, ר' משפט
 המדינה
 בלו 134, 152, 172, 177, 288
 424
 בנאים ובנייה 253, 325, 343
 ,409, 366, 365, 363-361
 505-494, 464
 בנדיקטינים 30, 220, 415
 בני חסות ור' גם מעמד מדיני
 50, 48, 30, 29, 24
 ,91, 83, 82, 80-71, 69, 67
 ,173, 151, 150, 135, 122
 ,301, 277, 272, 208, 191
 ,366, 358, 354, 339, 302
 ,395, 386, 382, 377, 367
 ,421, 416, 406, 402, 397
 470, 467, 460, 459
 אספות כלליות, ר' פרלמנט
 אספות כלליות (קהילה) 58, 61
 294-, 290, 288-286, 281
 451, 304, 303, 292
 אפוטרופסים 380, 360, 399-
 410, 407, 405, 404, 402
 אפולוגטיקה 315
 אפיפיורים 5-8, 10, 15, 30, 35
 -54, 48, 47, 44, 42, 39-37
 ,103, 96, 93, 88, 67, 66, 57
 ,127, 125, 122-118, 111
 ,245, 226, 148, 130, 128
 ,269, 268, 256, 254, 249
 ,300, 279, 274, 273, 271
 454, 316-314, 309
 אפליה 47-49, 53-55, 82, 83
 ,275, 274, 272, 268, 240
 462, 278
 ארד 32
 אריגים ובדים 21, 44, 75-77
 ,202-199, 197, 189, 172
 -354, 325, 274, 212, 207
 ,374, 369, 366, 365, 357
 ,386, 385, 383, 381, 375
 ,410, 407, 405-400, 391
 ,477, 473, 439, 422, 411
 523-509, 507, 505, 504
 ארמדה, ר' אניות מלחמה
 ארמית 14, 42, 265, 278, 312
 390, 389, 315
 ארנבות 346
 ארסניק 350
 באזיל (מסדר) 252, 454
 באיולום (גובר) 81
 בגדי אבלים 375, 401, 403
 ,520, 519, 510, 411, 405
 522
 בגדים 76, 174, 354, 355, 366
 ,391, 389, 375, 374, 369

184-182, 179, 177, 169	413, 411, 407, 396, 390	508, 507, 505, 504
-205, 203-197, 195-188	448, 444, 440, 435, 431	בתי דין יהודים 18, 32, 33, 49,
220, 217, 215-211, 209	506, 451	242, 110, 68, 60-58, 51
231-229, 226-224, 222	294, 279, 66, 63 ספר בתי	284, 281, 267-257, 244
249, 248, 242, 238, 234	389, 311, 309-306, 295	343, 309, 294, 289, 285
266, 258, 256, 255, 252	452, 447, 405, 404, 399	460, 414, 399, 396, 395
287, 280, 279, 276, 275	בתי קברות 27, 42, 45, 51, 52,	463
301, 300, 295-292, 290	197, 188, 94, 60, 58, 57	בתי המשפט, ר' משפט המדינה
315, 309, 307, 306, 303	273, 218, 210-208, 201	בתי זיקוק לסוכר 339-343,
329, 325, 324, 322-320	400, 322, 296, 294, 274	508-495, 452, 362
349, 345, 343, 342, 336	448, 435, 405, 403	בתי חולים 15, 58, 122, 197,
360, 356, 355, 353-351	בתיים, ר' קרקע	352, 304, 297-294, 210
387-390, 381, 376, 375		447, 406, 405
414, 413, 409, 397, 396	גאוני ארץ ישראל 26	בתי כנסת 2, 15, 16, 28, 36,
465-461, 458-416	גאוני בבל 26, 59, 76	84, 82, 61, 60, 58-47, 44
גירושין, ר' גט	גבינה 79, 146, 176, 193, 194,	105, 104, 98, 94, 92, 90
גלביה 510	296, 292, 290, 200, 198	119-117, 115, 113, 108
גנבים וגניבות 413, 432	333, 332, 330, 327, 325	182, 132, 129, 125, 124
גניזה (של קהיר) 6, 18-20,	374, 371, 369, 366, 362	197, 195, 192, 191, 188
45-43, 36, 34, 31, 28-23	402, 401, 387, 386, 377	-212, 210-205, 203-199
384, 79-75, 73-66, 63, 58	436, 429, 410, 409, 404	228, 222, 220, 218, 215
460, 459, 457, 391	496-464, 447, 444, 439	271, 264, 250, 249, 247
גפנים, ר' כרמים	508-504, 502-500, 494	284, 283, 281, 274, 273
גפרית 76	גואלפים 7, 8, 37	297-294, 292-289, 287
גפרית של ארסניק 350	גובי מס 61, 151, 152, 232,	311, 307, 304, 302-300
גרים, ר' המרה ליהדות	463, 451, 297, 296, 283	335, 334, 331, 324-321
גרעינים, ר' גם תבואה 87	גובי צדקה 296	400, 395, 373, 361, 360
גרמנית 312	גוי של שבת 249	426, 425, 413, 406-403
	גזברים 151, 290, 308, 309	442, 441, 436-431, 428
דברי סידקית 368, 369, 402,	גט וגירושין, ר' גם דיני אישות	453-451, 448-446, 444
411	264, 256, 229, 70, 31, 20	464, 463
דבש 76, 358, 374, 387, 410,	391, 390, 319, 283, 280	בתי מדרש, ר' ישיבות
473	455, 443, 442, 397-395	בתי מטבחיים 58, 85, 112, 116,
דגים ודייג 172, 325, 326, 330,	491, 488, 477	178, 176, 175, 173, 121
374-372, 365, 346-343	גיבלינים 8	-334, 298, 295, 294, 208
500, 496, 464, 413	גיוזם מטבעות 364	508, 503, 347, 346, 336
דגלים (אספקה) 89, 110, 111,	גיוזיה 24, 25, 30, 33, 35, 36,	בתי מלאכה, ר' מלאכה, בעלי
454, 453, 211, 153, 115	115, 112, 109, 51, 48, 38	מלאכה
דגנים, ר' גם חיטה, תבואה וכו'	174, 171, 152, 139-135	בתי מרוח 259, 277, 296, 331-
378, 370, 369, 366, 330	285, 233, 232, 178, 177	412-410, 402, 401, 335
523-509, 429, 410	434, 431, 371, 351, 300	-499, 497, 495, 494, 474
דואר 69, 78	463, 453, 435	507, 506, 504, 502
דומיניקנים 85, 86, 89, 94, 100,	גינות 326, 400, 408	בתי סוהר ומאסרים 66, 86, 91,
269, 249, 218, 129, 104	גירוש 1-3, 10, 30, 40, 45,	129, 126, 124, 108, 103
391, 378, 275-271	105, 103, 97, 96, 83, 58	270, 269, 264, 262, 132
דיוה, ר' חבלים	131, 121, 114, 110, 106	298, 291, 278, 275-273
דיינים (כולל דיינים ראשיים)	166, 152, 151, 141, 132	382, 380, 379, 304, 299

65, 46	37, 33, 32, 30, 27, 24, 23	119, 110, 62, 61, 59, 22
המרה ליהדות (גיור והתגיירות)	188, 187, 126, 60, 56, 42	-256, 220, 210, 182, 125
254, 252, 251, 79, 53, 47	-311, 229-223, 197, 190	291, 289, 284-282, 267
428, 277, 275, 270	374, 356, 339, 320, 313	307, 303, 300, 297, 296
המרה לנצרות 3, 11, 12, 15,	443-439, 429, 427, 398	323, 314, 313, 310, 309
103, 98, 88, 82, 28, 16	463, 460, 448-445	395, 352, 336, 335, 324
246, 215, 194, 119, 114	הגליה, ר' גירוש	463, 396
275, 270-268, 253, 251	הגנה על יהודים 2, 3, 15, 24,	דיינים כלליים 90, 112, 114-
351, 316, 315, 303, 276	56, 54, 51, 48, 38, 35, 34	148, 146, 138, 122, 116
428, 424, 423, 400, 396	130, 121, 116, 106-84, 82	246, 242, 241, 194, 159
465, 460, 457-454, 432	192, 189, 148, 133, 132	281, 271, 270, 266-257
488	215, 214, 199, 198, 193	301-299, 295, 294, 285
הנהגת הקהילה 2, 23-25, 27,	250, 246-239, 222, 217	353-351, 349, 315, 312
284, 283, 183, 66, 58, 57	423, 275, 271, 270, 254	463, 412, 396, 391, 379
397, 378, 352, 303, 299	437, 435, 432, 428, 424	דינא דמלכותא דינא, ר' גם
455, 449, 445, 407, 399	462, 441	משפט המדינה 264, 399
הסתה 84-86, 92, 94-96, 101,	הדס 346, 347, 506	דיני אישות 51, 229, 258, 262
226, 148, 120, 104, 102	הובלה 73, 74, 153, 346, 339	460, 390, 264
הפלגות, ר' אניות	464, 387, 368, 362, 361	דיפלומטיה ודיפלומטים 113,
הפרדה חברתית 82, 119, 120,	503-500	124, 123, 121, 117, 114
331, 268, 253-245, 201	הומניזם 278, 316	274, 273, 253, 220, 150
409, 389, 334	הוצאה אל מחוץ לחוק 99, 100,	443-441, 351, 338, 300
הצגות 129	101	דירות ובתים, ר' קרקע
הקדש, ר' צדקה	הטבלה לנצרות (ילדים) 120,	דלעת 387
התאבדות 269, 273, 289, 390,	270	דמוגרפיה 1, 3, 14, 17, 27, 28,
413	הטבלה לנצרות (כפייה) 88, 98,	135, 93, 80, 43, 40, 37, 31
התיישנות 79	279, 276, 275, 270	187, 181, 151, 139, 137
וונדלים 5, 15, 16, 57	הימורים ומשחקי מזל 291, 299,	207, 197, 195, 191, 190
וואתאסידים 303	412, 358	455, 429, 238-223, 222
ועד הקהילה 258, 261, 263,	הלוואות והלוואה בריבית 34,	463, 462, 460
289-283, 281, 265	81, 79, 78, 75, 48-46, 35	דפוס ודפוסים 319, 403, 464
299, 297, 296, 294-292	144, 143, 120, 112, 111	דקדוק ומדקדקים 314, 318-
431, 324, 308, 305-303	191, 188, 153, 150, 147	320
446, 444	207, 205, 203, 201, 192	דרשות ודרשנים בבית הכנסת
ועדת מסים 284	246, 245, 218, 215, 214	313, 307, 296, 289, 283
ועידות לטרניות 34, 35, 54,	299, 292, 290, 277, 263	324, 315
460, 377	337, 327-325, 303, 302	דרשות והטפה (נוצרים) 64, 82,
זבל ומזבלים 336, 340, 497,	401, 383-374, 360, 338	105, 104, 96-93, 91, 89
506, 505, 503-500, 498	420, 418, 417, 411, 410	130, 124, 121, 120, 116
זהב 76, 131, 174, 210, 350,	465, 464, 447, 428, 421	278, 276, 273-270, 148
364, 360, 359, 356, 355	הלכה, ר' גם משפט עברי 45,	279
406, 403, 400, 385, 382	264, 76, 63, 62, 60, 51	דרשנים 84, 92, 94, 104, 105,
438, 437, 434, 431, 422	307, 299, 298, 280, 265	273-270, 220, 130, 120
-470, 450, 448, 446, 444	367, 353, 336, 319, 309	דת, ר' תאולוגיה
472	397, 395, 392-390, 377	הגדה של פסח 314
	415, 414, 407, 399	הגירה ומהגרים 6, 12, 20, 21,
	המרה לאסלאם 21, 23, 33,	

464, 452, 432, 413, 411	חזירים 328, 327	זונות וזנות 34, 53, 251, 415
497, 491, 486, 483, 479	חזנים וחזנות 21, 26, 32, 38	זיוף וזייפנים 112, 256, 272
508-501, 499	283, 255, 210, 78, 60, 59	413, 274
חנינות 87, 97, 98, 100, 107	322, 297, 296, 289, 284	זיקוקין דינור 12, 362, 363
122, 120, 119, 112-110	413, 403, 323	זירידים 6, 19, 21, 22, 49
-149, 144, 130-125, 123	חיטה 74, 76, 100, 103, 114	זיתים 329, 330, 337, 338, 373
166, 164, 155, 154, 152	181, 156, 136, 134, 115	506, 504, 500
258, 251, 228, 227, 188	344, 329-326, 288, 182	זכוכית 368
396, 379, 301, 300, 272	382, 381, 375, 370, 345	זכות המרעה 327
463, 449, 414-412, 399	496-494, 473, 404, 385	זנגביל 74, 373
חצוצרות 364	523-509, 502, 501	זעפרן 76, 274, 275, 373, 383
חקלאות וחקלאים 5, 6, 24, 28	חייטים וחייטות 194, 310, 356	זפת 368
172, 134, 80, 67, 51, 36	494, 411, 369, 365, 357	זקנים, ר' כוהנים/זקנים
-119, 195, 189, 187, 179	502, 501, 499, 497	
212, 211, 209, 205, 202	חימוש, ר' נשק	חבלים וחוטים 344, 345, 347
-326, 254, 253, 218, 217	חינה 36	410, 400, 386, 355, 354
403, 376, 365, 354, 343	חינוך 3, 33, 63, 66, 192, -306	411
429, 421, 411, 408, 404	489, 463, 410, 389, 324	חברה (ומעמד חברתי) 13, 24
508-494, 464, 460	חכירה, החכרה ואריסות 51	112, 59, 57, 55, 53, 28
חרבות 363, 400	254, 253, 221, 209, 205	264, 240, 224, 209, 122
חרוזים 76	328, 326, 298, 294, 290	305-303, 298, 288, 277
חרם, ר' נידוי	339, 336, 334-332, 329	455, 409, 393, 389, 352
חרש ברזל, ר' נפת, מסגר	385, 384, 376, 357, 344	חברת גמילות חסדים 296, 304
חתונות, ר' גם נישואין 289	439, 431, 408, 388, 387	324
392, 390, 324-322, 311	חכירת מס וחוכרים 173, 178	חברת צדקה 297, 304
486-484, 482, 480, 477	328, 325, 298, 297, 294	חוות, ר' חקלאות
492, 491, 489, 488	463, 453, 427, 335, 332	חובות 124
	חכמים, מלומדים וסופרים, ראה	חוזי נישואין 265, 272, 283
טבח, ר' רצח	גם רבנים 2, 11, 12, 32, -62	351, 322, 311, 308, 284
טבילה, ר' גם מקוואות 125	258, 226, 118, 83, 74, 64	406, 402, 401, 393-389
טווי/סותר כותנה 80	307, 306, 282, 265, 264	493-474, 464, 410, 408
טווייה, אריגה ותפירה 348	455, 351, 322, 316-311	501, 362, 361
464, 410, 356, 355	464, 461, 460	חונכות, חונכים וחניכים 306
טויטונים (מסדר) 83, 209, 210	חלב ותוצרתו 325, 326, 328	359, 356, 354, 320, 310
טונה 172, 175, 176, 194, 197	473, 372, 371, 362, 332	483, 464, 365
325, 310, 292, 220, 198	503	חופה, ר' נישואין
357, 354, 346-343, 326	חבלוב 350	חופש הפולחן 47, 48, 54, 58
-384, 374, 373, 365, 360	חליצה וייבום 319, 396	124, 120, 119, 116, 95, 94
411, 410, 401, 400, 388	חלפנים 72, 203, 353, 377, 382	462, 421, 268, 256, 245
508-495, 464, 444, 429	חמאה 176, 327, 332, 439	חוק קנוני 245, 246, 249, 254
טחנות קמח וטחינה 173, 174	חמורים 346, 362, 372, 373	270
495, 357, 337, 336, 205	450	חוקה וחקיקה 34, 35, 39, 47
506, 501, 499-497	חנוונים 67, 365, 368, 369, 402	129, 107, 83, 82, 56, 54
421, 420 אתני	חנויות 86, 123, 131, 217, 296	276, 271, 268-239, 223
טליתות 400, 444	354, 348, 338, 333, 310	460, 376, 277
טפיטה 355, 356	399, 376, 371, 369, 358	חותמים 40, 360
יהדות 16, 119, 116, 120, 132	-408, 406, 403, 402, 400	חזויות 207

,140 ,133 ,132 ,130 ,120	כבשים 199, 200, 327, 328	,286 ,279 ,268 ,264 ,255
,231 ,212 ,202 ,191 ,171	,348 ,346 ,335 ,333 ,332	,315 ,309 ,307 ,298 ,293
-268 ,262 ,244-256 ,240	,386 ,377 ,372 ,371 ,356	417 ,416 ,400 ,399
,326 ,316 ,294 ,282 ,280	496 ,476 ,403	יהודית ספרדית 317, 321
,350 ,349 ,344 ,331 ,330	כובעים 21, 71, 374, 401, 411	יהודית ערבית 24, 44, 68, 265
,398 ,395 ,389 ,367 ,361	כוהנים/זקנים 13, 57, 58, 60	,405 ,404 ,316 ,313 ,312
,435 ,432 ,418-415 ,409	403 ,395 ,283 ,282 ,65 ,61	459
462 ,460 ,443 ,442	כוסברה 410	יוונית 6, 12, 14, 17, 42, 51, 53
,210 ,174 ,84 ,84 (מתכת), כסף	כוסמה 370	322 ,312 ,60
,364 ,360 ,356 ,355 ,350	כופר, ר' קנסות	יום שישי הקדוש, ר' שבוע קדוש
,422 ,406 ,403 ,385 ,382	כורמים 80	יוסיפון (ספר) 312, 313, 320
,444 ,438 ,437 ,434 ,431	כותנה 76, 356, 374, 381, 384	יוקלריה, ר' מס חתונות
,470 ,453 ,451 ,450 ,447	,473 ,464 ,410 ,403 ,387	יחסי מין בין יהודים לנוצרים 38
485 ,471	521 ,520	,189 ,150 ,126 ,85 ,84 ,47
כספית 76	כימיקלים 76, 350	454 ,275 ,255 ,252 ,251
כפירה 86, 111, 112, 278	כלבדים 467	-172 ,134 ,87 ,77 ,76
כרג' 24	כלוריד הכספית 350	-357 ,355 ,330 ,179 ,174
כרונולוגיה 314	כלי בית 351, 355, 363, 369	,385 ,374 ,373 ,368 ,359
כרמים 38, 51, 80, 86, 87, 98	,406 ,404-400 ,393-391	473 ,457 ,441 ,430
,209 ,206 ,189 ,179 ,116	,439 ,427 ,411-409 ,407	יין 80, 81, 89, 116, 128
-326 ,253 ,218 ,217 ,211	493-474 ,447 ,443 ,440	,218 ,209 ,206 ,177-172
,376 ,355 ,331 ,330 ,328	כלי מטבח ואוכל 393, 400	,292 ,290 ,288 ,283 ,249
,403 ,402 ,400 ,382 ,377	411 ,410 ,404 ,403 ,401	334- ,326 ,325 ,305 ,296
,452 ,409 ,408 ,406 ,405	כלי ירי, ר' גם נשק 110, 363	,387-384 ,371 ,348 ,330
,486 ,484 ,480 ,473 ,464	כלים וציוד (עבודה) 172, 368	,409 ,406 ,402-400 ,391
508-499 ,496 ,494	,407 ,406 ,402 ,401 ,393	,472 ,451 ,439 ,412 ,410
כרמליטים 92	,497 ,445-443 ,411 ,410	,506-503 ,500 ,498-496
כתבי זכויות 28, 44, 54, 91	508 ,507 ,504 ,502	523-509
,146-144 ,132-107 ,95 ,93	כלכלה 3, 5, 6, 8-10, 13, 17	ייצוא 5, 76, 77, 87, 111, 114-
,160 ,156-154 ,151-148	,96 ,80-67 ,48 ,47 ,24 ,18	,173 ,172 ,136 ,134 ,116
,201 ,195 ,193 ,166 ,162	,190-188 ,172 ,137 ,133	,339 ,337 ,333 ,307 ,179
,258 ,256 ,250 ,248 ,239	,214 ,206 ,200 ,197 ,192	,374 ,373 ,370-368 ,344
,285 ,274 ,272 ,265 ,260	,253 ,249 ,245 ,234 ,215	,434 ,430 ,429 ,387-384
,298 ,296 ,291 ,289 ,287	,428 ,421 ,389-325 ,292	,464 ,457 ,454 ,449 ,441
,355 ,354 ,327 ,301 ,300	464-462 ,430	473
,433 ,432 ,428 ,380 ,364	כמון 350, 385, 387	ייצור, ר' מסחר, תעשייה
463 ,462 ,456 ,444	כנסיות 2, 28, 51, 56, 61, 88	יקבים 331, 406, 408
,214 ,211 ,199 ,193 ,193	,189 ,178 ,123 ,100 ,94	ירוקת 357
320-315 ,313 ,310 ,226	,205 ,203 ,202 ,193 ,192	ירושות, ור' גם צוואות 49, 324
,283 ,266 ,265 ,98 ,98	,226 ,218 ,214 ,213 ,209	490 ,412 ,393 ,392
,389 ,347 ,343 ,324 ,284	,283 ,273 ,272 ,255 ,254	ירידים וימי שוק 100, 211, 353
,401-399 ,395-392 ,390	,376 ,361 ,360 ,327 ,294	369 ,368
,455 ,434 ,427 ,406-403	453	ישיבות 25, 26, 62, 72, 188
491-489 ,487-474 ,459	כנסייה 2, 3, 5, 10, 15, 16, 25	,301 ,300 ,279 ,218 ,215
,326 ,210 ,38 ,36 (מלכות) כתר	,46 ,39 ,38 ,36-34 ,30-28	,353 ,351 ,333 ,309 ,307
,448 ,389 ,369 ,334 ,333	,88 ,85 ,82 ,56-54 ,50 ,48	464 ,405 ,400
465 ,463 ,462 ,454	,112 ,106 ,105 ,103 ,98 ,96	

פרדסים 326, 330-338	442	לאדינו, ר' יהודית ספרדית
402, 373, 343, 340-338	מוקדמים, ר' ועד הקהילה	לחם 22, 124, 134, 175, 288
503, 501-497, 464, 403	מור 76	494, 410, 337, 336, 334
508, 505	מורדים במלכות 9, 86, 87	502
מטפחות 355, 400	211, 197, 192, 138, 112	לחם הקודש 84
מיאון 395	300, 271	לטינית 6, 12, 17, 42, 64, 65
מי ורדים 373, 384	מורים והוראה 32, 33, 59, 62	313, 312, 284, 265, 224
מידות ומשקלות 470-473	311-306, 297, 295, 78, 66	406, 403, 390, 367, 320
מילה 53, 108, 117, 122, 125	404, 392, 380, 353	464, 460, 459, 445
383, 367, 275, 268, 249	מוזון 44, 70, 81, 172, 175, 325	ליסטים, ר' שוד
416	-368, 366, 348, 328, 327	לכה 76
מילונים 317	392, 389, 387, 385, 374	לשונות היהודים, ר' סיציליאנית,
מיליציה (חיל משמר) 149, 150	444, 439, 410, 404, 398	עברית, יהודית ערבית
181, 164, 160	496-494, 473, 464, 446	ויהודית ספרדית
מיניקות 246, 249, 503	508-498	
מיגרלים 76, 348, 364	מוזון כשר 121, 173-177, 209	מאגיה וכישופים 15, 16, 63
מיסוי, שיטה 152, 197, 198	292, 290, 288, 249, 247	454, 122
304	336-334, 332-330, 296	מאסר, ר' בתי סוהר
מיצים 76	410, 409, 385, 372, 371	מגיפות, ר' גם מוות שחור 22
מכבשים, ר' בתי בד	496, 464, 412	91, 102, 119, 128, 137
מכירה לעבדות 225, 301, 456	מזכירים, ר' גם ועד הקהילה,	225, 203, 197, 195, 189
מכסים, 25, 37, 87, 134, 140	פרוטי 286, 287, 291, 296	335, 325, 290, 233, 231
188, 179, 174-172, 152	324	401, 398, 366, 352, 347
473, 447, 307	מזרקות מים 361	462
מכרות וכרייה 76, 202, 357	מחאות נוטריוניות 132, 240	מגן ושופט היהודים 240-246
464, 364, 361, 358	309-307, 296, 265, 261	286, 259, 257, 252, 251
מלאכה, ר' גם בעלי מלאכה 80	342, 336, 335, 323, 322	מדע ומדענים 2, 61, 64, 226
325, 202, 201, 197, 119	-451, 437, 414, 396, 381	461, 460, 315, 314, 306
464	453	464
מלוות, ר' הלוואות	מחזורים 321	מוביליות, ר' דמוגרפיה והגירה
מלח 193, 336, 356-358, 373	מחירים 72, 77, 332, 365, 366	מוהלים 132, 293
508, 499, 402	429, 409, 388-370, 368	מוות שחור 9, 85, 232
מלחמות, מרידות ומהומות 2	494, 452, 451, 446, 439	מומרים 15, 21, 23, 28, 44, 46
33-30, 28, 27, 24-15, 11-5	509-523	82, 88, 188, 190, 194, 229
63, 60, 56, 44, 43, 38, 37	מחסנים 72, 86, 308, 332, 333	313, 311, 309, 280-276
-81, 78, 74, 71, 69, 68, 66	401, 376, 368, 345, 340	349, 338, 322, 317-315
110, 108, 92, 87-85, 83	502, 500, 499, 464, 402	420, 401, 400, 360, 351
125, 121-117, 115-112	506-504	442, 435-432, 423, 421
139-136, 134, 133, 130	מחצבות 361	465, 455-450, 443
151-149, 147-144, 143	מטבחים 408, 411, 464	מונגולים 67
187, 183, 181, 180, 154	מטבעה מטבעים 36, 44, 49	מונטה דה פייטה (בנקים של
225, 211, 202, 195, 188	470, 364, 205	חסד) 245
295, 271, 262, 258, 232	מטבעות 29, 32, 34, 36, 49	מוסיקה ומוסיקאים 2, 173
363, 325, 302, 301, 298	471, 364	395, 364
398, 394, 385, 384, 366	מטמונים ואוצרות 191, 348	מועצת הקהילה 13, 43, 57, 58
462, 460, 429, 401	350, 364	426, 413, 395, 257, 115
מלחת 202, 348, 363, 387	מטעים (קנה סוכר וכו') ור' גם	

- 197, 195-193, 191, 189
210, 209, 205, 202-199
220, 217, 215, 213, 212
302, 296, 290, 277, 226
332, 330, 325, 310, 308
346, 345, 340, 339, 333
-356, 354, 353, 351, 348
388-386, 365, 363, 359
429, 428, 422, 407, 402
440, 439, 437, 434, 432
476, 464, 459, 454, 441
509-523, 490, 482, 479
מסחר בינלאומי 18, 23, 27
201, 80-67, 44, 43, 36, 28
269, 220, 218-217, 202
464, 429, 388-383
מסחר עבדים 301, 368-366
מסטיק (שרף) 76, 387
מסים ומיסוי (ישיר ובלתי ישיר)
ור' גם קנסות 2, 21, 24-30
61, 54, 51, 48, 45, 37-35
103, 93, 86, 82, 81, 71, 70
122-119, 116, 113-107
184-130, 128, 126-124
203-197, 195-190, 188
218, 216-211, 205-208
238, 234-230, 222, 220
264-261, 256, 255, 240
283, 281, 275, 274, 272
-292, 290, 288, 286, 284
305-303, 299-297, 294
364, 355, 352, 338, 330
409, 395, 389, 376, 373
441, 440, 438-424, 410
463, 462, 453-444
מסיק, ר' זיתים
מעילים 21, 71, 357, 403, 401
502, 489, 488, 412, 411
523-511
מעמד מדיני-אזרחי-משפטי 17
-239, 84, 56-47, 45, 30, 29
462, 460, 389, 267
מענקים מלכותיים ואפיפיוריים
46, 45, 42, 38, 35, 30, 29
136, 135, 133, 56, 54, 50
199, 191, 141, 139, 138
261, 259, 255, 254, 239
- 473, 454, 369, 224, 174
- יין 35, 37, 38, 111, 135
178-173, 142-140, 138
330, 305, 292, 290, 288
331
- ילדים, ראה גם מס חתונות
395, 178
- יציאה, ר' קנסות
- כותנה 473
- לחם 175, 178, 288
- לידות, ר' גם מס חתונות
173
- מזון 175, 179
- מכירה 173-176, 334
- משי 174, 175, 178, 355
- מתנה 134, 144, 147, 150, 151, 164, 166, 183, 191
231, 211
- נקניקים 220, 288
- עורות 178, 292, 473
- עיזבונות וצוואות 176
- פחם 176
- פירות וירקות 179, 473
- פרחים 179
- צביעה 140, 174, 197, 357
- צמר 473
- קרלני, קרלינו (קטן) 176
332, 292
- קרקעות 24, 67, 174
- שחיטה 173, 178, 334
- שמן 176
מסגדים 58, 80, 209, 283, 497
מסגרים ומסגריות 61, 80, 209
343, 326, 325, 310, 304
363, 354, 353, 351, 350
476, 464, 388, 367, 365
508-501, 499, 498, 495
מסדרי נזירים, ר' גם דומיניקנים
פרנציסקנים וכו' 96, 99, 102
226, 221, 218, 130, 106
462, 272-270, 252, 245
מסו 211, 332
מסחר וסוחרים 5, 13, 17, 20-
44, 43, 36, 32, 27-25, 23
89, 84, 80-67, 63, 62, 46
124, 123, 120, 119, 102
179, 177-172, 134, 126
- 506, 505
מלקות 122, 423
מלשינים והלשנה 21, 25, 27
262, 258, 241, 209, 97, 74
386, 322, 300, 298, 264
451, 447, 426, 425, 415
ממונה מיוחד 290
ממונים, ר' פרוטי
ממונים על הצדקה 283, 284
ממונים (מקומיים) על יהודים
ושופטיהם 95, 104, 243
463, 309, 244
ממונים על רכוש (הקדש)
הקהילה 282, 284
ממלוכים 225
ממתקים 358, 409, 410
מנהגים ומסורות 319-324, 464
מנעולנים 109
מנתחים, ר' רופאים
מס ובלו
- אוגוסטלה, ר' אוגוסטלה
- אטלזים 173, 174, 179
- אלמוגים 292
- אריגים ובדים 375
- בהמות 178, 292
- ביולציונים 135-137, 152, 178
- בשר 35, 37, 121, 177-
431, 335, 334, 288, 173
435-433
- גבינה 176, 272, 332, 410
- גולגולת, ר' ג'יזיה
- ג'יזיה, ר' ג'יזיה
- דבש 473
- דרכים 134
- האח (גבייה, תמיכה) 134,
140, 143, 144, 151, 152
238-232
- הגנה 82, 151, 152, 180
- חלב 473
- חמאה 473
- חתונות (יוקולריה) 36, 38,
140, 173, 174, 176, 178
435, 395
- טונה 175, 176, 292, 345
- ייבוא וייצוא, ר' גם בלו,
מכסים 24, 25, 114, 134

חסדים 296, 297, 324	457	294, 303, 344, 360, 433
נאמנים של עיזבונות 287, 292,	משכב זכר, ר' גם עבירות מיניות	460
295	100	מעריכי מיסים והערכה 152,
נגידים 23, 44, 60, 71, 75	משכון 254, 298, 359, 376, 381,	182, 231, 283, 286, 296,
נגרים ונגרות 80, 122, 253,	422, 407, 382	297, 303, 426, 430, 445,
310, 325, 354, 356, 361,	משכונות 92, 103, 110, 124,	463
365, 410, 464, 497, 503,	192, 308, 359, 360, 374,	מערכת המשפט, ר' משפט
506	376, 379, 380, 400, 403,	המדינה
נדבות, ר' תרומות	444, 477	מעשי סדום, ר' עבירות מיניות
נדוניות 60, 136, 159, 166,	משכורת, ר' שכר	מעשר (כנסיית) 30, 38, 46,
228, 264, 311, 351, 355,	משמעת 59, 116, 264, 290,	140, 174, 344, 403
356, 359, 391-395, 404,	291, 297-299, 463	מעתיקים, ר' סופרים ומעתיקים
412, 493-474	משפחה 3, 389-415	מפעלי מים 183
נדל"ן, ר' קרקע	משפט אזרחי 241-243, 255,	מפקח על אות הקלון 102, 171,
נהגי פרדות 361, 362, 495,	257, 258, 265, 460	191, 247, 248, 250, 271
496, 498, 500, 501, 503-	משפט המדינה ומערכתו 49,	מפקח על השחיטה 335, 336
505, 508	239-267, 313, 390, 392,	מצבות 12-14, 42, 43, 45, 57,
נוטריונים יהודים 36, 53, 60,	399-403	459
65, 98, 125, 255, 261, 263,	משפט עברי, ר' גם הלכה 58,	מצורעים 398, 404
265-267, 289, 294, 296,	60, 79, 241, 256-267, 310,	מקוואות 108, 110, 115, 202,
306, 309-311, 314, 324,	319, 353, 389, 390, 396,	208, 212, 218, 294, 295,
352, 390, 398, 475	399	464
נולים 356, 410	משפט פלילי 49, 51, 241-243,	מקורבי החצר/המלכות 36, 81,
נוצרים ונצרות 5-7, 10, 11,	255, 257, 258, 460	90, 108, 109, 113-117,
15, 17, 18, 27-30, 35, 37,	משפטים, ר' דיינים, חוק,	122, 129, 219, 253, 259, 263,
46-50, 53, 56-59, 61, 69,	נוטריונים	271, 282, 294, 298, 299,
78, 80, 106, 120, 123, 125,	משקי חלב 200, 328, 333, 372,	303, 344, 367, 433, 442,
132, 134, 140, 150, 151,	401, 496	443
153, 159-163, 166, 177-	משקים חקלאיים, ר' חקלאות	מרגנית 350
183, 188, 190-193, 197,	משרות ציבוריות, ר' תפקיד	מרעה 209, 326, 327, 332,
201, 206, 212, 215, 219,	ציבורי	מרציפן 358, 369, 387,
221, 223, 232, 233, 240,	משרתים 174, 228, 229, 253,	400, 410
241, 245, 247-250, 252-	254, 310, 500-508	משוגעים ושגעון 397, 398,
255, 259, 260, 264, 265,	מתווכים, ר' תיווך	403, 404
268-280, 297, 301, 303,	מתכת, ר' גם ברזל, נחושת	משוררים ושירה 62-66, 314,
304, 306, 309, 315, 325,	וכדומה 325, 348, 364, 403	315, 322, 323, 350, 457,
327-336, 338, 339, 342,	מתכות יקרות, ר' גם כסף, זהב	460, 461
344-346, 348-350, 352,	44, 76, 191, 348, 364, 450,	משי, 21, 31, 72, 73, 75-77,
353, 355, 357-359, 361,	מתמטיקאים ומתמטיקה 2, 314	129, 131, 172, 174, 175,
362, 365-369, 371, 375,	מתרגמים, תרגומים ומתורגמנים	178, 203, 212, 325, 326,
376, 378-380, 382, 385-	61, 64-66, 114, 278, 312-	354-357, 374, 381, 386,
387, 389-391, 395, 398,	315, 404, 445, 460, 461	393, 400, 409, 410, 430,
405, 406, 408, 409, 411,	נאמנים, ר' גם פרוטי 210, 282,	444, 447, 464, 477, 480,
412, 415-417, 421-423,	284, 289, 295-297, 322-	481, 484, 510, 513, 523
425-438, 442-445, 447,	324, 360, 401	משי משורר חוטי זהב (ברוקד)
448, 450, 452, 454, 457,	נאמנים של חברת גמילות	355, 356, 365, 422, 444
460, 463, 464		משיח ומשיחות 226, 246, 270,

סנדלרים וסנדלרות 229, 310-	230, 253, 261-263, 386,	נוצרים חדשים, ר' מומרים
312, 346, 347, 353, 354,	387, 404, 423, 424, 464,	ואנוסים
360, 365, 464, 494-497,	495	נחושת 75, 76, 209, 348, 364,
499-508		384, 410, 439, 444
סנדק 249, 268, 277, 323, 383	סבון 76, 401	נחלת המלכה 2, 90, 101, 102,
ספיה (דיו) 357	סובלנות, ר' חופש הפולחן	104, 109, 114, 115, 120-
ספנות וספינות, ר' אניות	2, 6, 18, 20-23,	124, 129, 130, 133, 140,
ספרדית 312, 420	25-27, 33, 37, 44, 49, 59,	145, 147, 148, 152, 154,
ספרות רבנית, ר' גם הלכה,	63, 80-96, 101, 108,	155, 157-159, 162, 165,
שאלות תשובות 63, 317-	113, 114, 123, 124, 134,	167, 170, 187, 200, 205,
319, 389, 461	190, 203, 206, 207, 213,	211, 213, 217, 218, 222,
ספרי תורה 110, 284, 296,	218, 220, 221, 222, 229,	227, 237-240, 259, 262,
322-324, 360, 400, 403,	274, 275, 277, 279, 299,	263, 285, 301, 301, 440,
404, 436, 437, 443, 444,	303, 307, 309, 311, 320,	442, 449, 450, 457
446, 451	327, 330, 331, 338, 339,	נידוי וחרם 27, 59, 97, 100,
ספרים' 350, 351	342, 344-347, 354, 356,	108, 113, 122, 209, 231,
ספרים וספריות 57, 96, 98-	357, 365, 368-388, 400,	264, 284, 288, 292, 293,
100, 126-128, 150, 192,	401, 404, 405, 411, 413,	298, 299, 307, 323, 425,
251, 269, 273, 277, 279,	424, 444, 447, 457, 459,	442
309, 310, 312, 316-320,	509-523	ניהול חשבונות וביקורת 122,
351, 369, 401-404, 406,	סוכר 76, 172, 200, 229, 274,	124, 133, 260, 261, 284-
407, 437, 445, 464	326, 330, 339-343, 346,	293, 304, 305, 445, 445,
סרדינים 343, 344	352, 354, 358, 360, 365,	506
סתתים 362, 497	374, 381, 383-385, 387,	נייר 75, 320, 368, 369, 401,
	410, 429, 452, 464, 495-	403
עבדות תאולוגית, ר' כנסייה	508	נישואי יהודים ונוצרים 251
עבדי אוצר המלכות 47-56,	סומסום 337, 338	נישואין, ר' גם חוזי נישואין 209,
106, 120, 132, 133, 225,	סוסים 81, 194, 247, 248, 317,	264, 289, 299, 322-324,
229, 239-241, 245, 417,	329, 346, 352-350, 362,	389-395
418, 462	370, 372, 373, 403, 406,	נכסי מלוג 390
עבדים ושפחות 5, 11, 15-17,	408	נכסי צאן ברזל 390
25, 32, 47, 48, 53, 54, 77,	סופרי סת"ם 2, 32	נמיות 346
80, 82, 86, 97, 98, 101,	סופרים ומעתיקים 58, 193,	נעליים והנעלה, ר' גם סנדלרים
115, 117, 119, 122, 124-	199, 211, 214, 226, 265,	325, 359, 366, 369, 411,
126, 126, 172, 174-176, 198,	293, 294, 296, 306, 310,	428, 494-499, 501-508,
225, 246, 253, 254, 275,	315-319, 351, 352	נפחים ונפחות 122, 209, 310,
276, 301, 340, 358, 366-	סופתג'ה, ר' שטרי חליפין	325, 353, 354, 361, 399,
368, 381, 386, 391, 398,	סחורות, ר' מסחר, סוחרים	400, 410, 464, 495
402, 403, 406, 410, 414,	סידורי תפילה 316, 319, 321,	נרות (כולל חלב) ומנורות 83,
440, 444, 445, 450, 477,	402, 407	336, 347, 348, 402, 404,
488, 491, 494, 497, 503,	סינדיצי' 61, 112	405, 431, 444, 446, 502,
עבדים משוחררים 25, 32, 49,	סיציליאנית 265, 309, 311-	נשדור (אמוניה) 74-76, 79
277, 403, 414, 444, 503,	313, 321, 393, 463	נשיאות (ארץ ישראל) 12
עבודה וכוח אדם, וראה גם שחר	סירוב ראשון (דינא דבר מצרא)	נשים יהודיות (מעמד וכו') 13,
328, 331, 336, 338, 340,	53, 228, 246, 376	57, 306, 348, 349, 410-412,
344-348, 355, 356, 358,	סירות 343, 344, 346, 358,	נשק, נשקים ותחמושת 54, 98,
359, 361, 362, 365-368,	362, 388, 413, 425, 439,	99, 110, 113, 117, 145,

פולמוס 269, 65	עלילת הדם 56	עבודה בימי מנוחה נוצרים 110,
פונדקים 332, 331	ענבים 331, 327, 206, 128	275, 274, 250, 124, 119
פועלים 2, 328, 325, 200	332, 378, 366, 362, 382	365
345, 367-365, 389, 464	523-509, 484, 402, 400	עבודת פרך, ר' עונשים גופניים
508-494	עניים 2, 24, 25, 49, 59, 60	עבירות מיניות 38, 100, 220,
פועלים חקלאיים 2, 325, 365	114, 152, 184, 191, 224	464, 415, 414, 278, 274
508-494, 389	228, 232-234, 238, 284	עברית 12, 14, 15, 42, 53, 60,
פורים של סירקוזה 464, 321	285, 288, 290, 292, 294	63, 64, 66, 67, 206, 210,
פחם 176, 368, 369, 499, 500	295, 297, 298, 303-305	211, 214, 219, 224, 251,
פחמת נחושת 386	325, 334, 352, 365, 391	255, 265, 268, 279, 284,
פטור ממיסים ומכסים 37, 39	401, 403, 408, 410, 426	286, 307, 309-313, 315,
116-111, 109-107, 64, 54	429, 431, 435, 436, 439-	317, 360, 378, 401-404,
118-122, 125, 131, 192	441, 446, 451, 455, 481	406, 407, 445, 459-461,
205, 232, 233, 238, 260	עץ אהלים (אלואה) 76, 79	463, 464, 478, 492
261, 290, 298, 299, 303	עץ אודם 75	עדות ועדים 46, 49, 53, 82
309, 351, 352, 354, 355	עצים 339, 340, 345, 352, 362	עדרים 200, 327, 328, 332,
361, 363, 398, 426	439, 473, 499, 503	333, 348, 356, 372, 404,
פייטנים ופיוטים 32, 63, 321	עצים ריחניים 76	411, 464
פילוסופיה ופילוסופים 64, 315	ערבים, ר' אסלאם	עונש מוות 99, 104, 121, 122,
320	ערבית 17, 29, 49, 51, 60, 65-	127, 187, 209, 241, 243,
פירושם, פרשנות המקרא	63, 68, 80, 223, 224, 278	244, 262, 298, 315, 350,
ופרשנים 19, 226, 313-316	309, 312, 313, 315, 319	413, 414, 418
318, 320	320, 401, 407, 459	עונשים גופניים, ר' גם עבודת
פירות וירקות 76, 179, 283	ערכאות של גויים, ר' משפט	פרך, עונש מוות, בתי סוהר
326, 328, 330, 473	המדינה	258, 264, 300, 304
פלדה 354, 386	ערעורים 86, 241, 244, 256	עופרת 75, 76, 348
פלפל 72, 74, 76, 255, 274	258, 259, 264, 285, 307	עוצר השבוע הקדוש 84, 95,
275, 373, 385, 386	עשירים ואמידים 2, 32, 75	105, 250
פנטומימות 322, 395	113, 114, 147, 183, 184	עור, עורות ופרוות 75, 76, 175,
פנינים 75, 76, 174, 359, 360	188, 203, 209, 220, 277	178, 193, 194, 199, 206,
385, 403, 406, 437, 485	279, 284, 285, 288, 290	292, 325, 326, 336, 346,
486-488	298, 299, 303, 306, 307	347, 353, 354, 374, 385,
פקועות 79	309-311, 322, 325, 329	386, 388, 407, 411, 439,
פקידים וקומיסרים הממונים על	333, 352, 355, 359, 360	473, 498, 510
עניין היהודים 441, 442	368-371, 373, 374, 376	'עושר' 21, 24
פרדות 73, 81, 328, 338, 339	380, 391-393, 399, 402-	עזים 194, 327, 328, 332, 333,
346, 352, 361, 362, 372	408, 410, 426, 438, 440	346, 348, 356, 363, 372,
373, 400, 401, 447, 450	441, 447, 451, 455, 464	496, 505
פרדסים 328	477, 492	עטרן 74
פרוטי 61, 84, 91, 92, 107	פאודליזם, ר' ברונים	עזובון, ר' צוואות
111, 116, 124, 125, 128	פאטמים 6, 19, 23, 26, 29, 49	עינויים 99, 108, 121, 126, 127,
131, 132, 144, 178, 182	70, 71, 72	209, 269, 274-276, 370,
201, 210, 214, 228, 257	פדיון שביים 17, 113, 114	390, 413, 415
261, 263, 269, 282-294	180, 301-303, 366, 367	'עיסקא' 378
296, 297, 299, 303-305	404	עלייה לארץ ישראל 123, 139,
307-309, 324, 379, 380	פואה 357	149, 225-229, 249, 300,
393, 395, 396, 413, 431		381, 396

- וויציני 222, 140
 - טאורמינה 218, 145, 94, 273
 - טרואינה 220
 - טרמיני אימרוזה 219, 145, 432
 - טרפני 103, 86, 39, 38
 110, 112-114, 125, 126
 131, 136, 140, 145, 149-
 151, 175, 176, 180, 183
 220, 225, 252, 257, 265
 285-289, 291, 293, 297
 299, 307, 323, 380, 393
 403, 412, 432, 438, 441
 442
 - ירושלים 25
 - ליקטה 201, 145
 - לנטיני 201, 200, 145, 140
 - מהדיה 32
 - מודיקה 206, 145
 - מונטה סאן ג'וליאנו 61
 80, 85, 137, 151, 206, 233
 283, 347, 432
 - מזארה 180, 146, 145
 202, 255, 432
 - מילאצו 205
 - מיליטילו 205
 - מיניאו 90
 - מלטה 129, 124, 105, 103
 131, 132, 201, 293
 - מסינה 111, 92, 66, 60
 112, 115, 121, 122, 127
 144-146, 175, 181, 203
 227, 233, 256, 260, 261
 265, 285, 287, 288, 293
 300, 302, 304, 355, 395
 396
 - מרסאלה 145, 110, 89, 88
 150, 176, 180, 202, 203
 233, 294, 295, 432, 435
 447
 - נארו 432, 207
 - נוטו 145, 138, 98, 90
 180, 193, 207, 233
 - ניקוסיה 304, 270, 150
 305, 432, 446, 452
 - סאן מרקו דיאלונציו 82
- 388, 404, 410, 422, 439
 464, 473, 484, 501, 513
 516-518, 521, 523
 צנובר 350
 צעיפים וכיסויי ראש (קיולה)
 355, 357, 374, 393, 400
 411, 485, 510, 514
 קבלה ומקובלים 43, 63, 66
 277, 278, 315-320, 461
 קברנים ושאר המטפלים במתים
 296, 297
 קהילה וקהילות 1, 2, 13, 15
 17, 30, 31, 35, 36, 40, 56-
 61, 65, 69, 80, 82, 87, 88
 90, 99, 107, 110-112, 115
 116, 118-121, 123, 124
 128, 130, 131, 134, 140
 144-149, 151, 153, 171
 172, 177, 180, 181, 183
 188, 189, 191, 193, 200
 201, 206-208, 211-214
 218, 222, 232, 240-242
 244, 246-249, 257-261
 263-266, 269, 272, 274
 280-280, 310, 313, 322
 325, 327, 329, 330, 334
 336, 352, 353, 379-381
 389, 412, 416, 418, 422
 425-428, 430-432, 435
 438, 440, 443-445, 449-
 451, 455, 459, 461, 463
 קהילת
 - אגריג'נטו 110, 95, 42
 116, 119, 139, 173, 176, 188
 189, 233, 244, 250, 292
 309, 322, 431, 432, 448
 - אדרנו 188
 - אוגוסטה 189
 - אלקמו 432, 189, 127
 - בוטירה 190
 - ביוונה 432, 190
 - גוזו 124
 - ג'וליאנה 432, 200
 - גרניטי 200
 - גרצ'י 432, 200, 132, 131
 - ויקרי 222
- 442, 445, 449
 פרוטי ראשיים 286, 285
 פרות, ר' בקר
 פרלמנט 8, 133, 143, 144
 147-150, 183, 195, 203
 260
 פרנציסקאנים 66, 82, 83, 104
 118, 226, 245, 247, 271
 420, 421
 פשיטות רגל 383, 380, 379
 480
 פשעים ופלילים 49, 51, 97
 193, 194, 389, 412-415
 464
 'פשרה', ר' קנסות
 פשתן 71-74, 76, 77, 212
 337, 338, 356, 371, 373
 374, 410, 422, 464, 473
 519-521
 צבאים 363
 צביעה וצבעים 30, 35, 36, 76
 77, 82, 140, 173, 174, 188
 189, 195, 197, 202, 203
 207, 211, 225, 325, 357
 369, 507
 צדקה והקדש 59, 60, 283, 287
 292, 296-298, 302, 303
 365, 401, 405, 431, 438
 444, 464
 צוואות ועיזבונות 176, 188
 246, 251, 264, 265, 279
 287, 290, 295-297, 306
 308-310, 319, 324, 352
 369, 375, 389, 398-406
 408, 410, 411, 426, 464
 474, 475, 477
 צורפים 2, 23, 33, 67, 80, 359
 360, 392
 צי, ר' אניות
 צייד וציידים 363, 401
 ציפורן 74, 76, 373, 386
 צמחי מרפא 76
 צמחים ארומאטיים 76
 צמיתים 50, 51, 55
 צמר 197, 207, 212, 326, 348
 356, 372, 374, 383, 384

- 453, 446, 444, 437, 431
 קלחות 365
 קמח 498, 337, 336, 173
 קמעות 319, 42, 14
 קמפור 76
 קנבים 410, 356
 קנה סוכר 340, 339, 330, 326
 343, 342
 קנסות 96-94, 91, 90, 53, 35
 120, 119, 107, 100-98
 141, 128, 127, 124, 123
 169, 160, 152, 149, 148
 195, 194, 189, 181, 180
 207-205, 203-201, 198
 227, 220, 217, 213-211
 249, 243, 238, 234, 228
 274, 270-268, 264, 251
 293, 288, 287, 284, 283
 308, 305, 299, 298, 296
 370, 359, 324, 323, 315
 386, 383, 382, 380, 379
 -431, 423, 415-412, 396
 474, 454-448, 446, 434
 קצבים 495, 335, 124, 80, 53
 507, 506, 497
 קרקע ונדל"ן (כולל בתים
 ודירות) 32, 29, 24, 22, 5
 87, 80, 57, 53-51, 45, 33
 124, 123, 120, 119, 115
 191, 189, 174, 173, 133
 210, 209, 205, 200, 197
 253, 246, 229, 228, 219
 296, 295, 287, 274, 254
 333, 331, 328-326, 308
 376, 374, 367, 361, 347
 -400, 391, 383, 381, 379
 418, 411, 409-406, 404
 434, 430, 428, 427, 422
 447, 445, 441, 440, 436
 465, 464, 460, 453, 452
 482, 480, 479, 477, 476
 491-484
 קש ושלף 499, 327
 קשטיליאנית 312
 קשתות וחצים 402, 363, 291
 406
 קתוליקוס 63, 62
- 355, 335, 330, 297, 294
 380, 379, 363
 - קלטבילוטה 192, 175, 140
 432, 309, 215
 - קלטג'ירונה 146, 140, 91
 432, 233, 192
 - קלשיביטה 233, 191, 140
 432
 - קמראטה 432, 195, 193
 - קסטיליונה 194
 - קסטלוטראנו 194
 - קסטרוג'ובאני 105, 103
 451, 432, 233, 137
 - קסטרונובו 195
 - קסטוראלה 150, 127
 335, 294, 291, 197, 181
 437
 - קפיצי 193
 - קקאמו 432, 191
 - רגוזה 413, 212, 101
 - רומה 266
 - רומיטה 213
 - רנדאצו 256, 213, 212
 432, 290, 270
 - שיאקה 139, 99, 85, 84
 192, 180, 176, 150, 145
 292, 291, 286, 215, 203
 405, 335, 334, 308, 294
 432
 - שיקלי 216
 קוטל חרקים 364
 קומנדה 384, 383, 381, 378, 76
 קונונטואלים, ר' פרנציסקאנים
 קונסולים ימיים ואחרים 102
 365, 355, 240
 קורפורציות 281, 240, 115, 61
 קטיפה 510, 477, 365, 355
 520, 519, 516-513
 קטלאנית 312
 קטניות 134
 קטקומבות 43, 42
 קידושין 390
 קיולה, ר' צעיפים
 קינמון 384, 373, 76
 קישוטים (ספרי תורה, בתי
 כנסת) 210, 110, 94, 92
 427, 426, 404, 400, 302
- 220, 198, 152, 150, 148
 446, 282
 - סאן פיליפו ד'ארג'ירו 213
 - סבוקה (סווקה) 215
 - סוטירה 218
 - סירקוזה 63, 60-58, 45
 146-144, 110, 109, 93, 85
 218, 180, 179, 176, 175
 -283, 260-258, 228, 227
 303, 301, 300, 294, 285
 459, 379, 378, 368, 304
 - סלמי 291, 213, 180, 140
 432
 - סנטה לוצייה דל מלה 104
 215, 214, 183
 - פאטי 211
 - פוליצי 348, 211, 180
 453, 432
 - פטרנו 211, 140
 - פיאצה 432, 211, 176
 - פלרמו 44, 39, 31, 27-24
 88, 85, 84, 66, 65, 62-57
 111, 110, 108, 107, 105
 -128, 126-124, 122, 121
 -149, 146, 145, 140, 131
 182, 181, 176-173, 151
 227, 225, 218, 210, 209
 255, 247, 244, 234, 233
 282, 274, 265, 261-257
 -292, 290, 288, 287, 285
 305, 303-298, 296, 294
 323, 314, 311, 308, 307
 336-334, 332, 331, 324
 381, 370, 355, 354, 345
 407, 401, 398, 395, 394
 426, 425, 423, 415, 410
 -444, 438, 436, 432, 431
 461, 459, 451, 448, 446
 - פנטלריה 211
 - ציימינה 198
 - צ'פאלו 198, 145
 - קולסאנו 199
 - קורלאונה 199, 145, 104
 405
 - קטניה 146, 145, 112, 31
 227, 197, 180, 179, 176
 289, 287, 265, 261, 233

שוד ושודדים (יבשה) 9, 33,	349, 350, 373, 377, 378,	ראש הגולה 19
84, 85, 88, 92, 95-98, 100,	383, 384	רבנים ורבנות 2, 36, 38, 45,
103, 112, 200, 203, 297,	ריבוי נשים 115, 226, 264,	59-62, 66, 97, 114, 131,
362, 398, 412, 413	397, 398	220, 224, 253, 257, 258,
שוד ושודדים (ים) 9, 21, 32,	ריבית 34, 35, 75, 111, 112,	261, 264, 282-284, 289,
70, 71, 78, 79, 114, 149,	118, 119, 256, 284, 290,	296, 302, 303, 306, 307,
189, 220, 227, 301-303,	298, 299, 374, 382-376,	310, 312, 313, 315, 323,
362, 366-368, 371, 372,	417, 418, 420, 428, 434,	324, 335, 336, 351-353,
382-385, 412, 457	447	355, 387, 391, 403, 461,
שוחד ושיחוד 27, 72, 413	רימונים (ספרי תורה) 110, 193,	463
שוחטים ושחיטה 59, 60, 63,	210, 308, 309, 360, 436,	רדיפות ופרעות 2, 33, 39, 54,
65, 108, 111, 255, 265,	437, 444, 446, 451	83-106, 123, 126, 130,
283, 284, 286, 294-297,	ריקודים 2, 129, 292, 323,	189, 190, 192, 198, 201,
335, 336	רכפה 357	202, 206, 207, 212, 214,
שוליה, ר' חונכות	רמאות ורמאים 413, 433, 439,	215, 218, 222, 225, 226,
שומרונים 14	448-450, 452, 457	268-270, 273, 274, 276,
שועלים 346	רנסנס 278, 313	312, 319, 432, 438, 462,
שופר 13, 40	רעב 85, 225, 462	רהיטים וריהוט 79, 320, 325,
שותפויות 69-72, 74-76, 78,	רעידות אדמה 40, 43, 190,	354, 355, 361, 369, 393,
79, 193, 326-333, 336,	197, 201, 203, 207, 208,	400-404, 409, 464, 474-
338, 340, 342-347, 354,	212	493
356-359, 362, 365, 368,	רצח ורוצחים 35, 56, 83, 88,	רוכלים ורוכלות 123, 124, 201,
371, 373, 376, 381, 383-	91, 93, 95-103, 108, 112,	365, 368, 507
387, 410, 411	128, 190, 193-195, 206,	רועים 499, 502, 505, 507
שחיטה, ר' שוחטים, בתי	212, 217, 218, 222, 269,	רופאים וטרנרים 350
מטבחים	270, 344, 396, 412, 413,	רופאים ורפואה 2, 17, 32, 36,
שחרור עבדים 367	464	54, 64-67, 77, 80, 82, 83,
שטיחים 369, 393, 400, 409,	רצענים ורצענות 310, 346,	90, 107-109, 111-114,
439	347, 354	116-119, 122, 124, 125,
שטרי חליפין 24, 313, 369,	רקמות 76, 393, 411, 446,	128, 131, 190, 195, 197,
381, 382, 387, 426, 430,	517, 523	199, 200, 205, 206, 211-
437, 449, 450	שאלות ותשובות 63, 76, 78,	214, 220, 222, 225, 242,
שי ומתנות 103-105, 129, 130,	79, 265, 313, 389	247, 251-253, 256-263,
שידוכין 308, 390, 399	שבויים ושבי 17, 22, 30, 71, 77,	265, 267, 277, 282, 283, 287,
שיירות 68, 69	301, 358, 366, 372	293, 298-303, 306, 307,
שיכון אורחים וחיילים 108,	שבוע קדוש 84, 89-95, 103-	309, 311, 315-319, 323,
121, 153	105, 201, 215, 250	325, 326, 329, 339, 348-
שיפוט (יהודי) 48, 49, 51, 58,	שבועה 59, 61, 79, 129, 241,	353, 354, 365, 369, 377,
60, 110, 125, 210, 244,	242, 284, 289, 349, 377,	378, 391, 392, 395, 397,
284, 285, 296, 299	430	398, 401, 405-407, 410,
שיפוט (סמכות, על יהודים) 29,	שבועת אמונים 210	411, 415, 426, 444-446,
35, 38, 50, 51, 53, 86, 103,	שבועת שקר 194	451, 454, 455, 464, 480,
108, 109, 111-113, 115,	שבתון, ר' עבודה בימי מנוחה	483, 485-487, 489, 491,
117, 124, 129, 192, 202,	שגרירים, ר' דיפלומטיה	493
203, 205, 212, 213, 215,	שדכנים ושדכנות 353, 380,	רופאים (מלכותיים) ראשיים
239-268, 271, 272, 275,	393	349, 350, 351
291, 299, 303, 395, 442,		רוקחים 197, 339, 340, 347,

523-509, 502, 472, 404	שעבוד היהודים, ר' גם עבדי	463, 460
תכניות לימודים 311, 306	אוצר המלכות, תאולוגיה	שירה, ר' משוררים
תכשיטים 348, 131, 76, 72, 44	55, 54	שירות צבאי 29, 47, 48, 133
391, 360, 359, 356, 351	שעווה 348, 347, 154, 144, 76	139-135, 326, 325, 252
412, 411, 406, 404-400	439, 385, 358	שירותים ומטלות 39, 38, 35
434, 432, 428-426, 422	שעורה 329, 327, 326, 134	86, 85, 91-93, 104
480, 474, 450, 438, 437	494, 473, 385, 370, 369	116, 110, 129, 130, 153
491, 489, 485, 483	שקדים 373, 76, 75	454, 209, 182
תליינים 122, 121	שרברים ושרברבות 325, 310	שיתוף בעיבוד וביבול, ור' גם
תלמוד ומשנה 320-318, 308	שריפה על המוקד 269, 127, 96	שותפויות 328, 327
391, 378, 323	שרף 76	שיתוף נכסים ובעלות נפרדת
תמר הינדי 79		479, 392-390, 309
תמרוקים 76	תאולוגים ותאולוגיה 245, 226	שכונות יהודיות 87, 83, 58, 45
תעשייה (כולל תעשייה ביתית)	367, 320, 314, 297, 270	88, 95, 105, 123, 174, 183
197, 195, 188, 172, 35, 32	תאורה, ר' גרות ושמן	189-193, 195-208, 210-
220, 207, 203, 200, 198	תאנים 373	212, 214-221, 228, 234
-343, 340, 339, 336, 326	תארים של כבוד (כולל דוקטור	249, 247, 323, 327, 331, 334
359, 357-355, 347, 345	אוניברסיטאי) 349, 253, 47	338, 347, 355, 376, 406
464, 411, 410, 372, 365	351	408, 421, 423, 425, 464
תפילות 284, 283, 273, 255	תבואה 146, 134, 120, 87, 81	342, 336, 176, 173
319, 316, 311, 310, 296	213, 205, 187, 175, 172	376, 381, 393, 402-404
464, 323	362, 351, 330, 327-325	406, 408, 411, 422, 426
תפילות אבל והודיה 129, 128	-383, 378, 370, 369, 366	428, 430, 440, 479, 485
321	473, 454, 430, 429, 385	שכר ומשכורת 334, 328, 78
תפקיד ושירות ציבורי 48, 47	523-509, 494, 478	338, 340, 342, 351, 352
253, 252, 246, 245, 83, 82	תבלינים 203, 191, 76-74, 44	355, 356, 366, 367, 370
325	368, 365, 358, 350, 339	404, 410, 464, 486, 494-
תקנות הקהילה 126, 116, 89	403, 385-383, 373	508
-282, 264, 261, 207, 130	תגובות לגירוש 428, 425, 424	שמיטת חובות 125, 117, 85
305, 303, 302, 299, 292	463, 457, 455, 429	188, 200, 290, 363, 379
412, 391, 379, 378	תוכן, ר' אסטרונומיה	380, 427
תקנות לבוש 293, 290, 126	תולעי משי 355, 354	שמירת חומות 153, 116, 112
412	תורכית 312	155, 174, 252, 253, 325
תרבות 1, 3, 17, 62-66, 192	תורת הסוד, ר' גם קבלה 83	21, 28, 51, 74-77, 176
459, 324-306, 278, 224	תותחים ותותחנים 362, 131	205, 206, 326, 330, 334-336
463, 460	464, 363	339, 365, 373, 385, 386
תרגומים, ר' מתרגמים	תחבורה 362, 185, 81	403-405, 464, 470, 472
תרומות, ר' גם צדקה 27, 26	תיווך ומתווכים 125, 76, 72	505
124	361, 353, 325, 253, 192	שמן זית 373, 337, 76
תרופות 318, 317, 125, 83	385, 380, 369, 366, 363	שמשים ושרתים 296, 285, 284
384, 365, 350	506, 411, 410, 405	322
תרנגולות 330, 328	תירוש 366, 362, 352, 330	שעבוד, ר' משכון
תשמישי קדושה נוצרים 359		

Subscription and distribution by The Hebrew University Magnes Press
P.O. Box 39099, Jerusalem 91390, Fax 972-2-5660341, Israel
www.magnespress.co.il

All rights reserved
Jerusalem 2011

No part of this publication may be used or reproduced in any manner
whatsoever without written permission from the Editor except in the
case of brief quotations embodied in critical articles or reviews
Jerusalem 2011

ISBN 978-965-493-530-2

Printed in Israel
at Art Plus, Jerusalem

The Hebrew University of Jerusalem
Faculty of Humanities The Mandel Institute of Jewish Studies

ITALIA

STUDI E RICERCHE SULLA STORIA, LA CULTURA
E LA LETTERATURA DEGLI EBREI D'ITALIA

Editor
Robert Bonfil

Supplement Series, 3

Shlomo Simonsohn

Between Scylla and Charybdis:
The Jews in Sicily

THE HEBREW UNIVERSITY MAGNES PRESS, JERUSALEM

ITALIA

Periodical for research in the history, culture and literature
of the Jews of Italy

Edited by Robert Bonfil

Supplement Series, 3